ΝΟ: 28229

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

*Σχέσεις αδύνατων και ισχυρών δρώντων:Οι ηγεμονικές συμπεριφορές στο διεθνές σύστημα και οι συνέπειες τους.**Οι περιπτώσεις του κυπριακού και του παλαιστινιακού.***

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Παναγιωτίδη Νίκος

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τριμελής συμβουλευτική επιτροπή:

Επίκ. Καθηγητής Μ. Ευριβιάδης (Επιβλέπων)

Αναπλ. Καθ. Χ.Παπασωτηρίου

Επίκ. Καθηγητής Κ. Πάτελος

Τόμος Α

Αθήνα 2009

ΕΝ28008
(ΤΟΜΟΣ Α')

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες-Όροι 4

Πρόλογος 6

Εισαγωγή-Το Ιστορικό Υπόβαθρο 12

Θεωρητικά Προλεγόμενα 22

Μεθοδολογικές Παρατηρήσεις. 37

Μέρος Α' 44

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ: ΣΥΓΚΡΟΥΟΜΕΝΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΤΙΘΕΜΕΝΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ 44

1. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και η παραβίαση του στην Κύπρο 45

2. Το διεθνές δίκαιο και η αυτοδιάθεση εναντίον της ηγεμονικής κατανομής ισχύος. 51

3. Η τριμερής του Λονδίνου-Η βρετανική στρατηγική 69

4. Οι παντουρκικές οργανώσεις στην Τουρκία και στην Κύπρο-Η τουρκική εξωτερική πολιτική:Η εποχή της αμφισβήτησης 80

5. Η ελληνική στρατηγική και διπλωματική προσπάθεια στο Κυπριακό τη δεκαετία του 1950 95

Μέρος Β' 104

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΤΥΧΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950 104

1. Το σχέδιο Χάρτιγκ 105

Εκτίμηση της πολιτικής και διεθνούς διάστασης και η αποτυχία των διαπραγματεύσεων. 118

2.Το σύνταγμα Ράντκλιφ 126

Σύνταγμα Ράντκλιφ και η διεθνής διάσταση-Η "μετα-Σουέζ εποχή" 134

3. Αλλαγή φρουράς- Νέος Κυβερνήτης στην Κύπρο και νέα προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος. 140

4. Σχέδιο Μακμίλλαν – ηγεμονική επιβολή της διχοτόμησης 144

Η πολιτική και η διεθνής διάσταση και το σχέδιο του 1958 154

Συμπεράσματα 160

5. Η οδός προς την Ζυρίχη, "διαίρει και βασίλευε;" 162

5.1. Το σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ο διαχωρισμός και το σπέρμα της διχοτόμησης. 172

5.2. Το κυπριακό σύνταγμα της Ζυρίχης-Λονδίνου....176
5.3. Διεθνολογική ανάλυση των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου....179
5.4. Η Ζυρίχη, η νομιμοποίηση των συμφωνιών και η πίεση προς τους αδύνατους δρώντες. 183
5. 5. Οι ηγεμονικές δεσμεύσεις, η αμφισβήτηση του κυπριακού συντάγματος και η κατάρρευση του. 190
Μέρος Γ'....201
ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ- Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΗΝ ΣΚΥΤΑΛΗ....201
6. Ηγεμονικές πιέσεις για κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. 202
6.1. Σχεδιο Σαντυς – Μπόλ....207
6.2. Η "επανάληψη του Σουέζ" στην Κύπρο και η περιορισμένη εισβολή: Η πολιτική του τεχνητού διαχωρισμού. 215
6.3. Διεθνές δίκαιο εναντίον ηγεμονισμού (αμερικανική διαχρονική στρατηγική στο Κυπριακό)-Το ψήφισμά της 4ης Μαρτίου 1964. 223
6.4. Τουρκικές αντιδράσεις στο ψήφισμα της 4ης Μαρτίου – Οι περιορισμοί του διπολικού διεθνούς συστήματος (συστημικοί περιορισμοί), σώζουν προς στιγμής την Κυπριακή Δημοκρατία....226
6.5. Η λαθραία εισαγωγή της διχοτόμησης και το σχέδιο Άτσεσον 229
6.6. Η ισχύς ως μέσον επιβολής της διχοτόμησης-Οι βομβαρδισμοί Μανσούρας- Κοκκίνων 240
6.7. Η έκθεση Γκάλο Πλάζα και η εφαρμογή του διεθνούς δικαίου....246
6.8. Η σαλαμοποίηση του Κυπριακού - Ο ελληνοτουρκικός διάλογος....248
6.9. Η ελληνική δικτατορία και η συνάντηση στον Έβρο 253
6.10. Η ανάκληση της ελληνικής μεραρχίας, η αδυναμία ισχύος και η λύση του εφικτού. 256
7. Το διεθνές σύστημα και οι διακοινοτικές συνομιλίες....264
7.1. Ενισχυμένες ενδοκυπριακές συνομιλίες....274
7.2. Εσωτερικοί και περιφερειακοί παράγοντες αποτυχίας της αποτροπής. 283
7.3. Εξωτερικοί και διεθνείς παράγοντες αποτυχίας της αποτροπής....291
8. Ιούλιος 1974-Ηγεμονική επιβολή της διχοτόμησης στον αδύνατο δρώντα: ΗΠΑ, η πολιτική της συναινετικής αδράνειας. 298
Διάσκεψη της Γενεύης: Διεθνές Δίκαιο ενάντια στην Ισχύ, Κύπριοι: Σύγχρονοι Μήλιοι....310
Συμπεράσματα....319
Συμπεράσματα –Κυπριακό....321
Μέρος Δ'....341
Το Παλαιστινιακό Πρόβλημα-Τα Γενεσιουργά Αίτια του Προβλήματος....341

Εισαγωγή 343
1. Η ανάπτυξη του εβραϊκού εθνικισμού - σιωνισμού 346
2. Η αντιφατική αγγλική στρατηγική: Η αλληλογραφία Χουσεΐν –Μακμάον 350
Συμφωνίες Σάικς-Πικό: Η πρώτη αντίφαση 354
4. Η διακήρυξη Μπάλφουρ:Η δεύτερη αντίφαση. 356
5. Η Βρετανική Κυριαρχία στην Παλαιστίνη και οι πρώτες διακοινοτικές ταραχές 365
6. Η Αραβική Εξέγερση του 1936-1939 και η αγγλική τακτική του "διαίρει και βασίλευε" 369
7. Η απόφαση των Ηνωμένων Εθνών για διχοτόμηση της Παλαιστίνης και οι Μεγάλες Δυνάμεις. 378
8. Δύο αντιμαχόμενες βουλήσεις: Η νίκη των Σιωνιστών. 385
ΜΕΡΟΣ Ε' 394
Οι Παλαιστίνιοι σε Αναζήτηση Πολιτικής Κυριαρχίας 394
Εισαγωγή 395
9. Η κρίση του Σουέζ 397
9.1. Η επέκταση του Ισραήλ στα αραβικά εδάφη: Ο πόλεμος των έξι ημερών-Διεθνές σύστημα και Μεγάλες Δυνάμεις 409
Συμπεράσματα. 422
Ο πόλεμος του 1973: Η Αμερική στρατηγική σε πρώτο πλάνο-Ο έλεγχος του διεθνούς συστήματος 428
Συμπεράσματα 443
10. Ο αδύναμος δρώντας υπόκειται τις συνέπειες της αδυναμίας του: Η αυτοπαγίδευση του Παλαιστινιακού Κινήματος 446
10.1. Η κρίση της Ιορδανίας. 446
10.2. Η κρίση του Λιβάνου και το τεταμένο πολιτικό σκηνικό 449
10.3. Η πρώτη Ιντιφάντα του 1987: Ο αδύναμος δρώντας αντιστέκεται 458
11. Ο δρόμος προς το Οσλο: Λύση ή οπισθοδρόμηση; 462
Συμπεράσματα- Παλαιστινιακό 473
Γενικά Συμπεράσματα 487
Παράρτημα 507
Κυπριακό-Χρονολόγιο 507
Παλαιστινιακό-Χρονολόγιο 512
Βιβλιογραφία 518

Συντομογραφίες-Όροι

ΑΚΕΛ Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού

ΕΟΚΑ Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών

Ιντιφάντα (στα αραβικά " αποτινάξτε το ζυγό")

Χασεμίτες Γένος που ήρχε στη Μέκκα και τη Μεδίνα το 1908, με επικεφαλής των Σαρίφ Χουσεΐν. Οι απόγονοι του κυβέρνησαν το Ιράκ μέχρι το 1958, ενώ κυβερνούν την Ιορδανία μέχρι σήμερα

Baath Παναραβικό Κόμμα που ιδρύθηκε στη Δαμασκό το 1947. (στα αραβικά αναγέννηση)

CAB Cabinet Minutes (Great Britain)

CENTO Central Treaty Organization

CO Colonial Office (Great Britain)

CSA Cyprus State Archive

EBU European Broadcasting Union

FO Foreign Office (Great Britain)

FRUS Foreign Relations of The United States

Hagana (στα εβραϊκά δύναμη) Βασική εβραϊκή παράνομη οργάνωση που ιδρύθηκε στην Παλαιστίνη τη δεκαετία 1920 και διατηρήθηκε μέχρι το 1948

HAMAS Κίνημα Ισλαμικής Αντίστασης

Irgun εβραϊκή τρομοκρατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1937 στην Παλαιστίνη, με στόχο την συγκρότηση εβραϊκού κράτους σε όλη την έκταση της Παλαιστίνης

Yishuv *Συλλογική ονομασία για την εβραϊκή κοινότητα κατά τη διάρκεια της εντολής (στα εβραϊκά "οικισμός-κοινότητα")*

Knesset *Ισραηλινό Κοινοβούλιο (στα εβραϊκά " Συνέλευση")*

NATO *North Atlantic Treaty Organization*

NSA *National Security Agency (USA)*

PDFLP *Λαϊκό Δημοκρατικό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης*

PFLP *Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.*

PLO *Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.*

PREM *Prime Minister's Office, Correspondence and Papers (Great Britain)*

Stern Gang *(Lehi- στα εβραϊκά " Μαχητές για την ελευθερία του Ισραήλ ") Τρομοκρατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1939*

TMT *Turkish Military Resistance (τουρκοκυπριακή, παράνομη-τρομοκρατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1958)*

UKUSA *UK-USA Security Agreement*

UNIFIL *United Nations Interim Force in Lebanon*

UNSCOP *(United Nations Special Committee on Palestine) Ειδική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Παλαιστίνη. Ερευνητική Επιτροπή που συστάθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το Φεβρουάριο του 1947 για εξεύρεση λύσης στο παλαιστινιακό πρόβλημα*

UNRWA *(United Nations Relief and Works Agency) Υπηρεσία των Ηνωμένων Εθνών για τη Ανακούφιση και την Εξεύρεση Εργασίας στους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή. Συστάθηκε μετά από τον πρώτο αραβο-ισραηλινό πόλεμο, από το ψήφισμα 302 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στις 8 Δεκεμβρίου του 1949*

WO *War Office (Great Britain-Kew)*

Πρόλογος

Η ανά χείρας διατριβή πραγματεύεται το ζήτημα των ηγεμονικών συμπεριφορών στο διεθνές σύστημα και τις συνέπειες που αυτές (οι συμπεριφορές), έχουν πάνω στους αδύναμους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Αναλύοντας συγκεκριμένες περιπτώσεις (Case Studies), εν προκειμένω, το κυπριακό και το παλαιστινιακό πρόβλημα, επιχειρεί να αναδείξει τα πραγματικά γενεσιουργά αίτια αυτών των μεγάλων- περιπλεγμένων, διεθνών προβλημάτων. Πρέπει να σημειώσουμε ότι για την συγγραφή της παρούσας διατριβής, εκτός από τη δευτερογενή βιβλιογραφία, έχουμε ενδιατρίψει σε μεγάλο βαθμό στα σχετικά αρχεία του Foreign Office (FO), αλλά και στο Κρατικό Αρχείο της Κυπριακής Δημοκρατίας (CSA).

Αναφορικά με το κυπριακό πρόβλημα, αναλύουμε την περίοδο 1950-1974. Συγκεκριμένα, εξετάζονται όλες οι πτυχές του Κυπριακού προβλήματος την δεκαετία του 1950- συνταγματική, διεθνής και περιφερειακή- όταν η Κύπρος βρισκόταν υπό την κυριαρχία της Μεγάλης Βρετανίας. Στη συνέχεια στη δεκαετία του 1960, αναλύουμε την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ στο Κυπριακό, αλλά και τους στόχους των άλλων άμεσα εμπλεκόμενων δρώντων στο πρόβλημα, της Αγγλίας και της Τουρκίας. Τέλος, εξετάζονται οι πολιτικές των μεγάλων δυνάμεων, κατά την διάρκεια της κρίσης τους 1974 και ποιες αντανακλάσεις είχαν αυτές οι πολιτικές στο κυπριακό πρόβλημα. Αναφορικά με το παλαιστινιακό πρόβλημα, αναλύεται η περίοδος 1916 μέχρι το 1993. Το έτος 1916 είναι άκρως σημαντικό για την μεσανατολική σύγκρουση, για δύο λόγους: Από την μια οι μεγάλες δυνάμεις, αποφασίζουν να διαιρέσουν την Μέση Ανατολή σε σφαίρες επιρροής, ενώ από την άλλη υπόσχονται στο σαρίφη Χουσεΐν την δημιουργία ανεξάρτητου αραβικού κράτους, εάν αυτός ταχθεί στο πλευρό των συμμάχων στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και εναντίων των ομόθρησκων του των Τούρκων. Ωστόσο, αυτές οι υποσχέσεις δεν συμβιβάζονταν μεταξύ τους και για αυτό το λόγο δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για να δημιουργηθεί μια σύγκρουση συμφερόντων στην περιοχή, με ότι αυτό συνεπάγετο. Σταθμός ορόσημο για το παλαιστινιακό πρόβλημα είναι το έτος 1993, όταν ο Γιάσερ Αραφάτ, αναγκάζεται να υπογράψει την συμφωνία του Όσλο Ι. Για την μελέτη του

παλαιστινιακού προβλήματος, έχει επιλεγεί ένα μεγάλο ιστορικό εύρος, καθώς πιστεύουμε ότι το παλαιστινιακό πρόβλημα δεν μπορεί να γίνει επαρκώς κατανοητό εάν δεν ληφθεί υπόψη η πολιτική των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή, αλλά και τα συγκρουόμενα συμφέροντα που είχαν μεταξύ τους κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Επιπρόσθετα, η εν λόγω περίοδος της ανάλυσης θα μας βοηθήσει να εξετάσουμε τις πολιτικές στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων σε μία μεγάλη ιστορική περίοδο και να δούμε τι συνέπεια ή ασυνέπεια παρουσιάζουν ως προς τα κεφαλαιώδη ζητήματα των διεθνών σχέσεων, όπως της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, της κατάχρησης ισχύος, των αναθεωρητικών συμπεριφορών και του ηγεμονισμού.

Το Α' Μέρος της διατριβής αναλύει εκτενώς το κυπριακό πρόβλημα την δεκαετία του 1950. Εξετάζει επισταμένα τις αντικρουόμενες στρατηγικές της Αγγλίας, της Τουρκίας και της Ελλάδας, αλλά και τις πολιτικές και νομικές όψεις της αρχής της αυτοδιάθεσης, που ήταν και το ζητούμενο-ευκταίο για τους Ελληνοκύπριους. Επιπρόσθετα, αναλύεται εκτενώς η προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων στα φόρα του ΟΗΕ, με σκοπό την άνευ όρων εφαρμογή της "αρχής της αυτοδιάθεσης". Μέσα από την εν λόγω ανάλυση, αναδεικνύεται η διάσταση δικαίου-ηθικής, όταν πρόκειται για μεγάλα διεθνή προβλήματα μεταξύ άνισης ισχύος δρώντων.

Το Β΄ Μέρος εστιάζει αποκλειστικά στη συνταγματική πτυχή του κυπριακού την δεκαετία του 1950. Εξετάζεται επίσης η διεθνής-περιφερειακή πτυχή του κυπριακού και πως αυτή επηρέαζε αρνητικά το συνταγματικό καθεστώς του νησιού. Μέσα από την συνταγματική πτυχή, διαφαίνεται η προσπάθεια των Βρετανών να κατακρατήσουν τα θέματα υψηλής πολιτικής (εξωτερική πολιτική - άμυνα - εσωτερική ασφάλεια), στην δικαιοδοσία τους και να παραχωρήσουν στους Κυπρίους συστήματα αυτοκυβέρνησης που όχι μόνο δεν πληρούσαν τα απαιτούμενα εχέγγυα για ένα ομαλό συνταγματικό βίο, αλλά υποθήκευαν την ασφάλεια των Ελληνοκυπρίων στην αβεβαιότητα και στην συγκατάθεση της Τουρκίας, με ότι αυτό συνεπαγόταν για το Κυπριακό.

Το Γ' Μέρος αναλύει την υψηλή στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών την δεκαετία του 1960, αναφορικά με το Κυπριακό. Μετά την κρίση του Δεκεμβρίου του 1963, οι Αμερικανοί θα

επαναπροσδιορίσουν τους στόχους τους και θα εμπλακούν πιο ενεργά στην κυπριακή κρίση. Η φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη δεν είναι σε θέση να βαστάξει μόνη στους ώμους της, το βάρος της διαχείρισης της κυπριακής κρίσης. Ποίοι είναι όμως οι στόχοι των Αμερικανών και σε τι αποσκοπούν; Οι Ηνωμένες Πολιτείες σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ανάμιξης της Σοβιετικής Ένωσης στο πρόβλημα, είτε άμεσα, είτε έμμεσα μέσω του ισχυρού κομμουνιστικού κόμματος που υπάρχει στο νησί (ΑΚΕΛ), θα επιχειρήσουν να διαλύσουν την Κυπριακή Δημοκρατία και να την εντάξουν στους Νατοϊκούς μηχανισμούς, μέσω της διχοτόμησης και της διπλής ένωσης (double enosis). Σε αυτή την τραγική απόληξη για την Κυπριακή Δημοκρατία, αποσκοπούσαν το αγγλοαμερικανικό σχέδιο Σάντυς-Μπολ τον Ιανουάριο, και το σχέδιο του Αμερικανικού μεσολαβητή Ντην Άτσεσον τον Ιούλιο-Αύγουστο 1964. Σε ένα άλλο επίπεδο, θα επιχειρηθεί να επιβληθεί ο γεωγραφικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων, ούτως ώστε να επιβληθεί η διχοτόμηση, που ήταν και η στρατηγική επιδίωξη για την τουρκική πλευρά. Σύμφωνα με τον τότε Αμερικανό υφυπουργό Εξωτερικών Τζορτζ Μπολ, το ζητούμενο για την αμερικανική κυβέρνηση ήταν η διχοτόμηση και η επιβολή μόνιμης ειρήνης μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, με το να αποτραπεί μία για πάντα το ενδεχόμενο ελληνοτουρκικού πολέμου. Σε αυτό το μέρος, θα εξεταστεί επίσης η προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων να χρησιμοποιήσουν τους διεθνείς θεσμούς για να αποτρέψουν τις διχοτομικές επιδιώξεις των ισχυρών κρατών στο πρόβλημα. Σε ένα άλλο επίπεδο η ελληνοκυπριακή πλευρά προσπαθεί να θέσει φρένο στις μεθοδεύσεις των Αγγλοαμερικανών και της Τουρκίας χρησιμοποιώντας την διπολική δομή του διεθνούς συστήματος ως ανασχετικό παράγοντα στην προσπάθεια για επιβολή της διχοτόμησης. Στη συνέχεια μετά την απόσυρση της ελληνικής μεραρχίας από το νησί (1967), θα εγκαινιασθεί "η λύση του εφικτού", που θα ενσαρκωθεί στις διακοινοτικές συνομιλίες. Οι συνομιλίες αυτές συνιστούν κρίσιμη καμπή για το κυπριακό πρόβλημα, καθώς ο Τουρκοκύπριος διαπραγματευτής Ραούφ Ντεκτάς θα επιχειρήσει να "εμπεδώσει" και να νομιμοποιήσει την ντε φάκτο διχοτόμηση που επικρατεί στο νησί, μέσω της θεσμοθέτησης, ενός " Φορέα Τοπικής Αυτοδιοίκησης". Αυτό δεν θα γίνει αποδεκτό από την ελληνοκυπριακή πλευρά, καθώς θεωρεί ότι μια τέτοια εξέλιξη συνιστά την δημιουργία και την αποδοχή ενός "κράτους εν κράτει" εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ακολούθως θα αναλυθούν εκτενώς οι παράγοντες εκείνοι

(εσωτερικοί και διεθνείς) που κατά την εκτίμηση μας αποδυνάμωσαν τα μέγιστα την προσπάθεια της ελληνοκυπριακής πλευράς να δράσει αποτρεπτικά κατά την διάρκεια της κρίσης του Ιουλίου του 1974. Η τουρκική επιδρομική ενέργεια εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Κύπρου, μας βοηθάει να εξάγουμε χρήσιμα διεθνολογικά συμπεράσματα, τόσο για τους διεθνείς θεσμούς, όσο και για την στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων, όταν επιχειρούν να εξυπηρετήσουν τα γεωστρατηγικά τους συμφέροντα.

Στο Δ' Μέρος, αναλύονται τα γενεσιουργά αίτια του παλαιστινιακού προβλήματος. Η Μεγάλη Βρετανία, ούσα ή εντολοδόχος δύναμη στην Παλαιστίνη, στην προσπάθεια της να διασφαλίσει τα συμφέροντα τις και να βρει τις ισορροπίες μεταξύ των διαφόρων μερών που είχε ανάγκη να τύχει τις υποστήριξης τους, έδιδε υποσχέσεις που διαδοχικά αλληλοαναιρούνταν. Το 1916 υπόσχεται στον σαρίφη Χουσεΐν ότι θα τον βοηθήσει στην δημιουργία αραβικού κράτους, εάν αυτός με τη σειρά του συνδράμει στην πολεμική προσπάθεια των συμμάχων εναντίον των Οθωμανών. Αυτός πείθεται και κηρύσσει τον πόλεμο εναντίον των ομοθρήσκων του. Λίγους μήνες αργότερα, η Αγγλία και η Γαλλία διαμοιράζουν τις μεσανατολικές επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε σφαίρες επιρροής. Ωστόσο, τα εδαφικά όρια αυτής της συμφωνίας, συγκρούονται με τις υποσχέσεις που δόθηκαν στον Χουσεΐν για την δημιουργία αραβικού κράτους. Ακολούθως το 1917 η Μεγάλη Βρετανία υπόσχεται στους Εβραίους- των οποίων την βοήθεια επίσης επιζητεί, για να διασφαλίσει την επιτυχή έκβαση του πολέμου-ότι θα τους βοηθήσει να αποκτήσουν "εθνική εστία " στην Παλαιστίνη. Η υπόσχεση όμως αυτή, του Άγγλου υπουργού Εξωτερικών Άρθουρ Μπάλφουρ, έρχεται σε ευθεία σύγκρουση και διάσταση με τις υποσχέσεις που δόθηκαν στον Χουσεΐν. Συναφώς, η Μεγάλη Βρετανία με την στρατηγική της δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένοπλη σύγκρουση στην περιοχή, μεταξύ των Εβραίων και των Παλαιστινίων, οι οποίοι αμφότεροι προσπαθούν να κατοχυρώσουν τις υποσχέσεις που τους έδωσε η Βρετανία. Επί τούτου ο Κυβερνήτης της Ιερουσαλήμ και μετέπειτα Κυβερνήτης της Κύπρου Χιού Φουτ είναι κατατοπιστικός : "Η αποτυχία της βρετανικής διοίκησης στην Παλαιστίνη, ήταν αναπόφευκτη. Η διττή αμαρτία που είχαμε διαπράξει ήταν να δεσμευτούμε με το να εγείρουμε φρούδες ελπίδες, τόσο στους Άραβες, όσο και στους Εβραίους. Οι ελπίδες ήταν φρούδες, γιατί ήταν

αντικρουόμενες. Οι Άραβες, οι οποίοι στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο πολέμησαν στο πλευρό της Μεγάλης Βρετανίας για να αποτινάξουν την τουρκική αυτοκρατορία, νόμισαν ότι πολεμούσαν για την ελευθερία τους. Οι Εβραίοι νόμιζαν, εξαιτίας της διακήρυξης Μπάλφουρ ότι θα αποκτήσουν μία εθνική εστία στην Παλαιστίνη. Ωστόσο η Παλαιστίνη κατοικείτο και άνηκε στους Άραβες."[1]

Τέλος, στο Ε' Μέρος εξετάζεται η προσπάθεια των Παλαιστίνιων –Αράβων να αποκτήσουν κρατική δομή. Αναλύεται η κρίση του Σουέζ σε συνάρτηση με την άνοδο του Νάσερ στην εξουσία και την προσπάθεια του για την σφυρηλάτηση της Αραβικής Ενότητας. Υπό ανάλυση τίθενται επίσης οι επιδράσεις που είχε η άνοδος του Νάσερ στην εξουσία, στο Παλαιστινιακό Κίνημα εν γένει. Από μία άλλη οπτική γωνία παρατηρούμε τις επιπτώσεις τις κρίσης του Σουέζ για την φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη και το μεσανατολικό διεθνές σύστημα. Στη συνέχεια, αναλύουμε τον πόλεμο των "έξι ημερών" και το οριστικό πλήγμα που επιφέρει στον παναραβισμό του Νάσερ, αλλά και στα όνειρα των Παλαιστινίων για αυτοδιάθεση. Ακολούθως, αναλύεται ενδελεχώς η κρίση του Οκτωβρίου του 1973 και οι επιδράσεις της στο Παλαιστινιακό Πρόβλημα, μετά και την υπογραφή της συμφωνίας του Καμπ Ντεϊβιντ. Τέλος αναλύουμε τις συμφωνίες του Όσλο, τις οποίες υπέγραψε ο Γιάσερ Αραφάτ, με τον Ισραηλινό Γιτζάκ Ραμπίν. Αποτέλεσαν όμως αυτές οι συμφωνίες λύση για το Παλαιστινιακό Πρόβλημα;

Καταληκτικά, πρέπει να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα αυτής της διατριβής, Επίκουρο Καθηγητή, Μάριο Ευριβιάδη, για την πολύτιμη καθοδήγηση που μου παρείχε σε όλη την διάρκεια των ερευνητικών μου δραστηριοτήτων. Πρέπει να ευχαριστήσω επίσης, τον Καθηγητή, Παναγιώτη Ήφαιστο, για τις πολύτιμες συμβουλές του περί τα διεθνή. Επιπρόσθετα, θέλω να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, τον Επίκουρο Καθηγητή, Κωνσταντίνο Πάτελο και τον Λέκτορα, Σωτήρη Ρούσο, οι οποίοι ήσαν πάντα πρόθυμοί να απαντήσουν στις ερωτήσεις και τις απορίες μου για σημαντικά θέματα που εμπίπτουν στο ερευνητικό φάσμα της παρούσας διατριβής. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω

[1] Βλ. Hugh Foot, *A Start in Freedom* (London: Hodder and Stoughton, 1964), σ.σ. 35-36.

τον φίλο μου, Καθηγητή Πληροφορικής, Πανίκο Παστελλή, για την βοήθεια που μου παρείχε σε τεχνικά ζητήματα, αναφορικά με την συγγραφή της παρούσας διατριβής.

Εισαγωγή-Το Ιστορικό Υπόβαθρο

Οι Έλληνες της Κύπρου είχαν ως σταθερή επιδίωξη τους την Ένωση με τον μητρικό κορμό. Για αυτό το λόγο, -ως η πλειοψηφία του νησιού (78 τοις εκατό, έναντι 18% των Τουρκοκυπρίων)- προσπάθησαν με νύχια και με δόντια, να πετύχουν την αυτοδιάθεση τους και να ενωθούν με την Ελλάδα.

Ήδη από τον Οκτώβριο του 1931 οι Έλληνες της Κύπρου είχαν εκδηλώσει με δυναμικό τρόπο την έντονη αντίθεση τους στην καταπιεστική πολιτική της αποικιοκρατικής δύναμης, ενώ παράλληλα επισημοποίησαν την βούληση τους για ένωση με την Ελλάδα. Στις 26 Ιανουαρίου του 1930 ιδρύθηκε η Εθνική Οργάνωση Κύπρου (ΕΟΚ), υπό τον Αρχιεπίσκοπο Κύριλλο τον Γ', η οποία στο άρθρο 2 του καταστατικού της, απαιτούσε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. [1]

Το αυθόρμητο κίνημα του Οκτωβρίου του 1931[2] αποτελούσε μία φυσιολογική αντίδραση σε παγκύπρια βάση, στην καταπίεση που προξενούσε στον τοπικό πληθυσμό η δυσμενής και ετεροβαρής πολιτική της αγγλικής διοίκησης, τόσο σε ότι αφορούσε το οικονομικό πεδίο,[3] όσο και το διοικητικό. Η αυταρχική διακυβέρνηση του κυβερνήτη Στόρς και η ετσιθελική επιβολή στην πλειοψηφία του νησιού των αποφάσεων του, διαμέσου του Νομοθετικού Συμβουλίου, παρά την ελληνική πλειοψηφία στο σώμα αυτό, ήταν από τους παράγοντες αυτούς που οδήγησαν στα "Οκτωβριανά". Η συλλογική θέληση της ελληνικής πλειοψηφίας στο νομοθετικό σώμα, εξουδετερωνόταν αφού τα τουρκικά μέλη συμμαχούσαν με τα μέλη της αγγλικής διοίκησης, ενώ στην απίθανη περίπτωση που αυτό δεν επιτυγχανόταν, ο κυβερνήτης είχε το

[1] Βλ. Άντρος Παυλίδης, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, Τόμος Δ (Λευκωσία: Εκδ. Φιλόκυπρος, 1993), σ. 294.
[2] Βλ. Ρομπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας* (Αθήνα: Εκδ.Ποταμός, 1998), σ.σ. 14-34.
[3] Βλ. Παυλίδης οπ.π. σ.293. Υπήρχε μέσα στον πληθυσμό διάχυτη η απογοήτευση για τη δυσμενή οικονομική πολιτική των αγγλικών αρχών στην Κύπρο. Υπήρχαν σε ισχύ αρκετοί άδικοι φόροι, όπως ο φόρος του αλατιού. Επιπρόσθετα διατηρήθηκε ένας μέρος της περιβόητης φορολογίας της δεκάτης, (φορολογία της δεκάτης επί εξαγόμενων προϊόντων) που είχαν εφαρμόσει οι Οθωμανοί στο νησί. Επιπλέον, ο Άγγλος κυβερνήτης Στόρς επέβαλε ετσιθελικά νέο δασμολόγιο, παρά το γεγονός ότι αυτό είχε καταψηφισθεί στο Νομοθετικό Συμβούλιο τον Απρίλιο του 1931.Ο Άγγλος κυβερνήτης πέρασε επίσης ανελεύθερους νόμους στην εκπαίδευση παρά την αντίθεση των Ελληνοκυπρίων. Νομιμοποίησε επίσης το μαστίγωμα ως ποινή, προκαλώντας μεγάλη αγανάκτηση στους Έλληνες της Κύπρου.

θεσμοθετημένο δικαίωμα με "προεδρικό διάταγμα" να περάσει την γραμμή του στο Νομοθετικό Συμβούλιο. Η πυροδότηση της κρίσης ξεκίνησε στις 18 Οκτωβρίου του 1931, όταν ο επίσκοπος Κιτίου και βουλευτής, Νικόδημος Μυλωνάς, παραιτήθηκε από το βουλευτικό αξίωμα και κυκλοφόρησε διάγγελμα στον κυπριακό λαό με επαναστατικό περιεχόμενο. Το παράδειγμα της παραίτησης του ακολούθησαν και οι άλλοι Ελληνοκύπριοι βουλευτές. Ο Επίσκοπος με μία πύρινη ομιλία του στη Λεμεσό κήρυξε την ανυπακοή στις βρετανικές αρχές, ενώ την επομένη σχηματίσθηκε ένα αυθόρμητο συλλαλητήριο στη Λευκωσία. Το πλήθος μαινόμενο κατευθύνθηκε στο Κυβερνείο όπου εκεί ακολούθησαν επεισόδια και ρίψη πυροβολισμών, ενώ το Κυβερνείο παραδόθηκε στις φλόγες. Ο αναβρασμός μεταδόθηκε και στις άλλες πόλεις του νησιού, με αποτέλεσμα ο Στόρς να ζητήσει ενισχύσεις από την Αίγυπτο. Η εξέγερση τελικά κατεστάλη οριστικά στις 28 Οκτωβρίου. Η εξέγερση αυτή σηματοδοτούσε την πρώτη ρήξη με τις βρετανικές αρχές και αποτελούσε ουσιαστικά το πρελούδιο για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα δύο δεκαετίες αργότερα με αίτημα την " ένωση και μόνο την ένωση".

Αν και η αρχή της αυτοδιάθεσης είχε κάνει την εμφάνιση της στην διεθνή σκηνή από το τέλος του Α΄ παγκοσμίου Πολέμου (Ιανουάριο 1918) με τα δεκατέσσερα σημεία του Αμερικανικού Προέδρου Ουίλσον, αλλά και μετέπειτα με τον Χάρτη του Ατλαντικού, οι ελληνοκύπριοι δεν πέτυχαν το ευκταίο. Πιο συγκεκριμένα, ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών που υπογράφτηκε στο Σαν Φρανσίσκο το 1945, τονίζει (άρθρο1, παρ. 2) ότι ο ίδιος ο ΟΗΕ αναλαμβάνει ως σκοπό του, "να αναπτυχθούν μεταξύ των εθνών φιλικές σχέσεις βασισμένες στο σεβασμό προς την αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων του λαών και του δικαιώματος τους για την αυτοδιάθεση". Ο Χάρτης του ΟΗΕ, προβλέπει το δικαίωμα των Λαών στην Αυτοδιάθεση με τρόπο ρητό στα άρθρα 1 και 55 και με έμμεσο τρόπο στα άρθρα 73 και 76. [4]

[4] Βλ. Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και *Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου*, (26-Ιουνίου-1945). Τα άρθρα 73 και 76 του Χάρτη αναφέρονται στο διεθνές καθεστώς των υπό κηδεμονία εδαφών και στο καθεστώς των μη αυτόνομων περιοχών αντίστοιχα. Σε αυτά τα άρθρα αν και δεν γίνεται ρητή αναφορά στην Αρχή της Αυτοδιάθεσης, γίνεται όμως αναφορά στη βούληση και τις ιδιαίτερες επιθυμίες των ενδιαφερομένων πληθυσμών που πρέπει να "ευνοείται η προοδευτική εξέλιξη των εν λόγω λαών μέχρι να αποκτήσουν την ικανότητα να αυτοδιοικούνται ή την ανεξαρτησία τους." Βλ. επίσης, Γρηγόρης Τσάλτας, *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικες και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης* (Αθήνα: Εκδ.Σιδέρη, 1991), σ.σ.56-71.

Ωστόσο, η στρατηγική επιδίωξη των ελληνοκυπρίων για Ένωση με την Ελλάδα, προσέκρουσε στην κάθετη άρνηση της Μεγάλης Βρετανίας. Βρισκόμενη σε καθοδική πορεία όσον αφορά του συντελεστές ισχύος της, η Αγγλία θα έκανε τα πάντα για να συνεχίσει να ασκεί έλεγχο και επιρροή στην Κύπρο. Η σύμπραξη της Τουρκίας με το Ηνωμένο βασίλειο ήταν καθοριστική για την πραγμάτωση αυτού του στρατηγικού σκοπού. Τυχόν απώλεια του ελέγχου της νήσου, απειλούσε τα στρατηγικά συμφέροντα των Βρετανών. Επί τούτου, χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Άγγλου πρωθυπουργού Άντονυ Ήντεν: " Θέλω όλους συμπεριλαμβανομένων και των φίλων μας να προσέξουν ότι δεν υπάρχει δυνατότητα για αυτή τη χώρα να κάνει παραχωρήσεις στην άμυνα των νόμιμων και ζωτικών συμφερόντων της, μη Κύπρος, μη βέβαιες διευκολύνσεις να προστατεύσουμε την προμήθεια μας σε πετρέλαιο, μη πετρέλαιο, ανεργία και πείνα στη Βρετανία, είναι τόσο απλό. . ". [5]

Συναφώς, ενώ η Βρετανική διοίκηση απέκρουε κατηγορηματικά την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, ήταν ωστόσο πρόθυμη να συζητήσει με τους Κύπριους την εισαγωγή συνταγματικών μεταρρυθμίσεων που θα αύξαναν σταδιακώς την κυπριακή συμμετοχή στη διακυβέρνηση της Νήσου. [6] Αμέσως μετά τον πόλεμο, τον Οκτώβριο του 1946 το Γραφείο Αποικιών προσκάλεσε τις διάφορες οργανώσεις της Κύπρου, να σχηματίσουν μία συμβουλευτική επιτροπή που θα συνεργαζόταν με τον Βρετανό Κυβερνήτη στην επεξεργασία και διατύπωση ενός συντάγματος. [7]Σχεδόν όλες οι οργανώσεις που προσκλήθηκαν να λάβουν μέρος στη συζήτηση, αρνήθηκαν με εξαίρεση το κομμουνιστικό κόμμα ΑΚΕΛ. Εντούτοις, μετά από πιέσεις και για να μην φάνει

---

[5] Βλ. Λεόντιος Ιεροδιακόνου, *Το Κυπριακό πρόβλημα: Πορεία προς την Χρεοκοπία* (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση 1975), σ. 182.

[6] Secret, Cyprus, The Problem, F0371/117624. Από τα τέλη του 1954, αρχές του 1955, η Βρετανική Κυβέρνηση μελετούσε το ενδεχόμενο εισαγωγής ενός συντάγματος αυτοκυβέρνησης στην Κύπρο.Όπως διαφαίνεται από βρετανικά έγγραφα, ο λόγοι που υπαγόρευαν στην Βρετανία να κάνει αυτή την κίνηση ήταν η ενδυνάμωση της θέσης της στα Ηνωμένα Έθνη και η απομόνωση των "εξτρεμιστών" από τους "μετριοπαθείς". Το Λονδίνο πίστευε ότι ένα σύνταγμα αυτοκυβέρνησης σε συνδυασμό με την αναγνώριση της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο, χωρίς όμως να δεσμεύεται για τον ακριβή χρόνο της εφαρμογής της ή τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα εφαρμοζόταν, θα έδινε την δυνατότητα στην Ελληνική Κυβέρνηση να διαρρήξει τις σχέσεις τις με τους "εξτρεμιστές" και να σταματήσει να υποστηρίζει την εκστρατεία στο νησί για την Ένωση.Ωστόσο οι αγγλικές προθέσεις δεν φαίνεται να ήταν και τόσο ειλικρινείς, καθώς όπως τονίζεται στο εν λόγω έγγραφο, όποιαδήποτε πρόταση πολιτικής για το νησί έπρεπε να προεξοφλεί την τουρκική συναίνεση.Προστίθεται ότι αν οι Τούρκοι αντιδρούν σε οτιδήποτε το νέο, τότε η Αγγλία πρέπει να κάνει μία δημόσια δήλωση ότι δεν σκοπεύει να εγκαταλείψει τα τουρκικά συμφέροντα στην Κύπρο.

[7] Βλ. Πανταζής Τερλεξής, *Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού: Η Ανατομία ενός Λάθους*, (Αθήνα: Εκδ.Κέδρος, 2004), σ.127.Βλ. επίσης, Cyprus Constitution, Despatch Dated 7th of May, 1948, from the secretary of state for the Colonies to the Governor of Cyprus, London: His Majesty's Stationery Office, CO926/271.

λιγότερο πατριωτικό, η ηγεσία του ΑΚΕΛ εγκατάλειψε την προσπάθεια. Στη συνέχεια, ο νεοδιορισθείς τότε Κυβερνήτης της Κύπρου Λόρδος Γουίνστερ, απηύθυνε στις 5 Απρίλη 1947, μία βδομάδα μετά την άφιξη του στην Κύπρο, διάγγελμα προς τον Κυπριακό λαό. Σε αυτό, ο κυβερνήτης αναφερόταν στο δεκαετές αναπτυξιακό πρόγραμμα της βρετανικής κυβέρνησης και καλούσε όλους τους Κυπρίους να συνεργασθούν για την εφαρμογή του. Καθιστούσε δε σαφές ότι πολιτική της βρετανικής κυβερνήσεως, είναι ότι η Κύπρος θα παραμείνει "υπό βρετανική κυριαρχία ως πολύτιμος και έμπιστος συνέταιρος, μετέχουσα από κοινού της ισχύος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας"[8] Τέσσερις μήνες αργότερα τον Ιούλιο, ο Κυβερνήτης με δεύτερο διάγγελμα του στον κυπριακό λαό αναφερόταν ευθέως στις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και στη σύγκληση " Συμβουλευτικής (Διασκεπτικής) Συνέλευσης". Σε αυτό του το διάγγελμα ο Κυβερνήτης αναφερόταν στην επιθυμία του Υπουργού Αποικιών για τη " δημιουργία κεντρικής νομοθετικής εξουσίας,[9] η οποία θα παρέχει την ευκαιρία στους αντιπροσώπους του λαού να συσκέπτονται πλήρως με την κυβέρνηση, για τις εσωτερικές υποθέσεις της Νήσου". Η Συνέλευση, προστίθετο, "θα ήταν αρμόδια να κάμει συστάσεις στην κυβέρνηση, επί της μορφής συντάγματος, το οποίο να εξασφαλίζει την συμμετοχή του λαού της Κύπρου εις την διαχείριση των εσωτερικών υποθέσεων της Κύπρου, λαμβανομένων υπ' όψιν των συμφερόντων των μειονοτήτων". [10]

Οι συνεδριάσεις της "Διασκεπτικής" άρχιζαν στις 7 Νοεμβρίου του 1947. Η ελληνική αριστερά και οι Τουρκοκύπριοι αποδέχθηκαν την πρόσκληση για συμμετοχή στις εργασίες της, ενώ η δεξιά με επικεφαλής την Εθναρχία αρνήθηκε την πρόταση. Είναι αξιοσημείωτη η απάντηση που έδωσε ο Αρχιεπίσκοπος Λεόντιος, που ας σημειωθεί ότι θεωρείτο από τους συμπατριώτες του μετριοπαθής: "η κρατούσα δύναμη, αντί της ενώσεως προσφέρει εις τον λαό την μάχαιραν, ίνα ούτος με τας ιδίας τας χείρας σφαγιάση το εθνικόν του δίκαιον. Είναι αναμφισβητήτως πρόδηλος, συνέχιζε, ότι εις τούτο κατατείνει οιαδήποτε συνεργασία του κυπριακού λαού προς επεξεργασία συντάγματος και είναι αυτονόητον ότι δια ταύτης

---

[8] Βλ. Ανδρέας Φάντης, *Η Συμβουλευτική Συνέλευση-Διασκεπτική (1η Δεκεμβρίου 1947-12 Αυγούστου 1948): Η Πρώτη Χαμένη Ευκαιρία* (Λευκωσία, χ.ό, 1993), σ.45.

[9] Για τις συνταγματικές προτάσεις της Μεγάλης Βρετανίας, βλ. Stella Soulioti, *Fettered Independence, Cyprus 1878-1964*, Volume two, The Documents, (Minneapolis: Minnesota Mediterranean and East European Monographs, 2006), σ.σ. 137-143.

[10] Στο ίδιο, σ.47.

συνεργασίας εις την Συμβουλευτική Συνέλευση επιζητείται να προσυπογράψει ο κυπριακός λαός τη συνέχιση της δουλείας του". [11] Έτσι με κακούς οιωνούς, η Διασκεπτική Συνέλευση θα οδηγείτο σε πλήρη αποτυχία με τον τερματισμό των εργασιών της, στις 12 Αυγούστου 1948.

Έτσι, οι Έλληνες Κύπριοι συνέχισαν τον αγώνα τους για την πλήρη και χωρίς όρους αυτοδιάθεση τους. Σε μία προσπάθεια να ασκήσουν πίεση στην αγγλική κυβέρνηση οργάνωσαν το δημοψήφισμα του 1950, με κύρια θεματική την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Από τους 224. 757 Ελληνοκύπριους που έλαβαν μέρος στο δημοψήφισμα οι 215. 757 ψήφισαν υπέρ της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Ωστόσο η ελληνική κυβέρνηση, ασύμμετρα εξαρτημένη από τους Βρετανούς –φέροντας το στίγμα του εμφυλίου πολέμου- και μη θέλοντας να διαταράξει στις σχέσεις της με την Αγγλία, αρνήθηκε να παραλάβει το πρακτικό του δημοψηφίσματος. Η εξάρτηση της Ελλάδας από τους συμμάχους της φαίνεται από την απάντηση που έδωσε στις αρχές του 1950 ο Γεώργιος Παπανδρέου, Αντιπρόεδρος και Υπουργός Δημοσίας Τάξεως, όταν ο Θεμιστοκλής Δέρβης, Δήμαρχος Λευκωσίας τον επισκέφθηκε και τον ερώτησε εάν η Ελληνική Κυβέρνηση αναγνωρίζει το κυπριακό αίτημα για ένωση. Ο Παπανδρέου απήντησε στον Δέρβη ως εξής : " Η Ελλάς αναπνέει σήμερον με δύο πνεύμονες, τον με αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν και δι' αυτό δεν ημπόρει λόγω του Κυπριακού, να κινδυνεύσει να πάθει ασφυξία. "

Ωστόσο, οι Έλληνες της Κύπρου δεν πτοήθηκαν και συνέχιζαν να πιέζουν την ελληνική κυβέρνηση να θέσει το κυπριακό στα Ηνωμένα Έθνη. Το Αύγουστο του 1954 ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Στρατηγός Παπάγος συναίνεσε στην κατάθεση της πρώτης προσφυγής στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Η απόφαση της, ήταν ύστερα από παρασκηνιακές αντιδράσεις της Βρετανίας ήταν ότι " προς το παρόν δεν θεωρεί σκόπιμο να ασχοληθεί με αυτό το θέμα ".

Στο μεταξύ, τον Απρίλιο του 1955 οι Ελληνοκύπριοι κατέφυγαν στα όπλα για να διεκδικήσουν την συλλογική τους ελευθερία από τον αποικιακό ζυγό. Η Μεγάλη Βρετανία στην προσπάθεια της να αντικρούσει τον αγώνα των Ελληνοκυπρίων και να διασφαλίσει την εις το διηνεκές παρουσία της στην Κύπρο, αποφάσισε να εμπλέξει την Τουρκία στο όλο πρόβλημα. Στις 30

[11] Βλ.Μιλτιάδης Χριστοδούλου, Κύπρος-Ελλάς, *Οι Σχέσεις Αθηνών Λευκωσίας: Πορεία Έξαρσης και Καταποντισμού Ανάδυσης και* Ανάπλασης (Λευκωσία: Εκδ. Προόδος, 1999), σ.230.

Ιουνίου του 1955 η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν σε μία διάσκεψη στο Λονδίνο για " πολιτικά και αμυντικά θέματα, σχετικά με την Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένου και του Κυπριακού ". Η τριμερής διάσκεψη- παγίδα που δεν ήταν παρά μία εφαρμογή της τακτικής του " διαίρει και βασίλευε " παραβίαζε το άρθρο 16 της συνθήκης της Λοζάνης, βάσει του οποίου η Τουρκία, " παραιτούνταν παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως επί των εδαφών ή εν σχέσει προς τα εδάφη αυτά που εκτείνονται πέραν των προβλεπόμενων της παρούσης Συνθήκης ορίων, ως και επί των νήσων, εκτός εκείνων ων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθεί αυτή δια αυτή δια της παρούσης Συνθήκης, της τύχης των εδαφών της και των νήσων τούτων κανονισθείσης ή κανονισθείσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων. " [12]

Η απόφαση της Ελλάδας για συμμετοχή στη διάσκεψη, που άρχισε στις 29 Αυγούστου θα κατέληγε σε δραματική αποτυχία, όταν η Τουρκία απαίτησε ότι εάν η Αγγλία αποσυρθεί από την Κύπρο, να επιστραφεί το νησί στον προηγούμενο κάτοχο του την Τουρκία. Ακολούθησαν στις 6 Σεπτεμβρίου, στην Κωνσταντινούπολη τα ενορχηστρωμένα και υποβολιμαία από την τουρκική κυβέρνηση, έκτροπα εις βάρος των Ελλήνων της Πόλης. Η Αγγλία είχε πετύχει τον σκοπό της: Η Τουρκία θα μπορούσε από τούδε και στο εξής να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στο κυπριακό ζήτημα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η πολιτική που ακολούθησε η Μεγάλη Βρετανία από την αρχική κατάληψη της νήσου ήταν προσανατολισμένη στην ενίσχυση των εθνικών διαιρέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων, αλλά και στην ενθάρρυνση της κοινοτικής πολιτικοποίηση τους με αποτέλεσμα την τελική σύγκρουση τους.[13] Η πολική του "διαίρει και βασίλευε", εφαρμόστηκε, όπως έχουμε ήδη σημειώσει, μέσω του Νομοθετικού Συμβουλίου που ίδρυσε η Αγγλία το 1878. Το Νομοθετικό Συμβούλιο αποτελούνταν από 18 μέλη, 3 μουσουλμάνους, 9 χριστιανούς και 6 διορισμένα μέλη. Η συμμαχία των Τουρκοκυπρίων με τα έξι διορισμένα μέλη που ήταν

[12] Βλ. William Mallinson , *Κύπρος μία Ιστορική Προοπτική, Ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την Ευρώπη: Πόλεμος η Ειρήνη* (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 2005), σ.101.

[13] Βλ. Van Coufoudakis , "The Dynamics of Political Partition And Division in Multiethnic and Multireligious Societies,The Cyprus Case", στο Van Coufoudakis (editor), *Essays on the Cyprus Problem* (New York: Pella Publishing Company, 1976) σ.σ.27-45.

Άγγλοι εμπόδιζε την ελληνική πλειοψηφία να λάβει ευνοϊκές αποφάσεις για τα συμφέροντα της. [14]

Η Μεγάλη Βρετανία θα επιχειρήσει με το σχέδιο του Κυβερνήτη, Χάρτιγκ να επιλύσει το συνταγματικό πρόβλημα της Κύπρου. Ωστόσο, η ασάφεια που διέτρεχε το προσχέδιο και η αναφορά σε στρατηγικά συμφέροντα και συμμάχους της Μεγάλη Βρετανίας, δημιούργησαν υποψίες στην ελληνοκυπριακή πλευρά, που απόρριψε την πρόταση, όταν δεν τις δόθηκαν οι διευκρινίσεις που ζήτησε πάνω σε διάφορα θέματα που αφορούσαν το εσωτερικό καθεστώς της νήσου. Τότε η Μεγάλη Βρετανία θα εξορίσει τον Μακάριο στις Σεϋχέλλες (9 Μαρτίου 1956) με τρεις πολιτικούς του αντιπάλους με το πρόσχημα της συμμετοχής του στην τρομοκρατία. Από τούδε και στο εξής οι προτάσεις που θα παραχωρήσει στους Κυπρίους, θα οδηγούν βαθμηδόν στην χειροτέρευση του εσωτερικού καθεστώτος της νήσου, σε συνδυασμό με την διχοτόμηση, που διακαώς επιθυμούσαν οι Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι. Η Αγγλία που χρειαζόταν την φιλία της Τουρκίας στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, λάμβανε πολύ σοβαρά υπόψη τις τουρκικές αιτιάσεις για το μέλλον της Κύπρου.

Το έτος 1957 λίγο μετά το φιάσκο του Σουέζ, η φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη, θα επαναξιολογήσει την στρατηγική και θα ανακοινώσει ότι δεν χρειάζεται όλη την Κύπρο ως βάση, αλλά μερικές βάσεις Ακολούθως μη μπορώντας να εξασφαλίσει τη συναίνεση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, για μια συνταγματική λύση στο κυπριακό πρόβλημα, θα επιχειρήσει να επιβάλει μόνη της ένα σχέδιο της αρεσκείας της. Το σχέδιο του τότε πρωθυπουργού Χάρολντ Μακμίλλαν, - το οποίο φέρει και το όνομα του- θεσμοθετούσε την εμπλοκή ξένων δυνάμεων στα εσωτερικά της Κύπρου και ευνοούσε τη διχοτόμηση. Αυτός είναι και ο λόγος που η Τουρκία το αποδέχτηκε τον Αύγουστο του 1958.

Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες που δεν ήταν διατεθειμένες να παρακολουθούν αμέτοχες την ενδοκοινοτική διαμάχη μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, ευνοούν λύση ανεξαρτησίας. [15] Η ενδοκοινοτική σύγκρουση στην Κύπρο- που ανά πάσα στιγμή μπορούσε να

---

[14] Βλ. Στέφανος Παπαγεωργίου, *Η Πρώτη Περίοδος της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο (1878-1914) Πολιτικός Εκσυγχρονισμός και Κοινωνικές Αδράνειες* (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 1996), σ. 134.

[15] Βλ.Mallinson, οπ.π. σ.111. Σύμφωνα με έγγραφο του Στέιτ Ντιπάρτμεντ (Αύγουστο 1956), μεταξύ των ενδιαφερόμενων στόχων των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν μία λύση που θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως απτό

προκαλέσει ελληνοτουρκικό πόλεμο- υπονόμευε τη νότιο-ανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ και τη δυνατότητα του να αντιδράσει σε ενδεχόμενη κάθοδο της Σοβιετικής Ένωσης στην Μέση Ανατολή. Το άδοξο τέλος της κρίσης του Σουέζ άφηνε την Βρετανία χωρίς επιρροή στη Μέση Ανατολή και οικονομικά εξαρτημένη από την Αμερική. Επιπρόσθετα αναδεικνυόταν η αντίθεση μεταξύ της θέσης της Βρετανίας και των περιορισμένων δυνατοτήτων της για να συνεχίζει να υποστηρίζει αυτή τη θέση. Αξιωματούχοι του πενταγώνου, επεσήμαναν παράλληλα ότι μετά το Σουέζ η στρατηγική σημασία της Κύπρου περιοριζόταν μόνο για του σκοπούς του ΝΑΤΟ. [16] Οι Αμερικανοί πίστευαν, ότι η Βρετανία θα μπορούσε να εξυπηρετήσεις τις στρατιωτικές τις ανάγκες με την κατακράτηση μέρος του νησιού ως βάσης και όχι όλης της νήσου. [17] Κάτω από των βάρος των περιστάσεων ο Μακμίλλαν θα συναινέσει να εγκαταλείψει την κυριαρχία στο μεγαλύτερο μέρος της νήσου.

Στο μεταξύ, η τελευταία προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ (Δεκέμβριο 1958) δεν θα έχει αίσιο τέλος ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (αυτοδιάθεση). Έτσι, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος- λόγω της απόφασης του Μακμίλλαν να επιβάλει ντε φάκτο το σχέδιο του- θα αναγκαστεί με δήλωση του στην βουλευτή των Εργατικών, Μπάρμπαρα Κάσολ, τον Σεπτέμβριο του 1958, να αποδεχτεί ότι προσανατολίζεται στην αποδοχή καθεστώτος ανεξαρτησίας.

Σε περιφερειακό επίπεδο, οι εξελίξεις δεν είναι και οι πιο ευνοϊκές για την Άγκυρα εξαιτίας της ανατροπής του ιρακινού καθεστώτος, στυλοβάτη του συμφώνου της Βαγδάτης (Bagdat Pact) και κύριου συμμάχου της Άγκυρας. Η Τουρκία θα στρέψει την προσοχή της στην Ελλάδα για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις αρνητικές για την ασφάλεια της εξελίξεις στην περιοχή. Οι εξελίξεις θα είναι ραγδαίες: Η επαναπροσέγγιση Ελλάδας-Τουρκίας μετά την τελευταία μάχη στον ΟΗΕ, με αμερικανική καθοδήγηση θα οδηγήσουν στις συμφωνίες της Ζυρίχης- Λονδίνου, όπου αποκλειόταν τόσο η ένωση, όσο και η διχοτόμηση της νήσου. Ωστόσο, οι διαφορετικές

επίτευγμα του ΝΑΤΟ, όπου θα ενισχυόταν η συμμαχική θέση στην περιοχή και η αποδέσμευση των βρετανικών δυνάμεων που ήταν ακινητοποιημένες στην Κύπρο για γενικές επιχειρήσεις στην Μέση Ανατολή. Επιπλέον αναφερόταν ότι οι βάσεις στην Κύπρο θα βρίσκονταν μονίμως στην διάθεση της Μεγάλης Βρετανίας για την προστασία των συμφερόντων της στην Μέση Ανατολή.

[16] Βλ.Brendan O' Malley and Ian Craig, *Η Συνομωσία της Κύπρου: Η Κατασκοπία και η Τουρκική Εισβολή* (Αθήνα: Εκδ. Ι.Σιδέρης, 2002), σ.112.

[17] Στο ίδιο.

επιδιώξεις των μερών και τα υπερβολικά προνόμια που δόθηκαν στην μειονότητα-τα οποία βραχυκύκλωναν την λήψη αποφάσεων- θα οδηγήσουν τις συμφωνίες σε κατάρρευση. Μετά την κρίση του 1963-1964, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα επαναπροσδιορίσουν την πολιτική τους και θα επέμβουν ενεργά στο κυπριακό πρόβλημα. Η αδυναμία του Λονδίνου να διαχειριστεί μόνο του την κρίση του Δεκεμβρίου του 1963, θα προκαλέσει την εμπλοκή των ΗΠΑ. Στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ είναι να απομακρυνθεί οριστικά το ενδεχόμενο επέκτασης της επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Κύπρο. Τα σχέδια λύσης που θα προταθούν καθ' όλη την διάρκεια της δεκαετίας του 1960, θα έχουν ως κύριο στόχο την διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και την νομή του κυπριακού εδάφους στην Ελλάδα και στην Τουρκία (διπλή ένωση). Παράλληλα, θα επιδιωχθεί ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων με κύριο γνώμονα την εδραίωση διχοτομικών δεδομένων στο νησί, λύση που ευνοούσε η Τουρκία. Η άρνηση της ελληνοκυπριακής ηγεσίας να αποδεχτεί τις διχοτομικές λύσεις που προκρίνει η αμερικανική διπλωματία για την Κύπρο, σε συνδυασμό με την αλλαγή του καθεστώτος στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1967, θα περιπλέξει ακόμα περισσότερο τα πράγματα στο νησί. Τον Ιούλιο του 1974, το χουντικό καθεστώς θα επέμβει στα εσωτερικά της Κύπρου, με αποτέλεσμα η Τουρκία, επικαλούμενη το άρθρο 4 της συνθήκης εγγυήσεως να αποτολμήσει να πραγματοποιήσει την απειλή της για εισβολή στην Κύπρο. Η κυβέρνηση Νίξον-Κίσινγκερ, με πρωτεργάτη τον τελευταίο, αναφορικά με το κυπριακό πρόβλημα, θα ακολουθήσει την πολιτική της "συναινετικής αδράνειας". Ενώ Αμερικανοί αξιωματούχοι θα προειδοποιούν φορτικά τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών ότι επίκειται ελληνικό πραξικόπημα στο νησί, αυτός δεν θα κάνει τίποτα για να το αποτρέψει. Στη συνέχεια θα διαχειρισθεί την κυπριακή κρίση με κύριο στόχο την διευκόλυνση του τουρκικού εγχειρήματος για την εδραίωση της διχοτόμησης. Η αναντικατάστατη γεωπολιτική θέση της Τουρκίας, όπως τονίζει και ο ίδιος ο Κίσινγκερ, σε συνδυασμό με την αμερικανική επιδίωξη να τεθεί υπό άμεσο έλεγχο, ενός ισχυρού νατοϊκού συμμάχου ένα μέρος του νησιού, θα καταστήσει τον Κίσινγκερ συνένοχο με την τουρκική επεκτατική πολιτική. Με αυτό τον τρόπο, οι Αμερικανοί θεωρούσαν ότι θα εξυπηρετούνταν καλύτερα τα συμφέροντα τους στην περιοχή.

Θεωρητικά Προλεγόμενα

Από την αρχή της διαμόρφωσης των πρώτων κρατικών συστημάτων, η κρατούσα τάση μέσα στους αιώνες ήταν- και παραμένει να είναι- η προσπάθεια επιβολής της δύναμης των ισχυρών κρατών στα αδύναμα κράτη. [1] Ως συνέπεια του προαναφερθέντος προκύπτει η αέναη προσπάθεια των πολιτικών οντοτήτων να αυξήσουν την σχετική τους ισχύ, για να αποκτήσουν ασφάλεια και να επιβιώσουν στο εκ φύσεως αναρχούμενο διεθνές σύστημα. Λόγω του μηχανισμού της άνισης οικονομικής ανάπτυξης στο διεθνές σύστημα, νομοτελειακά κάποια κράτη θα διαθέτουν περίσσεια ισχύος (ισχυρά κράτη - ηγεμονικά), ενώ κάποια άλλα αδυναμία ισχύος (αδύνατα κράτη). Ο Kenneth Waltz, επισημαίνει συναφώς: " Στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων η ανισομέρεια δύναμης είναι ένα σημαντικό ζήτημα, αλλά απέχει μακριά από το να είναι το όλο. . . Στις Διεθνείς Σχέσεις οι διαφορετικές δυνατότητες των κρατών είναι πολύ κοντά στο να αποτελούν το όλο της πολιτικής ιστορίας. . . Αυτό δεν συμβαίνει τόσο επειδή η διεθνής πολιτική στερείται αποτελεσματικών θεσμών και νόμων, αλλά επίσης επειδή οι ανισότητες μεταξύ των κρατών, είναι πολύ πιο μεγάλες από ότι μέσα σε αυτά." [2]

---

[1] Βλ. Adam Watson, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*, μετάφραση Λία Στροίκου (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2006), σ.σ. 39-69.

[2] Βλ. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (New York: Addison-Wesley Publishing Company, 1979) σ.143.Για το φαινόμενο των παγκόσμιων ανισοτήτων, βλ. Παύλος Δρακόπουλος, "Αναλύσεις", *Ελευθεροτυπία*, 4 Μαρτίου 2007, σ.8. Σύμφωνα με έρευνα του "Παγκόσμιου Ινστιτούτου για την Έρευνα στα Οικονομικά της Ανάπτυξης", η ανισότητα του πλούτου διεθνώς (χρηματικός, ακίνητα, διαρκή καταναλωτικά αγαθά κλπ) είναι ακόμα μεγαλύτερη από την ανισότητα των ετησίων εισοδημάτων. Συναφώς, η παγκόσμια ανισότητα είναι ακόμα μεγαλύτερη από την ανισότητα του πλούτου εντός των χωρών. Όπως σημειώνεται στην έρευνα, ενώ σε μία τυχαία χώρα το τυπικό μερίδιο του πλούτου που κατέχει το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού της, είναι γύρω στο 50%, στον κόσμο ως σύνολο το πλουσιότερο 10% του πλανήτη κατέχει το 85% της περιουσίας της γης. Αντίστοιχα, το πλουσιότερο 5% κατέχει το 71%, το 2% κατέχει το 51% και το 1% το 40% του παγκόσμιου πλούτου. Την ίδια στιγμή, τονίζεται στην έρευνα, το φτωχότερο 50% (ο μισός πληθυσμός του πλανήτη) κατέχει μόλις το 1%. το πλουσιότερο 1% (η πραγματική ελίτ) έχει περιουσία που αξίζει 40 φορές περισσότερο απ'όλη μαζί η περιουσία του μισού πληθυσμού της γης. Ο πλούτος βεβαίως συσσωρεύεται στις αναπτυγμένες χώρες. Οι 24 χώρες του ΟΟΣΑ που έχουν μόνο το 14,8 του παγκόσμιου πληθυσμού, κατέχουν το 64 % του παγκόσμιου πλούτου των νοικοκυριών (πάνω και από το μερίδιο 53,65 του παγκοσμίου ΑΕΠ). Στην έρευνα αναλύονται και η ανισότητα του ατομικού πλούτου ανάμεσα στις χώρες. Η μεγαλύτερη κατά κεφαλήν περιουσία, αξίας περίπου 144.000 δολάρια υπάρχει στις ΗΠΑ. Ακολουθούν η Βρετανία με 127.000 και η Ιαπωνία με 125.000 Στο άλλο άκρο βρίσκεται η Ινδία με 6.5000 δολάρια.

Συνεπώς, τα κράτη εκείνα που με σχετικούς όρους διαθέτουν την μεγαλύτερη ισχύ[3] (οικονομική, στρατιωτική, ισχύ της πειθούς),[4] θα προσπαθήσουν να ελέγξουν το διεθνές σύστημα επ ' ωφελεία τους, αλλά παράλληλα εις βάρος των λιγότερο ισχυρών συντελεστών του διεθνούς συστήματος. Από τα ισχυρά κράτη εκδηλώνονται φαινόμενα όπως ο ηγεμονισμός[5] και οι επεκτατικές-αναθεωρητικές στρατηγικές που αποσταθεροποιούν την ισορροπία του διεθνούς συστήματος. Ο Ρόμπερτ Γκίλπιν εξετάζοντας την θέση, ότι το σύγχρονο διεθνές σύστημα οδηγείται ολοένα προς την ειρήνη και την συνεργασία και ότι το έθνος- κράτος έχει πάψει τελικά να είναι η πλέον αποδοτική μονάδα οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης, παρατηρεί : " Αν και υπάρχουν σημαντικά στοιχεία σε όλες τις θέσεις. . . καμία δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ανθρωπότητα έχει υπερβεί τη θεμελιώδη φύση των διεθνών σχέσεων. Η διεθνής πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τον αγώνα των πολιτικών οντοτήτων για ισχύ, γόητρο και πλούτο σε συνθήκες παγκόσμιας αναρχίας. . . Το θεμελιώδες πρόβλημα των διεθνών σχέσεων στον σύγχρονο κόσμο είναι το πρόβλημα της ειρηνικής προσαρμογής στις συνέπειες της άνισης μεγέθυνσης της ισχύος μεταξύ των κρατών όπως ήταν και στο παρελθόν. Η διεθνής κοινωνία δεν μπορεί να μείνει και δεν μένει στάσιμη. Ο πόλεμος και η βία παραμένουν σοβαρές πιθανότητες, καθώς ο κόσμος προχωρά από την παρακμή ενός διεθνούς συστήματος στην δημιουργία ενός άλλου. " [6]

Οι μεγάλες δυνάμεις, οι οποίες βρίσκονται σε δεσπόζουσα θέση όσο αφορά τον διεθνή καταμερισμό ισχύος εδράζουν την στρατηγική τους έχοντας ως βάση το δίπολο κόστος –

---

[3] Για μια απεικόνιση-ανάλυση της δυνάμεως των κρατών και των κυρίων συστατικών της, βλ. John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Politics* (New York: W.W.Norton & Company, 2001), σ.σ. 55-81.

[4] Βλ. Edward H. Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939, Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*, (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2000), σ. 179.Οπως παρατηρεί ο Edward Carr, η ισχύς της πειθούς δεν είναι λιγότερο σημαντική για την επίτευξη των πολιτικών στόχων, από ότι είναι η στρατιωτική και η οικονομική ισχύς. Τουναντίον, είναι άμεσα συνδεδεμένη μαζί τους και αποτελεί απαραίτητο εξάρτημα του εξοπλισμού ενός πολιτικού ηγέτη.

[5] Βλ. Παναγιώτης Ηφαιστος, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας, Ευρωπαϊκή άμυνα, Ασφάλεια και Πολιτική ενοποίηση* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα. 2001), σ.217. Ηγεμονισμός στις διεθνείς σχέσεις συνιστά την αξίωση κάθε ισχυρού κράτους να επιβάλλει τη δύναμη του, με αποτέλεσμα οι αδύναμοι να υποχωρούν και να προσαρμόζονται. Ουσιαστικά αποτελεί ηγεμονική εκλογίκευση της ισχύος και της θουκιδίδειας ρήσης. Συναφώς, ζητήματα όπως η εφαρμογή των παραδεδεγμένων αρχών του διεθνούς δικαίου, καθώς και η όξυνση των αναθεωρητικών τάσεων των κρατών της περιφέρειας που διατηρούν πελατειακές σχέσεις με τις ηγεμονικές δυνάμεις του διεθνούς συστήματος, αποτελούν απότοκο των ηγεμονικών συμπεριφορών.

[6] Βλ. Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική* (Αθήνα:Εκδ.Ποιότητα, 2004), σ.σ.381-382.

όφελος. [7] Συγκεκριμένα, τα ισχυρά κράτη προβαίνουν στην δημιουργία συγκεκριμένων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δομών (συστημάτων), που αντανακλούν τα ευρύτερα συμφέροντα τους.

Αυτό έγινε εμφανές με την δημιουργία του κανόνα χρυσού, από την Αγγλία τον 19ο αιώνα[8] και στη συνέχεια με την δημιουργία του συστήματος του Bretton Woods[9] από την ανερχόμενη δύναμη στο διεθνές σύστημα, τις ΗΠΑ. Εξάλλου σε διεθνές οικονομικό επίπεδο τα ισχυρά κράτη προσπαθούν να δημιουργήσουν εκείνες τις ρυθμίσεις, που θα ευνοούν την διασφάλιση της συνέχισης του ιδιαίτερου ρόλου και της θέσης τους στο διεθνές σύστημα. Η προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών να οργανώσουν το διεθνές εμπόριο, έτσι ώστε να προωθούν παράλληλα άλλους βραχυπρόθεσμους ή μακρυπρόθεσμους στόχους, αποτελεί ακόμα ένα παράδειγμα που εμπίπτει στα προαναφερθέντα. Παράλληλα, οι μεγάλες δυνάμεις, προσπαθούν να χειραγωγούν οιοδήποτε πρόσκομμα παρεμβάλλεται στην διαχείριση του εκάστοτε διεθνούς συστήματος επηρεάζοντας την ευνοϊκή προς αυτές κατανομή ισχύος και απειλώντας το εθνικό τους συμφέρον.

---

[7] Βλ. Anthony Downs, *Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας* (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1997), σ.σ. 1-41. Πρόκειται για την οικονομική θεωρία της ορθολογικής επιλογής, όπου τα άτομα στην προσπάθεια τους να αποκτήσουν κέρδος βασίζονται σε υπολογισμούς κόστους -όφελος: Ποία είναι η πιο συμφέρουσα για μένα επιλογή- αγορά με το δυνατό μεγαλύτερο όφελος; Πως μπορεί να γίνει αυτή η αγορά ελαχιστοποιώντας το κόστος. Ο Ρομπερτ Γκίλπιν χρησιμοποιώντας την πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων προσάρμοσε την θεωρία αυτή στο διεθνές σύστημα. Βλ.επίσης, Robert Gilpin, οπ.π. σ.σ. 11-20.

[8] Βλ.Robert Keohane, *After Hegemony, Cooperation and Discord in World Political Economy,* (New Jersey: Princeton University Press, 1984), σ.σ.35-36.Η Μεγάλη Βρετανία τον 19ο αιώνα διέθετε τα υλικά προαπαιτούμενα για την ηγεμονία του διεθνούς συσήματος, από τον βιομηχανική επανάσταση.Το 1880 ήταν το οικονομικό κέντρο του κόσμου και είχε εκτεταμένο έλεγχο σε πρώτες ύλες τόσο στην επίσημη αυτοκρατορία της, όσο και διαμέσου επενδύσεων σε άλλες περιοχές του κόσμου.Είχε το μεγαλύτερο κατα κεφαλή εισόδημα και είχε περίπου δυπλάσια συμμετοχή στο παγκόσμιο εμπόριο και στις καταθέσεις από τον κύριο ανταγωνιστή της την Γαλλία.Πιο αναλυτικά, ούσα η Βρετανία η νικήτρια δύναμη μετά την ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλό, διέθετε την απαιτούμενη ισχύ, για να εξασφαλίζει την αποτελεσματική διακυβέρνηση της παγκόσμιας οικονομίας.Η περίοδος 1880-1914 αποτελούσε τον κολοφώνα του ελεύθερου εμπορίου και του οικονομικού "Laissez Faire".Το διεθνές νομισματικό σύστημα βασισμένο στον κανόνα χρυσού, προσέφερε σταθερότητα τιμών και νομισματική σταθερότητα. Η τράπεζα της Αγγλίας είχε την παγκόσμια δυνατότητα να κατευθύνει την παγκόσμια οικονομία αυξομειώνοντας τα επιτόκια.

[9] Βλ.Robert Gilpin, *Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2002), σ.σ. 277-320, σ.σ.80-97. Στο μεταπολεμικό διεθνές σύστημα οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλαμβάνουν εκτός από την πολιτική και την οικονομική ηγεσία. Πρωτοστατούν, στην ίδρυση του συστήματος του Bretton Woods όπου εκεί ενσαρκωνόταν η πεποίθηση, πως μια βασισμένη σε κανόνες διεθνής οικονομία, καθώς και η ίδρυση διεθνών (οικονομικών) θεσμών που να επιβλέπουν την εφαρμογή καθίσταται επιτακτική. Υπήρχε έκδηλη η πεποίθηση στις Ηνωμένες Πολιτείες ότι μία από τις αιτίες του Α' Παγκοσμίου πολέμου, ήταν η αποτυχία οικοδόμησης μίας βιώσιμης παγκόσμιας οικονομίας.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η προσπάθεια των ισχυρών κρατών να ελέγξουν και να κυριαρχήσουν στο διεθνές σύστημα δεν είναι απόλυτη. Ενώ αρχικά η ισχύς ενός κράτους αυξάνεται, με αποτέλεσμα να αποκτά όλο και περισσότερα οικονομικά πλεονάσματα, που απαιτούνται για να εδραιώσει την κυριαρχία του, στη συνέχεια-με την πάροδο του χρόνου- εμφανίζονται αντισταθμιστικές δυνάμεις που ανακόπτουν αυτή του την παρόρμηση. [10] Έτσι, το εν λόγω κράτος συναντά αυξανόμενο κόστος και ταυτόχρονα φθίνουσα απόδοση στην περαιτέρω επέκταση του. Άλλοι παράγοντες εσωτερικοί[11] και εξωτερικοί[12] υπονομεύουν την δυνατότητα των ισχυρών κρατών να εδραιώσουν μια παντοτινή-παγκόσμια ηγεμονία στο διεθνές σύστημα. Σε διαφορετική περίπτωση η φύση και ο χαρακτήρας των διεθνών σχέσεων θα ήταν ολότελα διαφορετικός, καθώς ένα κράτος θα κατάφερνε να οικοδομήσει μία παγκόσμιας εμβέλειας αυτοκρατορία.

Η Μεγάλη Βρετανία στο τέλος του 19ου αιώνα, αλλά και στις αρχές του 20ου άρχισε να συνειδητοποιεί ότι δεν ήταν πλέον μεγάλη δύναμη, αφού η ισχύς της και η δυνατότητα της να ασκεί επιρροή στις διεθνείς υποθέσεις συνεχώς μειωνόταν. Άρχισε να πάσχει από "το σύνδρομο της ανόδου και της πτώσεως των Μεγάλων Δυνάμεων". Οι επισημάνσεις του ιστορικού Paul Kennedy είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικές: " Σε πρώτο κοίταγμα, η Βρετανία ήταν επιβλητική. Το 1900 διέθετε τη μεγαλύτερη αυτοκρατορία που είχε δει ποτέ ο κόσμος, περί τα δώδεκα εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια εδάφους και ίσως το ένα τέταρτο του πληθυσμού της υδρογείου. . . Εντούτοις, μετά το 1870, η μετατοπιζόμενη ισορροπία δυνάμεων των παγκόσμιων δυνάμεων διάβρωσε τη βρετανική υπεροχή με δύο αλληλένδετους τρόπους. Ο πρώτος ήταν, ότι η διάδοση της εκβιομηχάνισης και οι μετατροπές στα στρατιωτικά και ναυτικά βάρη, που ακολούθησαν, αποδυνάμωσαν τη σχετική θέση της Βρετανικής

[10] Βλ. Gilpin (2004), σ.286.

[11] Στο ίδιο, 270-278. Με την πάροδο του χρόνου σημειώνεται μία σειρά αλλαγών στο εσωτερικό της οικονομίας που θέτουν εμπόδια στην περαιτέρω επέκταση της ηγεμονικής δύναμης. Αυτές οι εσωτερικές αλλαγές (ο μειωμένος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης, το αυξανόμενο κόστος προστασίας (οπλικά συστήματα-νόμος του αυξανόμενου κόστους του πολέμου), η αύξηση της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης ταχύτερα απ'ότι το εθνικό προϊόν, η δομική στροφή της οικονομίας προς τις υπηρεσίες και η φθοροποιός επίδραση της ευμάρειας εκδηλώνονται με μία όλο και σοβαρότερη πολιτική σύγκρουση, σχετικά με την κατανομή του εθνικού εισοδήματος ανάμεσα στην προστασία, στην κατανάλωση και στην επένδυση. Αυτή, όπως επισημαίνει ο Γκίλπιν αποτελεί την κλασική σύγκρουση ανάμεσα στα "κανόνια και στο βούτυρο" ή καλύτερα ανάμεσα στα κανόνια, στο βούτυρο και στην παραγωγικότητα.

[12] Στο ίδιο, σ.σ.287-296.

Αυτοκρατορίας, περισσότερο από οποιασδήποτε άλλης χώρας, επειδή ήταν η καθιερωμένη Μεγάλη Δύναμη, που θα είχε λιγότερα να κερδίσει παρά να χάσει, από θεμελιώδεις μεταβολές τους status-quo. . . Η δεύτερη αλληλένδετη αδυναμία ήταν λιγότερο άμεση και δραματική, αλλά, ίσως περισσότερο σοβαρή. Ήταν η διάβρωση της βιομηχανικής και εμπορικής υπεροχής της Βρετανίας, επί της οποίας σε τελευταία ανάλυση, στηριζόταν η ναυτική, στρατιωτική και ιμπεριαλιστική της δύναμη." [13]

Το κενό ισχύος που προκαλούνταν από την συρρίκνωση της δύναμης της Βρετανίας,[14] αλλά και την αλλαγή του ρόλου και της θέσης της στο διεθνές μεταπολεμικό σύστημα, καλούνταν να το καλύψουν οι Ηνωμένες Πολιτείες, που αναμφισβήτητα ήταν πλέον, η

---

[13]Βλ.Paul Kennedy, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων*, Τόμος Α' (Αθήνα: Εκδ.Αξιωτέλλης, 1990), σ.σ.303-312.Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Ρόμπερτ Κέννεντυ, η βιομηχανική παραγωγή, που είχε αυξηθεί κατά 4% περίπου ετησίως, στην περίοδο 1820-1840 και κατά 3% μεταξύ 1840-1870, κατέστη ακόμα νωθρότερη μεταξύ του 1875 και του 1894 αυξήθηκε μόνο κατά 1.5% ετησίως, πολύ λιγότερο από την αντίστοιχη των κυριοτέρων εχθρών της χώρας.Επιπλέον, ενώ το 1880, το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθούσε να κατέχει το 22,9% της συνολικής παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής, ο αριθμός αυτός είχε συρρικνωθεί στο 13.6% ως το 1913.Επιπρόσθετα, ενώ η αναλογία στο παγκόσμιο εμπόριο ήταν το 1880, 23.2% ανερχόταν μόλις στο 14.1% το 1911-1913.Ως προς την βιομηχανική ισχύ τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η αυτοκρατορική Γερμανία είχαν προχωρήσει μπροστά.Η Βρετανία βρισκόταν τώρα στην τρίτη θέση όχι γιατί δεν αναπτυσσόταν, αλλά επειδή άλλοι αναπτύσσονταν ταχύτερα.Αυτή η οικονομική παρακμή φόβιζε τα μέγιστα τους Άγγλους ιμπεριαλιστές, λόγω της επίπτωσης της στην βρετανική δύναμη.

[14] Βλ.Gilpin, οπ.π. σ.σ.184, 287. Η Pax Brittanica καθόρισε τη γενική δομή των διεθνών σχέσεων μέχρι την κατάρρευση του συστήματος υπό την επίδραση του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.Το απόγειο της ισχύος της Μεγάλης Βρετανίας, τοποθετείται μεταξύ του 1849-1880. Το διάστημα αυτό η Μεγάλη Βρετανία έδωσε έμφαση σε μία ανοιχτή, αλληλεξαρτώμενη παγκόσμια οικονομία βασισμένη στο ελεύθερο εμπόριο. Πως μία ηγεμονική δύναμη επεκτείνεται και ποίες διεργασίες, προκαλούν την παρακμή της και την πτώση της; Όπως συναφώς επισημαίνει ο Γκίλπιν, " Καθώς η ισχύς ενός κράτους αυξάνεται το κράτος αυτό επιδιώκει να επεκτείνει τον εδαφικό του έλεγχο, την πολιτική και οικονομική του επιρροή ή την κυριαρχία του στη διεθνή οικονομία. Με την σειρά τους αυτές οι εξελίξεις αυξάνουν την ισχύ του κράτους, καθώς όλο και περισσότεροι πόροι τίθενται στη διάθεση του και απολαμβάνει τα πλεονεκτήματα της οικονομίας κλίμακας Η επέκταση ενός κράτους θέτει στη διάθεση του μεγαλύτερο μερίδιο του οικονομικού περισσεύματος το οποίο απαιτείται για να ασκηθεί κυριαρχία στο διεθνές σύστημα. Η άνοδος και η παρακμή των πλέων ισχυρών κρατών και των αυτοκρατοριών είναι σε μεγάλο βαθμό συνάρτηση της δημιουργίας οικονομικού περισσεύματος και συν τω χρόνω κατανάλωσης του." Συνεπώς, η αύξηση της ισχύος ενός κράτους (ηγεμονικού) και η επέκταση του τείνουν να ενισχύουν η μία την άλλη, καθώς η επέκταση αυξάνει το οικονομικό περίσσευμα και τους πόρος που έχει στη διάθεση το επεκτεινόμενο κράτος. Ωστόσο το αυξανόμενο κόστος της προστασίας, σημαίνει ότι το κόστος προστασίας του status-quo, αυξάνεται ταχύτερα από ότι τα οικονομικά οφέλη που του παρέχει αυτό, " Η μειωμένη κερδοφορία του status-quo επιβάλλει σοβαρά οικονομικά βάρη στις αυτοκρατορίες και τις ηγεμονικές δυνάμεις. Τα κόστη του στρατού, του ναυτικού, είναι μη παραγωγικές επενδύσεις. Η κάλυψη αυτού του κόστους προστασίας καθιστά απαραίτητο να δημιουργηθεί να δημιουργηθεί οικονομικό περίσσευμα. Εαν αυτό το οικονομικό πρόβλημα δεν επιλυθεί, τότε υποσκάπτει την οικονομική και στρατιωτική θέση της αυτοκρατορικής ή ηγεμονικής δύναμης". Σε παρόμοια θέση βρέθηκε η Μεγάλη Βρετανία, στις αρχές του εικοστού αιώνα όταν άρχισε να υποσκάπτεται η επικυρίαρχη της θέση στο διεθνές σύστημα, μέχρι που εκτοπίστηκε οριστικά από την χορεία των Μεγάλων δυνάμεων. Μετά το τέλος του Β΄Παγκοσμίου πολέμου οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλαμβάνουν την πρωτοκαθεδρία στο διεθνές σύστημα.

ανερχόμενη ηγεμονική δύναμη στις διεθνείς σχέσεις. Όπως συναφώς επισημαίνει ο Kenneth Waltz: "Για περισσότερα από τριακόσια χρόνια, το δράμα της σύγχρονης ιστορίας εντοπίζεται στην άνοδο και την πτώση των μεγάλων δυνάμεων. Στην πολυπολική εποχή, δώδεκα μεγάλες δυνάμεις εμφανίστηκαν στην σκηνή την μία ή την άλλη στιγμή. Στο ξεκίνημα του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου παρέμειναν επτά. Στο τέλος του δύο. Πάντα πριν, καθώς μερικά κράτη βυθίζονται, άλλα αναδύονται για να πάρουν την θέση τους." [15]

Στις αρχές του 20ου αιώνα μία σειρά ευρέων ανακατατάξεων και ανακατανομών ισχύος, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και στην περιφέρεια υπόσκαψαν ακόμα περισσότερο την διεθνή θέση της Βρετανίας, προκαλώντας της μεγάλο, πολιτικό-οικονομικό και ψυχολογικό κόστος. Ο Μεγάλος Πόλεμος, οδήγησε στην κατάρρευση της προηγούμενης διεθνής τάξης και στην αντικατάσταση της με μία καινούρια. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Αυστροουγγαρία διαλύθηκαν με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέα κράτη. Ταυτόχρονα μετά από δύο αιώνες το επίκέντρο της οικονομικής ισχύος, μετατοπίστηκε από το Λονδίνο στη Νέα Υόρκη. Η Βρετανία αντιμετώπιζε στο εσωτερικό της μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις όλων των εποχών. Στην Ιρλανδία το πρώτο βήμα για την δημιουργία ανεξάρτητου ιρλανδικού κράτος έγινε με την εξέγερση του Πάσχα το 1916 με εκατοντάδες νεκρούς και τραυματίες. Η Ιρλανδία θα διχοτομείτο στα δύο, το 1921 με αποτέλεσμα η Νότια Ιρλανδία να αποτελέσει το νέο ελεύθερο κράτος των επαναστατών (Irish Free State-1922). Στο Ιράκ μια μεγάλης κλίμακα εξέγερση που διήρκησε έξι μήνες, στοίχισε την ζωή σε 2,300 Βρετανούς στρατιώτες. Στην Αίγυπτο, η εξέγερση υπό τον Σαάντ Ζαγλούλ θα απέληγε στον τερματισμό του στάτους του βρετανικού προτεκτοράτου το 1922. Στην Ινδία, ο Μαχάντμα Γκάντι θα εγκαινίαζε την πολιτική της μη " συνεργασίας με τις αρχές". Εξεγέρσεις με όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα για την Ηγεμονική Δύναμη, σημειώθηκαν και στην Αφρική, στην Σομαλία (1899-1920) στο Σουδάν (1921) και στην Κένυα. Η διασύνδεση των εξεγέρσεων και των προβλημάτων στην Ιρλανδία, στην Αίγυπτο, στο Ιράκ και στην Ινδία συνιστούσε μία " κρίση της Αυτοκρατορίας, 1919-1922."[16] Το Ηνωμένο Βασίλειο αδυνατούσε την δεδομένη χρονική συγκυρία να επαναφέρει

[15] Βλ Kenneth Waltz, "The Emerging Structure of the International Politics", *International Security* Vol 18, no.2, (1993), σ.44.

[16] Βλ. Hyam Ronald, *Britain's Declining Empire: The Road to Decolonisation 1918-1968* (New York : Cambridge University Press, 2006), σ.32.

μια ευνοϊκή ισορροπία ανάμεσα στην ισχύ και τις δεσμεύσεις του. Μία αλυσίδα διεθνών εξελίξεων και συγκυριών σηματοδότησαν και οριστικοποίησαν την φθίνουσα πορεία και την παρακμή της βρετανικής αυτοκρατορίας:

α) Η ομολογία της Μεγάλης Βρετανίας, στις 21 Φεβρουαρίου 1947, ότι από τον Απρίλιο του ιδίου χρόνου, θα αποσυρόταν από την Τουρκία και την Ελλάδα. Αυτό καθ' εαυτό το γεγονός συνιστούσε σαφή ομολογία της αδυναμίας της, να στηρίξει την ευαίσθητη αυτή γεωπολιτικά περιοχή, από ενδεχόμενη σοβιετική διείσδυση. Μετά από αυτή την εξέλιξη, το κενό ισχύος αναγκάζονται να το καλύψουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η ομιλία του Τρούμαν στο Κογκρέσο, στις 12 Μαρτίου 1947, η οποία σκιαγραφούσε με μανιχαϊστικούς όρους την σύγκρουση των δύο τρόπων ζωής, αλλά και με σαφή οριοθέτηση και δαιμονοποίηση της αυτοκρατορίας του κακού, είχε ως απόληξη το Δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ (Ιούνιο του 1947) [17]. Οι ΗΠΑ πλέον θα είχαν ως πυλώνα της ευρωπαϊκής τους στρατηγικής το δόγμα της Ανάσχεσης (Containment) με βασικό αρχιτέκτονα τον Κέναν (1947). [18]

---

[17] Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2002), σ.σ 59-66.

[18] Βλ.Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Ιδεολογικά Ρεύματα* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2000), σ.σ. 55-56. Το Δόγμα της Ανάσχεσης, αποτέλεσε το κύριο υπόβαθρο της Αμερικανικής Εξωτερικής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το εν λόγω δόγμα διαμορφώθηκε στη βάση των γεωπολιτικών αναλύσεων του Βρετανού Μάκιντερ και του Αμερικανού Σπάικμαν. Ο Μάκιντερ με τις αναλύσεις του επεσήμανε την γεωπολιτική σημασία του ελέγχου της Ευρασίας. Σύμφωνα με αυτόν η Ευρασία ήταν το "παγκόσμιο νησί", ενώ η κεντρική και ανατολική Ευρώπη η "καρδιά της γης". Ετσι σύμφωνα με τον Μάκιντερ " αυτός ο οποίος κυριαρχεί στην Ανατολική Ευρώπη" κυριαρχεί στην καρδιά της γης. Αυτός που κυριαρχεί στην καρδιά της Γης, κυριαρχεί στο παγκόσμιο νησί. Αυτός που κυριαρχεί στο παγκόσμιο νησί κυριαρχεί στον Κόσμο." Ο Βρετανός γεωπολιτικός στην ουσία αυτό που πρότεινε ήταν η παρέμβαση των Αμερικανών, στην ηπειρωτική Ευρώπη, ώστε να μην περιέλθει στον έλεγχο μιας μόνο δύναμης. Ωστόσο ο Αμερικανός Σπάικμαν χωρίς να αμφισβητήσει τη γεωπολιτική σημασία της Ευρασίας, ισχυρίσθηκε ότι για μία ναυτική δύναμη όπως οι ΗΠΑ, ο έλεγχος της Ευρασίας, επιτυγχάνεται όχι μέσω του ελέγχου της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, αλλά μέσω του ελέγχου της περιμέτρου της Ευρασίας: "Αυτός ο οποίος ελέγχει την περίμετρο της Ευρασίας, κυριαρχεί στην Ευρασία. Αυτός ο οποίος κυριαρχεί στην Ευρασία ελέγχει τις τύχες του κόσμου". Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι η Κύπρος τοποθετείται γεωγραφικά στην περίμετρο της Ευρασίας και για αυτό το λόγο οι Αμερικανοί απέδιδαν τόσο μεγάλη σημασία στο γεγονός της αποτροπής ελέγχου της νήσου από άλλη δύναμη. Συναφώς το δόγμα της Ανάσχεσης διαμορφώθηκε στη βάση των πιο πάνω πολιτικών επιλογών. Δημιουργήθηκε η Ατλαντική συμμαχία η οποία συνέπιπτε με το "ατλαντικό βάθρο ισχύος". Η Δυτική Ευρώπη ήταν το " προχεκωρημένο φυλάκιο", η Μεγάλη Βρετανία, "το πλωτό αεροδρόμιο", ενώ οι ΗΠΑ προσέφεραν το στρατηγικό βάθος, πρώτες ύλες κλπ. Η συμμαχία των ηπειρωτικών ευρωπαϊκών δυνάμεων, με τις ναυτικές δυνάμεις των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας ήταν αναγκαία γεωπολιτικά για να αποτραπεί η Σοβιετική Ενωση να επικρατήσει σε ολόκληρη την Ευρασία. Βλ. επίσης, Παπασωτηρίου, οπ.π. σ.σ.116-121. Η δεύτερη εκδοχή της στρατηγικής της ανάσχεσης, συνδέεται με το κείμενο NSC-68 του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΠΑ που εκπονήθηκε στα μέσα του 1950. Η αλλαγή στην αμερικανική υψηλή στρατηγική έγινε υπό το βάρος διεθνών δυσμενών εξελίξεων για το

β) Η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από τις Ινδίες,[19] τον ακρογωνιαίο λίθο της αυτοκρατορίας της, ήταν μία επιπλέον ένδειξη αδυναμίας. Ο ευρυμαθής ιστορικός Χομπσμπάουμ, επισημαίνει επί τούτου: " Εφόσον η Ινδία αποτελούσε τον πυρήνα ολόκληρης της Βρετανικής αυτοκρατορίας, κατά συνέπεια και το μέλλον της Βρετανικής Αυτοκρατορίας στο σύνολο της φαινόταν αβέβαιο. ." [20] Επίπρόσθετα το 1948, θα αποχωρήσει από την Παλαιστίνη, αφήνοντας πίσω της ένα έντονο συγκρουσιακό δυναμικό μεταξύ Παλαιστινίων και Εβραίων (Βλ. Μέρος Δ' και Ε').

γ) Η αγγλογαλλική επέμβαση στο Σουέζ που κατέληξε σε μέγα φιάσκο, σηματοδοτούσε τα όρια των δυνατοτήτων της Αγγλίας, αλλά και το γεγονός, ότι πλέον τους περιορισμούς στις

αμερικανικό συμφέρον, όπως η δημιουργία του σοβιετικού οπλοστασίου και η άνοδος του Μάο στην εξουσία της Κίνας. Για τον Κέναν τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα θα εξασφαλίζονταν εφόσον οι Αμερικανοί θα επικεντρωνόταν σε στόχους υψηλής γεωπολιτικής προτεραιότητας, δηλαδή Σοβιετική Ένωση, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία και Ιαπωνία. Ακολουθούσαν το βόρειο μισό του Ατλαντικού, τη Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή μέχρι το Ιράν και την Ιαπωνία και τις Φιλιππίνες στην Απω Ανατολή. Έτσι σύμφωνα με το Κέναν, αυτά τα κέντρα έμεναν εκτός ελέγχου της Σοβιετικής Ένωσης τότε οι Σοβιετικοί δεν θα μπορούσαν να απειλήσουν τις ΗΠΑ με επεκτατικό πόλεμο τύπου Χίτλερ. Αντίθετα με τον Κέναν, ο Πολ Νίτσε, θεωρούσε άκρως επικίνδυνη την επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης, σε κάθε σημείο στον πλανήτη. Αντί να εστιάζει στη βιομηχανική κατανομή της ισχύος ερμήνευε την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων με ψυχολογικούς όρους. Συνεπώς συμφωνά με το νέο δόγμα μία σοβιετική νίκη ακόμα και στο πιο ασήμαντο σημείο, δημιουργούσε παραστάσεις απειλής και έπρεπε να λάβει απάντηση από τις ΗΠΑ. Αυτό όμως μετάλλασσε την αμερικανική στρατηγική σε μία στρατηγική πλήρους παγκόσμιου. Η τρίτη εκδοχή της στρατηγικής της ανάσχεσης, εκπονήθηκε από τον πρόεδρο Αϊζενχάουερ και τον υπουργό Εξωτερικών Τζον Φόστερ Ντάλες, (1953-1961). Η στρατηγική αυτή δεν απείχε πολύ από αυτή του Νίτσε και είχε ως καταληκτήρια γραμμή το δόγμα Αϊζενχάουερ, για το οποίο θα αναφερθούμε πιο κάτω.

[19]Βλ.N.P. Williams, *Despite Nationalist Conflicts, Theory and Practice of Maintaining World Peace* (London: Praeger Publishers, 2001) σ.σ.153-187. Και στην περίπτωση της αποχώρησης της από τις Ινδίες, η Αγγλία αξιοποίησε τον εθνοτικό ανταγωνισμό της μουσουλμανικής μειοψηφίας με τους Ινδουιστές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία τριών κρατών μέσα από συγκρουσιακές διαδικασίες. Η Ινδία και το Πακιστάν έχουν πολεμήσει τρεις φορές: 1947, το 1965 και το 1971 όταν δημιουργήθηκε το κράτος του Μπαγκλαντές. Μέχρι σήμερα οι σχέσεις Ινδίας και Πακιστάν διέρχονται περιόδους κρίσης, που απειλούν την ειρήνη και την ασφάλεια στην ινδική υπό-ήπειρο. Το κίνημα αυτοκυβέρνησης στην Ινδία, άρχισε στις αρχές του 1930 και αποκορυφώθηκε το 1935 με τον νόμο για την Κυβέρνηση της Ινδίας (Government of India act of 1935). Στη συνέχεια, το σχέδιο του βρετανικού κοινοβουλίου (The 1946 Cabinet Mission Plan) προέβλεπε την συνομοσπονδία τριών μερών των Βρετανικών Ινδιών (σημερινό Πακιστάν, Ινδικό Πουντζάπ και Χαριάνα). Το σχέδιο έγινε αποδεκτό από Μοχάμετ Αλ Τζιναχ και τον Μαχάτμα Κάντι , αλλά απορρίφθηκε από τον Νεχρου. Τότε ο Τζινάχ κινήθηκε για τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους. Τον Φεβρουάριο του 1947 η Αγγλία ανακοίνωσε την αποχώρηση της από τις Ινδίες. Με την αποχώρηση της Αγγλίας αναπτύσσονται δύο αντιτιθέμενες τάσεις για το μέλλον της Ινδίας. Ο Νεχρού υποστηρίζει ένα κοσμικό και δημοκρατικό κράτος, ενώ ο Τζινάχ την διαίρεση του εδάφους, επί τη βάσει εθνικών κριτηρίων. Συναφώς ο Νεχρού ήθελε ένα ινδικό κοσμικό κράτος, σημειώνοντας ταυτόχρονα ότι υπάρχουν μεν δύο θρησκείες στην περιοχή αλλά όχι διαφορετικά έθνη. Από την άλλη ο Τζινάχ υποστήριξε την θεωρία των δύο εθνών (Μουσουλμάνων και Ινδουιστών) που έπρεπε να ζήσουν σε δύο διαφορετικά κράτη.

[20] Βλ. Eric Hobsbawm, *Η Εποχή των Ακρών: Ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας*, 1914-1991 (Αθήνα: Εκδ. Θεμέλιο, 1997), σ.273, σ.σ.258-289.

διεθνείς μεταπολεμικές σχέσεις τους έθεταν οι ΗΠΑ. [21] Επιπλέον η ανάγκη να ενεργήσει το νεοσύστατο Ισραήλ για να βγουν από το αδιέξοδο (Αγγλία-Γαλλία), που περιήλθαν μετά από την εθνικοποίηση της διώρυγας από τον Νάσερ, ήταν μία απτή απόδειξη των περιορισμένων δυνατοτήτων της Βρετανίας. Το άδοξο τέλος στο Σουέζ σφράγισε ακόμα περισσότερο την αδυναμία της Βρετανίας στο πολιτικό, διπλωματικό και οικονομικό πεδίο. Η Μέση Ανατολή στεκόταν πλέον σε πήλινα πόδια, με αποτέλεσμα οι Βρετανία να εκλιπαρεί την Αμερική για βοήθεια. Η φυσική συνέπεια των προαναφερθέντων ήταν να αναγκαστεί η Βρετανία να αποσυρθεί σε πιο "ασφαλή περίμετρο" και να περικόψει κάποιες από τις δαπάνες της[22] για να μπορέσει να " ανακόψει"[23] την δυσμενή ροπή που πήρε η νέα ισορροπία δυνάμεων για τα συμφέροντα της. Η σκυτάλη της ηγεμονίας στη Μέση Ανατολή, περνούσε σε αμερικανικά χέρια, με το Δόγμα Αϊζενχάουερ. [24]

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί να διαφανεί κατά πόσο η Μεγάλη Βρετανία, που κατά γενική ομολογία, ήταν μία παραπαίουσα αυτοκρατορική δύναμη, στην προσπάθεια της να ανακόψει αυτή την τάση (σύνδρομο της ανόδου και της πτώσεως των μεγάλων δυνάμεων),[25] επέδειξε συγκεκριμένη στρατηγική (διαίρει και βασίλευε),[26] στις περιπτώσεις

---

[21] Βλ. Malley- Craig, οπ.π. σ.σ. 105-115. Μετά το Σουέζ Η Βρετανική οικονομία ήταν σε κρίση. Η Βρετανία αντέδρασε ιδιαίτερα έντονα μετά την αποκάλυψη της συνωμοτικής δραστηριότητας των Αγγλογάλλων στο Σουέζ. Είχε μπλοκάρει τα δανειοδοτικά δικαιώματα της Βρετανίας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και αρνήθηκε να βοηθήσει το Λονδίνο στην ανεπάρκεια του σε πετρέλαιο .Βλ επίσης, Παναγιώτης Ηφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων*, Γ' έκδοση, (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2000), σ.σ. 153-177.

[22] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π. σ.σ.37-38. Η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, βρήκε τη Μεγάλη Βρετανία να διατηρεί ισχυρή στρατιωτική παρουσία στον παγκόσμιο χώρο και ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή. Βρετανικά στρατεύματα που αριθμούσαν 5 εκατομμύρια άνδρες, στάθμευαν σε πολλές χώρες του κόσμου, ενώ άλλα 4 εκατομμύρια μη στρατιωτικοί απασχολούνταν για τις ένοπλες δυνάμεις. Ωστόσο, ο μεταπολεμικός ρόλος της Βρετανία, άρχισε να διαφοροποιείται. Η μεταπολεμική Βρετανική πολιτική αντιμετώπιζε την επιτακτική εξισορρόπηση, δύο αντικρουόμενων οικονομικών αναγκαιοτητών: "την οικονομική ανασυγκρότηση στο εσωτερικό και την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της στο εξωτερικό." Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι η Λευκή Βίβλος για την Άμυνα (1946), η οποία πρότεινε την κατακόρυφη μείωση της βρετανικής ισχύος έδειχνε και τα όρια που ετίθεντο για την Βρετανία. Η αριθμητική δύναμη των ενόπλων δυνάμεων της, θα περιοριζόταν στο ένα εκατομμύριο εκατό χιλιάδες μέχρι το τέλος του 1946 και θα ακολουθούσε περαιτέρω μείωση τα επόμενα χρόνια.

[23] Βλ. Gilpin, οπ.π. σ.386.

[24] Βλ. Malley-Craig, οπ.π. σ. 110. Η βασική μεταπολεμική υπόθεση ήταν ότι σε περίπτωση μελλοντικής σύγκρουσης η Βρετανία θα κρατούσε τη Μέση Ανατολή, ενώ οι ΗΠΑ θα αντιμετώπιζαν κατά μέτωπο τη Σοβιετική Ένωση. Μετά το Σουέζ αυτός ο καταμερισμός ευθύνης ανατράπηκε.

[25] Βλ. Kennedy, οπ.π.σ.386.

[26] Βλ. Hans Morgenthau, *The Politics Among: Nations The Struggle For Power and Peace*, (New York: Mc Graw Hill, 1993), σ.σ. 194-195. Η πρώτη τακτική, συνίσταται στην επισύναψη επαχθών όρων σε συνθήκες ειρήνης από κράτη που ήθελαν να κρατήσουν τους αντίπαλους τους αδύναμους με το να τους διαιρέσουν ή να προσπαθήσουν να τους κρατήσουν διαιρεμένους. Από τον 17° αιώνα μέχρι το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου

του κυπριακού και του παλαιστινιακού προβλήματος. Είναι συνεπώς η παρεπόμενη δυσμενής πολιτική και κοινωνική εξέλιξη αυτών των μεγάλων διεθνών προβλημάτων, εν πολλοίς απότοκο αυτής της συμπεριφοράς ;

Σε αυτό το σημείο πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας στον ρόλο του διεθνούς συστήματος (system) και πως αυτό επηρεάζει τις στρατηγικές των κρατών και στην περίπτωση μας των μικρών κρατών (Units). Το διεθνές σύστημα, όπως επισημαίνει ο Kenneth Waltz, δρα ως αιτία[27] στις διεθνείς σχέσεις και όχι ως αποτέλεσμα. Τα αδύναμα κράτη επιλέγουν πολλές φορές την στρατηγική που θα ακολουθήσουν ως απάντηση στην κατανομή-ανισορροπία των δυνάμεων ή και στη διανομή των απειλών.

Σε μερικές περιπτώσεις το διεθνές σύστημα μπορεί να ευνοήσει ένα αδύνατο κράτος, με το να θέσει περιορισμούς (constraints) σε αναθεωρητικές και επεκτατικές στρατηγικές ισχυρότερων κρατών. Παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση της Κύπρου τον Ιούνιο του 1964, όταν η Τουρκία απετράπη να εισβάλει στην Κύπρο, λόγω της ενέργειας του Αμερικανού προέδρου Τζόνσον, να στείλει στον Ινονού, μία επιστολη μέσω της οποίας του γνωστοποιούσε τις αρνητικές συνέπειες που θα είχε για την χώρα, μία τέτοια ενέργεια. Από την άλλη μεριά όμως, το τέλος του ψυχρού πολέμου και η απώλεια της στήριξης που τους προσέφερε η Σοβιετική Ένωση στους Παλαιστίνιους τους ανάγκασε να αποδεχθούν την συμφωνία του Όσλο. Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι η ύφεση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων στις αρχές της

αποτέλεσε σταθερά της Γαλλικής διπλωματίας να κρατά την Γερμανική αυτοκρατορία χωρισμένη σε μικρά κρατίδια, ή να εμποδίζει την συνένωση αυτών των κρατών σε μια ένωση που θα μπορούσε να απειλήσει το εθνικό συμφέρον της Γαλλίας. Η υποστήριξη των προτεσταντών πριγκίπων από τον Ρισελιέ, ή η υποστήριξη από τον Ναπολέοντα τον πρώτο και στη συνέχεια τον τρίτο, των πριγκίπων στην νότια Γερμανία ήταν όλες εξισορροπιστικές κινήσεις που αφορούσαν υπολογισμούς που άπτονταν της ισορροπίας των δυνάμεων στην Ευρώπη. Επιπλέον, οι προσπάθειες ενίσχυσης αποσχιστικών κινήσεων μετά τον πρώτο παγκόσμιο και η προσπάθεια της Γαλλίας να κρατήσει διαιρεμένη την Γερμανία εντάσσονται στην πιο πάνω στοχοθεσία. Το ίδιο έπραξε και η Σοβιετική Ένωση αντιτιθέμενη σε κάθε σχέδιο ενοποίησης της Ευρώπης, φοβούμενη ότι αυτό θα ήταν απειλητικό για την ασφάλεια της.Η δεύτερη τακτική συνίσταται στην ενίσχυση της πιο αδύναμης πλευράς στη σύγκρουση. Αυτή η περίπτωση μπορεί να διεκπεραιωθεί είτε με συνεχείς εσωτερικές εξισορροπήσεις ενός έθνους, ποιοτικές (καλύτερα οπλικά συστήματα) και ποσοτικές (περισσότερα οπλικά συστήματα), με την βοήθεια άλλου έθνους ή με εξωτερικές εξισορροπήσεις, τουτέστιν με την σύναψη συμμαχικών δεσμών .Η πρώτη περίπτωση αντανακλά την Κύπρο, όπου οι Άγγλοι ενίσχυσαν την θέση των Τουρκοκυπρίων στην διακοινοτική σύγκρουση, ενώ στην περίπτωση των Αράβων, η διαδικασία του Καμπ Ντέιβιντ, αποδυνάμωσε την συνοχή των Αράβων με το να βγει η Αίγυπτος από την αραβική εξίσωση παύοντας έτσι να απειλεί το Ισραήλ και συνεπώς τα υψηλής γεωπολιτικής προτεραιότητας συμφέροντα της ηγεμονικής Αμερικής.

[27] Βλ.Waltz (1979), σ.σ.97-101.

δεκαετίας του 70, αποδυνάμωσε την ενδο-συνασπισμιακή αποτροπή με αποτέλεσμα η τουρκική εισβολή στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974, να καταστεί πιο εύκολο εγχείρημα για την Τουρκία.

Η συστημική ανάλυση θα αποτελέσει ένα από τα κύρια μεθοδολογικά εργαλεία της μελέτης αυτής. Θα εξεταστεί το τρόπος που έδρασαν οι Παλαιστίνιοι και οι Ελληνοκύπριοι ως "αδύναμοι δρώντες", αλλά και άλλοι περιφερειακοί δρώντες όπως η Τουρκία και το Ισραήλ, σε συγκεκριμένες περιπτωσιολογικές μελέτες (Case Studies).

Οι εκάστοτε ηγεμονικές δυνάμεις επιδιώκουν να οργανώσουν το διεθνές σύστημα με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε μία δεδομένη διεθνής τάξη να διασφαλίζει απρόσκοπτα τον ηγεμονικό τους ρόλο σε αυτό: Στις μέρες μας αυτό γίνεται εμφανές με την προσπάθεια ανακόψης της ανάδειξης ενός αντίπαλου δέους π.χ. της Κίνας,[28] που θα μπορούσε να αμφισβητήσει το καθεστώς των ΗΠΑ ως μοναδικής υπερδύναμης.

Πάντα, στα πλαίσια της πιο πάνω διαπίστωσης, η ηγεμονική δύναμη- είτε αναφερόμαστε στη Μεγάλη Βρετανία τον 19^{ο} αιώνα, είτε για τις Ηνωμένες Πολιτείες, την μετέπειτα ανερχόμενη ηγεμονική δύναμη στο διεθνές σύστημα- θα προσπαθήσει να προβεί σε

[28]Βλ.Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων* (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1995), σ.σ.58-60. Ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της Κίνας εγγίζει το 10%.Αν συνεχίσει αυτό μέχρι το 2020, η Κίνα αναμένεται να γίνει σημαντική οικονομική δύναμη αντάξια με τις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Σύμφωνα με τις επιταγές του Πολιτικού Ρεαλισμού, αυτή η οικονομική άνοδος ανησυχεί ιδιαίτερα τις ΗΠΑ. Αποτέλεσμα του προαναφερθέντος είναι ο ολοένα πιο έντονα διαμορφούμενος ανταγωνισμός των δύο χωρών σε όλα τα επίπεδα. Για τον ανταγωνισμό των δύο κρατών για τις ενεργειακές πηγές στην Μέση Ανατολή. Βλ. Flynt Leverett-Jeffrey Bader, "Managing China-U.S. Energy Competition in The Middle East", 5 June 2008, *Brookings Institution.* Η εμπλοκή της Κίνας στην Μέση Ανατολή έχει επεκταθεί τόσο σε πολιτικό επίπεδο, όσο και οικονομικό. Ήδη η Κίνα δραστηριοποιείται στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής με τρεις κρατικές εταιρίες ενέργειας: China National Petroleum Corporation (CNPC), the China National Petrochemical corporation (Sinopec) και την CNOOC. Η Κίνα επιχειρεί να έχει αποκλειστική πρόσβαση στις ενεργειακές πηγές της Μέσης Ανατολής. Το γεγονός αυτό την φέρνει σε αντιπαράθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες που επίσης δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Η Κίνα αρχίζει να προσανατολίζεται προς την Μ. Ανατολή από το 1990, αφότου φιλελευθεροποίησε το πολιτικό-οικονομικό της σύστημα. Οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που επιχειρεί να κάνει είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την μεγαλύτερη ανάγκη ενεργειακών πηγών. Από το 1993 μέχρι το 2002 οι ανάγκες της Κίνας για πετρέλαιο αυξήθηκαν στο 90%.. Συγκεκριμένα το 2004 οι ανάγκες της Κίνας, ήταν έξι εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα, με το 40% αυτών να προέρχεται από τις εισαγωγές. Η Κινεζική Εξωτερική Πολιτική, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τα προαναφερθέντα καλλιεργεί τις διμερείς πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της με πετρελαιοπαραγωγά κράτη της μέσης Ανατολής. Τόσο το Ιράν-εχθρός των ΗΠΑ, όσο και η Σαουδική Αραβία-παραδοσιακή σύμμαχος των ΗΠΑ- στην περιοχή έχουν εμπορικές σχέσεις με την Κίνα και φιλοξενούν κινεζικές επενδύσεις στο έδαφος τους. Αυτές οι εξελίξεις ανησυχούν τα μέγιστα την αμερικανική εξωτερική πολιτική που διαγιγνώσκει ότι η Κίνα είναι ενας παγκόσμιος παίκτης που οι κινήσεις του πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη.

υπερενίσχυση τοπικών πόλων ισχύος, που χρησιμεύουν ως "πυλώνες" των στρατηγικών σχεδιασμών της στην περιφέρεια, (Ισραηλ-Τουρκία). [29]

Συναφώς η δεύτερη υπόθεση εργασίας μας, συμπληρωματική της πρώτης, είναι ότι οι ηγεμονικές συμπεριφορές στο διεθνές σύστημα, αλλά και οι παρεπόμενες επεκτατικές – αναθεωρητικές τάσεις δυνάμεων που επιδιώκουν περιφερειακή ηγεμονία, στο υποσύστημα στο οποίο ανήκουν (Τουρκία-Ισραήλ), είναι συγκοινωνούντα δοχεία.[30]

---

[29] Βλ. Stephen Larrabee , "Turkey as a U.S.Security Partner: Prepared for the United states air Force", *RAND Corporation* (2008), σ.σ.16-17. διαθέσιμο από, www.rand.org.Ανέκαθεν, οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούσαν την Τουρκία ως ένα σημαντικό στρατηγικό σύμμαχο.Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου η Τουρκία ήταν σημαντική ως κυματοθραυστής της ρωσικής επέκτασης στην Μέση Ανατολή.Η στρατηγική σημασία της Τουρκίας βρίσκεται στην δυνατότητα της να αποτελεί γέφυρα στον μουσουλμανικό κόσμο και να δρα ως σταθεροποιητική δύναμη στην Μέση Ανατολή και στην Κεντρική Ασία-δύο περιοχές εξέχουσας στρατηγικής σημασίας για τις ΗΠΑ.Η στρατηγική σημασία της Τουρκίας υπογραμμίστηκε κατά την διάρκεια του πολέμου στον κόλπο το 1991.Η Άγκυρα παραχώρησε πρόσβαση και δικαίωματα υπερπτήσεων σε αμερικανικά αεροπλανοφόρα που εφορμούσαν διαμέσου της βάσης του Ιντζιρλίκ, αλλά και από άλλες περιοχές στην Τουρκία.Το τότε χρονικό διάστημα η Άγκυρα παράταξε 100,000 στρατιώτες κατά μήκος των συνόρων της με το Ιράκ, υποχρεώνοντας ουσιώδεις ιρακινές δυνάμεις να παραμείνουν ακίνητες.Επιπρόσθετα, έκλεισε τους αγωγούς πετρελαίους της με αποτέλεσμα να τερματιστούν προσωρινά οι εξαγωγές πετρελαίου του Ιράκ. Μετά το τέλος του πολέμου η Τουρκία παραχώρησε σε συμμαχικά αεροπλάνα την δυνατότητα να εφορμούν από την βάση του Ιντζιρλίκ και να παρακολουθούν την ζώνη επιτήρησης πτήσεων του βορείου του Ιράκ(no-fly zone).Παρά τις πρόσφατές τριβές στις σχέσεις των δύο χωρών με την άρνηση της Τουρκίας να επιτρέψει κατά τον πόλεμο του κόλπου (Μάρτη του 2003) την χρήση των τουρκικών εγκαταστάσεων, είναι σίγουρο ότι οι ΗΠΑ θα συνεχίζουν να χρειάζονται την βοήθεια της Τουρκίας για να διεκπεραιώσουν τους στόχους τους στην περιοχή, κυρίως στο ιρακινό θεάτρο.Επισημαίνεται ότι το 70 τοις εκατό του στρατιωτικού προσωπικού και του υλικού που προορίζεται για το Ιράκ, περνά διαμέσου της Τουρκίας.Επίσης πολλά από τα σενάρια απεμπλοκής των ΗΠΑ από την περιοχή προοονούν και την συνεργασία της Τουρκίας.Καταληκτικά αναφέρουμε ότι η Τουρκία εξαιτίας της γεωπολιτικής της θέσης-βρισκεται στον σύνδεσμο τριών περιοχών εξαιρετικής σημασίας για τις ΗΠΑ:Τα Βαλκάνια,τον Καύκασο και την Μέση Ανατολή-η συνεργασία της αποτελεί εκ των ων ουκ άνευ για την εκπλήρωση των στρατηγικών σχεδιασμών της υπερδύναμης. Αυτή η δυνατότητα της τουρκικής δημοκρατίας να εξαργυρώνει την γεωπολιτική της θέση έχει αναμφισβήτητα ολέθριες συνέπειες για το κυπριακό πρόβλημα και την επιβολή του δικαίου. Είναι σχεδόν σίγουρο ότι αν η υπερδύναμη κληθεί να επιλέξει μεταξύ της εξυπηρέτησης των δικών της στόχων και της ανεύρεσης μίας δίκαιης και λειτουργικής λύσης στο πρόβλημα, θα επιλέξει το πρώτο.

[30] Βλ. Μάριος Ευριβιάδης, "Ο ηγεμονικός άξονας Τουρκίας- Ισραήλ, Συνέπειες για την Ελληνική Ασφάλεια", στο Χρ.Κ.Γιαλλουρίδης-Π..Ι.Τσάκωνας (επιμ), *Ελλάδα και Τουρκία μετά το Τέλος του Ψυχρού πολέμου,* (Αθήνα: Εκδ.Ι.Σιδέρης, 1999), σ.σ. 293-327.Πρέπει να επισημάνουμε ότι η Τουρκία είναι το πρώτο μουσουλμανικό κράτος, που αναγνώρισε το εβραϊκό κράτος το 1949, μόλις είχε ιδρυθεί. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έπαιξαν καταλυτικό ρόλο από τα τέλη της δεκαετίας του 50 για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ. Ήδη το 1958, όταν σημειώθηκε η αμερικανική επέμβαση στο Λίβανο, η Τουρκία και Ισραήλ ήταν ενεργοί εταίροι των Αμερικανών. Επίσης όταν σημειώθηκε η ανατροπή του φιλοδυτικού καθεστώτος του Νουρί Σαίντ στο Ιράκ τον Ιούλιο του 1958, Τουρκία και Ισραήλ υπέγραψαν συμφωνία βάσει της οποίας οι δύο χώρες, αναλάμβαναν την υποχρέωση να συνεργαστούν σε στρατιωτικό επίπεδο. Παρά την υποβάθμιση των σχέσεων των δύο χωρών, εξαιτίας διαφόρων γεγονότων, όπως ο πόλεμος του 1967, η σχέση διατηρήθηκε και ενισχύθηκε μετά την ανατροπή του Σάχη του Ιράν το 1979, βασικού συμμάχου, τόσο των ΗΠΑ, όσο και του Ισραήλ. Τελικά τον

Μέσα από αυτή την διαδικασία αναπόδραστα επηρεάζονται τα αδύνατα κράτη, αφού το ισχυρό κράτος στην προσπάθεια να εμπεδώσει την κυριαρχία του στο διεθνές σύστημα θα επιδιώξει να εξασφαλίσει την συνεργασία περιφερειακών δυνάμεων στα εκάστοτε υποσυστήματα, οι οποίες δρουν ως τοποτηρητές συμφερόντων της ηγεμονικής δύναμης. Οι περιφερειακοί πόλοι ισχύος που δρούν σε ανταλλακτική-πελατειακή σχέση (Patron-client relations) μπορούν να παραχωρήσουν προς την ηγεμονική δύναμη όλα εκείνα τα εχέγγυα που πηγάζουν από την ευνοϊκή γεωπολιτική τους θέση, ούτως ώστε το ισχυρό κράτος να διατηρήσει την επικυριαρχία-ηγεμονία του στο διεθνές σύστημα. Αυτές οι διεργασίες όμως, λαμβάνουν χώρα εις βάρος των αδύνατων κρατών και εις βάρος της εδαφικής τους κυριαρχίας αφού είναι οι απόλυτοι χαμένοι σε αυτή την διαδικασία. Όπως αποδεικνύεται και από το ιστορικό αρχείο κατά την σύμπραξη τους οι Μεγάλες Δυνάμεις με τα κράτη κλειδιά της περιφέρειας, των οποίων επιδιώκουν την συνεργασία, αδιαφορούν για τις συνέπειες αυτής της συνεργασίας εις βάρος των αδύναμων δρώντων (Κύπρος - Παλαιστίνη). Τα αδύναμα κράτη είναι αναγκασμένα να υποχωρήσουν και να προσαρμοστούν στις αναθεωρητικές και επεκτατικές στρατηγικές των περιφερειακών αυτών δυνάμεων που εξαργυρώνουν είτε την ευνοϊκή γεωπολιτική θέση τους, είτε την υποταγή τους στις επιταγές των στρατηγικών σχεδιασμών της μεγάλης δύναμης. Από την άλλη μεριά, οι ηγεμονικές δυνάμεις έχοντας να επιλέξουν μεταξύ της συνεργασίας των περιφερειακών δυνάμεων και της επιβολής των παραδεδεγμένων αρχών του διεθνούς δικαίου, επιλέγουν πάντα το πρώτο.

Καταληκτικά, αναφέρουμε ότι το συγκεκριμένο πολιτικό πλαίσιο, εντός του οποίου αρθρώνεται η στρατηγική αυτών των Ηγεμονικών Δυνάμεων- και εντός του οποίου τοποθετούνται οι σχέσεις αδύνατων-ισχυρών δρώντων- μειώνει τις πιθανότητες για μία βιώσιμη και δίκαιη λύση για το Κυπριακό πρόβλημα. Μειώνονται επίσης οι πιθανότητες οι

Φεβρουάριο του 1996 δημοσιοποιήθηκαν οι στρατιωτικές συμφωνίες Τουρκίας – Ισραήλ, που αναπτύσσονται σε πέντε βασικούς τομείς: Στον τομέα της αναβάθμισης των οπλικών συστημάτων, στον τομέα της αγοράς οπλικών συστημάτων, στον τομέα συμπαραγωγής και ανταλλαγής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας και στον τομέα της εκπαίδευσης. Τέλος η συνεργασία τους επεκτείνεται στον τομέα της συνεργασίας των μυστικών υπηρεσιών.Βλ.επίσης, Marios Evriviades, "The Turkish-Israeli Axis: Alliances and Alignments in the Middle East", *ORIENT, German Journal For Politics and Economics in the Middle East,* vol 39, no.4, December 1998, σ.σ. 565-582.

Παλαιστίνιοι να αποκτήσουν κράτος (πολιτική κυριαρχία), εντός του οποίου θα μπορέσουν να ζήσουν σε συνθήκες ασφάλειας και ευημερίας.

Η άλλη όψη του ιδίου νομίσματος είναι η διαιώνιση των αναθεωρητικών τάσεων των κρατών της περιφέρειας (Τουρκία-Ισραήλ), δεδομένων και των πάγιων επεκτατικών τους βλέψεων. Η ανοχή των δυτικών δυνάμεων στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, αλλά και οι παρεπόμενες παραβιάσεις των κυριαρχικών δικαιωμάτων[31] στο Αιγαίο,[32] είναι τα συμπαρομαρτούντα όσων έχουμε ήδη αναφέρει. Επιπλέον η επιλεκτική ανάγνωση-χρήση των διατάξεων του διεθνούς δικαίου (διπλά κριτήρια ηθικής),[33] από τις Ηνωμένες Πολιτείες στην περίπτωση του παλαιστινιακού προβλήματος και η ανοχή της στην επιθετική ισραηλινή στρατηγική, υπογραμμίζει την κύρια υπόθεση εργασίας μας: Οι Μεγάλες Δυνάμεις στην

---

[31] Βλ. Χρίστος Ροζάκης, "Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση.Τα διμερή και τα διεθνή ζητήματα", *στο Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, (Αθήνα: Εκδ. Γνώση, 1991), σ.σ.269-492. Η Τουρκία φύσει αναθεωρητικό κράτος επιδιώκει την αναθεώρηση της παρούσας κατανομής ισχύος στο Αιγαίο και την αντικατάσταση της με μια άλλη ευνοϊκή προς τα συμφέροντα της. Στην ουσία η Τουρκία επιδιώκει την συνολική γεωπολιτική αλλοίωση της θάλασσας του Αιγαίου. Το τουρκικό κράτος αρνείται την νομική φύση της διαφοράς και συνεπώς την μέθοδο επίλυσης του προβλήματος με την μέθοδο του δικαστικού διακανονισμού. Αυτό που επιχειρεί η Τουρκία είναι πολιτικοποίηση της διαφοράς. Η τουρκική θέση, (διαμετρικά αντίθετη από την ελληνική) σημειώνει, μεταξύ άλλων ότι το θεμελιώδες κριτήριο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας είναι η φυσική-γεωλογική συγγένεια του εδάφους της ξηράς με το έδαφος του βυθού. Η Τουρκία επικαλούμενη την θέση του διεθνούς δικαστηρίου στις υποθέσεις ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας της βόρειας θάλασσας, ότι η υφαλοκρηπίδα "πρέπει να είναι η προέκταση του εδάφους του", θεωρεί ότι ο βυθός του Αιγαίου περίπου ως το μέσο της θάλασσας όπου και συναντιέται με τη φυσική υποθαλάσσια προέκταση του ελληνικού εδάφους, αποτελεί υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας. Επιπλέον-σύμφωνα με την επίσημη τουρκική θέση- τα νησιά του Αιγαίου αποτελούν ειδικές περιστάσεις (εξάρσεις του βυθού) και ως εκ τούτου δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας.Στην ουσία η Τουρκία υποστηρίζει ότι τα ελληνικά νησιά αποτελούν προέκταση του τουρκικού εδάφους. Το τουρκικό κράτος, στην ουσία αυτό που επιδιώκει είναι η διχοτόμηση του Αιγαίου σε δυο ίσα μέρη και η στέρηση από τα ελληνικά νησιά του δικαιώματος να διαθέτουν υφαλοκρηπίδα. Πρέπει να επισημάνουμε ότι η Τουρκία δεν υπόγραψε την σύμβαση της Γενεύης (1958) που ρυθμίζει ρητά τα σχετικά θέματα. Αυτό το γεγονός φέρνει πάλι στο προσκήνιο τις αδυναμίες του διεθνούς δικαίου σε περιπτώσεις που τα μέλη δεν είναι συμβαλλόμενα στην ίδια σύμβαση. Καταληκτικά, αυτό που επιδιώκει η Τουρκία είναι να αποκτήσει δικαίωμα υφαλοκρηπίδας επί των ελληνικών νήσων (στην δυτική πλευρά τους), φανερώνοντας τις επεκτατικές της βλέψεις, εις βάρος των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων.

[32] Βλ. Στέλιος Περάκης – Μανώλης Ιωάννου, *Εισαγωγή στη Διεθνή Δικαιοσύνη*, (Αθήνα: Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, 1984), σ.46. Η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας αποκρυσταλλώνεται καλύτερα αν μελετήσουμε την ερμηνεία που δίνει ο άγγλος νομομαθής Westlake στην προσπάθεια του να διαχωρίσει την τη "νομική" από την "πολιτική" διαφορά, στις διεθνείς σχέσεις. Κατά τον Westlake, "νομική είναι η διαφορά όταν τα ενδιαφερόμενα μέρη (κράτη) διαφωνούν ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή του ισχύοντος δικαίου. Αντίθετα πολιτική διαφορά είναι όταν αξιώνεται μεταβολή του δικαίου."....Σήμερα ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος των διαφορών προκύπτει επειδή το ένα μέρος αξιώνει εφαρμογή του δικαίου και το άλλο μεταβολή του, ή το ένα μέρος ερμηνεύει τόσο αυθαίρετα τους σχετικούς κανόνες που δύσκολα μπορεί να διακρίνει κανείς αν πρόκειται για ισχυρισμό "ερμηνείας" ή "μεταβολής"

[33] Βλ. Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία: Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 1998), σ.σ.312-321.

προσπάθεια τους να προαγάγουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα είναι σε θέση να χειραγωγήσουν τους διεθνούς θεσμούς και να τους καταστήσουν αναποτελεσματικούς. [34] Αυτό γίνεται τις περισσότερες φορές εις βάρος των αδύναμων κρατών που υποχρεούνται να υποκύψουν σε πιέσεις και να αποδεχτούν ετεροβαρείς λύσεις, που ωστόσο είναι ευνοϊκές για τα συμφέροντα των ευνοούμενων συμμάχων της Μεγάλης Δύναμης.

[34] Βλ. Marios Evriviades, *The U.S. And Cyprus: The Politics of Manipulation in the 1985 U.N. Cyprus High Level Meating*, Occasional Research paper No.3, (Institute of International Relations: Panteion University of social Sciences, October 1992), σ.σ.3-19. Όπως καταδεικνύει ο Καθηγητής, Μάριος Ευρυβιάδης, οι Ηνωμένες Πολιτείες στην προσπάθεια τους να εκσυγχρονίσουν τον τουρκικό στρατό (δόγμα Wohlsetter) και να ενισχύσουν την ειδική σχέση τους με την Τουρκία έκαναν τα πάντα για να αποσείσουν από αυτή οποιαδήποτε ευθύνη σε σχέση με το κυπριακό πρόβλημα. Μετά την ανατροπή του ιρανού συμμάχου τους, του Σάχη και την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, ο στρατηγικός ρόλος της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή αναβαθμιζόταν (1978-1980). Ωστόσο η κατοχή της Κύπρου ήταν ένα μεγάλο εμπόδιο στα σχέδια της αμερικανικής διοίκησης, καθώς το Κογκρέσο δεν ήταν καθόλου πρόθυμο να εγκρίνει την χορήγηση μεγάλων οικονομικών κονδυλίων σε μία χώρα που είχε θέσει υπό κατοχή μία άλλη χώρα, με αμερικανικά όπλα. Όπως εξηγεί ο Μάριος Ευρυβιάδης η αμερικανική στρατηγική, εστίασε στο κυπριακό πρόβλημα. Έτσι ανέλαβε μία πρωτοβουλία να δείξει ότι η τουρκική πλευρά επέδειξε πρόοδο στο κυπριακό, ενώ η ελληνοκυπριακή πλευρά όχι. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια οι ΗΠΑ ενθάρρυναν την τουρκική πλευρά να κάνει κάποιες κινήσεις "καλής θέλησης", ενώ παράλληλα χειραγώγησαν την γραμματεία του ΟΗΕ, καθιστώντας την στην ουσία μαριονέτα των αμερικανικών επιδιώξεων στην Μ. Ανατολή. Συναφώς η ετεροβαρής προς τα ελληνικά συμφέροντα "Συμφωνία Πλαισίου Λύσης", που παρουσιάστηκε στα δύο μέρη τον Ιανουάριο του 1985, απορρίφθηκε από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Έτσι, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι αποενοχοποιήθηκαν πλήρως και ο θύτης παρουσιάστηκε ως θύμα.

Μεθοδολογικές Παρατηρήσεις.

Προς εξυπηρέτηση των ευρύτερων σκοπών της ανάλυσης μας, θα αποσαφηνίσουμε κάποιες έννοιες πρωταρχικής σημασίας για την διατριβή μας. Σύμφωνα με τον Θουκιδίδη, ο ηγεμονισμός στις διεθνείς σχέσεις είναι: " η κάθε αξίωση του ισχυρού να επιβάλει ότι του επιτρέπει η δύναμη του και να υποχρεώνει τους λιγότερο ισχυρούς να υποχωρήσουν και να προσαρμοστούν". [1] Αποτελεί αυτή η αποφθεγματική ρήση νομοτέλεια χωρίς διέξοδο για τους αδύναμους δρώντες στο διεθνές σύστημα; Ποίες εναλλακτικές στρατηγικές έχουν στην διάθεση τους τα αδύναμη κράτη και ποιες είναι οι πιο αποτελεσματικές; Η εσωτερική-εξωτερική εξισορρόπηση ή ο κατευνασμός; Αυτές οι σκέψεις θα αποτελέσουν αντικείμενο προβληματισμού στην μελέτη μας.

Σε αυτό το σημείο καθίσταται επιτακτικό να παρουσιάσουμε και τις κύριες μεταβλητές της παρούσας διατριβής: Οι ηγεμονικές συμπεριφορές των ισχυρών κρατών (Αγγλία - ΗΠΑ), όπως εκδηλώθηκαν στο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο,[2] αποτελούν την <u>ανεξάρτητη μεταβλητή</u>. Από την άλλη μεριά, το κυπριακό και το παλαιστινιακό πρόβλημα, αποτελούν την <u>εξαρτημένη μεταβλητή</u>. Στην θέση της <u>παρεμβαίνουσας μεταβλητής</u> ο ρόλος του διεθνούς δίκαιου στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά και άλλα χαρακτηριστικά που ανήκουν σε

[1] Βλ.Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκιδίδη* (Αθήνα: Εκδ. Εστία, 2000), σ.σ.35-46. Μέσα από την ιστορία του πελοποννησιακού πολέμου, προκύπτει εμπειρικά ότι τα κράτη-πολιτείες, όταν έχουν να επιλέξουν μεταξύ "συμφέροντος" και "νόμου /ηθικής" επιλέγουν το συμφέρον. Το "δίκαιο" και η "ηθική", υποτάσσονται στο εθνικό συμφέρον-raison d'etat. Αυτό συμβαίνει, επειδή το άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα περιορίζει τα περιθώρια για ηθικές επιλογές. Ενδεικτική περίπτωση είναι η υποταγή των Μηλίων στους Αθηναίους, παρά τα επιχειρήματα περί ηθικής που επικαλέστηκαν οι Μήλιοι (Διάλογος Αθηναίων-Μηλίων) για να σωθούν από τους Αθηναίους.

[2] Η παρούσα διατριβή, αναφορικά με το κυπριακό πρόβλημα αναλύει τις εξελίξεις από το 1950, όταν η Κύπρος βρισκόταν υπό αποικιακή διοίκηση, μέχρι το 1974, όταν η Τουρκία εισβάλλει στην Κύπρο και θέτει υπό την κατοχή της στο 34 τοις εκατό του νησιού.Όσον αφορά το παλαιστινιακό πρόβλημα, η ανάλυση αρχίζει από την χρονική περίοδο, της υπογραφής μεταξύ της Αγγλίας και της Γαλλίας των συμφωνίων Σάικς-Πικό- σύμφωνα με τις οποίες, οι περιοχές της Μέσης Ανατολής, που άνηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, διαχωρίζονται σε σφαίρες επιρροής- και καταλήγει το 1993, όταν Γιάσερ Αραφάτ, αναγκάζεται να υπογράψει την συμφωνία του Όσλο, ελλείψει εναλλακτικών επιλογών.

μειωτικές θεωρίες (Reductional),[3] όπως το εσωτερικό πολιτικό σύστημα των κρατών ή οι αντιλήψεις συγκεκριμένων ηγετών. Πρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή, αποτελεί και την κύρια μεταβλητή έρευνας.

Ο ηγεμονισμός σύμφωνα με τους Keohane και Nye, ορίζεται " η κατάσταση κατά την οποία ένα κράτος είναι τόσο ισχυρό ώστε να είναι σε θέση να καθορίσει τους βασικούς κανόνες που ρυθμίζουν τις διακρατικές σχέσεις και επιθυμεί να το κάνει. Εκτός από τον ρόλο που διαδραματίζει στην διατήρηση ενός καθεστώτος μπορεί να αναθεωρήσει τους ισχύοντες κανόνες, να προλάβει την υιοθέτηση αυτών στους οποίους αντιτίθεται ή να αποκτήσει κυρίαρχο ρόλο στη δημιουργία νέων". [4]Από την οπτική γωνία της διεθνούς πολιτικής οικονομίας ένα κράτος για να θεωρείται ηγεμονικό, " πρέπει να έχει πρόσβαση σε ουσιώδεις πρώτες ύλες, να ελέγχει μεγάλες πηγές κεφαλάιων, να διατηρεί μια μεγάλη αγορά εισαγωγών και να διατηρεί συγκριτικά πλεονεκτήματα σε αγαθά μεγάλης αξίας τα οποία αποδίδουν σχετικά μεγάλα κέρδη. Πρέπει να είναι πιο ισχυρό- λαμβάνοντας υπόψη όλες αυτές τις διαστάσεις- από οποιαδήποτε άλλη χώρα". [5]

Η παρούσα διατριβή αναλύει επίσης τις σχέσεις αδύναμων-ισχυρών δρώντων. Ο ορισμός του Καθηγητή, Παναγιώτη Ηφαίστου, συναρτάται άμεσα με την κύρια υπόθεση εργασίας μας, όσον αφορά το κυπριακό πρόβλημα και το παλαιστινιακό κίνημα: ". . . αν εκληφθεί ως δεδομένη η πάγια αξίωση των λιγότερο ισχυρών για ανεξάρτητη-ελεύθερη συλλογική ύπαρξη, ο ηγεμονισμός συνιστά την οιονεί εκείνη επαναστατική αξίωση που αποσκοπεί στην αναίρεση, ματαίωση της ανεξαρτησίας-ελευθερίας των λιγότερο ισχυρών και στην με τον Α ή Β τρόπο, εξομοίωση του υπόλοιπου κόσμου καθ 'εικόνα και καθ' ομοίωση του ηγεμόνα." [6] Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια της Μεγάλης Βρετανίας να ακυρώσει το αίτημα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση την δεκαετία του 1950 και να διαιωνίσει

---

[3] Βλ.Waltz, οπ.π. σ.σ. 18-38. Μειωτικές θεωρίες είναι αυτές που αναζητούν τις αιτίες των διεθνών φαινομένων στο ατομικό επίπεδο (ηγέτης) ή στο εθνικό κρατικό επίπεδο. Σε αντιδιαστολή βρίσκονται οι συστημικές θεωρίες που αναζητούν τις αιτίες στο διεθνές σύστημα.

[4] Βλ. Robert O. Keohane-Joseph S.Nye, *Power and Interdependence* (New York: Εκδ.harper Collins Publishers, 1989), σ.σ.44-45.

[5] Βλ.Keohane, οπ.π.σ.σ.33-34.

[6] Βλ.Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτια του: Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας* (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2002), σ.σ.357-358.

την παρουσία της στην Κύπρο, σε αγαστή σύμπνοια και συνεργασία με την Τουρκία. Επίσης, η συνεχής, πλην όμως, ατελέσφορη προσπάθεια του παλαιστινιακού λαού για αυτοδιάθεση και απόκτηση της δικιάς του πατρίδας. Η προσπάθεια των Παλαιστινίων για απόκτηση κρατικής δομής προσκρούσει στις ηγεμονικές αξιώσεις των μεγάλων δυνάμεων και στις περιφερειακές αναθεωρητικές στρατηγικές των συμμάχων τους.

Απαραίτητη εκτός των παραπάνω διευκρινιστικών αναφορών είναι και η διευκρίνιση του όρου αδύνατου κράτους (weak state), καθώς αυτή η μελέτη έχει ως στόχο να μελετήσει το κυπριακό και το παλαιστινιακό πρόβλημα, υπό το πρίσμα της προσπάθειας των αδύναμων δρώντων (Παλαιστίνιοι-Ελληνοκύπριοι), για απόκτηση συλλογικής ελευθερίας και ανεξαρτησίας.

Αν και στη διεθνή βιβλιογραφία δεν υπάρχει γενική συμφωνία για ένα κοινά αποδεκτό ορισμό, εμείς υιοθετούμε το εξής ορισμό, σε σχέση με την δικιά μας υπόθεση εργασίας: "Αδύνατο κράτος είναι αυτό το οποίο αναγνωρίζει ότι δεν μπορεί να αποκτήσει ασφάλεια βασιζόμενο αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις, αλλά ότι πρέπει να βασιστεί θεμελιωδώς στη βοήθεια άλλων κρατών, θεσμών, διεργασιών ή παραγόντων-συντελεστών προκειμένου να αποκτήσει ασφάλεια". [7]

Επισημαίνουμε ακόμη ότι όπως η έννοια της ισχύος-ισχυρό κράτος έχει σχετική έννοια και εξετάζεται πάντα σε σύγκριση με άλλα πιο ισχυρά κράτη-δρώντες σε ένα δεδομένο διεθνές σύστημα, έτσι και η έννοια του αδύναμου ή μικρού κράτους πρέπει να ειδωθεί μέσα από το ανάλογο πρίσμα (relative weakness). [8]

---

[7] Βλ.Michael Handel, *Weak States in International System* (London: Frank Cass, 1990), σ.σ.30-47. Ο Handell ασχολούμενος σε μεγάλο βαθμό με την έννοια του αδύνατου κράτους ή μίνι-κράτους δεν παραλείπει να διευκρινίσει ότι τα αδύναμα κράτη δεν είναι εντελώς αδύναμα. Έχουν ισχυρές εσωτερικές πηγές ισχύος που έμαθαν να τις χρησιμοποιούν προς όφελος τους. Έχουν μάθει, προσθέτει, να χρησιμοποιούν την δύναμη των Μεγάλων δυνάμεων προς όφελος τους, αξιοποιώντας τις εξωτερικές πηγές ισχύος των μεγάλων δυνάμεων, με τέτοιο τρόπο που εξυπηρετεί τα ευρύτερα συμφέροντα τους. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος χρησιμοποιούσε για μία δεκαετία των ανταγωνισμό Ηνωμένων Πολιτειών- ΕΣΣΔ για να μπορεί να ασκεί επιρροή στο διεθνές σύστημα. Με αυτό τον τρόπο ήταν σε θέση να ακυρώνει τις προσπάθειες των Αμερικανών-Τούρκων για διχοτόμηση του νησιού(Σχέδιο Σάντυς- Μπολ-Σχέδιο Άτσεσον).

[8] Βλ. Bjorn Moller, "Small States, on Offensive Defence and Collective Security", *The National Security of Small Ethnic States* (London: Frank Cass, 1997), σ. 141. Π.χ. το Ισραήλ, η Συρία, η Νότια ή η Βόρεια Κορέα, μπορεί να έχουν

Επιπλέον, οι διεθνείς θεσμοί αποτελούν για τα μικρά κράτη τους καλύτερους φίλους τους. Τα μικρά κράτη είναι πιο εκτεθειμένα στο ρίσκο ενός πολέμου, απ' ότι είναι τα πιο ισχυρά κράτη. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που "έχουν μεγαλύτερο συμφέρον στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου, στην εγκαθίδρυση διεθνών δικαστηρίων και στην προαγωγή των εργαλείων και των θεσμών της ειρηνικής αλλαγής." [9]

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθούμε και στην κορυφαίας σημασίας έννοια της αλλαγής στις διεθνείς σχέσεις και τον έλεγχο των διεθνών συστημάτων εν γένει. Η κατανομή της ισχύος μεταξύ των διεθνών δρώντων θεσμοποιεί την βασική αρχή διαχείρισης του κάθε συστήματος αλλά και την αλλαγή που προκαλείται με την ανακατανομή της ισχύος που προοιωνίζει καίριες μεταβολές μέσα σε ένα συγκεκριμένο σύστημα διακρατικών σχέσεων ή ακόμη την αλλαγή από το ένα σύστημα σε ένα άλλο. Η πρώτη, (αλλαγή συστήματος) αναφέρεται στην μεταλλαγή του ιδίου του διεθνούς συστήματος από την μία μορφή σε μία άλλη με αποτέλεσμα την αντικατάσταση της δομής του με μια άλλη, π. χ το τέλος του μεσαιωνικού συστήματος κρατών και η αντικατάσταση του με το σύγχρονο σύστημα εθνών - κρατών. Η δεύτερη (συστημική αλλαγή) αναφέρεται στις αλλαγές που επέρχονται λόγω της διεθνούς κατανομής ισχύος, τις ιεραρχήσεις κύρους αλλά και η θέσπιση των κανόνων, των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων του συστήματος. Στο επίκεντρο της συστημικής αλλαγής, είναι η άνοδος και η παρακμή των κυρίαρχων κρατών που κυβερνούν το συγκεκριμένο διεθνές σύστημα. [10]

Η συστημική αλλαγή γίνεται κατανοητή, ειδωμένη μέσα από το πρίσμα της αντικατάσταση μίας δύναμης από μια άλλη, πχ η αντικατάσταση της βρετανικής ηγεμονίας από την αμερικανική τον 20° αιώνα. Μετά από ένα διάστημα 20 ετών μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, αυτό που ο Edward Carr ονόμασε εικοσαετή κρίση,[11] οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέλαβαν οριστικά την σκυτάλη της διακυβέρνησης του μεταπολεμικού διεθνούς

μία μικρή επικράτεια, αλλά να διαθέτουν σπουδαίες στρατιωτικές-επιθετικές ικανότητες, εναντίον πιο μικρών γειτόνων τους.

[9] Στο ίδιο, σ.σ. 41-42.

[10] Βλ. Gilpin, οπ.π. σ. 85.

[11] Βλ. Carr, οπ.π. σ.21.

συστήματος. Επίσης, η ραγδαία αύξηση της στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος[12] της ΕΣΣΔ μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, και η μετάλλαξη του διεθνούς συστήματος σε διπολικό[13], αποτελεί μία μέγιστη συστημική αλλαγή για τις μεταπολεμικές διεθνείς σχέσεις.

Τέλος, η (αλλαγή αλληλεπιδράσεων) άπτεται των οικονομικών διαδράσεων – συναλλαγών, που συντελούνται σε ένα σύστημα που μπορεί να επισυμβούν με την μορφή κάποιων καθεστώτων ή συγκεκριμένων συμμαχιών. [4] Η αλλαγή λαμβάνει χώρα στο διεθνές σύστημα όπως έχουμε ήδη προαναφέρει με την προσπάθεια του ηγεμονικού κράτους να κάνει ορθολογικές εκτιμήσεις κόστους - οφέλους. Όπως έχουμε σημειώσει και πιο πάνω, η επέκταση του ηγεμονικού κράτους γίνεται μέχρι την δημιουργία ενός ισοζυγίου ανάμεσα στο επιδιωκόμενο όφελος και το δυνητικό κόστος. Όταν αυτό συμβεί τότε για τις μεγάλες δυνάμεις η τάση αντιστρέφεται και οι οικονομικές, τεχνολογικές και άλλες αλλαγές που συμβαίνουν στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της κυρίαρχης χώρας αντισταθμίζουν τα οφέλη για την συγκεκριμένη χώρα. Όπως ο Robert Gilpin παρατηρεί: " οι αντισταθμιστικές δυνάμεις που εμφανίζονται ανακόπτουν την παρόρμηση του κράτους και ενώ πριν το συγκεκριμένο κράτος αύξανε τον έλεγχο του πάνω στο διεθνές σύστημα από ένα σημείο και έπειτα συναντά αυξανόμενο κόστος, αλλά και παράλληλα αυτό που στα δημόσια οικονομικά καλείται φθίνουσα απόδοση". [6] Ως αποτέλεσμα προκύπτει η τάση, το οικονομικό κόστος διατήρησης του status - quo να αυξάνεται δυσανάλογα (με γεωμετρικό τρόπο) από την ικανότητα του

[12] Βλ. Πλατιάς (1995), σ.σ. 114-123. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η Σοβιετική Ενωση κατάφερε να δημιουργήσει μία πανίσχυρη στρατιωτική μηχανή. Το σοβιετικό οπλοστάσιο περιελάμβανε πάνω από τριάντα χιλιάδες πυρηνικές κεφαλές, ενώ οι ένοπλες της δυνάμεις ξεπερνούσαν τα τέσσερα εκατομμύρια μάχιμους. Όσον αφορά τις οικονομικές τάσεις μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο η σοβιετική οικονομία αύξανε με ρυθμό 5-6 τοις εκατό το χρόνο, ενώ το σοβιετικό ποσοστό στο παγκόσμιο ΑΕΠ αυξήθηκε από 11 % το 1950, σε 12.3 τοις εκατό το 1970.

[13] Βλ. John J. Mearsheimer, "Back to the future: Instability in Europe After The Cold War", *International Security*, vol.15, no.3 (1990), σ.σ.55-56. Όπως καταδεικνύει ο Mearsheimer η διπολική κατανομή ισχύος είναι η πιο ευεπίφορη στην ειρήνη και την σταθερότητα. Κατά τη διάρκεια των δύο παγκόσμιων πολέμων, όταν το διεθνές σύστημα ήταν (πολυπολικό) πέθαναν περίπου 50 εκατομμύρια άνθρωποι. Αντίθετα, στο διπολικό-ψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα έχασαν την ζωή τους γύρω στις 15.000 άνθρωποι. Όπως εξηγεί, μεταξύ άλλων, σε ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα τρεις ή πέντε δυνάμεις κυριαρχούν, με αποτέλεσμα οι μικρότερες δυνάμεις να έχουν περισσότερη ευελιξία στην επιλογή των συμμάχων τους. Αυτό το γεγονός είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει στη σύγκρουση σε αντίθεση με το διπολικό σύστημα όπου κυριαρχούν μόνο δύο δυνάμεις και οι μικρότερες δυνάμεις δεν είναι σε θέση να επιτεθούν η μία εναντίον της άλλης. Επιπρόσθετα, η αποτροπή είναι πιο δύσκολο να γίνει σε ένα πολυπολικό σύστημα αφού η δύναμη είναι ανισομερώς κατανεμημένη και δεν εξισορροπείται εύκολα.

[4] Βλ. Gilpin, οπ.π. σ.σ.39-49

[6] Στο ίδιο, σ.186.

κράτους (οικονομική-τεχνολογική) να διατηρήσει το υπάρχον status - quo. Τοιουτοτρόπως, η ηγεμονική δύναμη πρέπει να ανακόψει τις αιτίες που προκαλούν την μείωση του οικονομικού περισσεύματος ή να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της στρατιωτικά, οικονομικά, πολιτικά θέτοντας στόχους προς πραγματοποίηση.

Οι στόχοι που διαπνέουν τις στρατηγικές των ισχυρών κρατών και αποτελούν παράλληλα αιτία ανταγωνισμού και σύγκρουσης στο διεθνές σύστημα, είναι ο έλεγχος πρώτων υλών, αγορών, τιμών, οδών επικοινωνίας και ανεφοδιασμού. Συναφώς, τα ηγεμονικά κράτη προέβαιναν και προβαίνουν στην κατάκτηση εδαφών για λόγους στρατηγικούς ή για προσπορισμό πλουτοπαραγωγικών πόρων που μπορεί να αναζωογονήσουν την οικονομία τους. Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια του Ήντεν στην προσπάθεια του να αιτιολογήσει την διαιώνιση της παρουσίας της Βρετανίας στην Κύπρο την δεκαετία του 1950: "Θέλω όλους συμπεριλαμβανομένων και των φίλων μας να προσέξουν ότι δεν υπάρχει δυνατότητα για αυτή την χώρα να κάνει παραχωρήσεις πάνω σε οιοδήποτε ουσιαστικό στοιχείο στην άμυνα των νόμιμων και ζωτικών της συμφερόντων. Μη Κύπρος, μη βέβαιες διευκολύνσεις να προστατεύσουμε την προμήθεια μας σε πετρέλαιο , μη πετρέλαιο ανεργία και πείνα στην Βρετανία είναι τόσο απλό." [7]

Καταληκτικά, τα ηγεμονικά κράτη μέσω απειλών και πιέσεων προσπαθούν να αυξήσουν την επιρροή τους σε άλλα κράτη. Για παράδειγμα στην περίπτωση της Κύπρου τέθηκε το δίλημμα στον ηγέτη των Ελληνοκυπρίων, είτε να αποδεχτεί το σχεδίο Μακμίλλαν ή να βρεθεί αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο της διχοτόμησης της νήσου. Η Ηγεμονική Δύναμη, όπως έχουμε σημειώσει και παραπάνω, μπορεί να θέσει τους κανόνες σε συστημικό πλαίσιο που θα ευνοούν την στρατηγική της και τα συμφέροντα της. Η επιτυχής διοργάνωση από την Μεγάλη Βρετανία τον Αύγουστο του 1955 της τριμερούς διάσκεψης στο Λονδίνο, που αποτέλεσε μία διάσκεψη παγίδα για την ελληνική πλευρά, αφού νομιμοποίησε την Τουρκία ως διάδικό μέρος την στο κυπριακό πρόβλημα, αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα.

[7] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π. σ. 182.

Μέρος Α'

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ: ΣΥΓΚΡΟΥΟΜΕΝΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΤΙΘΕΜΕΝΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

1. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και η παραβίαση του στην Κύπρο

Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση πραγματοποίησε επίσημα την είσοδο του στη διεθνή πολιτική σκηνή, με τις διακηρύξεις του Αμερικανού προέδρου Ουίλσον στο Κογκρέσο στις 8 Ιανουαρίου του 1918, γνωστές και ως "πρόγραμμα των Δεκατεσσάρων Σημείων". Το πέμπτο από τα δεκατέσσερα σημεία του Ουίλσον διελάμβανε την εξής αναφορά: " αμερόληπτη διευθέτηση των αποικιακών διεκδικήσεων, στις οποίες θα λαμβάνονταν υπόψη το συμφέρον των λαών τους οποίους αφορούσαν". [1]

Ωστόσο, οι ρίζες της εν λόγω αρχής μπορούν να ιχνηλατηθούν στον 17^{ο} αιώνα, όταν με την συνθήκη της Βεστφαλίας (1648), έληξε ο Τριακονταετής Πόλεμος και άρχισε να δημιουργείται το μοντέρνο διεθνές σύστημα, αποτελούμενο από κυρίαρχα κράτη, τα οποία ασκούσαν το καθένα απολειστική εξουσία μέσα σε δικά τους γεωγραφικά σύνορα[2].

Στη συνέχεια, όταν ο Μεγάλος πόλεμος (Α' Παγκόσμιος) τελείωνε οριστικά με την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών, τον Ιούνιο του 1919, οι νικήτριες δυνάμεις είχαν ρητά εκφράσει την βούληση τους για αναγνώριση της αρχής της αυτοδιάθεσης, καθώς και ανάληψη όλων αυτών των μέτρων που θα οδηγούσαν στην χωρίς όρους εφαρμογή της. [3]

---

[1] Βλ. E. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία, Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της Νεότερης Ευρώπης*, Τόμος Δεύτερος (Θεσσαλονίκη: Εκδ, Παρατηρητής, 1987), σ.295

[2] Βλ.Krasner Stephen, "Compromising Westphalia", *International Security,* vol.20, no.3., (1995-1996).Το μοντέλο της Βεστφαλίας, ήταν βασισμένο στις αρχές της αυτονομίας και τις εδαφικότητας.Η πρώτη αρχή, συνιστά ότι κανένας εξωτερικός δρώντας δεν μπορεί να ασκεί εξουσία εντός των συνόρων του κράτους.Οι εδαφικές παραβιάσεις του βεστφαλιανού μοντέλου (αρχή της εδαφικότητας) σημαίνουν την δημιουργία δομών εξουσίας, οι οποίες δεν είναι σύμφυτες με τα γεωγραφικά σύνορα του κράτους.Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ενωση, όπου κάποιοι θεσμοί της-οι οποίοι βρίσκονται εκτός των συνόρων του κράτους- έχουν την εξουσία να πάρουν αποφάσεις για κάποια ζητήματα που παλαιότερα άνηκαν στην αποκλειστική δικαιοδοσία εντός του του κράτους.

[3] Βλ.B.C.Nirmal, *The Right to Self Determination in International Law,* (India , New Delhi: Deep & Deep Publications PVT.LTD, 1999), σ.31. Ο Λένιν και ο Στάλιν είχαν κάμει επίκληση στην αρχή της αυτοδιάθεσης πολύ πριν την επανάσταση του Οκτωβρίου 1917. Επίσης ο Αμερικανός Πρόεδρος Ουίλσον προσπάθησε να εισαγάγει την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Σύμβαση της Κοινωνίας των εθνών, αλλά απέτυχε εξαιτίας της σφοδρής αντίδρασης της Βρετανίας.Αυτό το γεγονός αποδεικνύει ότι οι Βρετανοί δεν κόπτονταν για την εφαρμογή της εν λόγω αρχής και

Συναφώς, η διακηρυγμένη από τους συνέδρους των Βερσαλλιών αρχή του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση, κάνει την εμφάνιση της ως εξαιρετικός κανόνας δικαίου στις συνθήκες που υπογράφηκαν μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτές οι συνθήκες περιλαμβάνουν μια σειρά διατάξεων που προβλέπουν την προσφυγή στην ετυμηγορία των ενδιαφερόμενων πληθυσμών για την οριστική ρύθμιση της τύχης τους. [4] Εξ άλλου, μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο η περίπτωση των νήσων Ααλάντ διαμόρφωσε εθιμικό δίκαιο, όταν τέθηκε ενώπιον του Συμβουλίου της Κοινωνίας των εθνών και αποτέλεσε έτσι αντικείμενο συζητήσεων από τον διεθνή οργανισμό. [5]

Ακολούθως, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση επανεμφανίζεται στη Διακήρυξη του Χάρτη του Ατλαντικού, όταν οι πρόεδροι Ρούζβελτ και Τσόρτσιλ, διακήρυξαν στις 14 Αυγούστου 1941, ότι δεν νομιμοποιείται καμία εδαφική μεταβολή " που δεν θα είναι σύμφωνη με την θέληση των ενδιαφερόμενων πληθυσμών και ότι η ελπίδα των λαών είναι μία ειρήνη " που θα παρέχει σε όλα τα έθνη τα μέσα να ζουν σε ασφάλεια μέσα στα δικά τους σύνορα". [67] Αυτή η

εκεί που συγκρούονταν με τα ιδιαίτερα αποικιακά συμφέροντα τους, έκαναν τα πάντα για να την καταπολεμήσουν.

[4] Βλ. Σπύρου Καλογερόπουλου- Στράτη, *Το Δικαίωμα των Λαών στην Αυτοδιάθεση: Η Παραβίαση του στην Κύπρο,* (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 1997), σ.σ.61-67. Η συνθήκη των Βερσαλλιών προέβλεπε πολλές περιπτώσεις όπου οι τοπικοί πληθυσμοί επισημοποίησαν την βούληση τους μέσω δημοψηφισμάτων. Μία περίπτωση αφορά στο Slev-ing στα σύνορα της Γερμανίας με την Δανία, όπου στο σχετικό δημοψήφισμα η ζώνη του Βορρά όπου ο πληθυσμός της ήταν κατά μεγάλο μέρος δανέζικος ψήφισε με πλειοψηφία 3-4 υπέρ της Δανίας, ενώ η κεντρική ζώνη υπέρ της Γερμανίας, με πλειοψηφία της τάξεως του 70%. Επίσης δημοψήφισμα έγινε και για την περιοχή του Σαρ, όπου ο πληθυσμός του κλήθηκε να επιλέξει ανάμεσα στην αυτονομία υπό την αιγίδα της Κοινωνία των Εθνών, την Ένωση με τη Γαλλία και την Ένωση με την Γερμανία. Η πλειοψηφία των κατοίκων τάχθηκε με ποσοστό 90,36% υπέρ της Ένωσης με την Γερμανία.

[5] Στο ίδιο, σ.69. Μετά την ανεξαρτησία της Φινλανδίας, ο πληθυσμός των Νήσων Άαλαντ ζήτησε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για να επισημοποιηθεί η βούληση του να ενωθεί με την Σουηδία. Η Φινλανδία αρνήθηκε να επιτρέψει την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος επικαλούμενη κυριαρχικά της δικαιώματα. Όταν η υπόθεση οδηγήθηκε μετά από κοινή συμφωνία στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών αυτό εξέδωσε την απόφαση του υπέρ της φινλανδικής θέσης. Το κύριο επιχείρημα της αρμόδιας επιτροπής του Συμβουλίου της Κ.Τ.Ε ήταν ότι κάτι τέτοιο- να επιτραπεί σε μία μειονότητα να προσδιορίσει την πολιτική της βούληση μέσω δημοψηφίσματος- θα προσέβαλε την ενότητα του κράτους, όπως έγινε δεκτή στη διεθνή έννομη τάξη. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση συνέχιζε η απόφαση της επιτροπής, δεν αναγνωρίζεται παρά μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπεται με σαφήνεια από το Συμβατικό Δίκαιο. Συνεπώς, προστίθετο στην έκθεση της Επιτροπής, ο αποχωρισμός μίας μειονότητας, από το κράτος του οποίου αποτελεί τμήμα, και η ενσωμάτωση της σε ένα άλλο κράτος δεν μπορούν να θεωρηθούν παρά μόνο μία ακραία και εξαιρετική λύση, όταν το κράτος αυτό δεν έχει την θέληση ή τη δυνατότητα να θεσπίσει και να εφαρμόσει δίκαιες και αποτελεσματικές εγγυήσεις. Στην περίπτωση της Φινλανδίας δεν έχει αποδειχθεί κάτι τέτοιο, κατέληγε η εν λόγω επιτροπή.

[6] Βλ. Παπασωτηρίου (2002), σ.41. Ο Ατλαντικός Χάρτης υπεγράφη από τους Ρούσβελτ και Τσόρτσιλ τον Αύγουστο του 1941, πριν εισέλθουν οι ΗΠΑ στον πόλεμο. Ο Χάρτης αποτελούσε-τουλάχιστον σε διακηρυκτικό επίπεδο-διακήρυξη των φιλελεύθερων αρχών, υπέρ των οποίων αγωνίζονταν οι αγγλοσαξονικές δημοκρατίες. Το τρίτο

διαπίστωση σήμαινε την αναγνώριση του δικαιώματος όλων των λαών στην ελεύθερη αυτοδιάθεση και την ανεξαρτησία. Η διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών την 1η Ιανουαρίου του 1942 προσυπογράφει ουσιαστικά τις αρχές του Ατλαντικού.

Στη συνέχεια, ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών που υπογράφτηκε στο Σαν Φρανσισκο το 1945, τονίζει (άρθρο1-παρ. 2) ότι ο ίδιος ο ΟΗΕ αναλαμβάνει ως σκοπό του " να αναπτυχθούν μεταξύ των εθνών ομάδων φιλικές σχέσεις βασισμένες στο σεβασμό προς την αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων του λαών και του δικαιώματος τους για την αυτοδιάθεση. ". Ο Χάρτης του ΟΗΕ προβλέπει το δικαίωμα των Λαών στην Αυτοδιάθεση με τρόπο ρητό στα άρθρα 1 και 55 και με έμμεσο τρόπο στα άρθρα 73 και 76. [8]

Την δεκαετία του 1950, μία σειρά πράξεων της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ έρχεται να ενισχύσει τις συμβατικές αναφορές του Χάρτη στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών. Στα εν λόγω ψηφίσματα τονίζεται, ότι τα "κράτη μέλη του ΟΗΕ οφείλουν να υποστηρίξουν την αρχή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών." [9]

Εξάλλου, εκτός του πλαισίου του ΟΗΕ η αφρό-ασιατική Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Μπαντούγκ της Ινδονησίας (24 Απριλίου 1955) στην τελική της διακήρυξη υποστηρίζει την αρχή της Αυτοδιάθεσης. Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου θα αποτελέσουν εκείνο το μπλοκ των λαών που θα παλέψουν και θα συγκρουστούν μετωπικά με την αποικιοκρατία. Άμεσος καρπός του αγώνα τους θα είναι η ψήφιση από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών της " Διακήρυξης για την παραχώρηση ανεξαρτησίας στις

άρθρο του Χάρτη αναφερόταν "στο δικαίωμα όλων των λαών να επιλέγουν την μορφή της κυβέρνησης τους", γεγονός, όπως σημειώνει ο καθηγητής Παπασωτηρίου, που παρά τις προσπάθειες του Τσόρτσιλ να περιορίσει την εφαρμογή του αποκλειστικά στην Ευρώπη αποτελούσε προάγγελο διάλυσης της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

[7] Βλ. Nirmal, οπ.π. σ.37. Παρόλο που οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούσαν τον Χάρτη του Ατλαντικού διεθνώς εφαρμόσιμο, ο Άγγλος πρωθυπουργός Τσόρτσιλ, υπέδειξε ότι ο Χάρτης είναι εφαρμόσιμος μόνο για τα ευρωπαϊκά έθνη που ήταν κάτω από τη ναζιστική κατοχή και όχι για τις βρετανικές αποικίες.

[8] Βλ.Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και *Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου*, οπ.π. σ.σ 45-48. Τα άρθρα του Χάρτη 73 και 76 του Χάρτη αναφέρονται στο διεθνές καθεστώς των υπό κηδεμονία εδαφών και στο καθεστώς των μη αυτόνομων περιοχών αντίστοιχα. Σε αυτά τα άρθρα αν και δεν γίνεται ρητή αναφορά στην Αρχή της Αυτοδιάθεσης,, γίνεται όμως αναφορά στη βούληση και τις ιδιαίτερες επιθυμίες των ενδιαφερομένων πληθυσμών που πρέπει να "ευνοείται η προοδευτική εξέλιξη των εν λόγω λαών μέχρι να αποκτήσουν την ικανότητα να αυτοδιοικούνται ή την ανεξαρτησία τους.

[9] Βλ. Στέλιος Περράκης, "Τα Δικαιώματα των Λαών. Επιχειρηματολογία για Νομικές Αντιστίξεις και Οριοθετήσεις" στο Στέλιος Περράκης (επιμ.) *Τα Δικαιώματα των Λαών και των Μειονοτήτων* (Αθήνα: Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλλα, 1993), σ.38.

αποικιοκρατούμενες χώρες και λαούς". Όπως επισημαίνει ο Καθηγητής Γρηγόρης Τσάλτας, " η Διακήρυξη υπογραμμίζει πάνω από όλα ότι η υποβολή των λαών σε ξένη κυριαρχία και εκμετάλλευση αποτελεί άρνηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, είναι αντίθετη με τον χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και εκθέτει σε κίνδυνο την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. . . η ιστορική σημασία της Διακήρυξης είναι η ταύτιση της αυτοδιάθεσης με την έννοια της ουσιαστικής σε πρώτη φάση ανάπτυξης, σε άμεση αλληλεξάρτηση με το ιδανικό της παγκόσμιας ειρήνης". [10]

Όπως επισημαίνει πλειάδα νομικών-διεθνολόγων, η αρχή της αυτοδιάθεσης απότελει *Jus Cogens "αναγκαστικό διεθνές δίκαιο"*. Η διεθνολογική κοινότητα βασίζει την επιχειρηματολογία της σε δύο βασικά στοιχεία: Πρώτο, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση είναι προαπαιτούμενο για την άσκηση και την αποτελεσματική πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεύτερο, η εν λόγω αρχή είναι, "μία βασική, κεφαλαιώδης, επιτακτική ή υπερισχύουσα σε χαρακτήρα αρχή, στοιχεία που είναι τα χαρακτηριστικά του *Jus Cogens*". [11]

Γιατί λοιπόν εφόσον το δικαίωμα της Αυτοδιάθεσης παρέμενε ρητά κατοχυρωμένο σε συμβατικό επίπεδο, η αγγλική αποικιοκρατική δύναμη, αρνήθηκε την εφαρμογή του στην Κύπρο; Ποιοι παράγοντες διαμόρφωσαν την πολιτική της, ούτως ώστε όχι μόνο να αρνείται την παραχώρηση αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, αλλά και να υποθηκεύει την πορεία του κυπριακού σε συνταγματικό επίπεδο με το να προτείνει λύσεις που όχι μόνο δεν έλυναν το πρόβλημα, τουναντίον το όξυναν ακόμα περισσότερο με κίνδυνο την διατάραξη της περιφερειακής αλλά και της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας.

Η αγγλική πολιτική, αναφορικά με την αυτοδιάθεση της Κύπρου μπορεί να ερμηνευθεί ικανοποιητικά μέσα από το πρίσμα των ευρύτερων βρετανικών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή. Μετά την αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από την διώρυγα του Σουέζ (1954) η Κύπρος παρέμενε το τελευταίο προπύργιο απ' όπου η Μεγάλη Βρετανία θα μπορούσε να επιβλέπει τα στρατηγικά και οικονομικά της συμφέροντα στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Ο Υπουργός των Αποικιών Λέννοξ Μπόυντ σε απάντηση του σε σχετικό

[10] Βλ. Τσάλτας, οπ.π. σ.σ. 66-67
[11] Βλ. Nirmal, οπ.π. σ.59.

ερώτημα βουλευτή, ανέφερε τα εξής: " Στην παρούσα ταραχώδη κατάσταση των διεθνών υποθέσεων δεν μπορούμε να προβλέψουμε το χρόνο κατά τον οποίο η εγκατάλειψη της κυριαρχίας μας στην Κύπρο θα συμβιβάζεται με τις υποχρεώσεις μας στην Μέση Ανατολή"[12] Πιο συγκεκριμένα, οι Επιτελείς του βρετανικού στρατού προειδοποιούσαν ότι εάν η Αγγλία ήθελε να διατηρήσει την θέση της στην Μέση Ανατολή, η Κύπρος έπρεπε να μείνει σε βρετανικά χέρια και επιπρόσθετα το δημοφιλές κομμουνιστικό κόμμα δεν έπρεπε επ' ουδενί λόγο να αφεθεί να κερδίσει τον έλεγχο στο νησί. [13]Το δυτικής εμπνεύσεως περιφερειακό σύμφωνο ασφάλειας (Bagdat Pact), - στυλοβάτης του οποίου ήταν η Τουρκία - είχε δημιουργηθεί για να ανακόψει ενδεχόμενη προέλαση των Ρώσων στην Μέση Ανατολή. Μία Κύπρος υπό βρετανικό έλεγχό ήταν απαραίτητη προυπόθεση που θα δρούσε επικουρικά στους στρατηγικούς σχεδιασμούς της Δύσης σε περίπτωση κρίσεων στην Μέση Ανατολή. Εξάλλου ως γνωστόν η περιοχή της Μέσης Ανατολής περιείχε- και περιέχει το 65 τοις εκατό των γνωστών αποθεμάτων σε πετρέλαιο, απ'όπου η Βρετανία προμηθευόταν τα 2/3 των προμηθειών της σε πετρέλαιο. Ενώ η Ρωσία και η Ηνωμένες Πολιτείες παρήγαγαν τα δικά τους καύσιμα δεν συνέβαινε το ίδιο με την Δυτική Ευρώπη που ήταν πλήρως εξαρτημένη από τα πετρελαιοφόρα κοιτάσματα της Μέσης Ανατολής.

Συναφώς, η Μεγάλη Βρετανία αντιδρούσε σφόδρα σε οποιαδήποτε προσπάθεια διεθνοποιήσεως του Κυπριακού που μπορούσε να έχει ως κατάληξη την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης στο νησί. Για αυτό τον λόγο όταν η Ελλάδα προσέφυγε στον ΟΗΕ τον Αύγουστο το 1954, η Μεγάλη Βρετανία αρνήθηκε να λάβει υπόψη τις επιθυμίες του πληθυσμού της νήσου, επισημαίνοντας τον κίνδυνο να " εκτεθούν οι φιλικές σχέσεις" Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας και να ζημιωθεί η διεθνής κοινότητα. Οι αντιρρήσεις της Μεγάλης Βρετανίας βασίζονταν στο άρθρο 2 παράγραφος 7 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, στην έννοια της αποκλειστικής δικαιοδοσίας. [14] Θεωρώντας η Μεγάλη Βρετανία το έδαφος της Κύπρου ως

[12] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ.126.

[13] Βλ. Brendan O Malley, "The Impact of Strategic Interests on The Cyprus Problem", στο Faustman Hubert, Nicos Peristianis (edited), *Britain in Cyprus: Colonialism and Post Colonialism 1878-2006* (Mannheim und Mohnesee: Bibliopolis, 2006), σ.σ.472-490.

[14] Βλ. Καταστατικός Χάρτης Ηνωμένων Εθνών και *Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου*, οπ.π. σ. 11. "Καμία διάταξη αυτού του Χάρτη δεν θα δίνει το δικαίωμα στα Ηνωμένα Έθνη να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους."

αποικιακό έδαφος που άνηκε στην πλήρη κυριαρχία της, αρνούνταν ότι η Ελλάδα, αλλά και οι Ελληνοκύπριοι μπορούσαν να έχουν λόγο για το καθεστώς της νήσου.

Συναφώς, η αποικιοκρατική δύναμη εργάστηκε με συνέπεια ούτως ώστε να μην τελεσφορήσει η ελληνική προσπάθεια στον ΟΗΕ και να μην εφαρμοστεί η αυτοδιάθεση στο νησί. Στο ίδιο μήκος κύματος, κινήθηκαν και οι Ηνωμένες Πολιτείες[15] και οι άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης υποστηρίζοντας ότι η κυριαρχία στην Κύπρο ασκείται από το Ηνωμένο Βασίλειο σύμφωνα με την σύμβαση του 1878. [16] Οι χώρες αυτές πίστευαν ότι αν η Κύπρος ενωνόταν με την Ελλάδα, θα υποβαθμίζονταν το Ατλαντικό Σύμφωνο και τα στρατηγικά σχέδια της Δύσης. Επιπλέον πολλές χώρες ήταν ασύμμετρα εξαρτημένες από την Αγγλία και την Αμερική και συνεπώς δεν ήθελαν να διαταράξουν τις σχέσεις που είχαν μαζί με αυτές τις χώρες και να χάσουν τυχόν οφέλη που ήταν απαραίτητα για αυτές.

Έτσι, παρά το δίκαιο αίτημα τους οι Ελληνοκύπριοι για αυτοδιάθεση και ένωση με την Ελλάδα, αυτό δεν έγινε κατορθωτό. Οι διεθνείς θεσμοί όχι μόνο "δεν άλλαξαν την συπεριφόρα της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ, αλλά χρησιμοποιήθηκαν"[17] για να συνεχίσει η Αγγλία, την μη σύννομη με το διεθνές δίκαιο, κατακράτηση του κυπριακού εδάφους, παρά τη

---

[15] Οι Αμερικανοί στήριζαν την αγγλική θέση περισσότερο για στρατηγικούς λόγους, παρά για λόγους που αφορούσαν την ουσία του θέματος. Αρχικά κράτησαν μία πιο μετριοπαθή στάση, αλλά στη συνέχεια στήριξαν άμεσα τις προσπάθειες των Βρετανών για μη εγγραφή του θέματος στον ΟΗΕ, (Βλ. επόμενο κεφάλαιο). Για την στάση των Ηνωμένων Πολιτειών, βλ. Τερλεξής, οπ.π.σ.σ.200-202.

[16] Βλ. Παπαγεωργίου (1996), σ.σ.76-80. Με βάση τη σύμβαση του Βερολίνου που υπογράφηκε μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Μεγάλης Βρετανίας (4 Ιουλίου 1878), η Οθωμανική κυριαρχία επί της νήσου παρεχωρείτο στην Μεγάλη Βρετανία. Στην ουσία η Μεγάλη Βρετανία εκμεταλλεύτηκε τη δεινή θέση που βρισκόταν τότε η Οθωμανική Αυτοκρατορία- είχε συντριβεί από τα ρωσικά στρατεύματα στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 (Συνθήκη Αγίου Στεφάνου)- για να την εκβιάσει να της παραχωρήσει την Κύπρο. Προτάσσοντας την υπεράσπιση του δόγματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η Αγγλία απέκτησε την Κύπρο με αντάλλαγμα μία ασαφή αμυντική συμμαχία σε περίπτωση ρωσικής επιβουλής επί οθωμανικών εδαφών (άρθρο 1).

[17] Βλ. John Mearsheimer, "A Realist Reply", *International Securtiy,* vol.19. no.3, 1995, σ.σ.83-93. Όπως εξηγεί ο John Mearsheimer οι Μεγάλες Δυνάμεις χρησιμοποιούν τους διεθνείς θεσμούς για να εξυπηρετήσουν τα ευρύτερα συμφέροντα τους.Η συμπεριφόρα τους αυτή είναι αποτέλεσμα ρεαλιστικών υπολογισμών κόστους-οφέλους και του μηχανισμού της ισορροπίας των δυνάμεων.Η σταθερότητα που προκύπτει από την δράση τους (π.χ. Ψυχρός Πόλεμος) δεν είναι επειδή πρακινούνται από τους διεθνείς θεσμούς, αλλά είναι αποτέλεσμα υπολογισμών που άπτονται του εθνικού συμφέροντος, της κατανομής δύναμης και συμφωνιών που αντανακλούν την ισορροπία δυνάμεων.

συλλογική βούληση της πλειοψηφίας των κατοίκων της νήσου. Πως εκτυλίχθηκε η πορεία των ελληνικών προσφυγών στον ΟΗΕ και πως έδρασαν οι Ηγεμονικές Δυνάμεις σε συνεργασία με λιγότερο ισχυρές χώρες -πελάτες τους, θα αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης του επόμενου κεφαλαίου.

2. Το διεθνές δίκαιο και η αυτοδιάθεση VS ηγεμονική κατανομή ισχύος.

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλύσουμε το πως οι μεγάλες δυνάμεις μπορούν να στραφούν εναντίον του διεθνούς δικαίου για να εμποδίσουν ένα αδύναμο δρώντα να αποταθεί στους διεθνούς θεσμούς, με στόχο την διεκδίκηση της εφαρμογής του δικαίου. Επίσης, θα δούμε πως μια Ηγεμονική Δύναμη που είναι σε θέση να διατηρεί πελατειακές σχέσεις με λιγότερο ισχυρές χώρες που βρίσκονται σε ασύμμετρη σχέση εξάρτησης από αυτήν και να χρησιμοποιήσει αυτές τις χώρες ούτως ώστε να δημιουργήσει πλέγματα ισχύος, ικανά να πλήξουν το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς θεσμούς.

Ο αγώνας των Ελληνοκυπρίων στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (διεθνοποίηση[1] του Κυπριακού) που όμως τελικά δεν τελεσφόρησε, ανέδειξε σημαντικά στοιχεία για την φύση του άναρχου διεθνούς συστήματος, τη φύση του διεθνούς δικαίου, [2] αλλά και την συνεχή

[1] Βλ. Γιώργος Τενεκίδης, "Διεθνοποίηση και Αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού πριν και μετά την Τουρκική Εισβολή", στο Γιώργος Τενεκίδης, Γιάννος Κρανιδιώτης (επιμ), *Κύπρος Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της* (Αθήνα: Εκδ. Εστία, 1981), σ. 195. "Διεθνοποίηση είναι η άσκηση προσφυγής με σκοπό την υποβολή μιας διαφοράς ή μιας διαμάχης για κρίση και λήψη μέτρων, σε ένα διεθνές όργανο. Το όργανο μπορεί να είναι πολιτικό, όπως λ.χ, το Συμβούλιο Ασφαλείας, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, δικαστικό, όπως λ.χ το Διεθνές Δικαστήριο της Χαγης ή οιονεί δικαστικό όπως λ.χ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων."

[2] Βλ.Morgenthaou, οπ.π. σ.σ. 251-269.Ο καθηγητής Morgenthau, ιχνηλατώντας τα κύρια προβλήματα του διεθνούς δικαίου, αναφέρεται στον αποκεντρωμένο χαρακτήρα του, σημειώνοντας ότι πρόκειται για ένα δίκαιο σε πρωτόγονη μορφή, εξαιτίας της αποκεντρωμένης δομής της διεθνούς κοινωνίας. Ενώ το εσωτερικό δίκαιο μπορεί να επιβληθεί από την ομάδα εκείνη που κατέχει τα μέσα καταναγκασμού, στη διεθνή σκηνή, το διεθνές δίκαιο χρωστά την ύπαρξη του και τη λειτουργία του σε παράγοντες, όπως τα ταυτόσημα ή συμπληρωματικά συμφέροντα μεταξύ των κρατών, καθώς και την κατανομή της δύναμης μεταξύ τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: Όπου δεν υπάρχει κοινότητα συμφερόντων των κυρίαρχων κρατών, ούτε ισορροπία δυνάμεων, δεν υπάρχει δίκαιο." Συνεχίζοντας ο συγγραφέας, αντιδιαστέλλει την εσωτερική νομοπαραγωγή, από τα δικαστήρια και την βουλή, με τη διεθνή έννομη τάξη που ο νόμος παράγεται μόνο εξαιτίας της ανάγκης και της αμοιβαίας

μεταβολή και ρευστότητα των συμφερόντων στο διεθνή χώρο, καθώς οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών δεν μπορούν ποτέ να εκλαμβάνονται ως δεδομένες. [3] Μία από τις κυριότερες ιδιομορφίες του κυπριακού προβλήματος είναι ότι η Ελλάδα με το να ζητάει την αυτοδιάθεση της Κύπρου στα φόρα του διεθνούς οργανισμού, ερχόταν σε αντίθεση με χώρες οι οποίες επίσης άνηκαν στο ΝΑΤΟ και ήταν αντίθετες με ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Πιο συγκεκριμένα, την δεκαετία του 1950 παρατηρούνταν το φαινόμενο οι "φίλοι" της Ελλάδας να ψηφίζουν εναντίον των ελληνικών προσφυγών για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, ενώ οι "εχθροί" της, υπέρ τους!

Η ρήση του Παναγιώτη Κονδύλη, αποτυπώνει ανάγλυφα την όλη συλλογιστική, " Η έσχατη πραγματικότητα συνίσταται από υπάρξεις, άτομα ή ομάδες που αγωνίζονται για την αυτοσυντήρηση τους και μαζί αναγκαστικά για τη διεύρυνση της ισχύος τους. Για αυτό συναντώνται ως φίλοι ή ως εχθροί και αλλάζουν φίλους και εχθρούς ανάλογα με τις ανάγκες του αγώνα για την αυτοσυντήρηση τους και της διεύρυνση της ισχύος τους". [4]

Συναφώς, την δεκαετία του 1950 οι σύμμαχες χώρες της Ελλάδας, ψήφιζαν εναντίον της στον ΟΗΕ, αφού κάνοντας καθαρούς υπολογισμούς κόστους – οφέλους, προτιμούσαν να ταχθούν εναντίον της Ελλάδας στις διάφορες ψηφοφορίες στον διεθνή οργανισμό, παρά να θέσουν εν κινδύνω την ιδιαίτερη σχέση που προέκυπτε από τις συμμαχικές τους υποχρεώσεις. Θεωρούσαν ότι εάν έπρατταν διαφορετικά θα είχαν δυσανάλογο κόστος, αφού ο κηδεμόνας τους- Ηνωμένες Πολιτείες- μπορούσε να τις τιμωρήσει αν δεν πειθαρχούσαν στις εντολές του.

συναίνεσης. Το μόνο εργαλείο χάρη του οποίο παράγεται το διεθνές δίκαιο είναι η διεθνής συνθήκη. Ωστόσο μία διεθνής συνθήκη παράγει διεθνές δίκαιο, μόνο όταν γίνει αποδεκτή και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη. Δύο άλλα ζήτημα που θίγει ο Morgenthaou είναι αυτό της ερμηνείας των διατάξεων του διεθνούς δικαίου, αλλά και της τελικής εφαρμογής του δικαίου. Επι του τελευταίου αναφέρει χαρακτηριστικά: " Συνεπώς η πλειονότητα των κανόνων του διεθνούς δικαίου είναι τέτοια στη φύση της, εξαιτίας της αδυναμίας ενός συστήματος επιβολής του δικαίου".

[3] Σύμφωνα με τις επιταγές του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις δεν υπάρχουν αιώνιοι φίλοι ή εχθροί, αλλά αιώνια συμφέροντα.Εμπειρικά διαπιστώνεται πως οι εθνικές κρατικές-οντότητες διατυπώνουν αξιώσεις εθνικού συμφέροντος με απόλυτους τρόπους.Βλ.Παναγιώτης Ηφαιστος, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις πολιτικής Κυριαρχίας*, οπ.π.σ.38.

[4] Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, *Ισχύς και Απόφαση, Η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών* (Αθήνα: Εκδ Στιγμή, 2001), σ.213.

Το κυπριακό πρόβλημα είχε αχθεί για πρώτη φορά στα Ηνωμένα Εθνή, τον Αύγουστο του 1954 μετά από επίμονες εκκλήσεις από την εθναρχία, αλλά και μετά την αρνητική στάση του Άντονυ Ηντεν έναντι του Παπάγου, που έδειξε ότι δεν ήταν καθόλου διατεθειμένος να κάνει την παραμικρή παραχώρηση στους Κυπρίους.[5]

Είχε προηγηθεί το "ουδέποτε" [6] του Υφυπουργού των Αποικιών, Χένρυ Χόπκινσον στην βουλή των Κοινοτήτων στις 28 Ιουλίου του 1954. Η όλη στάση της Μεγάλης Βρετανίας, δια στόματος Χόπκινσον ήταν μία τρανή απόδειξη για τις προθέσεις της Αγγλίας σε σχέση με το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για την χωρίς όρους εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Ο στρατηγός Παπάγος μετά από παραινέσεις του ελληνικού πολιτικού κόσμου και πιστεύοντας το δίκαιο της προσπάθειας, αναγκάστηκε να συναινέσει στην κατάθεση της προσφυγής στις 22 Αυγούστου του 1954.

Μεταξύ της 24. 9 και της 14. 12 άρχιζε στην Α' Πολιτική Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης η συζήτηση της ουσία της προσφυγής. Το θέμα συζητήθηκε σε πρώτη φάση στην 9η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 23 Σεπτεμβρίου του 1954 όπου με ψήφους 9 υπέρ, 3 έναντι και 3 αποχών, η Γ. Σ απεφάνθη ότι το Κυπριακό θα εγράφετο στην ημερήσια διάταξη της προσεχούς Γενικής Συνέλευσης όπου και θα συζητείτο. Στην σχετική ψηφοφορία την επόμενη μέρα από τα 60 κράτη τα 30 ψήφισαν υπέρ της εγγραφής 19 ψήφισαν κατά, και 11 απέσχον από την ψηφοφορία. Η εγγραφή έγινε τελικά δεκτή. Χαρακτηριστική όμως είναι η αποχή των

---

[5] Βλ. Παυλίδης, οπ.π. σ.356. Όταν ο Υπουργός Εξωτερικών της Κυβέρνησης Τσόρτσιλ, Άντονυ Ηντεν , μετέβηκε στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 1953 στα πλαίσια ανεπίσημης επίσκεψης, ο Έλληνας πρωθυπουργός Παπάγος προσπάθησε να του κάνει μία κρούση για το θέμα της Κύπρου. Σε συνάντηση που είχε μαζί του, στην Βρετανική πρεσβεία (22 Δεκεμβρίου) στην παρουσία του βρετανού πρέσβη Τσαρλς Πηκ, προσπάθησε να θίξει το Κυπριακό. Τότε ο Ηντεν του είπε ότι για την κυβέρνηση του δεν υφίστατο τέτοιο θέμα και ούτε στο μέλλον θα υπήρχε. Ο Έλληνας πρωθυπουργός απάντησε στον Ηντεν ότι αν αυτή είναι η επίσημη θέση του Λονδίνου, η Ελλάδα αποκτούσε πλέον την ελευθερία χειρισμού του ζητήματος με οποιουσδήποτε άλλους τρόπους. Στη συνέχεια ακολούθησε διαπληκτισμός και μάλιστα ο Ηντεν φέρεται να γύρισε την πλάτη του στον στρατάρχη Παπάγο.

[6] Βλ. Πανταζής Τερλεξής, οπ.π. σ.126.Η ρήση του Χόπκινσον ήταν η εξής: "Υπήρξε πάντοτε η παραδεδεγμένη άποψη ότι ορισμένες περιοχές μέσα στην κοινοπολιτεία, λόγω των ιδιάζουσων συνθηκών των δεν μπορούν να περιμένουν ότι θα είναι ποτέ δυνατόν να καταστούν ανεξάρτητες". Η πεισματική άρνηση της Μεγάλης Βρετανίας για οποιαδήποτε συζήτηση που να γίνεται αναφορά στο δίπτυχο ένωση-αυτοδιάθεση, ήταν έκδηλη όταν ο Συντηρητικός Υπουργός των Αποικιών, Χένρυ Χόπκινσον, είπε στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 28 Ιουλίου του 1954 το περίφημο "ουδέποτε" και προκάλεσε μεγάλη αγανάκτηση, που ακόμα και ο Τσόρτσιλ τον απεδοκίμασε.Του ανέφερε συγκεκριμένα ότι η λέξη "ουδέποτε" μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην πολιτική μόνο όταν αναφέρεται σε γενικά θέματα και όχι σε ειδικές και συγκεκριμένες περιπτώσεις. Μάλιστα, ο Τσόρτσιλ έδωσε εντολή να εκδιωχθεί ο Χόπκινσον από το Υπουργείο.

Ηνωμένων Πολιτειών, όπου με μήνυμα δια του υπουργού εξωτερικών Φόστερ Ντάλλες προς τον Παπάγο, εξεδήλωσε την σαφή αντίθεση του για την προσφυγή, υποστηρίζοντας έτσι την Βρετανία[7] και παραβλέποντας ότι και η ίδια η Αμερική ως κράτος, ήταν το προϊόν αντιαποικιακού αγώνα. [8]

Χαρακτηριστική ήταν η γενική κατανομή των ψήφων, όπου οι χώρες του Τρίτου Κόσμου και οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης ψήφισαν υπέρ της ελληνικής προσφυγής, ενώ οι χώρες της δυτικής Ευρώπης η Αγγλία και η ΗΠΑ εναντίον. Οι «φίλιες» προς την Ελλάδα χώρες, ψήφιζαν εναντίον της Ελλάδας και οι «εχθροί» της Ελλάδας υπέρ της !

Στο μεταξύ, στις 14 Δεκεμβρίου η ελληνική αντιπροσωπία, κατέθεσε σχέδιο μέσω του οποίου, διατύπωνε την ευχή να "εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης της Κύπρου". Ωστόσο η Νέα Ζηλανδία, μέσω του αντιπροσώπου της κατέθεσε αντισχέδιο με το οποίο ζητούσε να μην συνεχιστεί άλλο η συζήτηση. [9]

Η Νέα Ζηλανδία, η οποία ανέκαθεν ακολουθούσε πολιτική ευθυγραμμισμένη με την Αμερική[10] με ένα διαδικαστικό ελιγμό αντέτεινε στο αίτημα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση, ένα νέο ψήφισμα που διελάμβανε τα εξής: "Η Γενική Συνέλευση αποφασίσει όπως μη εξετάσει

---

[7] Βλ. Χρίστου Χρηστίδη, *Κυπριακό και Ελληνοτουρκικα, Πορεία Μιας Εθνικής Χρεωκοπίας*, (Αθήνα: χ.ον.εκδ, 1967), σ.σ. 84-86. Η ευέλικτη αγγλική διπλωματία, κατάφερε να φανεί στη διεθνή κοινή γνώμη ότι η Ελλάδα επεδίωκε να προσαρτήσει ξένο έδαφος που άνηκε στη Μεγάλη Βρετανία: Στην ουσία, σύμφωνα με τους Βρετανούς δεν πρόκειται για αυτοδιάθεση, αλλά προσάρτηση που παραβίαζε τη συνθήκη της Λοζάνης. Οι Άγγλοι επικαλέστηκαν και το άρθρο 2, παρ. 7 του Χάρτη του ΟΗΕ, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύεται η επέμβαση σε θέματα που αφορούν πληθυσμούς των αποικιακών εδαφών, γιατί αυτά ανήκουν αποκλειστικά στη δικαιοδοσία του κυρίαρχους αποικιακού κράτους.

[8] Στο ίδιο, σ.88.Οι Αμερικανοί είχαν καταρχήν προειδοποιήσει για λόγους αβρότητας, αλλά και αρχής ότι δεν θα πολεμούσαν την εγγραφή της προσφυγής στην ημερήσια διάταξη. Στη συνέχεια όμως, γνωστοποίησαν ότι θα ήταν αντίθετοι σε οποιαδήποτε απόφαση που θα έθιγε την ουσία του Κυπριακού. Συναφώς ήταν αντίθετοι σε ότι μπορούσε να διασπάσει την ενότητα του "Δυτικού Μετώπου". Βλ επίσης Αντρος Παυλίδης, οπ.π. σ.368.

[9] Βλ Ευάγγελος Αβέρωφ, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών*, Τόμος Α (Αθήνα: Εκδ.Εστία, 1982), σ.51.

[10] Βλ. Handel, οπ.π. σ.σ.136-142. Όπως σημειώνει ο Handell, ένα κράτος-εντολέας συμπεριφέρεται όπως ένα πολιτικά διαβρωμένο σύστημα. Παίρνει αποφάσεις σε εξωτερικά θέματα, σε βαθμό που να φαίνεται ότι η ξένη δύναμη συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η Νέα Ζηλανδία ήταν παραδοσιακά ευθυγραμμισμένη σε θέματα εξωτερικής πολιτικής με τις επιταγές των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην περίπτωση του πολέμου του Βιετνάμ, οι ΗΠΑ δεν άσκησαν καμία πίεση πάνω της για να συμμετάσχει στον πόλεμο. Η Νέα Ζηλανδία ακολουθούσε αυτή την γραμμή σε ανταλλακτική βάση, αναμένοντας από τις ΗΠΑ να την βοηθήσουν σε ώρα ανάγκης. Συγκεκριμένα, ο Νεοζηλανδός Πρωθυπουργός, αναφερόμενος στο ζήτημα της αποστολής στρατευμάτων της χώρας του στο Βιετνάμ, είχε πει τα εξής: "Αν δεν είμαστε προετοιμασμένοι να πληρώσουμε το μερίδιο μας τώρα, πως μπορούμε να περιμένουμε από τους συμμάχους μας να το ανταποδώσουν στο μέλλον;".

περαιτέρω το θέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου". Ο εκπρόσωπος της Νέας Ζηλανδίας ανέφερε ότι κατέθεσε το ψήφισμα για να μην "επιδεινωθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις"[11]. Το νεοζηλανδικό ψήφισμα εγκρίθηκε με 49 ψήφους καμιά εναντίον και 11 αποχές. Τελικά μετά από πρόταση δύο λατινοαμερικανικών χωρών, της Κολομβίας και του Σαλβαδόρ (κατόπιν παρακίνησης της Αμερικής),[12] η Γενική Συνέλευση κατέληξε σε μία συμβιβαστική πρόταση, η οποία διελάμβανε ότι "προς το παρόν δεν θα ασχοληθεί με το θέμα της εφαρμογής, υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου". Η κοινή δράση των δυο συμμάχων Μεγάλης Βρετανίας και ΗΠΑ καθώς και η συμπόρευση με αυτές μερικών κρατών, εξοβέλισε το Κυπριακό από τον ΟΗΕ και ανέδειξε για ακόμα μια φορά την διάσταση δικαίου και ισχύος. [13]

Η δεύτερη προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ (21 Σεπτεμβρίου 1955) δεν είχε καθόλου καλύτερη κατάληξη από την πρώτη, αλλά περίτρανα αποδείκνυε - στην τελική έκβαση της - ότι το διεθνές δίκαιο αλλά και οι διεθνείς θεσμοί, κάλλιστα μπορούν να αδρανοποιηθούν από τις Ηγεμονικές Δυνάμεις, κυρίως εάν παραβλάπτονται τα ιδιαίτερα τους συμφέροντα.

Ο Καθηγητής Παναγιώτης Ήφαιστος, σημειώνει χαρακτηριστικά: " Ο οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ως ουσιαστικά το μόνο σύστημα συλλογικής ασφάλειας νοηματοδοτήθηκε σχιζοφρενικά: Αφενός ως ενσάρκωση της αξίωσης ανεξαρτησίας – ελευθερίας των εθνών κρατών και αφετέρου ως μέσου-διαμέσου του Συμβουλίου Ασφαλείας[14]- των παρωχημένων

---

[11] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ. 187. Όπως ανέφερε ο Νεοζηλανδός αντιπρόσωπος Μουνρό, η περαιτέρω συζήτηση επί της ουσίας του θέματος θα ήγειρε προβλήματα ασφάλειας και άμυνας, καθώς και πολιτικά προβλήματα που θα δυσκόλευαν την διευθέτηση του προβλήματος στο μέλλον.

[12] Βλ. Αβέρωφ, οπ.π. σ.σ.51-52.

[13] Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ιστορία Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 1999), σ.302. Όπως επισημαίνει ο Παναγιώτης Ηφαιστος : "Το μεγαλύτερο εμπόδιο, αναμφίβολα είναι οι εκάστοτε ηγεμονικές δυνάμεις, οι οποίες ερμηνεύουν την ηθική, το νόμο, και το δίκαιο, σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια και συμφέροντα....Στη διεθνή πολιτική η θέση "πως αυτό που είναι καλό για τον κόσμο είναι καλό για τη χώρα", εύκολα μπορεί να αντιστραφεί από κάποιον που είναι (ή γίνεται ισχυρός) στη θέση: "αυτό που είναι καλό για τη χώρα, είναι καλό για τον κόσμο". Καταλήγοντας ο Παναγιώτης Ηφαιστος, αναφέρει: " δηλαδή υπάρχει η τάση να αναχθεί το εθνικό συμφέρον του ισχυρού σε υπέρτατη ηθική αξία που θα διέπει την οποιαδήποτε ρύθμιση στο διεθνή χώρο."

[14] Βλ.Μανώλης Ιωαννου, *Ηνωμένα Έθνη, Οργανική Δομή και Λειτουργία.* (Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, 1992).Σύμφωνα με το άρθρο 27 του χάρτη, η διαδικασία της ψηφοφορίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας ορίζεται ως εξής: κάθε μέλος θα έχει μία ψήφο (5 μόνιμα και 10 εκλέξιμα κάθε δύο χρόνια). Επί διαδικαστικών θεμάτων οι αποφάσεις θα λαμβάνονται με τη θετική ψήφο εννέα μελών και επί όλων των άλλων θεμάτων απαιτείται η πλειοψηφία εννέα μελών, περιλαμβανομένων και των ψήφων των

και αναποτελεσματικών ηγεμονικών αξιώσεων. Οι δύο αυτές αξιώσεις δεν συμβιβάζονται και αυτό το γεγονός ερμηνεύει την αναποτελεσματικότητα των διεθνών θεσμών." [15]

Ο πιο πάνω συλλογισμός αντανακλά και τον τρόπο που η Αμερική ενεργούσε στην χρονική αυτή συγκυρία αλλά και πως οι χώρες που ψήφιζαν στον διεθνή οργανισμό δεν κόπτονταν, ούτε δρούσαν στην βάση ηθικών αξιών, αλλά στην βάση του εθνικού τους συμφέροντος, αλλά και εκτιμήσεων για το πως θα επηρεάζονταν τα συμφέροντα τους με αρνητικό τρόπο εάν δεν πειθαρχούσαν στις επιταγές των Ηγεμονικών Δυνάμεων. Πολλές χώρες που συμμετείχαν στις ψηφοφορίες στον οργανισμό ήταν "ασύμμετρα εξαρτημένες"[16] από την υπερδύναμη, τις ΗΠΑ.

Η δεύτερη προσφυγή στον ΟΗΕ όπως έχουμε αναφέρει, κατατέθηκε τον Σεπτέμβριο του 1955. Η όλη προσπάθεια οδηγήθηκε σε αποτυχία αφού η Ελλάδα δεν πέτυχε την εγγραφή του κυπριακού θέματος στην ημερήσια διάταξη των συζητήσεων. Όλα τα κράτη του ΝΑΤΟ εκτός από την Ελλάδα και την Ισλανδία καταψήφισαν την πρόταση. Πρέπει να αναφέρουμε ότι η προσφυγή κατατέθηκε μετά από μια περίοδο συγκρουσιακή για την Ελλάδα και την Τουρκία αφού είχαν επισυμβεί τα αποτρόπαια γεγονότα εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης,[17] στις έξι Σεπτεμβρίου 1955. Είχε προηγηθεί η αποτυχημένη τριμερής διάσκεψη –παγίδα στο Λονδίνο.

Όταν στις 21 Σεπτεμβρίου συνεδρίαζε η 15μελής Επιτροπή του Ο. Η. Ε, για να καταρτιστεί η ημερήσια διάταξη της νέας Γενικής Συνελεύσεως που εξέταζε την θέση της ελληνικής προσφυγής για το θέμα της Κύπρου, επτά "φιλικά" προς την Ελλάδα κράτη με ίδιες

μόνιμων μελών. Το πρόβλημα όμως που προέκυπτε από την πιο πάνω πρόβλεψη είναι πια θέματα θα υπάγονταν στην πρώτη κατηγορία και ποία στη δεύτερη. Οι προσπάθειες για επίλυση του προβλήματος δεν τελεσφόρησαν και παρατηρήθηκε το φαινόμενο των διπλο βέτο κυρίως από την τότε Ε.Σ.Σ.Δ. Η Σοβιετική Ενωση ασκούσε βέτο σε πρώτο βαθμό- σε κάθε πρόταση χαρακτηρισμού θέματος ως διαδικαστικού- διαγράφοντας μία προοπτική δεύτερου βέτο επί της ουσία αν το θέμα δεν την έβρισκε σύμφωνη.

[15] Βλ. Ήφαιστος(2002), σ. 364.

[16] Για το φαινόμενο της "ασύμμετρης αλληλεξάρτησης" μεταξύ ισχυρών και λιγότερο ισχυρών δρώντων στο διεθνές σύστημα και πως αυτό επηρεάζει την στρατηγικές των κρατών, βλ.Kenneth Waltz , "Structural Realism After the Cold War", *International Security*, vol.25 , no.1, 2000, σ.σ.15-18.

[17] Για τα οργανωμένα επεισόδια βίας του τουρκικού κράτους, τον Σεπτέμβριο του 1955 εναντίον της ελληνικής κοινότητας στην Κωνσταντινούπολη, βλ. Σπύρος Βρυώνης, *Ο Μηχανισμός της Καταστροφής: Το Τουρκικό Πογκρόμ της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου 1955 και ο Αφανισμός Της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης* (Αθήνα: Εκδ.Εστία, 2007).

συμμαχικές δεσμεύσεις, ψήφισαν κατά της εγγραφής της ελληνικής προσφυγής (Βρετανία, Η. Π. Α, Νορβηγία, Νέα Ζηλανδία, Χιλή, Λουξεμβούργο). Αντιθέτως οι χώρες που δεν άνηκαν στο δυτικό στρατόπεδο και θεωρούνταν " εχθρικά κράτη " προς την Ελλάδα ψήφισαν υπέρ της προσφυγής και συνεπώς υπέρ της αυτοδιάθεσης της Κύπρου! Η Σοβιετική Ένωση, η Πολωνία, το Μεξικό και η Αίγυπτος ετάχθησαν υπέρ της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου. Παρατηρούμε ξανά ότι οι φίλοι "ετάχθησαν" εχθρικά , ενώ οι " εχθροί " φιλικά![18]

Η χώρα όμως που πρωτοστάτησε για την αποπομπή του Κυπριακού από τον Ο. Η. Ε, ήταν οι ΗΠΑ μέσω του υπουργού Εξωτερικών, Τζων Φώστερ Ντάλλας. Ο τελευταίος είχε προειδοποιήσει την ελληνική κυβέρνηση να αποσύρει την προσφυγή, εκτοξεύοντας " ηγεμονική εντολή" προς το αδύνατο κράτος για μην εγείρει το όλο θέμα. Όταν ο Στεφανόπουλος έφτασε στην Νέα Υόρκη ο Αμερικανός υπουργός απαίτησε να αποσύρει η Ελλάδα την προσφυγή της. [19]

Η Γενική Συνέλευση στις 23 Σεπτεμβρίου του 1955 επιβεβαίωσε την απόφαση της Πολιτικής Επιτροπής της 21ης. Με ψήφους 28 έναντι, 23 υπέρ και 10 αποχές απέπεμπε το Κυπριακό από τα Ηνωμένα Έθνη. Το Κυπριακό ζήτημα δεν κατέφερε καν να εγγραφεί στην ημερήσια διάταξη των συζητήσεων. [20]Ο Πανταζής Τερλεξής αναφέρει επί τούτου : " Η σκέψη ότι ο Διεθνής Οργανισμός δεν διέθετε τα μέσα να επιβάλει οιαδήποτε απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως σε περίπτωση αρνήσεως της κυρίαρχής δύναμης, έκαμε πολλά από τα κράτη μέλη να αντιληφθούν το μάταιο της προσπάθειας τους να διευθετήσουν το πρόβλημα στα Ηνωμένα Έθνη". [21]

Συνεπώς, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν δρούσαν στη βάση των διεθνώς παραδεδεγμένων αρχών του διεθνούς δικαίου, δηλαδή ότι ένας λαός ζητούσε την αυτοδιάθεση του και την

[18] Βλ. Παυλίδης, οπ.π. σ. 388.

[19] Στο ίδιο, σ. 389. Βλ. επίσης, Γιώργος Τενεκίδης, *Οι Νομικές Διαστάσεις του Κυπριακού* (Αθήνα: Ιδρυμα Μεσογειακών Μελετών, 1988), σ.σ.16. 17.Η Αμερική ήταν ενάντια στην αυτοδιάθεση της Κύπρου. Ο Αμερικάνος Υφυπουργός Εξωτερικών Φόστερ Ντάλλες, σε μήνυμα του ανέφερε ότι κύρια προτεραιότητα της χώρας τους του είναι η ενότητα της Βορειοατλαντικής Κοινότητας. Βλ. επίσης, Τερλεξης, οπ.π. σ.σ. 148-162.

[20] Στο ίδιο, σ.17.

[21] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ. 188 "Ο Τερλεξης σε παραπομπή του στη ίδια σελίδα αναφέρεται στην παρατήρηση του Καθηγητή της Νέας Υόρκης R.Swift, ο οποίος επισημαίνει ότι η "περίπτωση του Κυπριακού δείχνει την αναποτελεσματικότητα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, στις περιπτώσεις που τα κράτη μέλη αρνούνται να κάνουν χρήση των διευκολύνσεων που τους παρέχονται."

ελευθερία του. Για την Αμερική πρωτεύοντα ρόλο έπαιζαν άλλοι υπολογισμοί: Η μη διατάραξη της συνοχής της δυτικής συμμαχίας, αλλά και να μην δυσαρεστηθεί ο "ευνοούμενος σύμμαχος" της δύσης, η Τουρκία που βρισκόταν στην ευαίσθητη γεωπολιτικά περιοχή της Μέσης Ανατολής. Επιπρόσθετα οι ΗΠΑ ήθελαν να προσφέρουν τα απαραίτητα ερείσματα και στον άλλο πόλο της τριγωνικής σχέσης την Αγγλία, για να δράσει ανενόχλητα στην άρθρωση της στρατηγικής της. Έτσι η αμερικανική ηγεσία πίεζε το λιγότερο ισχυρό μέρος της εξίσωσης, την Ελλάδα για να αποδεχτεί τις απαιτήσεις της.

Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1956 το Κυπριακό γράφτηκε και πάλι στην ημερήσια διάταξη της Ενδέκατης Συνόδου, μετά από αίτηση της Ελληνικής κυβέρνησης. Το αίτημα ήταν και πάλι η αυτοδιάθεση. Η Αγγλία τότε σε μία κίνηση αντιπερισπασμού, στις 12 Οκτωβρίου 1956, αντέταξε την δική της προσφυγή στην Ελληνική προσφυγή με τον τίτλο " Ενίσχυση των τρομοκρατών της Κύπρου εκ μέρους της Ελλάδας". [22]

Η Αγγλία,η οποία ήταν η φθίνουσα ηγεμονική δύναμη που ήθελε πάσει θυσία να παραμείνει στην Κύπρο, θα έκανε τα πάντα για να αποπροσανατολίσει την διεθνή κοινή γνώμη από την πραγματική ουσία του προβλήματος, που ήταν η καταπάτηση του Χάρτη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η αγγλική στρατηγική θα επιχειρούσε να στείλει το μήνυμα στην διεθνή κοινή γνώμη ότι οι Ελληνοκύπριοι ήταν τρομοκράτες και όχι άτομα που μάχονταν για την ελευθερία τους. Στην ουσία, η Αγγλία θα έκανε το παν για να συνεχίσει τον απρόσκοπτο έλεγχο επί του κυπριακού εδάφους που της ήταν απαραίτητος για την διασφάλιση των στρατηγικών της συμφερόντων στη Μέση Ανατολή.

Η Αγγλία μία αποικιοκρατική δύνμαμη με μειωμένη στρατηγική ισχύ, αντιμετώπιζε την Κύπρο ως σανίδα σωτηρίας που θα τις επέτρεπε να ελέγχει το θαλασσοδαρμένο για αυτήν διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον. Οι προσφυγές της Ελλάδας έναντι της Αγγλίας απειλούσαν αυτά τα ιδιαίτερα οικονομικά-πολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα της Αγγλίας και συνεπώς την σχετική της ισχύ. Όπως σημειώνει ο Ρομπερτ Γκιλπιν: " Καθ' όλη την

[22] Βλ. Αβέρωφ, οπ.π. σ. 154. Η Αγγλία για να αντικρούσει την ελληνική προσφυγή και ίσως για να κερδίσει χρόνο κατέθεσε την δική της προσφυγή, κατηγορώντας την Ελληνική Κυβέρνηση ότι βοηθούσε την ΕΟΚΑ

διάρκεια της ιστορίας ο πρώτος αντικειμενικός σκοπός των κρατών είναι η κατάκτηση εδάφους, προκειμένου να προωθήσουν συμφέροντα οικονομικά, συμφέροντα ασφάλειας και άλλων ειδών συμφέροντα. Είτε μέσω ιμπεριαλιστικής καθυπόταξης ενός λαού, είτε προσάρτησης παρακείμενων εδαφών, τα κράτη σε όλες τις περιοχές επιδιώκουν να αυξήσουν τον έλεγχο τους πάνω στο διεθνές σύστημα. Ως εκ τούτου μια θεωρία διεθνούς πολιτικής θα πρέπει να είναι μια θεωρία ιμπεριαλισμού και θεωρία πολιτικής ενσωμάτωσης". [23]

Η Πολιτική Επιτροπή συζήτησε και τα δύο θέματα μαζί από τις 18 μέχρι τις 22 Φεβρουαρίου,[24] σε εννέα συνεδριάσεις. [25] Μετά από συζήτηση και των δυο σχεδίων, τελικά τα δυο σχέδια εγκαταλείφθηκαν και κέρδισε έδαφος η πρόταση του Κρίσνα Μένον, που μιλούσε για μια " ειρηνική, δημοκρατική και δικαία λύση του Κυπριακού ". Στις 26 Φεβρουαρίου του 1957 η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε το σχέδιο 1013, το οποίο ψηφίστηκε με 57 ψήφους υπέρ, ουδεμία κατά και μια αποχή. [26]

---

[23] Βλ. Gilpin, οπ.π. σ. 55.

[24]Βλ.Τερλεξής, οπ.π. σ.190, Η ελληνική κυβέρνηση ζητούσε την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, ενώ στις αιτιάσεις της αγγλικής κυβέρνησης για υπόθαλψη της τρομοκρατίας, ζητούσε την αποστολή μίας διερευνητικής επιτροπής εκ μέρους του ΟΗΕ, για να ερευνήσει την κατάσταση στην Κύπρο.

[25]Βλ. Αβέρωφ, οπ.π. σ.σ.159-160, σ.σ.170-177. Οι χώρες πρώην αποικίες της Αμερικής ήταν εξαρτημένες από αυτήν οικονομικά. Όπως αναφέρει ο Ευάγγελος Αβέρωφ, ο οποίος προϊστατο της αντιπροσωπίας που μετέβη στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών για να συζητηθεί η τρίτη προσφυγή: "Τα μέλη του οργανισμού ήταν πολύ λιγότερα από σήμερα και πολλά είχαν άμεση εξάρτηση από την Αμερική. Μερικά μέλη ήταν "οι δορυφόροι της μπανάνας", γιατί η Αμερική τους αγόραζε το κύριο εξαγωγικό τους προϊόν, τις μπανάνες. Η Κούβα ήταν ένας από τους πιστότερους εκτελεστές των αμερικανών εντολών". Επίσης η Γαλλία λόγω του θέματος της Αλγερίας ευθυγραμμιζόταν με την Αγγλία. Όπως εξιστορεί ο Αβέρωφ, παρότι ο Ντάλλες σε κατ ιδίαν μαζί του συζήτηση του υποσχέθηκε ουδετερότητα, στις 18 Φεβρουαρίου του 1957, όταν η Ελλάδα κατέθεσε σχέδιο που στο διατακτικό του ζητούσε να δοθεί στους Κυπρίους το δικαίωμα ή η ευχέρεια να αποφασίσουν μόνοι τους για το μέλλον τους, η αμερικανική αντιπροσωπεία των ΗΠΑ, κοινοποίησε στις 21 Φεβρουαρίου ότι ήταν αντίθετη με το σχέδιο και θα επέμενε να κατατεθεί σχέδιο της Ταϊλάνδης. Η Ταϊλάνδη είχε στενές σχέσεις με την Αμερική, καθώς ήταν μέλος του ΣΕΑΤΟ. Στη συνέχεια κατατέθηκε ένα άλλο σχέδιο από την Κολομβία που επίσης δρούσε και αυτή σε σχέση με τις υποδείξεις και τις επιθυμίες της Αμερικής.

[26] Βλ. Χρηστίδης, οπ.π.σ.87. Ο Κρίσνα Μένον ήταν ο πρώτος που αναφέρθηκε σε ανεξαρτησία της Κύπρου και σε κυπριακό λαό, αντιμετωπίζοντας το κυπριακό όχι σαν θέμα αυτοδιάθεσης και ένωσης εδάφους σε μια άλλη χώρα αλλά σαν ένα ζήτημα που αφορούσε την ανεξαρτησία ενός λαού. Ο Κρίσνα Μένον αναφέρθηκε στο θέμα της ανεξαρτησίας της Κύπρου, κατά την διάρκεια της συζήτησης της πρώτης προσφυγής. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι για την Ινδία η Κύπρος είναι πατρίδα του κυπριακού λαού και πως η εθνικότητα εξαρτάται από το έδαφος. Υποστήριξε ακόμη ότι δεν έχει σημασία αν ο πληθυσμός της ανήκει σε μια ή άλλη φυλετική ομάδα και τόνισε πως θεωρεί το έδαφος της Κύπρου ως μία εστία ενός λαού που έχει το δικαίωμα να αναγνωριστεί ως έθνος. Και ελπίζουμε, πρόσθεσε "ότι αυτοί που μεριμνούν για τις υποθέσεις του, θα το οδηγήσουν το ταχύτερο στο δρόμο της ανεξαρτησίας. Το αληθινό πρόβλημα κατέληξε, όφειλε να είναι της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Κύπρου και όχι η μεταβίβαση του εδάφους αυτού από μία χώρα σε μία άλλη".

Η τέταρτη προσφυγή υποβλήθηκε τον Ιούλιο του 1957, με αποτέλεσμα να επανέλθει το ζήτημα, για συζήτηση κατά την διάρκεια της Δωδέκατης Συνόδου του ΟΗΕ (9 – 12 Δεκεμβρίου του 1957). Τέσσερις χώρες που βρίσκονταν στην αμερικανική τροχιά επιρροής και εξάρτησης (Χιλή, Καναδάς, Δανία, Νορβηγία) ψήφισαν να διαγραφεί η λέξη " αυτοδιάθεση "[27] από το ελληνικό σχέδιο. Ωστόσο χωρίς επιτυχία, αφού η Επιτροπή ψήφισε υπέρ της ελληνικής τροποποιήσεως επί του σχεδίου των τεσσάρων αυτών χωρών. Τελικά η Επιτροπή υποστήριξε την ελληνική τροποποίηση επί της προταθείσας τροποποίησης των τεσσάρων κρατών, αφήνοντας την λέξη "αυτοδιάθεση" στο ελληνικό σχέδιο αποφάσεως. Η Πολιτική Επιτροπή κατά πλειοψηφία σύστησε στη Γενική Συνέλευση το εξής ψήφισμα: "να εκφράσει την σοβαρή ελπίδα ότι θα επαναληφθούν περαιτέρω διαπραγματεύσεις με πνεύμα συνεργασίας με σκοπό να εφαρμοστεί το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως στην περίπτωση του λαού της Κύπρου". [28] Το ελληνικό σχέδιο εγκρίθηκε από την Γενική Συνέλευση με 33 ψήφους υπέρ, 20 κατά και 25 αποχές. Επειδή όμως δεν συγκέντρωνε τα 2/3 θεωρήθηκε άκυρο.

Σε αυτό το σημείο όμως, επιβάλλεται να στρέψουμε την προσοχή μας στο παρασκήνιο, στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών στην Δωδέκατη Σύνοδο. Το τι σημειώθηκε εκεί καταδεικνύει πολλά από τα στοιχεία εκείνα που αποτελούσαν - και αποτελούν ακόμα - σημαντικούς παράγοντες, στην εξέλιξη και διαμόρφωση του Κυπριακού ως διεθνούς προβλήματος :[29] Μία άρτια συνεργασία μεταξύ του Άγγλου αντιπροσώπου, Αλλάν Νόμπλ και του Τούρκου αντιπρόσώπου, Σελίμ Σαρπέρ. Και οι δυο διπλωμάτές παρουσίασαν ταύτιση απόψεων με κοινή κατάληξη την συμφωνία για χωριστή αυτοδιάθεση στην Κύπρο[30]. Ο Βρετανός

---

[27] Βλ. Τερλεξης, οπ.π. σ.σ.458-459.

[28] Βλ.Χριστοφής Οικονομίδης, *Απομυθοποιημένη Ιστορία του Κυπριακού* (Λευκωσία, Εκδοτικός Οίκος Οικονομίδη, 1993), σ.52.

[29]Βλ.Δημήτρης Πουρνάρας, *Το Κατηγορώ της Κύπρου*, Τόμος Α (Αθήνα: Εκδ. Ελεύθερος, 1958), σ.σ.175-188. Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, η Βρετανική Κοινοπολιτεία παρέμενε αρκετά ισχυρή και μπορούσε να επηρεάσει τις άλλες χώρες μέλη της κοινοπολιτείας να ευθυγραμμιστούν με τις απόψεις της. Εν μέσω πιέσεων η Μεγάλη Βρετανία κατέφερε να μην συγκεντρώσει το ελληνικό προσχέδιο τα 2/3 στην Γενική Συνέλευση. Στις 14 Δεκεμβρίου του 1957 κατά την δεύτερη ψηφοφορία, το Ιράκ και το Πακιστάν-που ήταν μέλη του Συμφώνου της Βαγδάτης- συστρατεύτηκαν με την Αγγλία παρά τις αρχικές διαφωνίες τους με την Αγγλική πολιτική εναντίον της Αυτοδιάθεσης. Επιπρόσθετα στην Διάσκεψη του ΝΑΤΟ λίγες μέρες μετά στο Παρίσι, τα 13 από τα 16 κράτη είχαν πειστεί να ευθυγραμμιστούν με τις απόψεις των Αγγλοαμερικανών.

[30] Βλ. Δημήτρης Μπίστιος, *Κρίσιμες Ωρες* (Αθήνα: Εκδ. Εστία, (χ.χ)), σ. 63.Συνεπώς, για την Αγγλία και την Τουρκία συνέχισε να ισχύει η δήλωση του Δεκεμβρίου του 1956 για παραχώρηση δικαιώματος διπλής αυτοδιάθεσης στις δύο κοινότητες της νήσου.

αντιπρόσωπος, Αλλαν Νομπλ, Υφυπουργός των Εξωτερικών επέμεινε ότι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης έπρεπε να δοθεί χωριστά και στις δύο " κοινότητες" της Νήσου και στους Έλληνες και στους Τούρκους.

Ο Τούρκος αντιπρόσωπος ενέμεινε στην πάγια τουρκική θέση περί "δυο λαών στην Κύπρο", που έπρεπε να αναγνωριστεί και στους δυο το δικαίωμα για αυτοδιάθεση. Στο μεταξύ η αμερικανική διπλωματία όταν διείδε ότι τα πράγματα έβαιναν προς δικαίωση της Ελληνικής θέσης, έριξε το βάρος της στις αγγλοτουρκικές θέσεις, με αποτέλσμα να καταφέρει να σταματήσει την ψηφοφορία, με το επιχείρημα του πεπερασμένου της ώρας. [31]Παρά την βραδινή επέλαση της αμερικανικής αντιπροσωπείας στις 11 Δεκεμβρίου του 1957, το ελληνικό σχέδιο, όπως είδαμε πιο πάνω πέρασε και εγκρίθηκε (12 Δεκεμβρίου) από την πολιτική επιτροπή με 33 ψήφους.

Στις διεθνείς σχέσεις όμως η ηθική ικανοποίηση είναι σύντομη, όταν δεν συνοδεύεται με έμπρακτα αποτελέσματα στο επίπεδο της πρακτικής εφαρμογής. Στις 13 Δεκεμβρίου του 1957, το ελληνικό σχέδιο θα καταψηφιζόταν μετά την έντονη κινητοποίηση της βρετανικής αντιπροσωπείας. [32] Κύρια επιδίωξη των αντιπροσώπων του ξένου Κυρίαρχου στην Κύπρο, ήταν να μην συγκεντρώσει το ελληνοκυπριακό σχέδιο τα 2/3 στην Γενικής Συνέλευσης και συνεπώς να μην εγκριθεί. Το αποτέλεσμα της ολομελείας στις 14 Δεκεμβρίου ήταν 24 ψήφοι υπέρ του ελληνικού σχεδίου, 23 εναντίον και 24 αποχές. Το σχέδιο δεν κατέφερε να αποτελέσει απόφαση της Γενικής Συνέλευσης και συνεπώς έμεινε εκκρεμές και άλυτο. Η Αγγλία έδειχνε να εγκολπώνεται όλες τις απόψεις των Τούρκων. Σε επίσκεψη του Άγγλου υπουργού εξωτερικών Σέλγουιντ Λόντ και σε μια στιχομυθία με τον Αβέρωφ, ο Άγγλος υπουργός δήλωσε ότι η κυβέρνηση του δεσμεύεται από την δήλωση του Λεννοξ Μπόυντ για διπλή χωριστή αυτοδιάθεση (διχοτόμηση) στην βουλή των κοινοτήτων, (βλ. μέρος Β') κατά την διάρκεια συζήτησης του σχεδίου Ράντκλιφ το 1956.

---

[31] Στο ίδιο. σ.64. Οι Αμερικανοί θα προσπαθούσαν να επηρεάσουν το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας με νυχτερινές εξορμήσεις σε μία προσπάθεια να αλλάξει το δυσμενές γι αυτούς αποτέλεσμα.
[32] Στο ίδιο. σ.65.

Στο ίδιο ακριβώς μοτίβο φαίνονταν να εκτυλίσσονται και πάλι τα γεγονότα: Τρεις χώρες μέλη του ΝΑΤΟ να προσπαθούν να κάνουν το άπαν για εμποδίσουν τον κυπριακό λαό από το να ασκήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Το σχέδιο Μακμίλλαν, εκείνο το διάστημα ήταν στο προσκήνιο θέτοντας βασικά την απειλή της διχοτόμησης της νήσου. Η μη αποδοχή του Σχεδίου Μακμίλλαν από την ελληνοκυπριακή ηγεσία επέσυρε την απειλή της αγγλοτουρκικής συνεργασίας που σταδιακά θα οδηγούσε στον οριστικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. Κοινός παρονομαστής της αγλοτουρκικής συνεργασίας, ήταν η επιβολή διαχωριστικών γραμμων μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων που βαθμηδόν θα οδηγούσαν στην διχοτόμηση της νήσου.

Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια του Σπάακ να μεσολαβήσει για επίλυση του κυπριακού - μετά από επίκληση της ελληνικής κυβέρνησης και με την συγκατάθεση του Μακαρίου- η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να απευθυνθεί και πάλιν στα Ηνωμένα Έθνη για να εμποδίσει την απειλή που προέκυπτε από το σχέδιο Μακμίλλαν. Ακολούθησε η αιφνιδιαστική δήλωση του Μακαρίου (16 Σεπτεμβρίου του 1958) στην Βρετανίδα βουλευτή των εργατικών Μπαρμπαρα Κάσολ για αποδοχή καθεστώτος ανεξαρτησίας. [33]

Η Αγγλία και Τουρκία με την συγκατάθεση της Αμερικής με την βοήθεια του υπουργού εξωτερικών Φώστερ Ντάλλας εκβιάζουν στην ουσία τους αδύναμους δρώντες και επιμένουν στην σύγκληση της διασκέψεως όπου θα συζητούνταν το σχέδιο Μακμίλλαν. [34]

Μετά από σειρά πιέσεων για συμμετοχή στην διάσκεψη του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα αποφασίζει να απορρίψει αυτή την λύση του προβλήματος και να αποταθεί στους διεθνείς

---

[33] Secret, Inward Telegram to the Secretary for the Colonies, From Cyprus (Sir H.Foot), 19th September 1958, FO371/136373.Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δήλωσε αιφνιδιαστικά στην δημοσιογράφο και βουλευτή των εργατικών Μπάρπαρα Κάσολ, ότι θα υποστηρίξει μία ανεξάρτητη Κύπρο και θα κάνει μία δημόσια δήλωση αποκηρύσσοντας της Ένωση.Όπως σημειώνει ο Φούτ η Κάσολ καταδικάζει τα μέγιστα τον προτιθέμενο διορισμό του Τούρκου αντιπροσώπου στο νήσι και αναφέρει ότι πρέπει να ανακληθεί μία τέτοια πιθανότητα ή τουλάχιστον να αναβληθεί.

[34] Βλ. Μπίτσιος, οπ.π. σ.σ. 94-95.Φαίνεται ανάγλυφα η στάση της Αμερικής και οι πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση για να αποδεχτεί το σχέδιο Μακμίλλαν και η υπαναχώρηση του Σπάακ, ο οποίος ενώ αρχικά φαινόταν διατεθειμένος να εμποδίσει την εφαρμογή του διχοτομικού σχεδίου, μετά από παλινδρομήσεις αλλάζει γραμμή πλεύσης και αναφέρει ότι στην διάσκεψη θα συζητηθούν από κοινού το σχέδιο του Σπάακ και του Μακμίλλαν. Όπως φαίνεται, ο Σπάακ τροποποίησε την στάση του μετά από πιέσεις από την Αμερική στην οποία είχε μεταβεί.

θεσμούς για ακόμα μια φορά. Το ΝΑΤΟ ως θεσμός είχε αποτύχει να μεσολαβήσει, ικανοποιητικά επ 'ωφελεία της κυπριακής κρίσης.

Η Ελλάδα στην προσπάθεια να αποφύγει την διχοτόμηση θα επιδιώξει την εγκαθίδρυση καθεστώτους ανεξαρτησίας. Εξαναγκαζόμενη από τις περιστάσεις θα προσφύγει στον ΟΗΕ για να αποτρέψει, όπως έχουμε προαναφέρει, το σχέδιο Μακμίλλαν και τις αρνητικές συνέπειες που αυτό επέσυρε για την Κύπρο.

Η Ελλάδα θα κατέθετε την πέμπτη σε σειρά προσφυγή της, στις 25 Αύγούστου του 1958, την ίδια ακριβώς μέρα που ανακοινωνόταν το τροποποιημένο σχέδιο του Μακμίλλαν από την Αγγλία. Η Γενική συνέλευση αποφάσισε (22 Σεπτεμβρίου του 1958) να παραπέμψει το όλο ζήτημα στην πρώτη επιτροπή του οργανισμού, όπου και οι σχετικές συζητήσεις έλαβαν χώρα μεταξύ 25 Νοεμβρίου και 4 Δεκεμβρίου. Επρόκειτο για μια διπλωματική μάχη, που η Ελλάδα δεν κατάφερε να την κερδίσει. Η Αμερική σε αγαστή συνεργασία με την Αγγλία και την Τουρκία , καθώς και τις χώρες του ΝΑΤΟ κατάφεραν ακόμα μια φορά να αδρανοποιήσουν τον Οργανισμό και να παράξουν ένα "δίκαιο άδικο" .

Συγκεκριμένα, στο υπό εξέταση χρονικό διάστημα προτάθηκαν συνολικά επτά σχέδια:[35] Της Αγγλίας, της Τουρκίας, της Ελλάδας, της Κολομβίας του Βελγίου και του Ιράν, καθώς και ένα που υποστηρίχθηκε από μία ομάδα χωρών (Κευλάνη, Αϊτή, Ινδία, Ιρλανδία, Νεπάλ, Παναμάς, Σουδάν, Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία). Ο εκπρόσωπος της Τουρκίας Φατίν Ροστού Ζορλού παρέθεσε πάλι την θεωρία περί δυο λαών στην Κύπρο. Σύμφωνα με τον ίδιο, η προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης της Κύπρου θα την μετέτρεπε σε εστία ραδιουργιών .

Ο Άγγλος αντιπρόσωπός από πλευράς του τάχθηκε υπέρ της εφαρμογής του σχεδίου Μακμίλλαν, τασσόμενος εναντίον της ανεξαρτησίας, αλλά και της διχοτόμησης. Δεν παρέλειψε όμως να δηλώσει ότι θα καθίστατο αναπόφευκτη εάν η "τρομοκρατία" στην Κύπρο

[35] Βλ.Τερλεξής, οπ.π.σ.198.

συνεχιζόταν. Ο Έλληνας αντιπρόσωπος τάχθηκε εναντίον της διχοτόμησης και κατηγόρησε ευθέως την Τουρκία, ότι έχει επεκτατικές φιλοδοξίες στην Κύπρο. [36]

Βλέπουμε ότι οι προτάσεις της Τουρκίας και Βρετανίας στην ουσία συμπίπτουν και κατατείνουν προς τον κοινό στόχο που είναι η επιβολή διχοτομικών τετελεσμένων στο νησί. Συντηρώντας έτσι, από την μια μεριά την διαιώνιση της επικυριαρχίας της Βρετανίας στην Κύπρο και από την άλλη, τις αναθεωρητικές-επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας.

Στην πορεία των διεργασιών του Οργανισμού και μετά από πρόταση της Κολομβίας, που ζητούσε "να μην εξαφτούν τα πάθη στην Κύπρο και να αρχίσουν το συντομότερο δυνατό διαπραγματεύσεις από τις τρεις ενδιαφερόμενες χώρες με την επίβλεψη μιας επιτροπής από μέλη του ΟΗΕ", μια ομάδα χωρών κατέθεσε αντιπροτάσεις, συνιστώντας να γίνει σεβαστή η "ακεραιότητα της Κύπρου. "

Μετά από αυτή την μη συμφέρουσα πρόταση για την Τουρκία- αφού μια τέτοια εξέλιξη παραμέριζε το αίτημα για χωριστή αυτοδιάθεση-διχοτόμηση- η ανερχόμενη ηγεμονική δύναμη (ΗΠΑ) θα δρούσε και πάλι εναντίον της υπόθεσης της Κύπρου παρακινώντας το Ιράν, κράτος - πελάτη της να καταθέσει ένα σχέδιο που ήταν αντίθετο με τα ελληνικά συμφέροντα.

Έτσι το Ιράν θα κατέθετε ένα σχέδιο-υποστηριζόμενο από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Τουρκία[37]- το οποίο στην κύρια θεματική του ήταν αρνητικό για τα ελληνοκυπριακά συμφέροντα. Προέβλεπε τον όρο « αυτοδιοίκηση» και έκανε μνεία στην ανάγκη σύγκλισης μιας διάσκεψης μεταξύ των τριών ενδιαφερόμενων χωρών και των Κυπρίων. Ο πρώτος όρος ήταν περίπου συνώνυμος με την διχοτόμηση ενώ η δεύτερη αναφορά μπορούσε εύκολα να αποτελέσει νομιμοποιητικό παράγοντα των αξιώσεων της Τουρκίας, αφού την ενέπλεκε άμεσα ως ενδιαφερόμενο μέρος των διαπραγματεύσεων. Η συνεδρίαση, έδωσε λαβή για μία ακόμη διπλωματική διελκυστίνδα με τον Αβέρωφ να προσπαθεί να αντικαταστήσει τον όρο αυτοδιοίκηση που ήταν δυσμενής για τα ελληνικά

[36] Βλ. Νεοκλής Σαρρής, *Η Αλλη Πλευρα, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου*, βιβλίο Α, Τόμος ΙΙ (Αθήνα: Εκδ.Γραμμή, 1983), σ.428.

[37] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958,* SA1:1219/1958/1, σ.43.

συμφέροντα. Ζητούσε ακόμη, όπως οι διαπραγματεύσεις να γίνουν κατά τα πρότυπα των συζητήσεων Μακαρίου – Χαρτιγκ, δηλαδή τα δυο μέρη να είναι από τη μία η κυρίαρχη δύναμη και από την άλλη οι Κύπριοι, που ήταν και το ενδιαφερόμενο μέρος στην διαφορά. Ο Ζορλού, ωστόσο πέτυχε να ρυμουλκήσει τα πράγματα προς το εθνικό συμφέρον της Τουρκίας και να προκαλέσει ψηφοφορία για αποδοχή των απόψεων του. Το αποτέλεσμα θα ήταν ακριβώς το ίδιο με τις συνεδριάσεις των περασμένων ετών.

Οι χώρες του ΝΑΤΟ, οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία και η Τουρκία θα ψήφιζαν εναντίον των ελληνικών θέσεων. Η Τουρκία με 22 ψήφους εναντίον, 28 αποχές και 31 υπέρ θα επέβαλλε με την βοήθεια των συμμάχων της, την βούληση της. Η απόφαση θα προέβλεπε την σύγκληση διαπραγματεύσεων στις οποίες οι τρεις «ενδιαφερόμενες» χώρες και οι εκπρόσωποι των Κυπρίων θα αποφαίνονταν για το μέλλον της Κύπρου[38] με τις ευλογίες των Ηνωμένων Εθνών. Η απόφαση αυτή ωστόσο δεν ψηφίστηκε από την Ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης. Στις 5 Δεκεμβρίου ο Μεξικάνος αντιπρόσωπος αφού πρώτα συνεννοήθηκε με τους αντιπροσώπους της Ελλάδος και της Τουρκίας επεξεργάστηκε ένα "συμφιλιωτικό" σχέδιο που δεν έθιγε κανένα από τους ενδιαφερόμενους, ωστόσο δεν έμπαινε και στην ουσία του προβλήματος. [39] Η απόφαση 1287 της Γενικής Συνέλευσης μιλούσε " για την συνέχιση των προσπαθειών για εξεύρεση ειρηνικής, δίκαιης και δημοκρατικής λύσης". Ο ΟΗΕ θα χειραγωγείτο ακόμα μια φορά μη μπορώντας να αντέξει την προβαλλόμενη εξουθενωτική ισχύ των χωρών του ΝΑΤΟ της Τουρκίας και της Αγγλίας. Η Ελλάδα έχασε έτσι την τελευταία μάχη στον ΟΗΕ.

Μετά από αυτή την εξέλιξη στις 6 Δεκεμβρίου του 1958, άρχισαν συνομιλίες μεταξύ των Υπουργών της Ελλάδας, Ευάγγελου Αβέρωφ και της Τουρκίας Φατίν Ζορλού, οι οποίες

---

[38] Βλ. Χρηστίδης, οπ.π. σ.417.Το ιρανικό σχέδιο, διελάμβανε τα εξής: "Πιστεύοντας πως μία συνδιάσκεψη μεταξύ των τριών αμέσως ενδιαφερόμενων κυβερνήσεων και αντιπροσώπων των Κυπρίων, στην οποία θα συζητηθούν όχι μόνο προσωρινές ρυθμίσεις για τη διοίκηση της νήσου, αλλά επίσης και μία τελική ρύθμιση με την βοήθεια, αν είναι επιθυμητή κυβερνήσεων παραδεκτών από τα ενδιαφερόμενα μέρη, προσφέρει την καλύτερη ελπίδα ειρηνικής προόδου προς μία συμφωνημένη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Θεωρώντας πως πρέπει να αναπτυχθούν αυτοκυβέρνηση και ελεύθεροι θεσμοί κατά τον Χάρτη για να ικανοποιηθούν οι νόμιμοι πόθοι των Κυπρίων, συστήνει πως θα έπρεπε να συγκληθεί μία τέτοια συνδιάσκεψη και πως όλοι οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να συμπράξουν προς μία συμφωνημένη λύση του Κυπριακού προβλήματος".

[39] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ.194.

κατέληξαν στη συμφωνία της Ζυρίχης στις έντεκα Φεβρουαρίου 1959. [40]Έτσι, μετά από αυτή την νίκη των Τούρκων στον ΟΗΕ τέθηκε η ταφόπλακα μία για πάντα στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου. Αξιοσημείωτη είναι η μαρτυρία ενός Τούρκου διπλωμάτη- την οποία παραθέτει ο Νεοκλής Σαρρής στο βιβλίο του- για το πώς οι Τούρκοι αντίκρισαν την επιτυχία τους στον ΟΗΕ. Ο Τούρκος διπλωμάτης Νουρετίν Βεργκίν, σημειώνει:[41] " Η οριστική διπλωματική μάχη ανάμεσα στην Τουρκία και στην Ελλάδα, τον Αύγουστο του 1958 διεξήχθη στην Γενική Συνέλευση των Η. Ε, στην Νέα Υόρκη και την αυτή μάχη κέρδισε η Τουρκική αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον Φατίν Ρουστού Ζορλού. Την χρονιά εκείνη οι Έλληνες είχαν υποβάλει στη Γενική Συνέλευση ένα σχέδιο αποφάσεως που βασιζόταν στο άρθρο 2 του Καταστατικού των Ηνωμένων Εθνών. Το σχέδιο προέβλεπε την αναγνώριση στον Κυπριακό λαό του δικαιώματος του καθορισμού από τον ίδιο του μέλλοντος του. Οι Έλληνες ζητούσαν να δοθεί στον Κυπριακό λαό δικαίωμα καταχωρημένο στον καταστατικό Χάρτη των Η. Ε. Το ελληνικό σχέδιο θα συζητείτο πρώτα στην Πολιτική Επιτροπή, εάν δε εξασφάλιζε τα 2/3 θα επικυρωνόταν από την Γενική Συνέλευση. Εγώ εκείνη την περίοδο ήμουν πρεσβευτής στο Αμάν. Όταν άρχισαν οι συζητήσεις όλα έδειχναν και οι πληροφορίες που παίρναμε από την Νέα Υόρκη, ότι ήταν αναπόφευκτη η έγκριση του ελληνικού σχεδίου αποφάσεως από την Πολιτική Επιτροπή. Πραγματι η άρνηση του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως των Εθνών που αποτελεί μια απο τις θεμελιώδεις αρχές των Η. Ε, δεν συνέφερε σε κανένα κράτος – προπάντων-τα μικρά κράτη τα οποία αριθμητικά βρίσκονταν σε πλειοψηφία. Τα αποικιακά εδάφη κατακτούσαν το ένα κατόπιν του άλλου την ανεξαρτησία τους. Οι Μεγάλες Δυνάμεις από την άλλη έπρεπε να δείξουν ότι υπολόγιζαν το καταστατικό των Η. Ε.

Ιδού, ο Φατίν Ρουστού Ζορλού κάτω από αυτές τις συνθήκες έδωσε μια διπλωματική μάχη εναντία στον Αβέρωφ. Και με ένα αποτέλεσμα που δεν το ανέμενε κανείς, εξασφάλισε την απόρριψη του ελληνικού σχεδίου από την Πολιτική Επιτροπή. Τα ντοκουμέντα φυλάσσονται στα αρχεία των υπουργείων των εσωτερικών. Στις συζήτησεις αυτές που θεωρούνται κρίσιμη καμπή για το Κυπριακό οι παρασκηνιακές ενέργειες του Ζορλού, η τακτική που ακολούθησε και οι ομιλίες του στην πολιτική Επιτροπή είναι υποδείγματα για την τέχνη

[40] Για μία λεπτομερή περιγραφή αυτών των συνομιλιών, βλ. Stephen Xydis, *The Reluctant Republic* (The Hague:Mouton, 1973), σ.σ.337-406.
[41] Βλ. Σαρρής, οπ.π. σ 436.

της διπλωματίας. Τόσο που όταν έγινε γνωστό το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας ο Αβέρωφ μπροστά σε όλους ένιωσε την ανάγκη να τους συγχαρεί. **Και το σπουδαιότερο, το αποτέλεσμα που κατόρθωσε στην Νέα Υόρκη ο Ζορλού άλλαξε την τύχη του Κυπριακού και ανάγκασε την Ελληνική Κυβέρνηση σε κατά μόνας διαπραγματεύσεις με την Τουρκία** (Η έμφαση είναι δική μου). Ο Τούρκος διπλωμάτης, καταλήγοντας αναφέρει: " όπως είναι γνωστό οι διαπραγματεύσεις που διάρκεσαν δυόμισι χρόνια έληξαν με τις συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου, οι οποίες είχαν στην ουσία αποφασιστεί από τον Φεβρουάριο του 1959 στην Ζυρίχη μεταξύ των Κυβερνήσεων που εκπροσωπούσαν οι Μεντερές και Ζουρλού και οι Καραμανλής και Αβέρωφ από την άλλη. **Οι συμφωνίες αυτές ανάγκασαν τον κόσμο να δεχτεί και να καταχωρηθεί τα Ηνωμένα Έθνη ότι η Τουρκία είχε επί της Κύπρου τουλάχιστον τόσα δικαιώματα , όσα είχε και η Ελλάδα** (Η έμφαση είναι δική μου).

Καταληκτικά, πρέπει να σημειώσουμε ότι μεσά από τις προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων για διεθνοποίηση του Κυπριακού, μέσω του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αλλά και μέσα από την ατελέσφορη κατάληξη αυτής της προσπάθειας, εξάγονται πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τον ρόλο του διεθνούς δίκαιου στις διεθνείς σχέσεις. Όπως έχει καταδειχθεί από την προηγηθείσα ανάλυση, η απονομή του δικαίου, επηρεάζεται άμεσα από την κατά περίπτωση κατανομή της ισχύος και από τις μεγάλες δυνάμεις που εμπλέκονται στην διαφορά. Συναφώς, όταν σε μία διαφορά εμπλέκονται άνισης ισχύος δρώντες, τότε η απόδοση του διεθνούς δίκαιου δεν θα είναι αποτέλεσμα προσεκτικών νομικών υπολογισμών, αλλά ψυχρών υπολογισμών για το πως η συγκεκριμένη διαφορά επηρεάζει τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, που για τον α ή β λόγο εμπλέκονται στην εν λόγω διαφορά. Η προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων για να αποκτήσουν την αυτοδιάθεση τους με το να θέσουν το πρόβλημα τους στην κρίση του διεθνούς οργανισμού, βραχυκυκλωνόταν από εκείνες τις ηγεμονικές δυνάμεις που θεωρούσαν ότι το συμφέρον τους συγκρούονταν από την επιτυχή έκβαση της όλης υπόθεσης. Όπως έχουμε παρατηρήσει οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Αγγλία παρακινούσαν τα κράτη εκείνα που ήταν ασύμμετρα εξαρτημένα από αυτές να ψηφίσουν εναντίον της ελληνικής υπόθεσης. Έτσι οι διατάξεις του διεθνούς δικαίου καθίσταντο νεκρό γράμμα. Η μόνη περίπτωση να αποκτήσει το διεθνές δίκαιο, το κύρος του εσωτερικού δικαίο και να μπορέσει ακριβοδίκαια να έχει την συνεισφορά που του αξίζει στις διακρατικές σχέσεις

είναι να υιοθετήσουν όλα τα κράτη συλλογικά τις αντιλήψεις που διατυπώνει ο πολιτικός φιλόσοφος Τζων Ρωλς, στο " Δίκαιο των Λαών " και να θεσπίσουν γενικά κριτήρια (αρχές) δικαιοσύνης, οι οποίες θα αποτελούν άρχες ρυθμιστικές για την συμπεριφορά των "ευτεταγμένων και ελεύθερων λαών". [42] Ειδάλλλως το διεθνές δίκαιο θα αποτελεί στις πλείστες περιπτώσεις, το "δίκαιο του ισχυρού", το οποίο θα επηρεάζεται από τον περιβάλλοντα πολιτικο-κοινωνικό χώρο. Από την άλλη οι αδύναμοι δρώντες θα μπορούν να βρούν το δίκαιο τους μόνο αν έχουν την υποστήριξη κάποιας από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Η Τριμερής Διάσκεψη που διοργανώθηκε από την Μεγάλη Βρετανία, τον Αύγουστο του 1955 αποτελούσε εφαρμογή της στρατηγικής του "διαίρει και βασίλευε" και είχε ως στόχο να πλήξει τον αγώνα των Ελληνοκυπρίων στον ΟΗΕ. Πως θα γινόταν αυτό; Με την υποκίνηση του τουρκικού παράγοντα, ο οποίος θα υποβοηθούνταν να εγείρει αξιώσεις επί του κυπριακού εδάφους.

[42] Βλ.Τζων Ρωλς, *Το Δίκαιο των Λαών και η Ιδέα της Δημόσιας Λογικής Αναθεωρημένη* (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2002), σ.σ.70-83.Ο Τζών Ρωλς αποκαλώντας την θεωρία του "ρεαλιστική ουτοπία" αναφέρει ότι το αποτέλεσμα της επεξεργασίας του Δικαίου των λαών για τις φιλελεύθερες δημοκρατικές κοινωνίες θα είναι η υιοθέτηση κάποιων γνώριμων αρχών ισότητας μεταξύ των λαών.Αυτές οι αρχές, προσθέτει, θα ανοίξουν σε διάφορες μορφές συναιτερισμών και ομοσπονδιών μεταξύ των λαών, αλλά δεν θα εδραιώσουν ένα παγκόσμιο κράτος.Αναφέρομενος στα Ηνωμένα Εθνη στην ιδεατή τους μορφή, σημειώνει ότι μπορεί να περιβληθούν με το κύρος να εκφράσουν για την κοινωνία των ευτεταγμένων λαών την κατακραυγή τους για άδικους ενδοκρατικούς θεσμούς σε άλλες χώρες και για περιπτώσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.Οπως εξηγεί ο Ρωλς, σε σοβαρές περιπτώσεις μπορεί να κληθούν να επανορθώσουν καταφεύγοντας σε οικονομικές κυρώσεις ή ακόμα και σε στρατιωτικές επεμβάσεις.Στη συνέχεια θέτει τις παραδοσιακές αρχές δικαιοσύνης, ανάμεσα στους δημοκρατικούς και φιλελεύθερους λαούς.Αυτές οι αρχές αποτελούν για τον Ρωλς την σύμβαση του Δικαίου των Λαών.Το καίριο ζήτημα, τονίζει ο συγγραφέας είναι οι ελεύθεροι και οι ευτεταγμένοι λαοί να αναγνωρίσουν τις αρχές αυτές ως ρυθμιστικές της συμπεριφοράς τους.

3. Η τριμερής του Λονδίνου-Η βρετανική στρατηγική

Το επιτυχές εγχείρημα της Μεγάλης Βρετανίας, να διοργανώσει και να συγκαλέσει μια διεθνή διάσκεψη στις 29 Αυγούστου του 1955,[1] όπου θα συζητούνταν " στρατηγικά και άλλα προβλήματα που αφορούσαν την Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένου και του κυπριακού ", από την Ελλάδα, την Τουρκία και την Αγγλία, αποτυπώνει ανάγλυφα την αγγλική τακτική του "διαίρει και βασίλευε" όσο αφορά την Κύπρο.

Μέσω αυτού του στρατηγήματος, η Αγγλία επιχειρεί σε διπλωματικό επίπεδο να καταστήσει την Τουρκία διάδικο μέρος όσο αφορά στο κυπριακό πρόβλημα, παρόλο που όπως έχουμε επισημάνει είχε εγκαταλείψει με την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάννης, κάθε κυριαρχικό δικαίωμα επί κυπριακού εδάφους. Συνεπώς, αποτελεί- η τριμερής διάσκεψη - μια προσπάθεια να αποσείσει η Βρετανία την πίεση που ασκείται στην ίδια από την διεθνή κατακραυγή, εξ αιτίας των μεθόδων που μετέρχεται στην Κύπρο εναντίον της ΕΟΚΑ. [2] Επιπρόσθετα, η όλη μεθοδευμένη τακτική του Foreign Office έχει ως στόχο την ενδυνάμωση της Βρετανικής θέσης που γίνεται ολοένα και πιο διάτρητη εξαιτίας δύο παραγόντων που είναι αλληλένδετοι μεταξύ τους: Ο πρώτος είναι ο φόβος της φθίνουσας αποικιοκρατικής δύναμης για την έκβαση της προσπάθειας των Ελληνοκυπρίων στον ΟΗΕ[3]. Στον διεθνή οργανισμό οι Ελληνοκύπριοι θα μπορούσαν να βρουν συμμαχικά ερείσματα που θα τους βοηθούσαν στην

---

[1] Η πρόταση είχε γίνει στις 30 Ιουνίου του 1955 μετά από δήλωση του Βρετανού πρωθυπουργού στη Βουλή των Κοινοτήτων.

[2] Briefs For the Secretary Of State, No.2.Tripartite Talks.Justice in Cyprus.CO926/271.Τόσο ο ελληνοκυπριακός τύπος, όσο και ο ελλαδικός εξέθεταν την βρετανική πολιτική στην Κύπρο και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.Επιπρόσθετα το ελληνικό ραδιόφωνο μετέδιδε πύρηνες ομιλίες που καυτηρίαζαν τις μεθόδους του αγγλικού στρατού στην Κύπρο.Αυτό το γεγονός ενοχλούσε την αγγλική κυβένρηση και της δημιουργούσε προβλήματα στη διεθνή εικόνα της στο εξωτερικό.

[3] Secret, Cyprus, the Problem, FO371/117624. Η Μεγάλη Βρετανία, προσανατολιζόταν από τις αρχές του 1955, να κάνει μία δήλωση αναγνώρισης της αρχής της Αυτοδιάθεσης στο νησί, χωρίς ωστόσο να ορίζει πότε θα γίνει αυτό, ούτε κάτω από ποίες συνθήκες θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Η Βρετανική κίνηση που όντως έλαβε χώρα αργότερα ήταν μία κίνηση τακτικής και όχι μία ειλικρινής κίνηση καλής θέλησης από μέρους των Βρετανών (βλ.Β'Μέρος). Η Άγγλική στρατητική σε σχέση με την Κύπρο, αποσκοπούσε στο να διευκολύνει την θέση της Βρετανίας στον ΟΗΕ που ήταν επισφαλής. Ήδη είχε κατατεθεί τον Αύγουστο του 1954 η πρώτη ελληνική προσφυγή.Σύμφωνα με το εν λόγω έγγραφο οι αγγλικοί στόχοι ήταν οι εξής: Α) Διατήρηση αποτελεσματικού ελέγχου του νησιού και να πειστούν οι Κύπριοι ότι δεν πρόκειται η Αγγλία να εγκαταλείψει την θέση της. Β) εισαγωγή ενός συντάγματος. Γ) ενδυνάμωση της βρετανικής θέσης διεθνώς, ούτως ώστε να μπορέσει η Βρετανία να νικήσει τους Έλληνες αν εγείρουν εκ νέου το ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη. Δ)διατήρηση της υποστήριξης και της συνεργασίας της Τουρκίας.Ε) να εκτεθεί η ανειλικρινής προσποίησης της ελληνικής κυβέρνησης να υποστηρίξη την αρχή της Αυτοδιάθεσης στην Κύπρο.

εκδίωξη της Αγγλικής Ηγεμονίας από το νησί. Ο δεύτερος παράγοντας συμπληρωματικός του πρώτου, είναι ο ένοπλος αγώνας στο νησί που δημιουργεί επιπρόσθετο κόστος στον Ηγεμόνα και απειλεί την απρόσκοπτη χρήση του νησιού ως βάσης σε καιρό πολέμου, αλλά και σε περιόδους διατάραξης της σταθερότητας και της ασφάλειας στην περιοχή. Οι δύο αυτοί παράγοντες μαζί μπορούσαν να οδηγήσουν την Βρετανία στο να απωλέσει τον οριστικό έλεγχο της νήσου και συνεπώς την κυριαρχία.

Συναφώς, η Μεγάλη Βρετανία θα ενεργήσει με απόλυτα ηγεμονικό τρόπο αφού το όλο εγχείρημα της έχει ως στόχο να πληξεί εν τη γενέσει της την προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων, στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Ο Μακμίλλαν αναφέρει σχετικά στα απομνημονεύματα του: " Έπρεπε να αποφευχθεί οιαδήποτε προσπάθεια να αχθεί το ζήτημα στον ΟΗΕ, που απέκλειε ρητά την ανάμιξη στα εσωτερικά οποιουδήποτε άλλου κράτους. Έτσι αναλάβαμε μια νέα πρωτοβουλία για να επιδείξουμε την ειλικρίνεια μας. Η τριμερής ήταν σίγουρο ότι θα γινόταν αποδεκτή από τους Τούρκους. Εάν οι Έλληνες δεν την αποδέχονταν τουλάχιστον η θέση μας στον ΟΗΕ θα ισχυροποιείτο αρκετά."[4]

Συνεπώς, παραχωρώντας η Μεγάλη Βρετανία, στην Τουρκία το κλειδί που θα άνοιγε νόμιμα και επίσημα την πόρτα της εισόδου στην Κύπρο, μετέτρεπε το Κυπριακό σε ελληνοτουρκική διαφορά με αυτήν να διαδραματίζει τον ρόλο του διαιτητή. Τα οφέλη ήταν άμεσα για την Αγγλία αφού από αντίπαλος της ελληνικής πλευράς χρήζεται σε "μεσολαβητής" της ελληνοτουρκικής πλέον διαμάχης.

Στην Ελλάδα, χρέη πρωθυπουργού τότε, ασθενούντος του Πρωθυπουργού Παπάγου ασκούσε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος. Ο Στεφανόπουλος αρχικά αρνήθηκε κατηγορηματικά την αγγλική πρόταση, στέλνοντας σχετικό τηλεγράφημα στο Υπουργείο Εξωτερικών. Στη συνέχεια όμως, μετά από πιέσεις που άσκησε στον Κανελλόπουλο ο Βασιλιάς Παύλος, ο Στεφανόπουλος ανασκεύασε την βασική του άρνηση στέλλοντας ένα

[4] Βλ. Harold Macmillan, *Tides of Fortunes 1945-1955* (London:Harper and Row, 1969), σ.σ. 664-665.

τηλεγράφημα μέσω του οποίου αποδέχτηκε να συμμετάσχει στην Τριμερή Διάσκεψη. [5] Ούτε η άρνηση του Μακαρίου που επέμενε ότι η Τριμερής ήταν παγίδα στάθηκε ικανή να ματαιώσει την ελληνική συμμετοχή σε αυτή. [6]

Είχαν προηγηθεί και οι προειδοποιήσεις του Έλληνα πρεσβευτή στο Λονδίνο, Βασίλειου Μόστρα για τον υπερβολικό εκ μέρους των Άγγλων εναγκαλισμό προς τους Τούρκους. Υπογράμμιζε ο έλληνας πρέσβης τον κίνδυνο η Αγγλία να χρησιμοποιήσει την Τουρκία, διότι την είχε ανάγκη στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως ο ίδιος ο Μακμίλλαν απόρησε που οι Έλληνες δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην τριμερή. [7] Η φθίνουσα πλην όμως ηγεμονική αποικιοκρατική δύναμη, μπορούσε να θέσει τους κανόνες σε περιφερειακό επίπεδο που θα ευνοούσαν την στρατηγική της ή να εμποδίσει αρνητικές εξελίξεις ως προς τα συμφέροντα της. Από την άλλη η επεκτατική Τουρκία θα συναινέσει απόλυτα στην παραβίαση του διεθνούς δικαίου, αδράχνοντας οφέλη από την ανακατανομές ισχύος που προκαλούνταν από την αγγλική τακτική. Η ηγεμονική αγγλική στρατηγική και η επεκτατική τουρκική πολιτική αποτελούσαν συγκοινωνούντα δοχεία εις βάρος του αδύναμου δρώντα (Ελληνοκύπριοι).

---

[5] Βλ. Νεοκλής Σαρρής, *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Δεύτερος, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου* (Αθήνα: *Βιβλίο Α'*, εκδ. Γραμμή, 1982), σ. 69.Ο Βασιλιάς Παύλος κάλεσε κατεπειγόντως τον Κανελλόπουλο-που είχε και αυτός αντιρρήσεις-μεσάνυχτα στο Τατόι για να τον πείσει, επισείοντας συμμαχικούς εκφοβισμούς, να δεχτεί η Ελλάδα την συμμετοχή στη διάσκεψη. Η αποδοχή από μέρους της Ελλάδας, της προσκλήσεως του Μακμίλλαν για τη συμμετοχή στην Τριμερή, έγινε ύστερα από σοβαρούς δισταγμούς. Είχε γίνει συζήτηση στο Υπουργικό Συμβούλιο, όπου πλειοψηφία των μελών του ήταν της άποψης ότι η Ελλάδα έπρεπε να συμμετάσχει.

[6] Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Κύπρος-Ελλάς, Οι Σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας, Τόμος Α* (Λευκωσία: Εκδ.Πρόοδος, 1999), σ.σ.297-300. Ο Μακάριος είχε κατ 'επανάληψη σε δηλώσεις του τονίσει την αντίθεση του για την συμμετοχή της Ελλάδας στη επικείμενη διάσκεψη. Τον Ιούλιο έστειλε δύο επιστολές προς την ελληνική κυβέρνηση, όπου εφιστούσε τον κίνδυνο ότι η βρετανική πρωτοβουλία αποτελούσε επικίνδυνο βρετανικό ελιγμό εις βάρος της κυπριακής υπόθεσης και στον οποίο δεν έπρεπε να εμπέσει η ελληνική πλευρά. Συγκεκριμένα είχε δηλώσει σε τούρκους δημοσιογράφους, ότι "η Ελλάς και η Τουρκία είναι μέλη του ΝΑΤΟ, άρα είναι άτοπη οιαδήποτε συζήτηση για την άμυνα της νήσου". Σε ανοικτή διάσκεψη είχε προειδοποιήσει : "Επιθυμούμε να καταστήσουμε σαφές ότι ο κυπριακός λαός ουδεμία θα δεχθεί απόφαση της Τριμερούς, η οποία δεν θα είναι σύμφωνος προς τα δίκαια και τους πόθους του, έστω και αν την απόφαση αυτή προσυπογράψη η ελληνική κυβέρνηση". [6] Βλ. επίσης, Ανδρέας Αζίνας, *50 Χρόνια Σιωπής, Η Ώρα της Αλήθειας, Τόμος Α* (Λευκωσία: airwaves, 2001),σ.σ.389-391

[7] Βλ. Macmillan, οπ.π. σ.665. Ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας χλευάζει την αποδοχή των Ελλήνων να συμμετάσχουν στην τριμερή και αναφέρει ότι το επιχείρημα των ελλήνων ότι η Τουρκία δεν είχε δικαιώματα στην Κύπρο ήταν σχετικό γιατί η Ελλάδα ποτέ δεν είχε δικαιώματα.

Η Τριμερής Διάσκεψη άρχισε τις εργασίες της στις 29 Αυγούστου[8]. Πρώτος ομιλητής ήταν ο Χάρολντ Μακμίλλαν, ο οποίος αναφέρθηκε στην στρατηγική θέση της Κύπρου σε μια περίοδο όπου οι στρατηγικές ευθύνες της Βρετανίας έχουν πολλαπλασιαστεί[9]. Μέσα σε αυτές, όπως ανέφερε, ήταν και οι υποχρεώσεις της Βρετανίας έναντι των αραβικών χωρών στην Μέση Ανατολή (Σύμφωνο της Βαγδάτης) αλλά και στο ότι η Κύπρος ήταν η μόνη χώρα στην ανατολική Μεσόγειο όπου θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες του ΝΑΤΟ. [10] Το ελληνικό επιχείρημα για την παραχώρηση μιας βάσης στην Μεγάλη Βρετανία δεν έπεισε τον Μακμίλλαν γιατί όπως υποστήριξε, οι κυβερνήσεις αλλάζουν και μαζί τους αλλάζει και η πολιτική τους. Ως αρνητικό προηγούμενο αναφέρθηκε στην περίπτωση της Αιγύπτου και την αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από τη διώρυγα του Σουέζ το 1954.

Ο Μακμίλλαν προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες του "ουδέποτε", παρουσίασε μια νέα συνταγματική πρόταση που απέβλεπε στη παράκαμψη του ελληνικού αιτήματος για παραχώρηση αυτοδιάθεσης στους Έλληνες της Κύπρου. [11] Στην ουσία ο Μακμίλλαν πρότεινε την εισαγωγή αποικιακού συντάγματος για την Κύπρο. Μία "τριμερής ειδική επιτροπή"[12] που θα εδρεύει στο Λονδίνο, συγκείμενη από τους

[8] The Tripartite Conference on the Eastern Mediterranean, August 29-September 7 1955, Cmd 9594 (Λονδίνο, HMSO, 1955).

[9] Για την πλήρη αγόρευση του Μακμίλλαν στην Τριμερή Διάσκεψη, βλ. επίσης, Stella Soulioti, *Fettered Independence , Cyprus, 1878-1964*, Volume Two, The documents (Minnesota Mediterranean and East European Monographs Minneapolis, Minn: University of Minnesota, 2006) p.p. 35-44.

[10] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π.σ.102.

[11] "Το πλήρες κείμενο των βρετανικών συνταγματικών προτάσεων που διετυπώθησαν εις την τριμερή του Λονδίνου.Ο Μακμίλλαν απέκλεισε το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση", 9 Σεπτεμβρίου 1955, *Ελευθερία*.Όταν ανεστάλη η Τρίμερης, δόθηκαν στην δημοσιότητα δυο κείμενα. Το ένα από αυτά τα ανακοινωθέντα αναφερόταν στην απάντηση που έδωσε ο Μακμίλλαν σε ερώτηση του Ζορλού σχετικά με την Κύπρο. Όταν ο Ζορλού ρώτησε τον Άγγλο υπουργό αν η Μεγάλη Βρετανία προτίθεται να διατηρήσει και στο μέλλον την κυριαρχία της στην Κύπρο, αυτός έδωσε την έξης απάντηση: Εδέχθημεν την Κύπρο το 1878 ως καταπίστευμα για να αντιμετωπίσουμε κάποιες στρατηγικές και πολιτικές συνθήκες οι οποίες επανεμφανίζονται με μελαγχολία... Συνεπώς δεν δυνάμεθα να προβλέψουμε στο μέλλον συνθήκες που να μας κάνουν να παραιτηθούμε προς την μία ή την άλλη κατεύθυνση της εντολής, την οποία ελάβαμε και οφείλουμε να εκτελούμε. Στη συνέχεια ο Μακμίλλαν αναφέρθηκε στην δήλωση του που είχε κάνει στις τριάντα Αυγούστου, με την οποία σημείωνε ότι η Αγγλική Κυριαρχία στην Κύπρο είναι αναμφισβήτητη. Αναμφισβήτητη, πρόσθετε, για την εκπλήρωση των Υποχρεώσεων της στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Μέση Ανατολή. Σε δεύτερη ερώτηση του Ζορλού, εάν η Αγγλία αποδέχεται την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, ο Μακμίλλαν επανέλαβε την αγγλική θέση: "Δεν αποδεχόμεθα την αρχή της αυτοδιάθεσης ως καθολικής εφαρμογής. Θεωρούμε ότι εξαιρέσεις πρέπει να γίνουν ενόψει γεωγραφικών και πατροπαράδοτων ιστορικών και άλλων στρατηγικών υπολογισμών".

[12] Στο ίδιο. Η Αγγλία πρότεινε να συσταθεί Τριμερής Επιτροπή στο Λονδίνο, από την ίδια την Τριμερή Διάσκεψη. Η Επιτροπή αυτή θα ήταν υπόλογη προς τη διάσκεψη και θα εξέταζε λεπτομερώς προτάσεις που θα πρότεινε η βρετανική κυβέρνηση για τα νέα συνταγματικά όργανα στην Κύπρο. Η Επιτροπή θα είχε καθήκον να μελετήσει

αντιπροσώπους των τριών κυβερνήσεων Αγγλίας, Ελλάδας και Τουρκίας, θα αποτελέσει ένα συντονιστικό σώμα όπου θα μπορούσαν να συζητούνται τα θέματα που αφορούσαν τις τρεις κυβερνήσεις. Για τα ζητήματα των εξωτερικών σχέσεων και δημόσιας ασφάλειας, αποκλειστική αρμοδιότητα θα είχε ο Άγγλος Κυβερνήτης του νησιού. Αναφορικά με την νομοθετική Εξουσία, Ο Μακμίλλαν πρότεινε βουλή με αιρετή πλειοψηφία και διορισμένη μειοψηφία καθώς και Κύπριο πρωθυπουργό διορισμένο από τον Κυβερνήτη. Το συνταγματικό μέλλον της Κύπρου παρέμενε ωστόσο αβέβαιο, καθώς υπήρχε ασυμφωνία μεταξύ των μερών.

Η Τουρκία δια του εκπροσώπου της, στο Λονδίνο δέχτηκε με ικανοποίηση τις αγγλικές προτάσεις. Ο Φατίν Ροστού Ζορλού στήριξε την επιχειρηματολογία του κυρίως σε γεωστρατηγικά κριτήρια. Στην ουσία ακολούθησε την πάγια τουρκική τακτική της πολιτικοποίησης των νομικών της διαφορών. [13] Ο εκπρόσωπος της Τουρκίας, Φατίν Ρουστού Ζορλού, υποστήριξε ότι αντίθετα με τα ελληνικά επιχειρήματα η Τουρκία σχετίζεται κατά κύριο λόγο με την Κύπρο, αφού όπως είπε, η Κύπρος αποτελεί γεωγραφική συνέχεια της Ανατολίας. Από στρατηγικής άποψης, συνέχισε, η Κύπρος, παρουσιάζει άκρα σπουδαιότητα για την Τουρκία, γιατί σε καιρό πολέμου αν τα δυτικά της λιμάνια τεθούν υπό εχθρικά χέρια ή στην σφαίρα επιρροής μη φίλιων δυνάμεων, τότε η Τουρκία θα μπορεί να ανεφοδιαστεί μόνο από τα νότια λιμάνια της, πράγμα που έγινε έκδηλο κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. [14] Τέλος ο Ζορλού υπεραμύνθηκε της θέσης ότι αν η Αγγλία σκοπεύει να παραιτηθεί από τα δικαιώματα

κατάλληλο σύστημα εγγυήσεων για τα συμφέροντα των κοινοτήτων στην Κύπρο και την κατάλληλη εφαρμογή του συστήματος αυτού. Ο Μακμίλλαν ήταν ουσιαστικά ο πνευματικός πατέρας της ιδέας της τριπλής συγκυριαρχίας στην Κύπρο, συνδυασμένης με την διχοτόμηση. Το όλο σκεπτικό θα πάρει σάρκα και οστά το καλοκαίρι του 1958 όταν ο Μακμίλλαν θα προσπαθήσει με απόλυτα ηγεμονικό και αυταρχικό τρόπο να το επιβάλει στην Κύπρο.

[13] Για τη διαφορά της νομικής με την πολιτική διαφορά στις διεθνείς σχέσεις, αλλά και για τα δυσδιάκριτα πολλές φορές όρια τους, βλ.Περράκης, οπ.π.σ.46. Βλ. επίσης, Σαρρής, οπ.π.σ.91. Για να αντικρούσει το ελληνικό αίτημα (αυτοδιάθεση), ο Ζορλού, ανέφερε ότι η εν λόγω αρχή δεν είναι γενικής εφαρμογής. Κατά την εφαρμογή της, σημείωσε, παίζουν ρόλο πολύ σημαντικότεροι παράγοντες. Αναφερόμενος στα Νησιά Ααλαντ, σημείωσε ότι παρόλο που οι κάτοικοι τους είναι Σουηδοί έχουν αποδοθεί στην Φινλανδία. Ο Ζορλού αναφέρθηκε επίσης στην περίπτωση της Δυτικής Θράκης, λέγοντας ότι παρόλο που η πλειοψηφία των κατοίκων της Δυτικής Θράκης είναι Τούρκοι, έχουν αποδοθεί στην Ελλάδα.**Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι το παράδειγμα που έθεσε ο Ζορλού για τα νησιά Άαλαντ, ήταν ατυχές δεν είχε καμία σχέση με το Κυπριακό πρόβλημα, καθώς το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών, το οποίο κλήθηκε να αναλάβει διαιτητικό ρόλο στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν επέτρεψε την ένωση των νήσων Άαλαντ με την Σουηδία, διότι κάτι τέτοιο θα έθιγε την ενότητα του φινλανδικού κράτους, όπως έγινε δεκτή στη διεθνή έννομη τάξη. Η Κύπρος όμως δεν άνηκε στην Τουρκία.Ήταν ένα νησί υπό αποικιακό ζυγό, που στην συντριπτική του πλειοψηφία κατοικείτο από Έλληνες, οι οποίοι ήθελαν να αποφασίσουν ελεύθερα για το μέλλον τους** (Η έμφαση είναι δική μου).

[14] Βλ. Soullioti , οπ.π.σ.σ. 50-61.

της επί της Κύπρου, τότε θα πρέπει να ισχύσει το status-quo-ante, δηλαδή η πριν το 1878 κρατούσα κατάσταση.

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας και αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπίας, όταν πήρε τον λόγο[15] αναφέρθηκε αρχικά στη συμβολή της Ελλάδας στην κοινή άμυνα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Στη συνέχεια ανέφερε ότι η Ελληνική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η Αγγλία δυνάμει διεθνών συμφωνιών ανέλαβε υποχρεώσεις για ορισμένες χώρες της ανατολικής Μεσογείου, καθώς και για το Ιράκ και την Ιορδανία. Για αυτό το λόγο, συμπλήρωσε, πρέπει να έχει μία βάση στην Κύπρο. Υιοθετώντας η ελληνική κυβέρνηση, το δικαίωμα της Αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού, σημείωσε ο Στεφανόπουλος, δεν υιοθέτησε σε καμία στιγμή την ιδέα αποχωρήσεως της Βρετανίας από το νησί. Ο κύριος Στεφανόπουλος συνέχισε λέγοντας ότι η Αγγλία έχει πολλά να κερδίσει αν ικανοποιήσει του νόμιμους πόθους του ελληνοκυπριακού πληθυσμού (αυτοδιάθεση), καθώς αυτό θα ενίσχυε την αμυντική αξία των στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο, αλλά και την στρατηγική σπουδαιότητα της Κύπρου. Στο αγγλικό επιχείρημα για την ανάγκη διατήρησης όλης της Κύπρου ως βάσεως, ο κύριος Στεφανόπουλος αντέταξε το παράδειγμα του ΝΑΤΟ, όπου το σύστημα συλλογικής ασφάλειας δούλεψε ικανοποιητικά, όποτε αυτό ήταν αναγκαίο.

Ο ρόλος της βρετανικής πολιτικής ήταν καίριος, ώστε η κυβέρνηση Μεντερές να παρέμβει καταλυτικά στην τριμερή και να ενισχύσει εις βάρος των Ελλήνων την αγγλική θέση. Όπως μπορεί να στοιχειωθετηθεί από τις υπάρχουσες πηγές, η βρετανική διπλωματία ανησυχούσε ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες του 1954,[16] αν τελικά η Τουρκία θα υποστήριζε ενεργά την Αγγλία στον ΟΗΕ.[17] Βρετανοί διπλωμάτες άρχισαν να εισηγούνται η Βρετανία να

---

[15] Για το πλήρες κείμενο της αγορεύσεως του Στεφανόπουλου στο Λονδίνο (στην ελληνική), στις 31 Αυγούστου του 1955, κατά την συγκροτειθήσα, τρίτη συνεδρία της ολομέλειας της διασκέψεως στις 11 π.μ, στο Λάνγκαστερ Χάους, βλ. Soullioti, οπ.π.σ.σ.44-50. Βλ. επίσης, "Η επί του Κυπριακού Αγόρευση του κ.Στεφανόπουλου εις την τριμερή", 10 Σεπτεμβρίου 1955, *Ελευθερία.*

[16] Βλ.Βρυώνης, οπ.π. σ.σ. 86-98. Η παρέμβαση της Βρετανίας για να αλλάξει στάση η Κυβέρνηση Μεντερές στο Κυπριακό ήταν άμεση. Αποτέλεσμα των βρετανικών μεθοδεύσεων ήταν να γίνει πιο επιθετική η τουρκική εξωτερική πολιτική στο Κυπριακό. (Βλ. επόμενο Κεφάλαιο). Τραγική κατάληξη ήταν τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου εναντίον της ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολη.

[17] Βλ. Χρηστίδης, οπ.π. σ. 165. Με κρυπτογραφημένο μήνυμα που είχε στείλει ο Ζορλού στην Κυβέρνηση του στην Άγκυρα, τους πληροφορούσε ότι ακόμα και εκείνη την ώρα οι Βρετανοί ανησυχούσαν για την τουρκική θέση. Ο Ζορλού συνιστούσε προς την Κυβέρνηση Μεντερές ότι ήταν πλέον σκόπιμο να δοθεί η διαταγή προς τους

εντείνει τις προσπάθειες της να κερδίσει την Τουρκία. [18] Με την παρακίνηση του Βρετανού πρέσβη Τζέιμς Μπάουκερ[19] η Άγκυρα άρχισε να επαναπροσδιορίζει την πολιτική της, υπαγορεύοντας κατευθυντήριες γραμμές στις πρεσβείες της στο εξωτερικό, οι οποίες ανταποκρίνονταν θετικά στις παρακινήσεις του βρετανού διπλωμάτη.[20] Η έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα στην Κύπρο τον Απρίλιο του 1955 ώθησε ακόμα περισσότερο την Άγκυρα στην αλλαγή στάσης όσο αφορά το κυπριακό πρόβλημα. Σε αυτό βοήθησαν και οι διάφορες εθνικιστικές οργανώσεις που δρούσαν στην Άγκυρα και προπαγάνδιζαν ότι "η Κύπρος είναι Τουρκική". [21]

Η άγγλο-τουρκική συμμαχία στη διάσκεψη του Λάνκαστερ-Χάουζ ήταν πρόδηλη. Μολίς ο Φατίν Ρουστού Ζορλού ανέπτυξε τις τουρκικές απόψεις, ο Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας Μακμίλλαν διέκοψε τη συνεδρίαση και όταν οι σύνεδροι διαλύονταν, προσέγγισε τον Ζορλού και του είπε του τα εξής: " Συγχαρητήρια, έχετε θεμελιώσει σε στέρεη νομική βάση τα επιχειρήματα σας."[22]

Η προσπάθεια της Μεγάλης Βρετανίας να εμπλέξει την Τουρκία στο πρόβλημα, θέτοντας την αντιμέτωπη με την Ελλάδα στοιχειοθετείται και από τη συζήτηση που είχε ο Δημήτρης Μπίτσιος το 1957, με τον τότε υφυπουργό Εξωτερικών της Βρετανίας Κερκπάτρικ στα πλαίσια διεθνούς διάσκεψης. Στην διαπίστωση του Μπίτσιου ότι ο σκοπός της τριμερούς ήταν να

αρμόδιους. Αυτό ήταν και το σύνθημα για την τοποθέτηση της βόμβας στο σπίτι του Κεμάλ στην Κωνσταντινούπολη.

[18] Στο ίδιο.

[19] FO371/123931-123933, 1956. Ο Βρετανός αυτός πρέσβης είχε άμεση επικοινωνία με την κυβέρνηση Μεντερές και ήταν ο συνδετικός κρίκος μαζί με την Αγγλική Κυβέρνηση. Σε εκτενές σημείωμα του για την τουρκική στάση στο νησί, εισηγείται προς την κυβέρνηση του διάφορους τρόπους, ούτως ώστε να μπορέσει η κυβέρνηση του να αντιληφθεί τις αξιώσεις των Τούρκων στην Κύπρο.

[20] Βλ.Βρυώνης, οπ.π.σ.88. Από τον Οκτώβριο του 1954 οι Βρετανοί είχαν καταφέρει σε μεγάλο βαθμό να πείσουν την κυβέρνηση Μεντερές να αλλάξει την στάση της στο Κυπριακό. Δηλαδή από <<ουδέτερη" που φαινομενικά παρουσιαζόταν να ασκήσει πιο επιθετική στάση.

[21] Για τις οργανώσεις αυτές και την δράση τους, βλ. Χρίστος, Π. Ιωαννίδης, *Νεό-Οθωμανικός Ιμπεριαλισμός 1955-1995* (Αθήνα: Εκδ.Τροχαλία, 1995), σ.σ.95-109.

[22] Βλ. Σαρρής,οπ.π.σ.93. Ο Νεοκλής Σαρρής χρησιμοποιεί τα απομνημονεύματα του τούρκου διπλωμάτη Ντικερντέμ που είναι άκρως αποκαλυπτικά για την συνεργασία Τούρκων-Άγγλων στην διάσκεψη.

τεθούν οι Έλληνες αντιμέτωποι με τους Τούρκους, ο Κερκπάτρικ απάντησε με παρρησία: "That was the object of the exercise"[23]

Η Τριμερής Διάσκεψη είχε διακόψει τις εργασίες της στις 2 Σεπτεμβρίου για να τις επαναλάβει στις έξι του Σεπτέμβρη. Την ίδια μέρα μεταδόθηκε ότι εξερράγη βόμβα στο σπίτι που είχε γεννηθεί ο Κεμάλ Ατατούρκ[24] στην Κωνσταντινούπολη. [25] Ένας μαινόμενος τουρκικός όχλος μέσα σε είκοσι-τέσσερις ώρες κατάφερε να αφανίσει και να εκδιώξει ολοκληρωτικά την ελληνική μειονότητα από την πόλη. [26]

Στην τελευταία συνεδρία της διάσκεψης στις 7 του Σεπτεμβρίου ο Φατίν Ζορλού, αρνήθηκε να συνεχίσει να συμμετάσχει η χώρα του στην Τριμερή. Όπως φαίνεται οι αντιδράσεις του τουρκικού όχλου στην Κωνσταντινούπολη ήταν ενορχηστρωμένες από την

---

[23] Βλ.Μπίτσιος, οπ.π.σ.30. Στα πλαίσια της ίδιας διάσκεψης ο Σύριλ Φωλς, διακεκριμένος στρατιωτικός συγγραφέας και δημοσιογράφος είπε στον Μπίτσιο σχετικά με την τριμερή: "Δεν συνηθίζω να συζητώ για τη χώρα μου όταν είμαι στο εξωτερικό και πολύ λιγότερο να κατακρίνω τις ενέργειες των πολιτικών της πατρίδας μου. Θα κάνω όμως μία εξαίρεση στην περίπτωση αυτή γιατί ειλικρινά με αγανάκτησε ο χειρισμός των δικών μας στην τριμερή."

[24] Η βόμβα που τοποθετήθηκε στο τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη, στις έξι Σεπτεμβρίου του 1955, έδινε το σύνθημα για να αρχίσουν οι βανδαλισμοί εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Είχε προηγηθεί το κρυπτογράφημα του Ζορλού προς τον Μεντερές. Ο Ζορλού διεμήνυε στον Μεντερές ότι η Τουρκία βρίσκεται σε αδύναμη θέση και ότι πρέπει να πείσει ότι δεν μπορεί να συγκρατήσει την τουρκική κοινή γνώμη. Βλ. Σαρρής, οπ.π. σ. 166. Η εισαγγελική αρχή στη Γιασάντα, ερμήνευσε το μήνυμα αυτό ως αίτημα προς τον Μεντερές να θέσει σε εφαρμογή το προσχεδιασμένο τουρκικό πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. επίσης, Βρυώνης, οπ.π. σ.143.

[25]Στο ίδιο, σ.σ.163-179. Η βόμβα τοποθετήθηκε από υπάλληλο του τουρκικού προξενείου στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα με τον Χικμέτ Μπιλ, πρόεδρο της οργάνωσης "Η Κύπρος είναι Τουρκική", που συμμετείχε στην διοργάνωση των ανθελληνικών γεγονότων στην Κωνσταντινούπολη, ο Ζορλού ζήτησε να φανεί η Τουρκία περισσότερο δραστήρια. Ο Ζορλού επισήμανε ότι έπρεπε να είναί σε θέση να πείσει ότι η τουρκική κοινή γνώμη είναι ασυγκράτητη. Οπως αναφέρει ο Μπιλ στο βιβλίο του, η Τριμερής διάσκεψη θα έπρεπε να καταλήξει προς όφελος της Τουρκίας ή να διαλυθεί. Για αυτό τον λόγο προσθέτει, έπρεπε η Αθήνα να βρεθεί σε δύσκολη θέση με το να εκραγεί μία βόμβα στο σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη ο κήπος είναι κολλητός με το τουρκικό προξενείο). Στη συνέχεια θα ακολουθούσε το δεύτερο στάδιο της όλης ενορχηστρωμένης ενέργειας με τα επεισόδια στην Πόλη. Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Η Πορεία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων και η Κύπρος*, Τόμος Α' (Λευκωσία: Εκδ.Προόδος, 995), σ.623. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ανακρίσεων και όσα εκτέθηκαν στο δικαστήριο, την απόπειρα στη Θεσσαλονίκη την σκηνοθέτησε ο τούρκος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη με βάση οδηγίες από την Άγκυρα. Τις βόμβες τις μετέφερε ο Τούρκος πρόξενος μέσα στο διπλωματικό του σάκο από την Τουρκία και τις παρέδωσε στον τούρκο φοιτητή Οκτάη Εγκίν, που με την σειρά του τις έδωσε στον Τούρκο φύλακα-κλητήρα του προξενείου Χασάν Ουτσάρ, με οδηγίες να πυροδοτήσει την μία την ώρα που προκαθόρισαν και την άλλη να την αφήσει εγκαταλελειμμένη στην αυλή του προξενείου. Κατά την ανάκριση ο τούρκος φύλακας αναφέρθηκε και σε συνεννοήσεις του προξένου με πράκτορα της Ιντέλλιτζενς Σερβις. Ο Οκτάη Εγίν αποκαλύφθηκε αργότερα ότι ήταν στρατολογημένος πράκτορας από το 1953.

[26] Για τα τραγικά γεγονότα της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου του 1955, βλ. Βρυώνης, οπ.π. σ.σ.151-239. Βλ. επίσης, Σαρρής, οπ.π. σ.σ.117-179.

ίδια την κυβέρνηση Μεντερές,[27] με παρακίνηση της Αγγλίας για να προκληθεί έξαψη της τουρκικής κοινής γνώμης. Συνεπώς η κυβέρνηση Μεντερές θα μπορούσε πολύ πιο εύκολα βασιζόμενη στην οργισμένη τουρκική κοινή γνώμη για να δικαιολογήσει τις απαιτήσεις της στην Κύπρο. Η αγλλο-τουρκική συμπαιγνία στην τριμερή αλλά και η θέση της Αγγλίας για τα έκτροπα στην Κωνσταντινούπολή είχε διατυπωθεί όταν ένας βρετανός αξιωματούχος είχε σημειώσει το εξής "μερικά έκτροπα στην Άγκυρα θα μας βόλευαν". [28] Εξάλλου, το φθινόπωρο του 1954 η αγγλική κυβέρνηση είχε εκφράσει τις επιθυμίες της για την διοργάνωση κάποιου συλλαλητηρίου στην Τουρκία που θα μπορούσε να φέρει στα ύψη το θερμόμετρο του της τουρκικής κοινής γνώμης αναφορικά με την Κύπρο. [29]

Έτσι η τριμερής διάσκεψη έληγε άδοξα με αποτέλεσμα να εμπλακεί ενεργά η Τουρκία στο κυπριακό πρόβλημα και να αρχίσει να αξιώνει την διχοτόμηση της νήσου. Μετά την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου η Τουρκία ανακηρυσσόταν και επίσημα ως ισότιμο ενδιαφερόμενο μέρος για οποιαδήποτε διευθέτηση του κυπριακού.

Η Αμερική δια του υπουργού των εξωτερικών της, Τζον Φόστερ Ντάλλες, κράτησε ίσες αποστάσεις για τα τραγικά γεγονότα στην Κωνσταντινούπολη. Με γραπτό μήνυμα του ο Αμερικανός Υπουργός εξωτερικών, έθετε σε ίση μοίρα την Ελλάδα και την Τουρκία,

---

[27] Στο ίδιο, σ.σ.108 -150. Η κυβέρνηση Μεντερές αρχικά αγνόησε τις οργανώσεις που αξίωναν την πιο ενεργό εμπλοκή της Τουρκία στην Κύπρο. Στη συνέχεια όμως αντιλήφθηκε ότι οι οργανώσεις αυτές θα μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν το όχημα μέσω του οποίου θα μπορούσε να σφυρηλατηθεί η νέα πολιτική του Δημοκρατικού Κόμματος. Αυτές οι οργανώσεις θα μπορούσαν εύκολά να ερεθίσουν την τουρκική κοινή γνώμη, ούτως ώστε να μπορέσει η Τουρκία στην Τριμερή Διάσκεψη να εδραιώσει πιο εύκολα τις αξιώσεις της πάνω στην Κύπρο. Συγκεκριμένα η κυβέρνηση Μεντερές παρείχε οικονομική υποστήριξη στην Οργάνωση "η Κύπρος είναι τουρκική", καταφέρνοντας να την απορροφήσει σε κεντρικό επίπεδο με αποτέλεσμα να την ελέγξει και να την βοηθήσει να εξαπλωθεί σε τοπικό επίπεδο σε όλη την Τουρκία. Η εν λόγω οργάνωση που αποτελούσε οργάνωση ομπρέλα για τις υπόλοιπες οργανώσεις στην Τουρκία, είχε στελεχωθεί σε τοπικό επίπεδο από αξιωματούχους του Δημοκρατικού Κόμματος. Από τις 18 τοπικές οργανώσεις στην περιοχή ης Κωνσταντινούπολής οι 10 ελέγχονταν και διοικούνταν από τοπικά στελέχη του Δημοκρατικού Κόμματος. Όπως σημειώνει ο Σπύρος Βρυώνης, παραθέτοντας μαρτυρίες τούρκων αυτοπτών μαρτύρων, αλλά και Τούρκων που συμμετείχαν στην ακροαματική διαδικασία των δικών της Γιασάντα-όπου καταδικάστηκαν Μεντερές και Ζορλού-μέλη του Δημοκρατικού Κόμματος είχαν φροντίσει μεγάλος αριθμός εργατών να έρθουν στην Κωνσταντινούπολη κατά τη διάρκεια του πογκρόμ. Επιπλέον ο Μεντερές είχε οικειοποιηθεί τις ψευδολογίες που διαδίδονταν στην Τουρκία ότι δήθεν επίκειτο σφαγή των Τουρκοκυπρίων από τους Ελληνοκύπριους στην Κύπρο. Υιοθετόντας η κυβέρνηση Μεντερες την υποτιθέμενη απειλή εναντίον των Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο, καθιστούσε όμηρο την ελληνική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, στο μένος των Τούρκων της πόλης. Στην ουσία έδινε το πράσινο φως για να αρχίσουν οι βιαιοπραγίες εναντίον των ελλήνων της πόλης.

[28] Στο ίδιο σ.90.

[29] Στο ίδιο σ.91.

εξισώνοντας στην ουσία τον θύτη με το θύμα.[30] Η μόνη έγνοια της αμερικανικής κυβέρνησης ήταν να σταματήσει η διαμάχη ανάμεσα στις δύο χώρες του ΝΑΤΟ. [31] Ο Ντάλες επικαλείτο τις ανάγκες του ΝΑΤΟ, την άμυνα και την ασφάλεια του δυτικού κόσμου, καθώς και την ανάσχεση του κομμουνισμού.[32]Πρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι μία από τις κύριες συνιστώσες της βρετανικής στρατηγικής αναφορικά με τον Κυπριακό πρόβλημα ήταν η διασφάλιση της αμερικανικής υποστήριξης, που πολλές φορές ήταν καίρια στην ενδυνάμωση της αδύναμης βρετανικής θέσης. [33]

Από τούδε και στο εξής η τουρκική εξωτερική πολιτική θα επαναπροσδιορισθεί και σε άμεση συνταύτιση με τις τουρκικές οργανώσεις αλλά και τον τουρκικό τύπο θα αρχίσει να επιδιώκει πιο έντονα την πολιτική του διαχωρισμού (ταξίμ) και της διχοτόμησης της νήσου. Τα προαναφερθέντα θα αποτελέσουν το αντικείμενο εξέτασης του επόμενου κεφαλαίου.

---

[30] Ο Έλληνας πρεσβευτής στην Ουάσιγτον, Γιώργος Μελάς, μετά την στάση που τήρησε Ντάλλες, εναντίον της Ελλάδας, έδωσε την παραίτηση του. Ο Έλληνας πρέσβης πρόβαλε ως λόγο της παραίτησης εκτός από προσωπικούς λόγους, τη γενικότερη πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών απέναντι στην Ελλαδα. Έθεσε επί τάπητος το ζήτημα των ευθυνών της Αμερικανικής πολιτικής "εις την εκτράχυνση των σχέσεων Ελλάδας, Αγγλίας, Τουρκίας". Ο Μελάς κατηγόρησε ευθέως το Στέητ Ντιπάρτμεντ για έλλειψη κατανόησης που απέδειξε έναντι της Ελλάδας στο πρόσφατό παρελθόν, βλ. Δημήτρης Πουρνάρας, *Κατηγορώ της Κύπρου*, Τόμος Α (Αθήνα: Εκδ. Ελεύθερος, 1958), σ.35.

[31] Βλ. Γιώργος Τενεκίδης, *Θέματα Κοινωνιολογίας των Διεθνών Σχέσεων* (Αθήνα:Εκδ.Παπαζήση, 1976), σ.σ.81-87. Μετά τον ελληνικό εμφύλιο, η ελληνική εξωτερική πολιτική τίθεται σε τροχιά εξάρτησης από τους Αμερικανο-Βρετανούς. Μία σειρά συμφωνιών σε διεθνές επίπεδο, επισφράγιζε αυτή την ιδιαίτερη σχέση της Ελλάδας με την Δύση. Τον Οκτώβριο του 1944 Ελλάδα και Σοβιετική Ένωση καθόριζαν σφαίρες επιρροής στα Βαλκάνια. Η μεν Σοβιετική Ένωση αποκτούσε το δικαίωμα να ενεργεί ελεύθερα στην Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία, ενώ η Αγγλία αποκτούσε τον "πλήρη έλεγχο", ή την "πλήρη ευθύνη" για την τήρηση της τάξεως στην Ελλάδα. Στη συνέχεια το σύμφωνο της Καρτέζας, που καταρτίσθηκε μετά την εγκατάσταση της απόδημης ελληνικής κυβέρνησης στην Κάβα ντεϊ Τιρρένι, κοντά στη Νεάπολη. Το σύμφωνο υπογράφηκε από το Βρετανό Αρχιστράτηγο Ουίλσον, τον τότε Υπουργό Μέσης Ανατολής Μακμίλλαν και τον Έλληνα Πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου. Το σύμφωνο αυτό στάθηκε η νομική βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε η Μεγάλη Βρετανία για να συντρίψει τις δυνάμεις της Αριστεράς και να ασκήσει επιρροή στα ελληνικά πολιτικά πράγματα. Τέλος μετά την αδυναμία της Μεγάλης Βρετανίας να συνεχίσει την πολιτική της υποστήριξης της Ελλάδας, η Αμερική αντικαθιστά την Αγγλία μέσω του δόγματος Τρούμαν. Το δόγμα αυτό εγκαινιάζει την "αυτοκρατορική πολιτική" των ΗΠΑ, σε παγκόσμιο επίπεδο και αποσκοπεί στην κατοχύρωση της ευρύτατα νοούμενης ασφάλειας των ΗΠΑ. Συνεπώς, η Ελληνική Εξωτερική πολιτική δεσμευόταν από τις διεθνείς αυτές εξελίξεις, μειώνοντας τα περιθώρια ελιγμών της, πολλές φορές και ενάντια στα εθνικά της συμφέροντα. Η μονομερής δήλωση του Ντάλλες στις 18 Σεπτεμβρίου του 1955, μετά από τα τραγικά γεγονότα στην Κωνσταντινούπολη, στερούσε από την Ελλάδα το δικαίωμα να αντιδράσει για να εξυπηρετήσει το εθνικό της συμφέρον. Στην ουσία υποθηκευόταν το ελληνικό εθνικό συμφέρον στο συμμαχικό ή αλλιώς έπρεπε να ταυτιστεί με αυτό.

[32] Βλ. Χριστοδούλου, οπ.π. σ.302. Μία από τις διαστάσεις της Αμερικανικής Πολιτικης για το κυπριακό, ότι δηλαδή το πρόβλημα δεν έπρεπε να διαταράσσει τη συνοχή του ΝΑΤΟ και τη δυνατότητα του να αντιπαρέρχεται τους κινδύνους, που προέκυπταν από τον άλλο πόλο του διεθνούς συστήματος.

[33] "Χωρίς τίτλο", 16.Αυγούστου.1955, CO926/271.

4. Οι παντουρκικές οργανώσεις στην Τουρκία και στην Κύπρο-Η τουρκική εξωτερική πολιτική:Η εποχή της αμφισβήτησης

Η Τουρκία εισέρχεται ουσιαστικά στο σύγχρονο ευρωκεντρικό διακρατικό σύστημα με την συνθήκη της Λοζάνης. Πρωθύστερα γινόταν αποδεκτό ότι άνηκε στο διεθνές σύστημα αλλά όχι στην τότε διεθνή κοινωνία. [1] Οι λαοί αντιλαμβάνονταν περισσότερο την Τουρκία ως ένα αυτοκρατορικό-ηγεμονικό κέντρο έτοιμο να προβάλει επεκτατική ισχύ, παραβιάζοντας κάθε διεθνή νόρμα νομιμότητας αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα, παρά ως μια οντότητα έτοιμη να συμμετάσχει σε μια κοινωνία που μοιραζόταν κοινές αξίες, συμφέροντα και θεσμούς. Το παράδοξο είναι ότι η Τουρκία, ακολούθησε αντίστροφή ροπή ως προς την πορεία μετεξέλιξης της σε κρατική δομή. Ενώ η Ελλάδα και τα βαλκανικά κράτη απέκτησαν την ανεξαρτησία τους εκδιώκοντας την ξένη κυριαρχία και αποτίναζοντας δια πυρός και σιδήρου τα κατάλοιπα του οθωμανικού επεκτατικού ζυγού, η Τουρκία ακολούθησε αντίστροφη πορεία, αφού από αυτοκρατορία έφθινε σε έθνος –κράτος. [2] Δεν θα μπορούσε ούτε η Οθωμανική Αυτοκρατορία να ξεφύγει από τον νόμο "της φθίνουσας απόδοσης", την κύρια αιτία παρακμής των μεγάλων δυνάμεων. [3]

Εν πάση περιπτώσει, η Τουρκία επιτάχυνε την πορεία παρακμής της με το να συμμετάσχει στον Πρώτο παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας (1 Αυγούστου). Το τελικό πλήγμα για αυτήν ήλθε όταν οι Κεντρικές δυνάμεις νικήθηκαν κατά κράτος στον

---

[1] Βλ Hedley Bull, *Η Αναρχη Κοινωνία, Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2001), σ.σ.51-52. Όπως αναφέρει ο Bull, μια διεθνής κοινωνια προϋποθέτει ένα διεθνές σύστημα, αλλά ένα διεθνές σύστημα μπορεί να υπάρξει χωρίς να συνιστά μια διεθνή κοινωνία. Ο διαπρεπής διεθνολόγος, εξηγεί ότι μπορεί να αναπτύσσονται κάποιες αλληλεπιδράσεις μεταξύ κάποιων κρατών που να τα αναγκάζει να αποτελούν απαραίτητους παράγοντες στους υπολογισμούς τους, αλλά να μην συνειδητοποιούν ότι έχουν κοινά συμφέροντα ή κοινές αξίες. Κατ' αυτή την έννοια, η Τουρκία γινόταν ευρέως αντιληπτή ως καταπατητής αυτών των δικαιωμάτων.

[2] Βλ. Στέφανος Πεσμαζόγλου, *Ευρώπη Τουρκία Ιδεολογία- Ρητορεία Οι Αντιλήψεις των Τουρκικών Πολιτικών Δυνάμεων για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα 1957-1993*. Τόμος Α (Αθήνα: Εκδ.Θεμέλιο, 1993), σ. 125.

[3] Βλ. Gilpin, οπ.π. σ.σ.140-151.Μία οικονομία θα τεθεί αντιμέτωπη με το κίνδυνο της "φθίνουσας απόδοσης", όταν ένας από τους συντελεστές της παραγωγής (έδαφος, κεφάλαιο, εργασία) δεν αυξάνεται ταυτόχρονα με τους υπόλοιπους.Με άλλα λόγια, το "προϊον κάθε παραγωγικής διαδικασίας θα αυξάνει με μειούμενο ρυθμό, εάν η ποσότητα ενός από τους συντελεστές παραγωγής παραμένει σταθερή, ενώ η ποσότητα των υπολοίπων αυξάνεται".

Μεγάλο Πόλεμο. Έτσι οι μεγάλοι νικητές του πολέμου έσπευσαν να καρπωθούν την νομή των κερδών από την αποδόμηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η συνθήκη των Σεβρών (Αύγουστο του 1920) παραχωρούσε στην Τουρκία τις βόρειες και κεντρικές περιοχές της Μικράς Ασίας και την Κωνσταντινούπολή. [4] Η άνοδος των εθνικιστών στην εξουσία σε συνδυασμό με την αλλαγές στο διεθνή καταμερισμό ισχύος (νίκη των Μποσελβίκων στη Ρωσία), καθώς και τα αντιτιθέμενα συμφέροντα των δρώντων της Αγγλίας και της Γαλλίας ανάγκασαν τους συμμάχους να συγκατατεθούν στην αναθεώρηση της συνθήκης και να αποδεχτούν την ρύθμιση του 1923.

Το νέο κράτος εξήλθε ενισχυμένο με την συνθήκη της Λοζάνης (έκταση 777. 000 τχλ). Πάραυτα οι ηγεμονικές βλέψεις στην περιοχή,[5] κατάλοιπο της οθωμανικής κληρονομιάς υπήρχαν και δεν θα αργούσαν να εκδηλωθούν: Η συνθήκη της Λοζάννης προέβλεπε ρητά ότι σύμφωνα με το άρθρο 16 της ομώνυμης συνθήκης, η Τουρκία παραιτούνταν από όλα τα δικαιώματα σε εδάφη που της άνηκαν πριν και παραχωρήθηκαν σε άλλες χώρες

---

[4] Βλ. Bernard Lewis, *Η Ανάδυση της Σύγχρονης Τουρκίας, Τα στάδια της ανάδυσης*, Τόμος 1ος (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 2001) σ.σ. 491-505. Η συνθήκη των Σεβρών άφηνε την Τουρκία ακρωτηριασμένη και εξαρτημένη πλήρως από την ανοχή των μεγάλων δυνάμεων που προσαρτούσαν τις πλουσιότερες επαρχίες της. Ενώ οι όροι της συνθήκης είχαν επιβληθεί στην πειθήνια κυβέρνηση του Σουλτάνου, ο Μουσταφά Κεμάλ (Κεμάλ Ατατούρκ) σχημάτιζε στην Ανατολία ένα κράτος εν κράτει, το οποίο απέρριπτε τη συνθήκη των Σεβρών και κατηγορούσε ως προδότες όσους την είχαν αποδεχτεί. Στην Άγκυρα ο Μουσταφά Κεμάλ, ίδρυσε την Μεγάλη Εθνοσυνέλευση (23 Απριλίου 1920) και διόρισε νέο υπουργικό συμβούλιο (Μαΐο 1920). Παράλληλα ο Μουφτής της Άγκυρας εξέδωσε φετφά υπογεγραμμένο από άλλους 152 μουφτήδες της Ανατολίας με τον οποίο καλούσε τους μουσουλμάνους να "απελευθερώσουν τον χαλίφη από την αιχμαλωσία". Στη συνέχεια οι εξελίξεις απέκτησαν την δική τους δυναμική που οδήγησαν στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1920-22 που οδήγησε στην ήττα του ελληνικού στρατού από τους Τούρκους.

[5] Βλ. Nachmani Amikam, "What Says the Neighbor to the West? On Turkish-Greek Relations", στο Barry Rubin-Kemal Kirisci, *Turkey in World Politics, An Emerging Multiregional* Power (London:Lynne Rienner Publishers, 2001),σ.σ.77-83.Ο τουρκικός αλυτρωτισμός και επεκτατισμός, έγινε έκδηλος στην περίπτωση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και στην κατοχή του 34% του εδάφους της. Η Τουρκία θέτει την Κύπρο υπό ομηρία, μέχρι να αποσαφηνιστεί τι θα γίνει με την ενταξιακή της πορεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός, Ταγίπ Ερντογάν, είχε καταβάλει μια έντονη προσπάθεια να αποσυνδεθεί το Κυπριακό Πρόβλημα, από την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας, με όρους όμως που να ευνοούν την Άγκυρα.Αυτή η προσπάθεια είχε να κάνει με την αποδοχή του σχεδίου Ανάν από τους Τουρκοκύπριους και την σπουδή της Αγκυρας να πετύχει διεθνή νομιμοποίηση για την εν λόγω αποδοχή.Όπως συναφώς, είχε δηλώσει σε συνέντευξη τύπου το 2004: " Δεν μπορούμε να αποδεκτούμε πια οι σχέσεις της Τουρκίας, να επισκιάζονται από το Κυπριακό ζήτημα.Πιστεύω ότι οι προσπάθειες της Τουρκίας να λύσει το Κυπριακό ζήτημα, έχουν αποδείξει την αποφασιστικότητα της."Βλ. Kosta Pavlowitch, "Tiny Fish in a turbulent pond-It's in nobody's interest, least of Cyprus', to thwart Turkey's EU ambitions", *Cyprus Mail,* June 6 2004.

(συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου). Επίσης με το άρθρο 20 της εν λόγω συνθήκης η Τουρκία αναγνώριζε την προσάρτηση της Κύπρου στην Αγγλία. Αυτό ήταν και το δικαιακό καθεστώς που ρύθμιζε τις σχέσεις της Τουρκίας με τα γύρω κράτη.

Σε αυτό το σημείο όμως, πρέπει να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις όσο αφορά το δίκαιο και την σχέση του διεθνούς συστήματος με αυτό: Ο πολιτικός ρεαλισμός επικεντρώνεται στην άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος και πως αυτή (συστημικές ιδιότητες), ως αιτία πλέον επηρεάζει την εξωτερική πολιτική των κρατών. Η άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος προάγει τον ανταγωνισμό και περιορίζει την συνεργασία μεταξύ των μελών του,[6] έστω και αν μοιράζονται αρκετές φορές κοινά συμφέροντα. Συνεπώς, ελάχιστος στόχος των κρατών είναι η επιβίωση και μέγιστος η διεύρυνση της ισχύος και της επιρροής τους στο διεθνές σύστημα.

---

[6] Βλ. Griego Joseph, "Anarchy and the Limits of Cooperation:A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organizations*, vol. 42, no 3, 1988. Ο πολιτικός ρεαλισμός πρεσβεύει ότι η συνεργασία μεταξύ των κρατών εμποδίζεται σημαντικά από την προσήλωση των κρατών σε αυτό που καλείται σχετικά κέρδη και όχι στα απόλυτα κέρδη. Αντίθετα, ο θεσμικός φιλελευθερισμός, ο λειτουργισμός και η νεολειτουργική θεωρία περιφερειακής ολοκλήρωσης, προσπαθούν να καταρρίψουν την απαισιόδοξη οπτική του πολιτικού ρεαλισμού περί τα διεθνή.Κυριότερα επιχειρήματα τους είναι ότι οι διεθνείς θεσμοί βοηθούν τα κράτη να συνεργαστούν μεταξύ τους, βοηθώντας τα να ξεπεράσουν το πρόβλημα του cheating (δίλημμα του φυλακισμένου).Το κυριότερο επιχείρημα του θεσμικού φιλελευθερισμού είναι ότι τα κράτη είναι "atomistic actors" και το μόνο που τα ενδιαφέρει είναι τα απόλυτα κέρδη. Δεν κόπτονται τα κράτη, σύμφωνα με το επιχείρημα των νεοφιλελεύθερων πόσο θα ωφεληθούν οι άλλοι δρώντες (κράτη). Ο ρεαλισμός παρότι αντιλαμβάνεται ότι τα κράτη ενδιαφέρονται για την συμμόρφωση τους στις συμφωνίες, σημειώνει ωστόσο ότι τα κράτη είναι (positional actors).Δηλαδή ανησυχούν για το πόσο θα κερδίσουν οι άλλοι και πως στην τελική θα μοιρασθούν τα κέρδη μεταξύ των διαφόρων δρώντων.Το επιχείρημα του πολιτικού ρεαλισμού είναι ότι τα κράτη ανησυχούν αν τα άλλα κράτη κερδίσουν περισσότερα με αποτέλεσμα να γίνουν πιο ισχυρά και να απειλήσουν την ασφάλεια τους. Έρευνες που έχουν γίνει όπως η μελέτη για την περίοδο 1972-76, αναφορικά με την αδυναμία συγκρότησης οικονομικής και χρηματιστικής ένωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατέδειξαν ότι αυτό ήταν αποτέλεσμα ανησυχιών των δρώντων (Αγγλία, Γαλλία, Ιρλανδία , Ιταλία) εάν θα καρπώνονταν λιγότερα οφέλη από την Δυτική Γερμανία. Βλ. επίσης, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωπαϊκή Άμυνα Ασφάλεια και διπλωματία* (Αθήνα: εκδ.Ποιότητα, 1999), σ.σ.192-198. Η λειτουργική θεωρία στην οποία εδράζεται εν πολλοίς η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ένωσης υποβαθμίζει εντελώς τον ρόλο των πολιτικών θεμάτων, των θεσμών αλλά και της ισχύος γενικότερα. Υποστηρίζει ότι πρέπει να μετατεθεί το κέντρο βάρους στις μακροχρόνιες διαδικασίες συστημικών αλλαγών σε τομείς που αφορούν τις καθημερινές ανάγκες. Το αποτέλεσμα όπως υποστηρίζουν οι λειτουργιστές είναι να αυξηθούν σταδιακά οι οργανισμοί διαχείρισης των λειτουργικών αναγκών (θέματα περιβάλλοντος-αλιείας κλπ), έτσι ώστε να επέλθει σταδιακά μια μετάθεση αφοσίωσης και η δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας, όπου η δομή θα προσαρμοστεί στην λειτουργία. Το επιχείρημα συνεχίζει, σημειώνοντας ότι η ολοκλήρωση είναι μια διαδικασία ικανοποίησης καταναλωτικών αγαθών, η οποία δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των κρατών όπου κυριαρχεί η συνεργασία και όχι η σύγκρουση. Το ερώτημα που τίθεται είναι: Τι γίνεται σε περίπτωση που τα οικονομικά οφέλη επισκιαστούν από θέματα υψηλής πολιτικής-άμυνας–διπλωματίας-ασφάλειας.Η λειτουργική-νεολειτουργική θεωρία λίγα έχει να πει σε αυτό το ερώτημα. Με το να πρεσβεύει ότι μακροπρόθεσμα θα ροκανιστεί η κυριαρχία των κρατών στις βάσεις της και η ικανοποίηση των αναγκών θα προκαλέσει μετατόπιση πίστης και νομιμοφροσύνης σε επίπεδο υπερδομής, δεν απαντά πως θα γίνει αυτό. Μήπως υπονοεί τον ήπιο ηγεμονισμό και τις επεμβατικές λογικές τύπου Γιουγκοσλαβίας και Ιράκ;

Τα διλήμματα ασφάλειας που προκαλούνται από την έλλειψη νομοθετικής, δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας υπαγορεύουν στα κράτη, ότι η καλύτερη πυξίδα για την άσκηση συνεπής εξωτερικής πολιτικής είναι η αρχή της αυτοβοήθειας. Μέσα από αυτά τα δεδομένα, προκύπτει και η περιορισμένη συμβολή του διεθνούς δικαίου στις διεθνείς σχέσεις αλλά και οι ευρύτερες ιδιομορφίες του σε σχέση με το εσωτερικό δίκαιο.

Ο Edward Carr στο βιβλίο του "Η εικοσαετής κρίση 1919-1939" αναφερόμενος στο θέμα της νομικής και ηθικής ισχύος σημειώνει: "Παρά την γενική παραδοχή από όλες τις χώρες ότι οι συνθήκες είναι καταρχήν νομικά δεσμευτικές, το διεθνές δίκαιο πριν το 1914 δίσταζε να θεωρήσει το δεσμευτικό χαρακτήρα αυτών των υποχρεώσεων που προβλέπονταν από αυτές τις συνθήκες. Έπρεπε να ληφθεί υπόψη ότι, ενώ τα κράτη που ενδιαφέρονταν για την διατήρηση τους status – Quo, υποστήριζαν σθεναρά την απόλυτη ισχύ των συνθηκών στο Διεθνές Δίκαιο ένα κράτος του οποίου πλήττονταν τα συμφέροντα από τη συνθήκη συνήθως την αποκήρυσσε μόλις μπορούσε ατιμωρητί. . . . Για να ανταποκριθούν οι νομικοί του Διεθνούς δικαίου ανέπτυξαν ένα υποτιθέμενο όρο rebus sic stantibus, ότι δηλαδή οι υποχρεώσεις που προέβλεπε η συνθήκη ήταν δεσμευτικές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για όσο καιρό ίσχυαν οι συνθήκες που επικρατούσαν τη στιγμή σύναψης της συνθήκης και όχι περισσότερο. Το δόγμα αυτό εάν έφτανε στη λογική του κατάληξη, θα φαινόταν ότι οδηγεί στη θέση ότι μια συνθήκη δεν έχει άλλο κύρος πέραν από εκείνο που δημιουργείται από την σχέση ισχύος των μερών που συμμετέχουν σε αυτή και ότι όταν η σχέση αυτή μεταβάλλεται, η συνθήκη παύει να ισχύει". [7]

---

[7] Βλ. Edward Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939* (Αθήνα: εκδ, Ποιότητα, 2000), σ 236.Βλ. επίσης, Bull, οπ.π. σ.σ.115-116. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που προκύπτει από την συζήτηση για την αποτελεσματικότητα του διεθνούς δικαίου, είναι "αυτό των μεταβαλλόμενων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών και πως τα κράτη πρέπει να αναλάβουν να προσαρμόσουν τους λειτουργικούς, ηθικούς και νομικούς κανόνες σε αυτές τις συνθήκες που αλλάζουν συνεχώς. Δυστυχώς όμως αυτό πρέπει να γίνει ελλείψει μιας οικουμενικής νομοθετικής αρχής αρμόδιας να καταργήσει τους παλιούς κανόνες και να επινοήσει καινούριους και με το μειονέκτημα ότι δεν υπάρχει συναίνεση ως προς το εάν ή όχι με ποιο τρόπο θα αλλάξουν οι κανόνες. Τα κράτη αλλάζουν τους κανόνες καταδεικνύοντας μέσα από τις δηλώσεις ή τις πράξεις τους, ότι έχουν αποσύρει την εμπιστοσύνη τους από τους παλιούς κανόνες και ότι την εναποθέτουν σε νέους, μεταβάλλοντας έτσι το περιεχόμενο του εθίμου ή της καθιερωμένης πρακτικής.". Η προαναφερθείσα ανάλυση, προσομοιάζει άψογα με την συνήθη πρακτική της Τουρκίας. Το τουρκικό κράτος διαχρονικά, αποφασίσει κατά το δοκούν και δρα αυθαίρετα ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, αρνούμενο συστηματικά να αναγνωρίσει τις συμβατικές υποχρεώσεις του έναντι της Ελλάδας. Ως προς τη συνθήκη της Λωζάννης π.χ. η Τουρκία δίνει την δική της ερμηνεία νομική, λειτουργική ή και ηθική, ισχυριζόμενη ότι η εν λόγω συνθήκη είχε ως στόχο την εγκαθίδρυση μιας ισορροπίας

Η προαναφερθείσα ανάλυση υπαγορεύει να στρέψουμε την προσοχή μας προς την Τουρκία και στην στρατηγική της σχετικά με την Κύπρο. Στην Τουρκία τα τέλη της δεκαετίας του 1940 και τις αρχές της δεκαετίας του 1950 αρχίζει να δρα και να αναπτύσσεται η ιδεολογία του παντουρκισμού[8]. Συγκεκριμένα το 1951 οι ημερήσιες τουρκικές εφημερίδες αρχίζουν να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο Κυπριακό ζήτημα σε μία προσπάθεια να ευαισθητοποιήσουν και να διεγείρουν την τουρκική κοινή γνώμη. Εκείνο το διάστημα υπήρχε ήδη μία οργάνωση που απασχολούνταν αποκλειστικά με το θέμα της Κύπρου. Επρόκειτο για την Τουρκική Πολιτιστική Ένωση Κύπρου (Kibris Turk Kultur Dernegi). Παράλληλα είχε δημιουργηθεί ακόμη μία οργάνωση με την ονομασία (Εστίες Τουρκικού Πολιτισμού). Στους κόλπους της ΤΠΕΚ, δραστηριοποιούνταν και δυο Τουρκοκύπριοι που ζούσαν στην Τουρκία, ο Hakil Fikret Alasya

---

μεταξύ των δυο χωρών που θα ανατρεπόταν με την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Επιπλέον στηρίζεται στους δικούς της νομικούς συμβούλους και δεν υπάρχει κάποιος αναμφισβήτητος τρόπος για να ρυθμιστούν οι διαφωνίες σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου. Απουσιάζει μια ανεξάρτητη αρχή να ερευνήσει να επιληφθεί και να αποφανθεί. Συνεπώς το όλο πλέγμα νομικών σχέσεων Ελλάδας- Κύπρου – Τουρκίας, τίθεται εν αμφιβόλω με την Τουρκία να προσπαθεί να εγκλωβίσει την Ελλάδα στην σχέση ισχύος, στην σχέση ισχυρού- αδύναμου δρώντα. Αποτέλεσμα; Η αμφισβήτηση του Status-quo στην Κύπρο με την εισβολή στην Κύπρο το 1974, οι απελάσεις ελλήνων υπηκόων από την Τουρκία το 1955, το 1964, η μη τήρηση από πλευράς της Τουρκίας των υποχρεώσεων της έναντι των κατοίκων των νησιών της Ιμβρου και της Τενέδου. Επιπρόσθετα η αμφισβήτηση της παρούσας κατανομής ισχύος στο Αιγαίο, στη θάλασσα(υφαλοκρηπίδα) και στον αέρα. Συνέπειες: Τα Ιμια, η δημιουργία γκρίζων ζωνών, ο θάνατος αθώων πολιτών το 1996 στην Κύπρο, (επεισόδια Δερύνειας). Η Τουρκία ευνοείται επίσης από την στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή που για να ευνοήσουν την διαιώνιση των δικών τους γεωστρατηγικών-γεωοικονομικών συμφερόντων παραβιάζουν σκοπίμως "προτογενώς" το διεθνές δίκαιο για να έλθει η Τουρκία να επικυρώσει "δευτερογενώς" την παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Η Τριμερής του Λονδίνου τον Αύγουστο του 1955, είναι ένα απτό παράδειγμα, όταν η Αγγλία με περισσή διπλωματική ιταμότητα, στην προσπάθεια της, να μην απειληθούν τα συμφέροντα της στην Κύπρο, ενέπλεξε την Τουρκία στο πρόβλημα, παραβιάζοντας την συνθήκη της Λοζάνης.Ποιά ήταν αυτά τα συμφέροντα; Η Κύπρος θα μπορούσε να αποτελέσει μία τεράστια αεροπορική βάση, απ' όπου θα μπορούν να εφορμούν ανενόχλητα τα συμμαχικά αεροπλάνα προς την Μέση Ανατολή και να καταστέλλουν εξεγέρσεις σε καθεστώτα, όπου η ηγεμονική δύναμη είχε άμεσα συμφέροντα.Α)Οικονομικά:Πλουτοπαραγωγικούς πόρους και εταιρείες πετρελαίου.Β) Γεωστρατηγικα:Κατασκοπευτικές βάσεις καθώς και εφεδρείες έτοιμες να λάβουν μέρος σε μια επικείμενη σύγκρουση Ανατολής-Δύσης.

[8] Βλ. Gunay Gokksu Ozdogan, "Ο Παντουρκισμός ως Εργαλείο Εσωτερικής και Εξωτερικής Πολιτικής στις Τουρκογερμανικές Σχέσεις κατά την Περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου", στο Χρήστος Τσιβιτζίογλου, Μετάφραση. *Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγτματικότητα, Τόμος Β* (Αθήνα: Εκδ. infognomon, 1994), σ.σ. 43-69. Ο Παντουρκισμός είναι ένα πολιτικό και πολιτιστικό κίνημα που αποσκοπεί στην ένωση όλων των τουρκικής καταγωγής πληθυσμιακών ομάδων. Πρωοτεμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα μεταξύ των Τούρκων της Ρωσίας. Αν και ζητήματα, όπως η γλωσσική ενότητα και η κοινή ιστορική μνήμη είχαν έρθει στο προσκήνιο από την εποχή της οθωμανικής διακυβέρνησης, άρχισαν να αποκτούν θεωρητικό υπόβαθρο και πολιτική βαρύτητα αργότερα κατά την περίοδο της Οθωμανικής διακυβέρνησης της χώρας από τα στελέχη του κινήματος " Ένωση και Πρόοδος".Οι συνεχείς ήττες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα βαλκάνια και η απώλεια εδαφών στην Οθωμανική περιφέρεια της Ρούμελης, είχαν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση της παντουρκικής ιδεολογίας, η οποία υπήρξε μία εναλλακτική πρόταση στο μέχρι τότε παραδοσιακό σύστημα ιδεών του Οθωμανικού κράτους του Ισλαάμ.

που ήταν δάσκαλος και ο Nevsat Karagil που ήταν δικηγόρος στο επάγγελμα. Τον Οκτώβριο του 1952 ο Alasya μαζί με άλλα μέλη της οργάνωσης συναντήθηκαν με τον τότε πρωθυπουργό Μεντερές για να συζητήσουν το Κυπριακό υπό τις τότε πολιτικές συνθήκες. [9]

Μία από τις πιο δραστήριες όμως οργανώσεις που άρχισαν να δραστηριοποιούνταν εκείνο το διάστημα στην Τουρκία ήταν η (Ένωση Τούρκων Εθνικιστών). Μέχρι το τέλος του 1952 η εν λόγω οργάνωση είχε ιδρύσει περισσότερα από ογδόντα παραρτήματα σε όλη την Τουρκία. Η Ένωση Τούρκων Εθνικιστών οργάνωση με καθαρά παντουρκικό χαρακτήρα, ήταν στην ουσία η οργάνωση που με την πολιτική προπαγάνδα που διενεργούσε είχε ως απώτερο στόχο να θέσει φρένο στην προσπάθεια των Ελληνοκύπριων για αυτοδιάθεση, με το να δημιουργήσει σε επικοινωνιακό επίπεδο την εντύπωση, ότι από μια τέτοια ενέργεια θα απειλούνταν οι Τουρκοκύπριοι στο νησί. Άρχισε έτσι μια προσπάθεια να καλλιεργηθεί στην διεθνή κοινή γνώμη ότι μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων υπήρχε μια σοβούσα κρίση που έθετε σε κίνδυνο την τουρκοκυπριακή μειονότητα στο νησί. [10]

Σε όλη αυτή την υπόθεση δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ο ρόλος και οι στόχοι της αποικιακής δύναμης. Η αγγλική στρατηγική είχε ως κύριο στόχο την μείωση της σχετικής δύναμης των ελληνοκυπρίων (στρατιωτικη-πολιτική-διπλωματική) με την παράλληλη αύξηση της σχετικής δύναμης των Τουρκοκυπρίων. Το όλο σκηνικό στην Τουρκία έτσι όπως εκτυλισσόταν, αποτελούσε μια θαυμάσια ευκαιρία για τους στόχους της αγγλικής διπλωματίας. Ο John Mearsheimer αναφερόμενος στη στρατηγική που εφαρμόζουν οι μεγάλες δυνάμεις για να κερδίσουν δύναμη εις βάρος των αντιπάλων τους χρησιμοποιεί τον όρο "bloodletting". [11] Η εν λόγω στρατηγική συνίσταται στο να επιβεβαιώσει η Μεγάλη Δύναμη ότι οποιοσδήποτε πόλεμος μεταξύ δύο αντιπάλων της θα είναι τόσο αιματηρός που θα εξασθενίσει την δύναμη τους. Εν προκειμένω η Τουρκία σύμμαχος της Αγγλίας με το να

---

[9] Βλ. Ιωαννίδης, οπ.π. σ.96.

[10] Βλ. Ε. Ν. Τζελεπή, *Το Κυπριακό και οι Συνωμότες* Του (Αθήνα: Εκδ. Θεμέλιο, 1975), σ.38, σ.48. Εκείνο το διάστημα ο τουρκικός τύπος προσπαθούσε να καλλιεργήσει την εντύπωση στην τουρκική κοινή γνώμη, ότι πίσω από το ελληνικό αίτημα για αυτοδιάθεση-ένωση, βρίσκονταν οι κομμουνιστές που σύμφωνα με την εφημερίδα Ζαφέρ, αποτελούσαν το 65% του πληθυσμού. Η τουρκική προπαγάνδα προχωρούσε και ένα βήμα πιο πέρα, σημειώνοντας ότι την 28η του 1954, θα γίνονταν μεγάλες σφαγές εις βάρος των Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο.

[11] Βλ. Mearsheimer, οπ.π. σ.155. Αν και ο Mearsheimer αναφέρεται σε διακρατικές συγκρούσεις, πιστεύουμε ότι η ανάλυση του είναι χρήσιμη και για τις εθνοτικές συγκρούσεις.

ενισχύει τις διχοτομικές προσπάθειες της τελευταίας επωφελούνταν από τις ανακατανομές ισχύος τόσο στο εσωτερικό της Κύπρου, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτή ήταν και η τακτική του "διαίρει και βασίλευε" που η Αγγλία εφάρμοσε καθ όλη την διάρκεια της διακοινοτικής σύγκρουσης.

Η τουρκική κυβέρνηση του Αντνάν Μεντερές, αρχικά είχε αντιμετωπίσει με εφεκτικότητα το αίτημα της πολιτικοποίησης των δραστηριοτήτων αυτών των οργανώσεων. Όταν το 1953 η Ένωση Τούρκων Εθνικιστών ζήτησε από το Δημοκρατικό Κόμμα την ίδρυση πολιτικού κόμματος, όχι μόνο απάντησε αρνητικά, αλλά διέταξε να κλείσουν όλα τα γραφεία της οργάνωσης. [12] Στη συνέχεια όμως στην προσπάθεια του (το Δημοκρατικό Κόμμα) να καταστήσει το κυπριακό, εθνικό θέμα, αλλά και να αποπροσανατολίσει την τουρκική κοινή γνώμη από τα εσωτερικά οικονομικά προβλήματα χρησιμοποίησε ως όχημα αυτές τις οργανώσεις.

Σε επίπεδο Εξωτερικής Πολιτικής η Άγκυρα πριν το 1954- έτος κατά το οποίο η Ελλάδα έθεσε το κυπριακό στον ΟΗΕ- είχε δείξει ελάχιστο ενδιαφέρον για την Κύπρο. Μάλιστα ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών, Φουάτ Κιοπρουλού είχε δηλώσει ότι η Κύπρος δεν είναι τουρκικό θέμα. [13] Τι είναι αυτό όμως που οδήγησε την τουρκική εξωτερική πολιτική σε αλλαγή πλεύσης αναφορικά με την Κύπρο;

Στην ουσία αυτή η στροφή στην τουρκική εξωτερική πολιτική, ήταν αποτέλεσμα βρετανικής παρέμβασης στην Τουρκία, αλλά και παρακίνησης της να συμμετάσχει πιο ενεργά στο ζήτημα της Κύπρου. [14] Τον Οκτώβριο του 1954 οι Βρετανοί κατάφεραν να πείσουν την κυβέρνηση Μεντερές να παρέμβει δραστικά στο θέμα της Κύπρου[15]. Στη συνέχεια η έναρξη

---

[12] Βλ. Ιωαννίδης, οπ.π. σ.96.

[13] Βλ. Βρυώνης, ο.π.π. σ.70.

[14] Στο ίδιο σ.88. Τους πρώτους μήνες του 1954 οι βρετανοί φαίνεται να ανησυχούν για την τουρκική στάση στο θέμα της Κύπρου. Στις 15 Ιουλίου 1954 στέλεχος του Φόρειν Οφις εισηγείται ότι η Βρετανία πρέπει να εντείνει τις προσπάθειες να κερδηθεί η Τουρκία. Στο ίδιο σημείωμα υπογραμμίζεται ότι θα ζημιωνόταν η θέση της Αγγλίας στα Ηνωμένα Έθνη, αν η Τουρκία υιοθετούσε ουδέτερη στάση. Βλ. επίσης, Νεοκλής Σαρρής, *Η Αλλη Πλευρά*,Τόμος ΙΙ, οπ.π. σ.σ. 79-81.

[15] Βλ. Holland "Greek-Turkish Relations, Instanbul and The British Rule in Cyprus 1954-1959" σ.328, παρατιθέμενο στο Σπύρος Βρυώνης, οπ.π. σ.70. Οι Άγγλοι διαπίστωναν ότι η Τουρκία δεν θα αντιτασσόταν στην προσπάθεια της Ελλάδας να εξασφαλίσει ευνοϊκό ψήφισμα από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, αναφορικά με το θέμα της ένωσης

του απελευθερωτικού αγώνα τον Απρίλιο του 1955[16] καθώς και η αντικατάσταση του Κιοπρουλού με τον Ζορλού ήταν δύο γεγονότα που σηματοδότησαν την οριστική μεταστροφή της Τουρκικής Πολιτικής όσο αφορά στο Κυπριακό. Ο Ζορλού διπλωμάτης με μακρόχρονη πείρα ήταν υπέρμαχος μιας πιο επιθετικής τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Αυτό το γεγονός βοηθούσε ακόμα περισσότερο τη νέα πολιτική Μεντερές αναφορικά με την Κύπρο.

Ο τούρκος διπλωμάτης Μαχμούντ Ντικερντέμ σκιαγραφεί στα απομνημονεύματα του την εικόνα που επικρατούσε στο τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών τον Αύγουστο του 1955: " Έτσι μέσα σε αυτή την περίπλοκη κατάσταση, η Κυβέρνηση Μεντερές ρίχτηκε στο Κυπριακό. Αλλά δεν είχε γίνει καμία διερεύνηση του ζητήματος σε βάθος. Κανείς δεν γνώριζε καλά την νομική, την πολιτική, την στρατιωτική και εθνολογική πλευρά του ζητήματος. Γνωρίζαμε απλώς και μόνο ότι είχαμε καταλάβει την Κύπρο το 1570 επί Σουλτάνου Σελήμ του Β, από τους Ενετούς, ότι το 1878 είχαμε παραχωρήσει την διοίκηση της Μεγαλονήσου-υπό τον όρο της προσωρινότητας-στην Αγγλία σαν τίμημα της κοινής Άμυνας και ότι στο τέλος με την Συνθήκη της Λοζάννης είχαμε μεταβιβάσει και πάλι κάθε κυριαρχικό δικαίωμα μας και πάλι στους Άγγλους. Τόσο μόνο. Ωστόσο είχε εμφανιστεί μπροστά μας ένα μεγάλο και περίπλοκό ζήτημα". [17] Η εξιστόρηση αυτή καθεαυτή του Τούρκου διπλωμάτη, καταδεικνύει ότι το όλο ζήτημα της Κύπρου ήταν περίπου άγνωστο στο Τουρκικό υπουργείο εξωτερικών. Ανέκυψε μόνο μετά από αγγλική παρέμβαση και στη συνέχεια μεθοδεύτηκε ως τουρκική αξίωση επί της Κύπρου ως αποτέλεσμα ενός κλίματος που καλλιεργήθηκε στην Άγκυρα από τον τουρκικό Τύπο και τις οργανώσεις που περιγράψαμε πιο πάνω. Η όλη ένταση θα κορυφωνόταν

της Κύπρου με την Ελλάδα. Στέλεχος του Φόρεϊν Οφις υπογράμμιζε ότι η αγγλική θέση στον ΟΗΕ θα ζημιωνόταν πολύ αν οι Τούρκοι έμεναν ουδέτεροι.

[16] Βλ. Γεώργιος Γρίβας , *Απομνημονεύματα, Αγώνας ΕΟΚΑ 1955-1959* (Αθήνα: Ιδρυμα Στρατηγού Γεώργιου Γρίβα-Διγενή, 1984),σ.σ.51-52. Όπως γράφει ο Γρίβας στα απομνημονεύματα του την 30ην Ιουνίου 1955, ανευρέθησαν σε διάφορα μέρη της Λεμεσού, τοιχοκολλημένα και μη φυλλάδια στην τουρκική γλώσσα, δια των οποίων εκαλείτο η τουρκική νεολαία της Κύπρου να βοηθήσει την "ΚΙΤΕΜΠ" τουρκική οργάνωση, εις την καταπολέμηση της ΕΟΚΑ και της Ένώσης. Κατά πληροφορία από αστυνομική πηγή, προσθέτει ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, Τούρκοι αστυνομικοί του σταθμού Λευκωσίας μετέβαιναν σε τουρκικές κοινότητες της περιοχής τους και εκπαίδευαν Τούρκους πολίτες στον χειρισμό των όπλων. Κατά την ίδια πηγή είχαν δοθεί μάλιστα και πληροφορίες στους Τούρκους αστυνομικούς, εάν παρουσιασθούν οι κατάλληλες ευκαιρίες να σκοτώνουν τους Έλληνες αστυνομικούς, στήνοντας σε αυτούς ενέδρες. Σκοπός αυτών των ενεργειών ήταν να αποδοθούν οι δολοφονίες στην ΕΟΚΑ ούτως ώστε να δημιουργηθεί γενική σύγχυση μεταξύ των αστυνομικών. Η τουρκική οργάνωση με προκήρυξη της ζητούσε την απέλαση των ελλήνων καθηγητών από το νησί, τον διαχωρισμό της εκκλησίας από την πολιτική, την απαγόρευση υψώσεως ελληνικών σημαιών και την εσαεί παραμονή της Αγγλίας στην Κύπρο.

[17] Βλ. Σαρρής, οπ.π. σ.62.

βαθμηδόν και θα εκτονωνόταν με τις βιαιοπραγίες εναντίον της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολης, τον Σεπτέμβριο του 1955. Ο τούρκος διπλωμάτης Ντικερντέμ συνεχίζοντας την εξιστόρηση του για το γεγονότα αυτά σημειώνει: "Την εποχή εκείνη ο Μεντερές ανέθεσε στον Φατίν Ρουστού Ζορλού τον χειρισμό του κυπριακού προβλήματος από όλες τις πλευρές. . . Ο Ζορλού σαν πρώτη του ενέργεια του συγκρότησε στο Υπουργείο Εξωτερικών μία ειδική επιτροπή, αποστολή της οποίας ήταν να μελετήσει το Κυπριακό από τις διάφορες πλευρές και ταυτόχρονα να καθορίσει την άποψη της Τουρκίας και την κυβερνητική στάση". [18] Όπως αναφέρει ό Ντικερντέμ, ο Ζορλού είχε θέσει δύο αρχές που θα αποτελούσαν την βάση για τις περαιτέρω εργασίες της επιτροπής: Πρώτον να πείσει η Τουρκία την παγκόσμια κοινή γνώμη, βάσει τεκμηρίων ότι επάνω στην Κύπρο έχει δικαιώματα, τουλάχιστον όσα έχει η Ελλάδα. Επιπλέον να παρασχεθεί στους Τουρκοκύπριους κάθε δυνατή βοήθεια. Στη συνέχεια η Επιτροπή αυτή αφού συγκέντρωσε όλα εκείνα τα στοιχεία που "απεδείκνυαν τους στενούς ιστορικούς, γεωγραφικούς, εθνολογικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς δεσμούς της Κύπρου με την Τουρκία"[19] συνέταξε μια "Λευκή Βίβλο". Η "Λευκή βίβλος" που μεταφράστηκε στα αγγλικά διανεμήθηκε σε όλες τις πρεσβείες της Άγκυρας στο Εξωτερικό , προπαγανδίζοντας ότι η Κύπρος είναι τουρκική.

Διαφωτιστικές για την διαχρονική τουρκική στοχοθεσία αναφορικά με την Κύπρο είναι οι δύο εκθέσεις του Νιχάτ Ερίμ, τις οποίες συνέταξε τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 1956, όταν ήταν ειδικός σύμβουλος για το Κυπριακό του Τούρκου Πρωθυπουργού Αντνάν Μεντερές. Οι κατευθυντήριες γραμμές που πήρε από την τουρκική κυβέρνηση ήταν οι εξής[20]: Α) Οι Άγγλοι να παραμείνουν στην Κύπρο. Β) αν πρόκειται να αποχωρήσουν τότε το νησί θα δοθεί σε μας. Γ)Αν δεν γίνει αυτό, τότε να διχοτομηθεί, Δ)Αυτοδιοίκηση και Ε) Αυτό που δεν επιθυμούμε καθόλου:να δοθεί η Κύπρος στην Ελλάδα. Ο Πρώτος λόγος που επικαλείται ο Τούρκος Καθηγητής στην έκθεση του, για την απόδοση της Κύπρου στην Τουρκία είναι στρατηγικός, δηλαδή η υφιστάμενη ανάγκη να βρίσκεται η στρατιωτική ισχύς του νησιού σε

[18] Στο ίδιο. σ.65
[19] Στο ίδιο σ. 66.
[20] Βλ. Γιώργος Αγγελετόπουλος, "Από τις Εκθέσεις Nihat Erim στο Μάθημα Εθνικής Ασφάλειας: Παράμετροι της Τουρκικής στοχοθεσίας για την Κύπρο (1956-2006)", (*Αδημοσίευτη εργασία, η οποία παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Δ' Κυπρολογικού Συνεδρίου, το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία από τις 29 Απριλίου, μέχρι τις 3 Μαΐου του 2008).*

σοβαρά και ανώτερα χέρια για την προάσπιση των συμφερόντων της Τουρκίας. Η επίκληση της " στρατιωτικής ασφάλειας της Τουρκίας" εξειδικεύεται στην δεύτερη έκθεση του Ερημ που ολοκληρώθηκε στις 22 Δεκεμβρίου του 1956. Αναφέρεται συγκεκριμένα:" Η Κύπρος αποτελεί από την πλευρά της άμυνας της Τουρκίας, μία εξέδρα για άλματα, η οποία δύναται να αποδειχθεί ιδιαίτερα επικίνδυνη. Για την Ελλάδα δεν είναι δυνατό να φανταστεί κανείς παρόμοιο κίνδυνο λόγω της Κύπρου. Πως μπορεί να παραγνωριστεί αυτό;Είναι δυνατόν η εγκατάλειψη της Κύπρου να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στον καθορισμό της τύχης των 25 εκατομμυρίων Τούρκων, στο α΄ή στο β΄ ζήτημα διακυβέρνησης, εξαιτίας του ότι το ζήτησε η ελληνική πλειοψηφία, επειδή δηλαδή το ζήτησαν 380 χιλιάδες άτομα, έναντι των 25 εκατομμυρίων Τούρκων". [21]

Την προσπάθεια του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών αναφορικά με το κυπριακό συνέδραμαν ο τουρκικός τύπος που δημοσίευε καθημερινά πύρινα άρθρα για την Κύπρο, καθώς και οι διάφορες οργανώσεις που είχαν ως κύριο στόχο να "ευαισθητοποιήσουν" την τουρκική κοινή για το κυπριακό ζήτημα. Το 1954 εμφανίστηκε στο τουρκικό πολιτικό προσκήνιο, η οργάνωση Kibris turktur (Η Κύπρος είναι τουρκική). Η εν λόγω οργάνωση είχε σχηματισθεί με συμμετοχή εκδοτών μεγάλων τουρκικών εφημερίδων και μέλη της Τουρκικής Εθνικής Φοιτητικής Ομοσπονδίας-ΤΕΦΟ. [22]Ηγετικές φυσιογνωμίες στην οργάνωση ήταν εκτός από τον Χικμέτ Μπιλ, ο οποίος ήταν δικηγόρος και εκδότης της εφημερίδας Hourriyet και ο

[21] Στο ίδιο, σ.4.Το επιχείρημα αυτό επαναλαμβάνεται από τις πολιτικές ελίτ της Τουρκίας ανεξαρτήτως πολιτικών αποκλίσεων επικεντρωμένο, στις μέρες μας στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας: "είναι δυνατόν να θυσιάζονται τα συμφέροντα 70 εκατομμυρίων Τούρκων χάριν των 700 χιλιάδων Ρωμιών της Κύπρου. Ο Νιχάτ Ερημ αποκρυσταλλώντας ακόμα περισσότερα την επιχειρηματολογία του, στην οποία βασίζεται η τουρκική στρατηγική για την Κύπρο, θα δηλώσει το 1971, όταν ήταν Πρωθυπουργός κατά την διάρκεια μιας ενημέρωσης για το κυπριακό ζήτημα στο τουρκικό γενικό επιτελείο: "Το Κυπριακό δεν είναι οπώς ισχυρίζονται πολλοί πρόβλημα των Κυπρίων, αλλά περισσότερο πρόβλημα της Τουρκίας...δεν μπορεί να επιτραπεί η ύπαρξη και η μετεξέλιξη μιας απειλής, την οποίας ο αντίχειρας ακουμπά στον Εβρο, τα δάχτυλα της εκτείνονται στα νησιά του Αιγαίου, ο καρπός της εγκαταστάθηκε στην Κρήτη και στη Ρόδο "απειλή", η οποία έθεσε ως στόχο την πολιτική της περικύκλωσης της Μικράς Ασιας από νότια και δυτικά καθώς και την απομόνωση της από τη Μεσόγειο, και τώρα τεντώνει το δείκτη της στην Κύπρο, ως να ήθελε να σφίξει το λαρύγγι του τουρκικού έθνους".Συνεχίζοντας ο Ερήμ, στην έκθεση του καταδεικνύει με σαφήνεια ότι εάν η Τουρκία βασίσει την επιχειρηματολογία της στην συνθήκη της Λωζάνης θα βρεθεί σε μειονεκτική θέση. Αντ'αυτού προτείνει την ανάδειξη "πολιτικών αιτίων" για την απόδοση της Κύπρου στην Τουρκία.Προτείνει έτσι τη "μέση λύση της διχοτόμησης", μέσα από την διεξαγωγή χωριστών δημοψηφισμάτων, όπου θα εφαρμοστεί η χωριστή αυτοδιάθεση στο νησί.Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι ότι ο Ερημ, υποτηρίζει ότι "στην ασφάλεια της περιοχής που θα παραχωρηθεί στους Ελληνο-Κύπριους, θα πρέπει να συμμετάσχει και η Τουρκία, καθώς το ζήτημα σχετίζεται με την ασφάλεια της, καθώς και της Μέσης Ανατολής".

[22] Βλ. Ιωαννίδης, οπ.π.σ.96.

Αχμέτ Εμιν Γιαλμάν που ήταν διακριμένος δημοσιογράφος και εκδότης της εφημερίδας Vatan όπως και ο πρόεδρος της ΤΕΦΟ.

Το καταστατικό της οργάνωσης ανέφερε ότι στόχος της οργάνωσης ήταν να προωθηθεί ο αλυτρωτισμός της Τουρκίας με απώτερο στόχο να γνωστοποιηθεί στην διεθνή κοινή γνώμη ότι η "Κύπρος είναι Τουρκική". [23] Η οργάνωση αυτή επαγγελόταν ότι όχι μόνο θα έπαιρνε την Κύπρο που ιστορικά της άνηκε αλλά ότι θα παρείχε και υπηρεσίες υπέρ του ελεύθερου κόσμου, πολεμώντας τον κουμμουνισμό. Γραμματέας της οργάνωσης ήταν ο Καμίλ Οναν που αγωνιζόταν όπως ο ίδιος προπαγάνδιζε για την ένωση της Κύπρου με την Τουρκία, όπως είχε γίνει στην περίπτωση της Αλεξανδρέτας!

Η κυβέρνηση Μεντερές στην προσπάθεια της να βρει ερείσματα για τις διεκδικήσεις της στην Κύπρο, είδε σαν ευκαιρία το όλο κλίμα που δημιουργούνταν από την δράση των οργανώσεων αυτών και δεν άργησε να τις χρησιμοποιήσει ως όχημα για τη νέα πολιτικής της. Συγκεκριμένα, τον Αύγουστο του 1954 η οργάνωση " Η Κύπρος είναι Τουρκική" είχε επίσημη συνάντηση με τον πρωθυπουργό Μεντερές στα γραφεία του Δημοκρατικού Κόμματος. Ο Μεντερές παρότρυνε το εκτελεστικό συμβούλιο της οργάνωσης να την οργανώσει νόμιμα. Αφού με αυτό τον τρόπο το Δημοκρατικό Κόμμα έδωσε τις ευλογίες του στην οργάνωση στη συνέχεια την απορρόφησε σε κεντρικό επίπεδο, κατευθύνοντας την προς τους στόχους του, που δεν ήταν άλλοι από την αναμόχλευση του τουρκικού φανατισμού όσον αφορά στην Κύπρο. [24] Η τουρκική κυβέρνηση για να ενισχύσει την διαπραγματευτική της θέση στο κυπριακό, καλλιέργησε τον φανατισμό στην τουρκική κοινή γνώμη αναφορικά με το κυπριακό και ενθάρρυνε την ένοπλη δράση στην Κύπρο με την δημιουργία της ένοπλης οργάνωσης ΤΜΤ. Έτσι ενώ η παλιότερη θέση της ήταν υπέρ της διατήρησης το Status-Quo στην Κύπρο, το 1957 η θέση αυτή μεταβλήθηκε. Τότε ο Τούρκος πρωθυπουργός διακήρυξε ότι "η διχοτόμηση του νησιού σε ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή περιοχή είναι η καλύτερη λύση στο πρόβλημα". [25] Η σαφής αντίθεση της Τουρκίας εναντίον της ένωσης της Κύπρου με την

[23] Στο ίδιο.
[24] Για την συνάντηση του Δημοκρατικού Κόμματος με τους ιδρυτές της οργάνωσης και τους στόχους του Μεντερές, βλ. Βρυώνης, οπ.π.σ.σ.94-96.Βλ.επίσης, Ιωαννίδης, οπ.π.σ.σ.101-104.
[25] Βλ. Αριστοτέλους, οπ.π. σ.87.

Ελλάδα, εκπορευόταν από τις παραδοσιακές αντιλήψεις της τουρκικής ελίτ, ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι αντίθετο με τα στρατηγικά της συμφέροντα. Η προσθήκη της Κύπρου στην ελληνική επικράτεια θα σήμαινε την οριστική περικύκλωση της Τουρκίας και θα ανέτρεπε την ισορροπία που εγκαθιδρύθηκε με την συνθήκη της Λοζάνης. [26] Στις μέρες μας, αυτή την θέση την συμμερίζονται κυρίως η ηγεσία του στρατού και οι σκληροπυρηνικοί του υπουργείου εξωτερικών. Συγκεκριμένα, οι "κεμαλιστές ευρωπαϊστές", θεωρούν ότι η Τουρκία πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειες της για να εισέλθει στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως επιβεβαίωση της Δυτικής και ευρωπαϊκής της ταυτότητας και μόνο. Ωστόσο θεωρούν ότι αυτή η διαδικασία θα πρέπει γίνει χωρίς να κάνει η Τουρκία τις απαιτούμενες αλλαγές στις δομές τις και στις πολιτικές της. Για τους "κεμαλιστές ευρωπαϊστές", το κυπριακό πρόβλημα είναι θέμα γεωπολιτικής ασφάλειας και εθνικής περηφάνειας. [27]

Στο μεταξύ, στο μικρό-επίπεδο της κυπριακής κοινωνικό-πολιτικής σκηνής οι Τουρκοκύπριοι δεν άργησαν να εκδηλώσουν την αντίθεση τους στο αίτημα των Ελληνοκύπριων για αυτοδιάθεση. Πρέπει να αναφέρουμε ότι η πρώτη τουρκοκυπριακή οργάνωση δημιουργήθηκε το 1943 και έφερε την ονομασία, "Σύνδεσμός της Τουρκοκυπριακής Μειονότητας", (ΚΑΤΑΚ). Οι κύριοι στόχοι της οργάνωσης ήταν να αντισταθεί στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και να υποστηρίξει την διαιώνιση της Βρετανικής κυριαρχίας στο νησί. Ωστόσο σε ανακοίνωση που εξέδωσε η ΚΑΤΑΚ το 1947, δεν παρέλειπε να σημειώσει ότι " σε περίπτωση που η Βρετανία εγκατέλειπε την Κύπρο, το νησί έπρεπε να επιστραφεί στην Τουρκία"[28]. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Φαζίλ Κουτσούκ που ήταν μέλος της αποσύρθηκε το 1945 και ίδρυσε το "Εθνικό Τουρκικό Κόμμα της Κύπρου". Το κόμμα του Κουστούκ επισκίασε την οργάνωση αυτή που τελικά διαλύθηκε το 1949.

---

[26] Βλ.Νεοκλης Σαρρής, *Η Άλλη Πλευρά, Τόμος Πρώτος, Πολιτική Χρονογραφία της Εισβολής στην Κύπρο* (Αθήνα: Εκδ. Γραμμή, 1977), Πρόλογος λε', μγ. Σύμφωνα με την επίσημη θέση της τουρκικής στρατογραφειοκρατίας και όχι μόνο, σε περίπτωση που η Κύπρος ενωνόταν με την Ελλάδα θα κινδύνευε η ασφάλεια της Τουρκίας. Σύμφωνα με την θέση αυτή από τα Δαρδανέλια μέχρι την Κύπρο, όλες οι ακτές της Τουρκίας περιστοιχίζονται από ελληνικά νησιά. Η Κύπρος ελέγχει την είσοδο της εξόδου της Αττάλεια, της Μερσίνας, και της Αλεξανδρέττας. Σε περίπτωση ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, η Τουρκία θα ήταν κυκλωμένη από την Ελλάδα "βρόγχος του θανάτου".

[27] Βλ.Philippos Savides, *Eliamep Policy Paper No1, Cyprus at The gate of the European Union: Scenarios, Challenges and Prospect* (Athens: Eliamep, 2002), σ.36.

[28] Βλ. Soullioti, Volume One, οπ.π. σ.49.

Η ένοπλη αντίδραση των Τουρκοκυπρίων στην ΕΟΚΑ, ήταν η ίδρυση της παράνομης οργάνωσης ΒΟΛΚΑΝ (Καλοκαίρι 1955) από τον ηγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας Φαζίλ Κουτσούκ. [29] Η εν λόγω οργάνωση αρχικά ήταν μια μικρή ομάδα ανθρώπων που αποτελούνταν κυρίως από Τουρκοκύπριους επικουρικούς αστυνομικούς. [30] Στη συνέχεια επεκτάθηκε συμπεριλαμβάνοντας ευρύτερο κύκλο ατόμων. Τα μέλη της ΒΟΛΚΑΝ έφταναν τους 100 καλά οπλισμένους άντρες, ενώ οι αξιωματούχοι της ήταν Τούρκοι κυβερνητικοί υπάλληλοι που μπορούσαν να έχουν πληροφορίες από πρώτο χέρι για τις δυνάμεις ασφαλείας της ΕΟΚΑ. [31] Η Βολκάν δεν δίστασε να ασκήσει τρομοκρατία εναντίον των διαφωνούντων Τουρκοκυπρίων. Με προκήρυξη της στις 20 Δεκεμβρίου 1955 απειλούσε τους Τουρκοκύπριους να μην πηγαίνουν σε ελληνοκυρπαικές γειτονιές, να μην πηγαίνουν στους κινηματογράφους ή σε οποιαδήποτε εορταστική τους εκδήλωση, " ειδάλλως όσοι παρακούσουν αυτοί τη διαταγή θα θεωρούνται προδότες της πατρίδας και δεν θα μας τύπτει καθόλου η συνείδη μας για την καταστροφή που θα υποστούν τούτοι με τα αντίποινα που θα εφαρμόσουμε"[32]

Η Αγγλική διοίκηση στην Κύπρο τηρώντας δύο μέτρα και δύο σταθμά, επεδείκνυε ανοχή στις παράνομες ενέργειες της Βολκάν. [33] Δεν ήταν λίγα τα περιστατικά που έβλεπαν το φως της δημοσιότητας εκείνη την εποχή και αφορούσαν την περίεργη στάση που τηρούσαν οι Άγγλοι.

---

[29] Βλ. Παπαδημήτρης-Πετρίδης, οπ.π. σ.295.

[30] Οι επικουρικοί αστυνομικοί είχαν στρατολογηθεί από τις τάξεις των τουρκοκυπρίων, από τον Κυβερνήτη Χάρτιγκ. Οι αστυνομικές αυτές δυνάμεις συγκρούονταν συχνά με την ΕΟΚΑ αλλά και με τους Ελληνοκύπριους. Η αγγλική διοίκηση στην Κύπρο επεδείκνυε μία ύποπτη ανοχή στις ενέργειες αυτές της ΒΟΛΚΑΝ. Με την ενέργεια της αυτή η Ηγεμονική αποικιακή δύναμη, έριχνε νερό στο μύλο της διακοινοτικής σύγκρουσης. Η ίδια μέθοδος είχε χρησιμοποιηθεί και στην Παλαιστίνη όταν οι Άγγλοι δημιούργησαν μία ειδική αστυνομική δύναμη αποτελούμενη από Εβραίους για να καταστείλουν την εξέγερση των Αράβων του 1936-1939. Η ομοιότητα στο επίπεδο της τακτικής μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι Βρετανία προσπαθούσε να δημιουργήσει στη νήσο διακοινοτική σύγκρουση μηδενικού αθροίσματος, αδιαφορώντας για τις όποιες συνέπειες της τακτικής αυτής.

[31] Βλ. Παπαδημήτρης-Πετρίδης, οπ.π. σ. 295.

[32] Βλ.Αγγελετόπουλος, οπ.π. σ.σ.10-11.

[33] Βλ.Γρίβας, οπ.π. σ.σ. 98-99. Όπως μας πληροφορεί και ο Γρίβας, οι κρούσεις της Αγγλίας στην Τουρκική κυβέρνηση για να χρησιμοποιηθούν οι Τουρκοκύπριοι εναντίον των ελληνοκυπρίων δεν ήταν ενθαρρυντικές και δεν έφεραν από την αρχή το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Ωστόσο επί τούτου ο Γρίβας παρατηρεί "Προ των δελεαστικών προτάσεων των Άγγλων φαίνεται ότι η Τουρκική Κυβέρνηση επείσθη να θυσιάσει την φιλία της με την Ελλάδα, με ανταλλάγματα επί της Κύπρου." Και προσθέτει : " Οι Άγγλοι άρχισαν να εξοπλίζουν του Τούρκους τόσο επίσημα όσο και ανεπίσημα. Το επικουρικό σώμα της αστυνομίας που είχε στρατολογηθεί από Τουρκοκύπριους χρησιμοποιούνταν εναντίον των Ελλήνων. Μερικοί από αυτούς-σύμφωνα με τον Γρίβα-δεν είχαν καν λευκό ποινικό μητρώο". Συνεχίζοντας ο αρχηγός της ΕΟΚΑ αναφέρει ότι η "Βολκάν" εκπαιδευόταν από τους Άγγλους. Μάλιστα, σε μερικές περιπτώσεις είχαν συμβεί εκρήξεις βομβών στα σπίτια αυτών των Τουρκοκυπρίων, αλλά αυτά τα περιστατικά συγκαλύπτονταν από τις αρχές. Επίσης καμία δικαστική διαδικασία δεν αναλαμβανόταν εναντίον τους.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με μαρτυρίες την στιγμη που εκτυλισσόταν ένα επεισόδιο βιαιοπραγιών της ΒΟΛΚΑΝ (Ηφαίστειο) εναντίον των Ελληνοκυπρίων, ο βρετανικός στρατός που ήταν παρόν στη σκηνή εξαφανίστηκε ως δια μαγείας, αφήνοντας ανενόχλητη την οργάνωση να "διεκπεραιώσει" το έργο της. [34] Οι αγγλικές αρχές έδειχναν μία αδικαιολόγητη ανοχή σε τουρκικά πλοία που έρχονταν από την Τουρκία, με φορτίο που περιείχε οπλισμό για τους Τουρκοκύπριους. . Επίσης, οι επικουρικοί αστυνομικοί- με την ανοχή της αγγλικής διοίκησης- παρείχαν την πλήρη κάλυψη τους, στους Τούρκους που μετέφεραν τα όπλα σε διάφορα σημεία της Κύπρου. [35]

Η ΒΟΛΚΑΝ αποτέλεσε την βάση εκείνη για την ίδρυση της μαζικότερης τουρκοκυπριακής ένοπλης οργάνωσης ΤΜΤ. Η τουρκοκυπριακή τρομοκρατική οργάνωση, ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1957 από τον Ραούφ Ντεκτας. Αργότερα τεράστια ποσά διατέθηκαν από το Γραφείο Ειδικού Πολέμου της Τουρκίας για τον εξοπλισμό χιλιάδων Τουρκοκυπρίων. Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Φατίν Ρουστού Ζορλού, όπως έχουμε ήδη σημειώσει ήταν υπέρμαχος μιας πιο επιθετικής πολιτικής για την Κύπρο. Ο Ζορλού ήταν ο άνθρωπος που πρότεινε τη δημιουργία της και αγωνίστηκε για τον εξοπλισμό της. Ο κυριότερος στόχος της οργάνωσης όπως τον περιγράφει ο Ζορλού ήταν: "Δημιουργία ανταρτοπόλεμου και ένοπλη στήριξη των θέσεων της Τουρκίας και αν παραστεί ανάγκη και το επιτρέψουν οι συνθήκες γενικό ξεσηκωμό για να τεθεί η Κύπρος κάτω από τον έλεγχο της Τουρκίας."[36]

Το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών σε συνεργασία με τον Ραούφ Ντεκτάς, τον Αύγουστο του 1958, αναδιοργάνωσε την οργάνωση και στην ηγεσία της, τέθηκε επικεφαλής ο Τούρκος συνταγματάρχης Ριζά Βουρουσκάν. [37] Τότε ήταν που άρχισε να επιδίδεται σε βανδαλισμούς εναντίον των Ελληνοκυπρίων σκορπώντας τον τρόμο και τον θάνατο στο νησί.

---

[34] Βλ. Πουρνάρας οπ.π. σ.200.

[35] Βλ. Γρίβας, οπ.π. σ.188.

[36] Βλ. Σπύρος Αθανασιάδης, *Φάκελος ΤΜΤ,* Πρώτη Εκδοση (Λευκωσία (χ.ον.εκδ.) 1998), σ.7.

[37] Βλ.Παπαδημήτρης-Πετρίδης, οπ.π. σ.296. Ο Ντεκτάς σε συνέντευξη στις 20 Ιανουαρίου του 1980, στην εφημερίδα Ταιμς του Λονδίνου, δήλωσε ότι ίδρυσε την ΤΜΤ με μερικούς φίλους του, για να οργανώσει τους Τουρκοκύπριους ατάκτους. Ο Ντεκτάς ομολόγησε ότι ουσιαστικά πήρε την πρωτοβουλία από τον Κουτσιούκ, χωρίς να το γνωρίζει ο Κουτσιούκ. Στην συνέχεια αναφέρει ότι αυτός δρούσε ως πολιτικός σύμβουλος, ενώ αξιωματικοί από την Τουρκία είχαν τεθεί επικεφαλής της οργάνωσης. Συγκεκριμένα η αρχηγία της οργάνωσης παραδόθηκε στον υπολοχαγό του τουρκικού στρατού Ριζά Βουρουσκάν, που είχε πολεμήσει στον πόλεμο της

Αποδεικτικό στοιχείο των προθέσεων της τουρκικής και τουρκοκυπριακής ηγεσίας ήταν το γεγονός ότι με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ η ΕΟΚΑ ανέστειλε τη λειτουργία της η ΤΜΤ συνέχισε να εξοπλίζεται,[38] έχοντας 5000 ετοιμοπόλεμους άνδρες. [39] Στις 4 Αυγούστου του 1958, ενώ Η ΕΟΚΑ διέταξε αναστολή της δράσεως της μετά από εκκλήσεις του Καραμανλή και του Μακαρίου, η ΤΜΤ συνέχισε την δράση της εναντίον των Ελλήνων. [40]

Συμπερασματικά αναφέρουμε ότι η δράση των παντουρκικών αυτών οργανώσεων στην Τουρκία έθεσε τα θεμέλια της αμφισβήτησης, του στάτους κβο στην Κύπρο και εδραίωσε την αξίωση της Τουρκίας για την διχοτόμηση της Κύπρου. Κυβέρνηση και αντιπολίτευση (Ρεμπουπλικανικό Λαϊκό Κόμμα) στην Τουρκία συμφωνούσαν απόλυτα ως προς τις αυτών των οργανώσεων. Η συνεισφορά των οργανώσεων αυτών στην τουρκική στρατηγική δεν πρέπει να θεωρείται αμελητέα γιατί ήταν ο κυριότερος παράγοντας διέγερσης και ευαισθητοποίησης των μαζών στην Τουρκία. Η συμμαχία ανάμεσα στον τύπο, στο φοιτητικό και στο συνδικαλιστικό κίνημα, σε συνδυασμό με τις ευλογίες της κυβέρνησης Μεντερές βοήθησε στο να συγκεκριμενοποιηθεί η τουρκική στρατηγική στο Κυπριακό και να έλθει ενωμένη-αντιμέτωπη με την ελληνοκυπριακή. Η Αγγλία στο παρασκήνιο και άλλοτε στο προσκήνιο θα ευνοηθεί από τις ανακατατάξεις που συντελούνται στο τουρκικό πολιτικό σύστημα και στην προσπάθεια της να αδράξει οφέλη θα τις ενισχύσει ακόμα περισσότερο. Αυτές είναι και οι προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας θεωρούνταν από τις Μεγάλες Δυνάμεις πιο σημαντική από αυτή της Ελλάδας.

Κορέας. Ο Βουρουσκάν έφτασε μυστικά στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1958 από την περιοχή τρία μίλι της Κερύνειας. Ο Βουρουσκάν έφτασε στην Κύπρο προσποιούμενος τον επιθεωρητή τραπέζης. Αργότερα, ημέρα ιδρύσεως της ΤΜΤ ορίστηκε η Πρώτη Αυγούστου του 1958, προς ένδειξη ευγνωμοσύνης και τιμής προς τον Βουρουσκάν.

[38] Το πλοιάριο Ντενίζ έφτασε στις αρχές του 1959 στην Κύπρο, μεταφέροντας οπλισμό για την ΤΜΤ.

[39] Βλ. Αθανασιάδης, οπ.π. σ.9.

[40]Βλ.Παπαδημήτρης-Πετρίδης, οπ.π. σ.301.Στις 5 Αυγούστου του 1958 δολοφονήθηκε η Ελένη Κωνσταντινίδου από τους Τούρκους με βάναυσο τρόπο: Οι Τούρκοι που την είχαν απειλήσει προηγουμένως να εγκαταλείψει ο σπίτι της την κτύπησαν μέχρι θανάτου και στη συνέχεια την ακρωτηρίασαν.

5. Η ελληνική στρατηγική και διπλωματική προσπάθεια στο Κυπριακό τη δεκαετία του 1950

Η στρατηγική και η διπλωματική τακτική που ασκούνταν από την τότε ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπιζε εν τη γενέσει της αρκετά προβλήματα λόγω της ιδιομορφίας του κυπριακού προβλήματος καθ'εαυτού: Από την μία πλευρά το πρόβλημα της Κύπρου αφορούσε το ελληνικό πληθυσμό της Κύπρου, που όμως δεν άνηκε στα όρια του ελλαδικού χώρου. Από την άλλη, οποιαδήποτε προσπάθεια για διεθνοποίηση του ζητήματος προκαλούσε την αναπόδραστη ανάμειξη τρίτων δρώντων στο πρόβλημα. Αυτές οι χώρες -η Αγγλία, η Τουρκία και οι ΗΠΑ- είχαν εξ αντικειμένου συγκρουόμενα συμφέροντα με την Ελλάδα. [1] Η Αγγλία για να αντικρούσει την ελληνική προσπάθεια στον ΟΗΕ είχε αγκιστρωθεί σε μια νομικίστικη προσέγγιση του όλου θέματος. Σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών άρθρο 2 παράγραφος 7, απαγορεύεται η επέμβαση των κρατών σε ζητήματα που ουσιαστικά ανήκουν στη δικαιοδοσία οποιουδήποτε άλλου κράτους. Στην προσπάθεια της η Μεγάλη Βρετανία, να διαιωνίσει στο διηνεκές την επικυριαρχία της στο νησί υποστήριζε ότι η ανάμιξη της Ελλάδας στο ζήτημα παραβίαζε τον Χάρτη του ΟΗΕ.

Επιπρόσθετα, οι συμμαχικές δεσμεύσεις της Ελλάδας που απέρρεαν από την συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ την έφερναν αυτόματα σε σύγκρουση με τους συμμάχους της (Αμερική, Αγγλία, Τουρκία) που ήταν αντίθετες με την αυτοδιάθεση της Κύπρου. Επιπλέον η Ελλάδα ήταν "ασύμμετρα εξαρτημένη"[2] από την ηγέτιδα δύναμη του ΝΑΤΟ με αποτέλεσμα να μειώνονται

---

[1] Η Αγγλία ήθελε να διαιωνίσει την επικυριαρχία την στην Κύπρο, πράγμα που την καθιστούσε αρνητική στην οποιαδήποτε συζήτηση για παραχώρηση πραγματικής αυτοδιάθεσης-ανεξαρτησίας και συλλογικής ελευθερίας στους Κυπρίους. Η Τουρκία από την άλλη πλευρά αξίωνε την διχοτόμηση της νήσου. Η Αγγλία συνεπώς είχε συμπληρωματικά συμφέροντα με την Τουρκία και η Τουρκία με την Αγγλία: Η μεν Αγγλία με το να ευνοεί τις διχοτομικές επιδιώξεις της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων έθετε φρένο στο αίτημα των ελληνοκυπρίων για αυτοδιάθεση, ενώ η Τουρκία με το να ζητάει επιμόνως την διχοτόμηση της Κύπρου ευνοούσε την παραμονή της Αγγλίας ως επικυρίαρχης δύναμης στην Κύπρο.Επιπρόσθετα, η Αγγλία επεφύλαττε για τον εαυτό της, τον ρόλο του διαιτητή στην σύγκρουση Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων.

[2] Βλ. Handel, οπ.π. σ.132. Ο Michael Handell, ασχολούμενος με τις σχέσεις αδύνατων – ισχυρών δρώντων στο διεθνές σύστημα και ειδικότερα με τις επίσημες συμμαχίες μεταξύ αδύνατων και ισχυρών κρατών, σημειώνει: Σε μερικές περιπτώσεις η σχέση μιας μεγάλης δύναμης και ενός αδύνατου κράτους μπορεί να πάρει μια όχι και τόσο ευνοϊκή για το τελευταίο μορφή. Το αδύνατο κράτος μπορεί να πάρει προστασία και υλική (οικονομική) βοήθεια όταν την χρειαστεί, αλλά πρέπει να παραχωρήσει υπηρεσίες που περιορίζουν τα όρια δράσης και επιλογής του πάνω σε διάφορα διεθνή ζητήματα. Μια πελατειακή σχέση, προσθέτει, αποτελεί μία σχέση μεταξύ άνισων

αρκετά τα όρια των διπλωματικών της ελιγμών. Όπως σημειώνει ο Kenneth Waltz: " Σχετικά ανεξάρτητα κράτη είναι σε πιο ισχυρή θέση από τα σχετικά εξαρτημένα. Εάν εξαρτώμαι περισσότερο σε εσένα από ότι εσύ σε μένα, τότε εσύ διαθέτεις πολύ περισσότερος τρόπους για να με επηρεάσεις και να ελέγξεις την τύχη μου από το ότι μπορώ να κάνω εγώ για την δική σου τύχη". [3]

Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι από τις αρχές του εικοστού αιώνα είχε διαφανεί η εξάρτηση της Ελλάδας, από την Δύση και κυρίως την Αγγλία. Συγκεκριμένα όταν ο Πρεσβευτής της Ελλάδας στο Λονδίνο Δημήτριος Κακλαμάνος έθεσε υπόψη του Φόρεϊν Οφις, στην Διάσκεψη Ειρήνης, τις ελληνικές διεκδικήσεις παρέλειψε να αναφερθεί στην κυπριακή υπόθεση. Επιπλέον στην ίδια διάσκεψη, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έθιξε ακροθιγώς το Κυπριακό Πρόβλημα γιατί δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τους Αγγλους.[4]

δρώντων. Ο συγγραφέας συνοψίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που μπορεί να προσιδιάζουν στην ιδεατή αυτή σχέση, παραθέτει τέσσερις τύπου σύνδεσης, μιας Μεγάλης Δύναμης με ένα Αδύνατο Κράτος: 1) Είναι εργαλειακές σχέσεις μεταξύ δρώντων άνισης δύναμης και άνισου γοήτρου. Βασίζονται στην αμοιβαιότητα -όπως αυτή διακρίνεται από τον απλό εξαναγκασμό- στη ανταλλαγή υλικών αγαθών, ασφάλειας, υπηρεσιών, νομιμοφροσύνης. Πολύ συχνά υπάρχει μια ασυμμετρία σε αυτές τις σχέσεις ευνοώντας το κράτος προστάτη, ανεξάρτητα από την αμοιβαιότητα στην όλη διαδικασία. Η σχέση στηρίζεται σε όρους, ως προς τον χαρακτήρα της. 2) Η ανταλλαγή αξιολογείται αμοιβαία και από τα δυο μέρη. Εξαναγκασμός, χειραγώγηση και εξουσία υπάρχουν στο παρασκήνιο αλλά δεν είναι κυρίαρχα. Η ανισορροπία δύναμης δεν είναι τόσο μεγάλη για να επιτρέψει μια σχέση απλής υποταγής. Η σχέση είναι μια σχέση μεταξύ εθελοντισμού και υποταγής.3) Η διαπραγματευτική δύναμη του προστάτη (Patron) είναι εξ ορισμού πολύ πιο μεγάλη από αυτή του κράτους εντολέα. Οι πηγές που έχει στην διάθεση του και μπορεί να τις προσφέρει (στο κράτος εντολέα) χαρακτηρίζονται συχνά από ένα μονοπολιστικό στοιχείο. Το κράτος προστάτης συγκεντρώνει τα κράτη εντολείς επί τη βάσει της δυνατότητας του να τα βοηθήσει. 4) Το κράτος εντολέας έχει συνήθως μία ηθική ή συμβατική υποχρέωση που τον δεσμεύει στον κηδεμόνα του. Η στάση του καθορίζεται: Α) από τη διαθεσιμότητα άλλων κηδεμόνων που μπορούν να παραχωρήσουν την ίδια προστασία ή υλική υποστήριξη, αλλά και την κινητικότητα των κρατών-πελατών μεταξύ εναλλακτικών κηδεμόνων. Β) από το βαθμό που ο κηδεμόνας είναι εξαρτημένος από τις υπηρεσίες του πελάτη του. **Κατά την άποψη μας, ο τρίτος τύπος αντανακλούσε την σχέση που είχε αναπτυχθεί μεταξύ της Μεγάλης δύναμης (ΗΠΑ-Patron) και του αδύνατου κράτους (Ελλάδα-client).** (Η έμφαση είναι δική μου).

[3] Βλ. Kenneth N. Watz, "Structural Realism After The Cold War", *International Security*, Vol.25, no.1, 2000. σ.15. Ο συγγραφέας από μια άλλη οπτική γωνία αυτή της οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών, προκρίνει τον όρο ασύμμετρη αλληλεξάρτηση όπου μερικά κράτη είναι περισσότερο εξαρτημένα από μερικά άλλα με αποτέλεσμα τα μικρά κράτη να χάνουν περισσότερο την δυνατότητα τους να ελέγχουν εξωτερικά ζητήματα, ενώ τα μεγαλύτερα κράτη οδηγούνται ολοένα και περισσότερο σε παρεμβατισμό, επεκτατισμό και ηγεμονικές πολιτικές.

[4] Βλ. Γιάννης Πικρός, *Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό* (Αθήνα: Εκδ.Φιλιππότη, 1980), σ.σ.27-30.Ο Ελευθέριος Βενιζέλος δεν έθιξε το Κυπριακό, καθώς η Βρετανική Κυβέρνηση μέχρι τότε ήταν η πρώτη μεγάλη δύναμη ου επαύξησε το ελληνικό κράτος με την παραχώρηση των Ιονίων Νήσων.Υπήρχαν εξάλλου, οι άλλες μητροπολιτικές διεκδικήσεις για όλα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, συμπεριλαμβανόμενων και των Δωδεκανήσων.Ο Ελληνας πολιτικός θεωρούσε ότι αργά ή γρήγορα η Αγγλία θα παραχωρούσε την Κύπρο στην Ελλάδα.Είχαν προηγηθεί οι

Συναφώς, η μετεμφυλιακή περίοδος για την Ελλάδα έφερε εμφανές το στίγμα της επέμβασης της Αγγλίας στο πολιτικό σύστημα της Ελλάδας,[5] αλλά πρώτα και κύρια το μέγεθος της βοήθειας που της παρείχε η Αμερική, μέσω των κονδυλίων του Σχεδίου Μάρσαλ, αμέσως μετά την εκπόνηση του δόγματος Τρούμαν. Έτσι, πολλές φορές το εθνικό συμφέρον της προώθησης του εθνικού θέματος ερχόταν σε σύγκρουση με το συμμαχικό συμφέρον. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, αλλά και εντός των ορίων του άναρχου διεθνούς συστήματος η ελληνική διπλωματία έπρεπε να αναπτύξει την όσο το δυνατό πιο ορθολογιστική πολιτική στρατηγική, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την αντίπαλη τουρκο-βρετανική.

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, χωρίς να αμφισβητήσει την προσήλωση της προς την Δύση αποφασίζει να προβεί σε μια σειρά ενεργειών σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσει τα πλέγματα ισχύος που προκαλούνταν από το αγγλο-τουρκικό μέτωπο, που δρα αρκετές φορές με τις ευλογίες των Ηνωμένων Πολιτειών. Χωρίς να αμφισβητεί τις Νατοϊκές δεσμεύσεις της Ελλάδας, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έστρεψε την προσοχή της

δύο αγγλικές προτάσεις της Βρετανίας το 1912-13 (Δεκέμβριο 12-Ιανουάριο 13) και το 1915 για παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα.Στην πρώτη περίπτωση η Βρετανία είχε προτείνει στην Ελλάδα να της παραχωρήσει την Κύπρο με την ανταλλαγή λιμενικών διευκολύνσεων στο Αργοστόλι της Κεφαλληνίας.Η πρόταση έγινε στα πλαίσια της ευρύτερης αγγλικής στρατηγικής ενόψει και των παραμονών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.Ωστόσο, οι διαπραγματεύσεις του Ελευθέριου Βενιζέλου με τους Αγγλους δεν ολοκληρώθηκαν καθώς συνάντησε την σφοδρή αντίθεση των ανακτόρων και των φιλογερμανών συνεργατών του, που δεν ευνοούσαν την διπλωματική προσέγγιση του Βενιζέλου με τους Αγγλους.Η δεύτερη πρόταση έγινε το 1915, από τον Άγγλο Υπουργό Εξωτερικών, Εντουαρτ Γκρέυ, σε αντάλλαγμα η Ελλάδα να τερματίσει την ουδετερότητα της και να ταχθεί στο πλευρό της Σερβίας και της Βουλγαρίας.Η εν λόγω πρόταση απορρίφθηκε από τον τότε πρωθυπουργό Αλέξανδρο Ζαΐμη.Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω πρόταση ήταν προσωπική πρωτοβουλία του Γκραίη που δεν είχε προηγουμένως ενημερώσει, το υπουργικό συμβούλιο, αλλά και ούτε τους συμμάχους της Αγγλίας.**Πρέπει να επισημάνουμε ότι διαχρονικά το Υπουργείο Αποικιών, το Υπουργείο Εξωτερικών, το Υπουργείο Οικονομικών και τα Επιτελεία των τριών όπλων ήταν απόλυτα αντίθετα στην παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα.Αυτή η αντίθεση εντασσόταν στον ευρύτερο ανταγωνισμό μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, δηλαδή μεταξύ της Αγγλίας και της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας.Η Κύπρος σύμφωνα με τους Αγγλους στρατηγούς περιείχε μελλοντικά τη δυνατότητα εξισορρόπησης μίας εχθρικής γαλλικής, ιταλικής ή γερμανικής βάσης στη νότια ακτή της Μικράς Ασίας ή ακόμα και στη Συρία.Οι δυνατότητες για τη δημιουργία αεροπορικής βάσης στην Κύπρο ήταν αρκετά καλές.Η βασική υπόθεση εργασίας ήταν όσο η Κύπρος βρισκόταν υπό βρετανική κυριαρχία δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί εναντίον των Βρετανικών συμφερόντων.**(Η έμφαση είναι δική μου).

[5] Βλ J.O. IATRIDES "The Truman Doctrine the Beginings of the United States Penetration in Greece" στο T.Couloumbis, S.Hicks, *US Foreign Policy, Toward Greece and Cyprus* (Αθήνα:Εκδ.Παπαζήση), σ.σ.26-44. Η Μεγάλη Βρετανία στην προσπάθεια της να αποτρέψει την άνοδο αριστερών δυνάμεων στην Ελλάδα κατηγορήθηκε ότι παραβίαζε την συμφωνία της Βάρκιζας. Συγκεκριμένα είχε καταφέρει να επιβάλει Άγγλους σε όλα τα σημαντικά κέντρα λήψης αποφάσεων στην Ελλάδα.

ελληνικής διπλωματίας προς τις αραβικές χώρες και το κίνημα των αδεσμεύτων. [6] Το κίνημα των αδεσμεύτων αποτελούσε τον τρίτο πόλο που θα μπορούσε να δράσει εξισορροπιστικά στις πολιτικές στρατηγικές των δύο υπερδυνάμεων. Είχε αναδυθεί μέσα από τα συντρίμμια της αποικιοκρατίας και αποτελούνταν κατ' εξοχήν από δυνάμεις πρώην αποικίες.

Εξάλλου, στην κρίση του Οκτωβρίου του 1956 η Ελληνική κυβέρνηση συντάχθηκε με τον Νάσερ για να προστατεύσει την ελληνική κοινότητα στην Αίγυπτο[7], αλλά και για να εξασφαλίσει τους αραβικούς ψήφους για την υπόθεση της Κύπρου στον ΟΗΕ. Αυτός ήταν και ο λόγος που αρνήθηκε να συμμετάσχει σε πολυμερή διάσκεψη στο Λονδίνο με πρωτοβουλία της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και των ΗΠΑ. Επιπλέον, κατήγγειλε το όλο ζήτημα στον ΟΗΕ και αρνήθηκε την χρήση του εθνικού εναέριου χώρου και των αεροδρομίων της στα συμμαχικά αεροπλάνα που επιτέθηκαν εναντίον της Αιγύπτου. [8]

Είναι γνωστό ότι η κρίση του Σουέζ σηματοδοτεί την οριστική απώθηση της Μεγάλης Βρετανίας από την χορεία των μεγάλων δυνάμεων, αλλά και τους πρώτους μεταπολεμικούς τριγμούς στις σχέσεις Ηνωμένων Πολιτειών- Βρετανίας. Την αμερικανό-βρετανική αυτή διάσταση επιχείρησε να την εκμεταλλευθεί η ελληνική εξωτερική πολιτική αποδεχόμενη το αμερικανικό δόγμα Αιζενχάουερ. [9] Στόχος της Ελλάδας ήταν να αποσυνδέσει τις Ηνωμένες Πολιτείες από το βρετανικής επινόησης σύμφωνο της Βαγδάτης[10] και να στηρίξει τα φίλια αραβικά καθεστώτα σε περίπτωση που θα χρειάζονταν βοήθεια. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ στην

---

[6] Βλ.Ιωάννης Βαληνάκης, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988* (Αθήνα: Εκδ.Παρατηρητής, 1989), σ.σ. 73-77.

[7] Aide Memoire of The Position of The United Kingdom Goverment In regard to Cyprus, FO371/123933.Ενας από τους παράγοντες που η Αγγλία ήταν απρόθυμη να παραχωρήσει αυτοδιάθεση στους Ελληνοκυπρίους ήταν και το γεγονός ότι στην Αίγυπτο υπήρχε μία εύρωστη ελληνική μειονότητα.Οι Άγγλοι στρατηγοί μεταξύ των διαφόρων υποθετικών σεναρίων που επεξεργάζονταν ήταν και αυτό, ενός περιφερειακού πολέμου μεταξύ των Αραβικών κρατών και του Ισραήλ.Εάν π.χ. η Αίγυπτος επιτίθετο στο Ισραήλ, τότε-σύμφωνα με το Foreign Office- θα ήταν δύσκολο η Αγγλία να αντεπεξέλθει στις μη Νατοϊκές δεσμεύσεις (Σύμφωνο της Βαγδάτης) από μια ελληνοκρατούμενη Κύπρο, καθώς υπήρχαν φόβοι ότι η Αιγυπτιακή κυβέρνηση θα πίεζε την ελληνική μειονότητα στην Αίγυπτο για να εξαναγκάσει την ελληνική κυβέρνηση να αρνηθεί στους Άγγλους την χρήση της Κύπρου ως βάσης.Για αυτό το λόγο η Αγγλία δεν πείθετο από το ελληνικό επιχείρημα της διατήρησης μόνο μίας βάσης στο νησί, και υποστήριζε ότι έπρεπε να διατηρήσει όλη την επικράτεια της Κύπρου ως βάση.

[8] Βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981,* Τόμος Δεύτερος (Αθήνα: Εκδ. Εστία, 2001), σ.σ.94-95.

[9] Στο ίδιο, σ. 96.

[10] Για μία ολοκληρωμένη μελέτη για το σύμφωνο της Βαγδάτης, βλ.Patrick Seale, *The Struggle for Syria: α Study of Post War Arab-Politics 1945-58* (Yale: Yale University Press, 1989), σ.σ.186-238.

ελληνική Βουλή δήλωσε ρητά ότι η Ελλάδα αποδέχτηκε το δόγμα Αϊζενχαουερ για να μπορεί να διατυπώνει άπόψη για τα μεσανατολικά δρώμενα, αλλά και γιατί μετά τις δηλώσεις της Τουρκίας για διχοτόμηση της Κύπρου, βρίσκεται σε αντίθεση μα αυτή αλλά και με την Αγγλία που την στηρίζει. [11]

Εντούτοις, η ελληνική αυτή προσπάθεια δεν απέφερε το ευκταίο, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά την διάρκεια που εκτυλισσόταν η κρίση του Σουέζ δεν διαφωνούσαν με τις Βρετανικές απόψεις για τον Νάσερ-δηλαδή ότι η ευρύτερη πολιτική του Αιγυπτίου στην περιοχή εγκυμονούσε κινδύνους για το Νατοϊκό στρατόπεδο- αλλά με τα μέσα και τις μεθοδεύσεις[12] της Μεγάλης Βρετανίας . Οι σχέσεις Αμερικής-Βρετανίας θα συσφιχθούν εκ νέου όταν το 1957 η τουρκοσυριακή κρίση θα αναδείξει και πάλι την Άγκυρα ως το βασικό ανάχωμα της κομουνιστικής διείσδυσης στην περιοχή.

Η σύμπραξη της Ελλάδας με το μέτωπο εναντίον της αποικιοκρατίας-σε μία προσπάθεια να βρεθούν ερείσματα για την υπόθεση της Κύπρου- θα υπογραμμισθεί εκ νέου με την υπερψήφιση από την ίδια στον ΟΗΕ της πρότασης των αραβοασιατικών χωρών υπέρ της αυτοδιάθεσης της Αλγερίας τον Φεβρουάριο του 1957. Σε ένα παράλληλο επίπεδο αναπτύσσει εμπορικές σχέσεις με τον ανατολικό συνασπισμό και δραστηριοποιείται οικονομικά στα Βαλκάνια.

Η ελληνική στρατηγική δεν μένει μόνο σε ενέργειες που αποσκοπούν στο να στείλουν μηνύματα που απλά καταδικάζουν τα τότε διαδραματιζόμενα εις βάρος του Κυπριακού. Αντίθετα, προβαίνει σε μια ευρεία προσπάθεια εξωτερικής εξισορρόπησης της τούρκο-αγγλικής απειλής προσεγγίζοντας την Γιουγκοσλαβία και τον Τίτο. Ο Σέρβος ηγέτης είχε διαφωνήσει με την Σοβιετική Ένωση για διάφορα ζητήματα που αφορούσαν τον τρόπο

---

[11] Βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Κωνσταντίνος Καραμανλής Αρχείο Γεγονότα και Κείμενα*, Τόμος 2 (Ιδρυμα Κωνσταντίνος Γ.Καραμανλής: Εκδοτική Αθηνών, 1992-1997), σ. 345.

[12] Βλ. Henry Kissinger, *Διπλωματία* (Αθήνα: Εκδ. Λιβάνη, 1995), σ.σ. 595-596. Η κυβέρνηση Ντάλες-Αιζενχάουερ, δεν ήθελε να διαταράσσονται σε έντονο βαθμό οι σχέσεις της Δύσης με τους Αραβες, διότι είχε ως στόχο την δημιουργία ενός περιφερειακού σύμφωνου ασφάλειας στην περιοχή, που θα χρησιμοποιούσε και τις αραβικές χώρες. Ο Αϊζενχάουερ ήταν κατηγορηματικά αντίθετος στην χρησιμοποίηση βίας και είχε μάλιστα απειλήσει τους ευρωπαίους συμμάχους του, ότι μετά από μια τέτοια ενέργεια θα τους άφηνε μόνους τους στο έλεος της Σοβιετικής Ένωσης.

εγκαθίδρυσης του σοσιαλιστικού μοντέλου.[13] Μετά από αυτό γεγονός οι σχέσεις Γιουγκοσλαβίας- Ε. Σ. Σ. Δ, ψυχράθηκαν με αποτέλεσμα η τελευταία να αποκλίνει από την πεπατημένη του ρωσικού κομμουνιστικού κόμματος.[14] Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, η Τουρκία και η Γιουγκοσλαβία είχαν υπογράψει το 1953-1954 ένα σύμφωνο φιλίας και συμμαχίας μεταξύ τους. Το σύμφωνο αυτό όμως αποδυναμώθηκε αρκετά μετά από ένα πρόσκαιρο άνοιγμα των σοβιετικών προς τον Τίτο, αλλά εξαιτίας και της ελληνοτουρκικής διαμάχης. Η Ελλάδα ωστόσο δρώντας εντός αυτών των πλαισίων επιχείρησε να τονώσει τις διμερείς τις σχέσεις με την Γιουγκοσλαβία, πραγματοποιώντας επίσκεψη στο Βελιγράδι το 1956.[15] Με αυτή την κίνηση τακτικής η Ελληνική κυβέρνηση απέβλεπε στην απομόνωση της Τουρκίας στην περιοχή, ενδυναμώνοντας ακόμα περισσότερο τον άξονα Αθήνας – Βελιγραδίου. Η συμμετοχή της Ελλάδας και της Αιγύπτου από κοινού με την Γιουγκοσλαβία στην διάσκεψη του Μπριόνι, [16] είχαν σαν στόχο να αποφορτιστεί το Κυπριακό από τους αρνητικά φορτισμένους συσχετισμούς δύναμης που προκαλούνταν από την Άγκυρα.[17]

---

[13] Η Μόσχα είχε έρθει σε ανοικτή ρήξη με τον Τίτο με αποτέλεσμα την αποπομπή της Γιουγκοσλαβίας από την Κομινφόρμ (28 Ιουνίου 1948). Η Μόσχα είχε διαφωνήσει με τις ανεξάρτητες επιλογές του Τίτο, σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Μεταξύ άλλων τον είχε κατηγορήσει για "αλαζονεία" και μη συμμόρφωση προς τις υποδείξεις της Μόσχας. Βλ. Γιάννης Γιανουλόπουλος, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος, Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία* (1945-1963) (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1992) σ.σ.101-103.

[14] Βλ. Θάνος Βερέμης, *Βαλκάνια από τον 19ο ως τον 20ο αιώνα: Δόμηση - Αποδόμηση Κρατών* (Αθήνα: Εκδ.Πατάκη, 2004), σ.σ. 90-91.Οι σχέσεις της Γιουγκοσλαβίας με την Σοβιετική Ένωση αν και πέρασαν μεγάλη κρίση υπήρχαν και περίοδοι όπου εξομαλύνονταν. Αυτό όμως είχε ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η διπλωματική προσέγγιση μεταξύ της Ελλάδος και της Γιουγκοσλαβίας, καθώς ως γνωστό η Ελλάδα άνηκε στο αντίπαλο ιδεολογικό στρατόπεδο. Επιπλέον αγκάθι στις σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας ήταν και το θέμα της "Μακεδονίας" και της "μακεδονικής μειονότητας".

[15] Βλ. Sonmezoglu, "Το Κυπριακό Ζήτημα, οι Αδέσμευτοι Τα ψηφίσματα και οι Αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ", στο Χρήστος Τσιβιτζίογλου(μετάφραση), *Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα*, Τόμος Β, εκδ.infognomon,οπ.π. σ.333, παραπομπή 65. Μετά από επαφές που είχε ο Τίτο με τον Καραμανλή στις αρχές του 1957, σε ανακοινωθέν τύπου που εκδόθηκε φάνηκε η ομοιότητα θέσεων Τίτο-Καραμανλή στο Κυπριακό. Μετά τη διάσκεψη ο Αβέρωφ δήλωσε ότι η χώρα του εξακολουθεί να ανήκει στη Δύση αλλά αυτό δεν την εμποδίζει να έχει φυσιολογικές σχέσεις με τις χώρες του Κινήματος των Αδεσμεύτων.

[16]Βλ. Ζβολόπουλος, οπ.π. σ.95. Για την ελληνική στρατηγική την εν λόγω περίοδο, βλ. επίσης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Η Γεωπολιτική του Κυπριακού τη Δεκαετία του* 1950, (Αθήνα : Σπίτι της Κύπρου & Εκδόσεις Παρουσία, 1998), σ.σ.27-39.

[17] Βλ. Sonmezoglu, οπ.π. σ.σ.331-334. Η Ελλάδα ακολούθησε μία ευέλικτη στάση σε διάφορα ζητήματα της επίμαχης περιόδου σε αντίθεση με την Άγκυρα. Π.χ. κατά την εξέταση της συριακής κρίσης στον ΟΗΕ ο εκπρόσωπος της Ελλάδα "δήλωσε ότι η χώρα του θα υποστηρίξει την πρόταση της Συρίας στο θέμα αυτό". Έτσι κέρδισε την συμπάθεια των αραβικών χωρών Μετά το πραξικόπημα στο Ιράκ και μετά την πρόσκληση των ηγετών των εμπλεκομένων για συνομιλίες μέσα στα πλαίσια του ΟΗΕ, η Ελλάδα τάχθηκε στο πλευρό των αραβικών κρατών. Μετά το πραξικόπημα στο Ιράκ τον Ιούλιο του 1958 και την προσχώρηση του στην ομάδα των ριζοσπαστικών χωρών, η Τουρκία σκεφτόταν ακόμα και την επέμβαση εναντίον του καθεστώτος σε αντίθεση με

Ενώ εκείνη την περίοδο διαδόθηκε ότι ο Αβέρωφ θα πήγαινε στο Παρίσι (6 Ιουλίου) για να συναντηθεί με το Ντάλλες. Αντί αυτού όμως πήγε στο Μπριόνι και συζητούσε μαζί με τα κορυφαία ηγετικά στελέχη του κινήματος των αδεσμεύτων για το Κυπριακό. [18] Επιπρόσθετα, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής διέταξε την αποχώρηση των 80 Ελλήνων αξιωματικών που υπηρετούσαν στο ελληνοτουρκικό τη Σμύρνη, ενώ δεν επέτρεψε την είσοδο τεσσάρων Τούρκων αξιωματικών που θα πήγαιναν στην Ελλάδα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ να λάβουν μέρος σε μία επιτελική σύσκεψη. Η δεύτερη σοβιετογιουγκοσλαβική διαμάχη, το 1957-1958 βοήθησε την διπλωματική στρατηγική της Ελλάδας δίνοντας της περιφερειακά ερείσματα για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την τουρκική στρατηγική.

Μετά την επιμονή της Μεγάλης Βρετανίας να επιβάλει το διχοτομικό σχέδιο Μακμίλλαν στην Κύπρο ο Κώνσταντίνος Καραμανλής θα στείλει επιστολή προς τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Χένρυ Σπάακ (9 Σεπτεμβρίου 1958) σημειώνοντας ότι αν δεν παρέμβει δραστικά η Αμερική για αποτροπή της μονομερούς εφαρμογής του σχεδίου η Ελλάδα θα βρεθεί "προ του διλήμματος ή να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο αναθεώρησης της Εξωτερικής Πολιτικής της Ελλάδας ή να παραιτηθεί καταγγέλλοντας τους συμμάχους της Ελλάδας για έλλειψη κατανόησης. [19]

Στο μεταξύ, οι περιφερειακοί συσχετισμοί δύναμης δεν ήταν καθόλου ευνοϊκοί για την Τουρκία μετά και την ανατροπή του μονάρχη του Ιράκ Νουρι Σάιντ, μετά από ένα τοπικό πραξικόπημα. Το Ιράκ ήταν ένας από τους στυλοβάτες του συμφώνου της Βαγδάτης και μετά από αυτή την εξέλιξη αποδυναμωνόταν σε πολύ μεγάλο βαθμό η συνοχή [20] του. Οι εξελίξεις

την Ελλάδα που έσπευσε να το αναγνωρίσει. Ωστόσο, όταν η Τουρκία αντιλήφθηκε ότι οι δυτικές δυνάμεις προσανατολίζονταν στην αναγνώριση του νέου καθεστώτος, το αναγνώριση και αυτή δέκα –πέντε μέρες μετά. Επιπλέον όπως σημειώνει ο συγγραφέας του άρθρου, η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα του ΝΑΤΟ που επισκέφθηκε ο Αιγύπτιος ηγέτης Νάσερ.

[18] Βλ. Ανδρέας Αζίνας, *50 Χρόνια Σιωπής: Η Ωρα της Αλήθειας*, Τόμος Β (Λευκωσία: Εκδ.Airwaves, 2001) σ.σ.715-717.

[19] Βλ. Σβολόπουλος, οπ.π.σ.97.

[20] Βλ. Seale, οπ.π. σ..σ.221-232. Ως γνωστό το σύμφωνο της Βαγδάτης αποτέλεσε δυτική επινόηση κυρίως βρετανική, σε μια προσπάθεια να περισωθεί το χαμένο κύρος της φθινουσας αποικιοκρατικής αυτοκρατορίας στην Μέση Ανατολή αλλά και να διασφαλίσει τα γεωοικονομία συμφέροντα της, σε μια περιοχή όπου υπάρχουν τα 2/3 των αποθεμάτων σε πετρέλαιο. Το σύμφωνο της Βαγδάτης, το οποίο αποτελούσε μια μορφή κάθετου "διαίρει και βασίλευε", δίχασε τον αραβικό κόσμο. Εκείνο το διάστημα οι συμμαχίες μεταξύ των αραβικών κρατών ήταν ιδιαίτερα ρευστές με αποτέλεσμα δημιουργούνται συχνές ανακατανομές ισχύος στην περιοχή. Τελικά η κατανομή δύναμης σταθεροποιήθηκε σε δυο αντίπαλους σχηματισμούς. Το σύμφωνο της Βαγδάτης από

αυτές ήταν τραγικές για την Αγγλία, την Τουρκία και την Δύση. Οι αξιωματικοί που ανέτρεψαν την Μοναρχία τον Ιούλιο του 58, ανακήρυξαν κυβέρνηση βασισμένη στην " Αιγυπτιακή Επανάσταση ". Ο Νάσερ που ανέλπιστα απέκτησε ακόμα ένα νέο σύμμαχο επιδοκίμασε τις νέες εξελίξεις προσφέροντας οικονομική βοήθεια στο νέο καθεστώς και υπογράφοντας συμφωνία στρατιωτικής-οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας με τον συνταγματάρχη Σαλάμ Αρέφ, ένα από τους ηγέτες τους πραξικοπήματος. [21]

Η νέα ισορροπία δυνάμεων δεν ευνοούσε την Τουρκία αφού ανέτρεπε την περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Το προεπαναστατικό καθεστώς στο Ιράκ υπό τον Νουρί, αποτελούσε εχέγγυο όχι μόνο για την ασφάλεια της Τουρκίας αλλά και της Ιορδανίας που εκείνη την περίοδο στηριζόταν αποκλειστικά σε δυτικούς συμμάχους.

Η ελληνική διπλωματία δρώντας εντός των νέων μεσανατολικών πλαισίων προσέγγισε τον Νάσερ. Μετά την πτώση του ιρακινού συμμάχου της Τουρκίας, η ελληνική κυβέρνηση επιχείρησε να "περικυκλώσει" διπλωματικά και πολιτικά την Άγκυρα. Αυτός είναι και ο λόγος που η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα που έσπευσε να αναγνωρίσει το νέο καθεστώς που ακολουθούσε μια πιο ουδέτερη εξωτερική πολιτική.[22] Μετά από αυτές τις εξελίξεις η Τουρκία δεν μπορούσε να παραγνωρίσει τη νέα περιφερειακή τάξη πραγμάτων. Στα τότε ψυχροπολεμικά πλαίσια το θουκιδίδειο αξίωμα "ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου " εύκολα μπορεί να παραφραστεί στο "εξ ανάγκης ο εχθρός μου είναι φίλος μου εν όψει

τη μία και την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία από την άλλη. Η Σοβιετική Ένωση δεν έχασε την ευκαιρία να κεφαλαιοποιήσει τα κέρδη από τις αλλαγές στον περιφερειακό καταμερισμό ισχύος. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η συμμαχία του Ιράκ με την Τουρκία που υπογράφηκε στην Βαγδάτη (24 Φεβρουαρίου 1955) αποδοκιμάστηκε ιδιαίτερα έντονα από τον Νάσερ, αλλά και από τη Συρία που θεώρησαν την όλη κίνηση ως προδοσία αφού οι Τούρκοι φίλοι των Σιωνιστών και συνεπώς εχθρό των Αράβων. Ο Νάσερ καταδίκασε αμέσως την συμφωνία. Το Αιγυπτιακό ραδιόφωνο "η φωνή των αράβων" άρχισε να μεταδίδει τους πύρινους λόγους του Νάσερ που καταδίκαζε την Τουρκική στάση. Ως αντίβαρο σε αυτή τη συμμαχία ήταν η σύμπηξη της συμμαχίας της Αιγύπτου με τη Συρία και τη Σαουδική Αραβία τον Μάρτιο του 1955. Το ίδιο μήνα η Αγγλία εισχώρησε στο σύμφωνο της Βαγδάτης κάνοντας ακόμα πιο έκδηλη την δυτική παρουσία στα μεσανατολικά δρώμενα. Η επανάσταση στο Ιράκ το 1958 ανέτρεπε την ισορροπία δυνάμεων με αποτέλεσμα η Άγκυρά που τόσο ήλπιζε σε αυτή τη συμμαχία να αισθανθεί την απομόνωση στην περιοχή. Για την Αγγλία που έχασε ένα τοπικό σύμμαχο άρχισε να διαγράφεται ακόμα πιο ξεκάθαρα η πτώση της μεσανατολικής της ισχύος και συνεπώς η απώθηση της από την χορεία των μεγάλων δυνάμεων. Από τούδε και στο εξής αρχίζει να διαμορφώνεται μία διελκυστίνδα, όπου η Συρία θα είναι το μήλο της έριδος για τα δυο αντίπαλα στρατόπεδα μιας και το βάρος της θα μπορεί να ανατρέψει την ισορροπία δυνάμεων εις βάρος του ενός στρατοπέδου και παράλληλα εις όφελος του άλλου. Τελικά προκύπτει η Ένωση της Αιγύπτου με την Συρία (Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία), το 1958.

[21] Βλ. Walt, οπ.π. σ.σ. 72-73.

[22] Βλ. Χατζηβασιλείου, οπ.π. σ.34.

μεγαλύτερης απειλής". Η Τουρκία έπρεπε να συνυπολογίσει μαζί με όλα τα αρνητικά δεδομένα και τον παράγοντα απόστασης από την Μεγάλη Βρετανία και την Αμερική. Εκτός από την εγγύτητα της με τη Σοβιετική Ένωση είχε επίσης σύνορα με μία εχθρική Βουλγαρία.

Η ένωση της Αιγύπτου με την Συρία με τις ευλογίες της Μόσχας δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο τα πράγματα για την Τουρκία.[23] Με έκδηλη την ανησυχία για τα όσα διαδραματίζονταν ο Τούρκος Πρωθυπουργός Αντνάν Μεντερές είχε δηλώσει τα εξής: " αν η Συρία έπεφτε στα χέρια της Σοβιετικής Ένωσης, θα περικυκλωνόταν η Τουρκία και θα κινδύνευε το Ιράκ, Η Ιορδανία, Η Σαουδικη Αραβία και το Ιράν. Μετά την Συρία, Η σοβιετική κατάκτηση της Μέσης Ανατολής θα ήταν ακόμα πιο εύκολη ακόμα και χωρίς ένοπλή επέμβαση".[24] Εν ολίγοις, το περιφερειακό δίλημμα ασφάλειας που είχε οξυνθεί σε επικίνδυνο βαθμό με την ανατροπή του Νουρι Σαϊντ, η ένωση της Αιγύπτου με την Συρία αλλά και η τραγική οικονομική κατάσταση της Άγκυρας, την έκαναν να φανεί πιο διαλλακτική ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο της που δεν ήταν άλλο από την διχοτόμηση της Κύπρου.

Ο υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, Φατίν Ρουστού Ζορλού, εξήγησε ότι η αλλαγή στάσης της Τουρκίας οφειλόταν στον φόβο της Τουρκίας για δραστηριοποίηση της Ελλάδας στην Μέση Ανατολή αλλά και από το ενδεχόμενο σύμπηξης ενός άξονα μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και Ιταλίας.

Το νέο περιφερειακό περιβάλλον, ήταν ένας από τους λόγους που η Τουρκία συναίνεσε, μετά και την αποτυχία της Ελλάδας στον ΟΗΕ (βλ. Β'Μερος) σε διμερείς διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα που κατέληξαν στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.

---

[23] Για την ένωση της Αιγύπτου με τη Συρία (Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία), βλ. Mustapha Kamil Al-Sayyid, " The Rise and Fall of the United Arab Republic", στο Michael C.Hudson (*editor*), *Middle East Dilemma, The Politics and Economics of Arab Integration* (New York: Columbia University Press, 1999) σ.σ.109-126.

[24] Βλ. Malley – Craig, οπ.π. σ.132.

Μέρος Β'

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΤΥΧΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950

1. Το σχέδιο Χάρτιγκ

Σε αυτό το μέρος, θα αναλύσουμε τους παράγοντες εκείνους (διεθνοπολιτικούς), οι οποίοι εμπόδιζαν την Βρετανία να αναγνωρίσει την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο. Μέσα από την ανάλυση της συνταγματικής και διεθνούς πτυχής του κυπριακού την δεκαετία του 1950, θα διαφανεί η προσπάθεια της Βρετανίας να εμπεδώσει και να διαιωνίσει την επικυριαρχία της στην Κύπρο, εξαιτίας των τότε στρατηγικών συνθηκών. Η άρνηση του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών να κάνει μία ουσιαστική δήλωση, βάσει της οποίας θα αναγνωριζόταν η αρχή της αυτοδιάθεσης, αλλά και η υποβολή προτάσεων που χαρακτηρίζονταν από το στοιχείο της ασάφειας-αβεβαιότητας δεν μπορούσαν να αντικριστούν με ικανοποίηση από την ελληνική πλευρά. [1] Όλες οι συνταγματικές προτάσεις του Λονδίνου, οι οποίες απέβλεπαν στην εισαγωγή θεσμών αυτοκυβέρνησης στο νησί τελούσαν υπό την αίρεση διάφορων άλλων παραγόντων και άφηναν αδιευκρίνιστα σημεία ζωτικής σημασίας, τόσο για το εσωτερικό καθεστώς όσο και για τη διεθνή πτυχή του κυπριακού ζητήματος.[2]Η

[1] Βλ. Stella Soulioti, *Fettered Independence, Volume Two*, The Documents, "Cyprus Correspondence exchanged Between The Governor and Archbishop Makarios 1956", (Minnesota Mediterranean and East European Monographs, Minneapolis, Minn: University of Minnesota, 2006), σ.σ159-161. Ο Μακάριος σε απαντητική επιστολή προς τον Χάρτιγκ (2 Φεβρουαρίου 1956), του επεσήμανε ότι η Βρετανία αναγνώριζε έμμεσα την αρχή της αυτοδιάθεσης, όμως η εφαρμογή της εξαρτάτο από παραγόντες τόσο γενικούς και ασαφείς, υποκείμενους σε πολλές ερμηνείες, που δημιουργούν εύλογες υποψίες για το υπόσχεση της Μεγάλης Βρετανίας. Στη συνέχεια ο Μακάριος, αναφερόμενος στο εσωτερικό καθεστώς (wide measure of self- government) που εγκαθίδρυε το σχέδιο Χάρτιγκ, ζήτησε διευκρινίσεις για ζητήματα που έμεναν ασαφή. Ωστόσο, ο Χάρτιγκ στην απαντητική του επιστολή (14 Φεβρουαρίου) δεν απάντησε στα θέματα που έθιγε ο Μακάριος. Περιορίστηκε να πει ότι η μορφή οποιουδήποτε συντάγματος θα προκύψει μετά από συζήτηση με τους αντιπροσώπους των κοινοτήτων της Κύπρου.

[2] Secret, Cyprus, the Problem, FO371/117624. Όπως διαφαίνεται μέσα από την μελέτη βρεττανικών εγγράφων, η Μεγάλη Βρετανία, προσανατολιζόταν από τις αρχές του 1955, να κάνει μία δήλωση αναγνώρισης της αρχής της Αυτοδιάθεσης στο νησί, χωρίς ωστόσο να ορίζει πότε θα γίνει αυτό, ούτε κάτω από ποίες συνθήκες θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Η βρετανική κίνηση που όντως έλαβε χώρα αργότερα ήταν μία κίνηση τακτικής και όχι μία ειλικρινής κίνηση καλής θέλησης από μέρους των Βρετανών.Αυτό τεκμέρεται, από το γεγονός ότι η Αγγλία προεξοφλούσε ότι σε οποιαδήποτε νέα πρόταση για την Κύπρο, έπρεπε να υπάρξει η τουρκική συναίνεση. Ωστόσο, η Τουρκία δεν θα συναινούσε ποτέ σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο.Πιο αναλυτικά, η Αγγλική στρατητική σε σχέση με την Κύπρο, αποσκοπούσε στο να διευκολύνει την θέση της Βρετανίας στον ΟΗΕ που ήταν επισφαλής. Ήδη είχε κατατεθεί τον Αύγουστο του 1954 η πρώτη ελληνική προσφυγή.Σύμφωνα με το εν λόγω έγγραφο, οι αγγλικοί στόχοι ήταν οι εξής: Α) Διατήρηση αποτελεσματικού ελέγχου του νησιού και να πειστούν οι Κύπριοι ότι δεν πρόκειται η Αγγλία να εγκαταλείψει την θέση της. Β) εισαγωγή ενός συντάγματος, Γ) ενδυνάμωση της βρετανικής θέσης διεθνώς, ούτως ώστε να μπορέσει η Βρετανία να νικήσει τους Έλληνες αν εγείρουν εκ νέου το

πραγματικότητα ήταν ότι η Ηγεμονική Δύναμη εξαρτούσε την οποιαδήποτε λύση από τα συμφέροντα της (πολιτικό-στρατηγικά και οικονομικά) στο υποσύστημα της Μέση Ανατολής. Βασικός πυλώνας στήριξης της-καταρρέουσας- αγγλικής θέσης στην περιοχή ήταν η Τουρκία. Αυτός είναι και ο λόγος που η αγγλική κυβέρνηση λάμβανε σοβαρά υπόψη την αντίδραση της Άγκυρας σε οποιαδήποτε πρόταση της για το μέλλον της νήσου. [3]

Μετά το ναυάγιο της τριμερούς η Μεγάλη Βρετανία φάνηκε αποφασισμένη να πλήξει τον αγώνα των Κυπρίων με κάθε μέσο. Για αυτό τον λόγο, διόρισε ένα πεπειραμένο στρατιωτικό τον Χάρτιγκ[4] με άμεσο στόχο να πλήξει τον αγώνα της ΕΟΚΑ.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η πρώτη ενέργεια που έκανε ο Χάρτιγκ μόλις ήλθε στην Κύπρο ήταν να κηρύξει παράνομο το κομμουνιστικό κόμμα. Ο φόβος της ανόδου του κομμουνισμού στο νησί θα αποτελέσει και έναν από τους λόγους για του οποίους οι Αγγλο-αμερικανοί θα προσπαθήσουν στη συνέχεια να καταργήσουν την Κυπριακή Δημοκρατία.

Ο Χάρτιγκ ήταν ένας έμπειρος στρατιωτικός με μεγάλη στρατιωτική πείρα[5] που διατελούσε μέχρι τότε αρχηγός του αυτοκρατορικού επιτελείου. Με αδάμαστη θέληση αλλά και ισχυρή προσωπικότητα εντέλλετο να επιβάλει στην Κύπρο ένα αποικιακό σύνταγμα, (ηγεμονική τάξη πραγμάτων), αφού πρώτα θα εξολόθρευε το αντάρτικο στην Κύπρο. [6]

ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη. Δ)διατήρηση της υποστήριξης και της συνεργασίας της Τουρκίας. Ε) να εκτεθεί η ανειλικρινής προσποίηση της ελληνικής κυβέρνησης να υποστηρίξη την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο.

[3] Aide memoire on the position of the United Kingdom Goverment in regard to Cyprus, FO 371/123933-123935, 1956.Η βρετανική θέση σύμφωνα με το έγγραφο, συμπλέει με την τουρκική άποψη, ότι δηλαδή η Κύπρος είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Τουρκίας. Για αυτό το λόγο, προστίθεται στο έγγραφο, αν η Αγγλία συμφωνήσει με τους Ελληνοκύπριους, ενώ οι Τούρκοι θεωρήσουν την συμφωνία απαράδεκτη θα την καταστήσουν αδύνατη την εφαρμογή της

[4] Ο Χάρτιγκ διορίστηκε Κυβερνήτης της Κύπρου στις 25 Σεπτεμβρίου 1955. Στις 3 Οκτωβρίου ήρθε στην Κύπρο και την επομένη άρχιζαν επίσημα οι συνομιλίες.

[5] Βλ.Παυλίδης, οπ.π. σ.389. Ο Χάρτιγκ το διάστημα 1946-1947 είχε διατελέσει διοικητής των βρετανικών δυνάμεων της Κεντρικής Μεσογείου, ενώ από το διάστημα 1949-1951 κατείχε την θέση του διοικητή των στρατιωτικών δυνάμεων στην Μέση Ανατολή. Το 1952 είχε προαχθεί στον βαθμό του στρατάρχη και ήταν ο αρχηγός του αυτοκρατορικού επιτελείου στρατού.

[6] Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Θεωρία Ανταρτοπολέμου*, Working Paper Series # 9 (Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2000), σ.25. "Η Βρετανική προσέγγιση για την αντιμετώπιση του ανταρτοπολέμου χαρακτηρίζεται από μεγάλο χρονικό ορίζοντα, έμφαση στην πολιτική προσπάθεια και λιγότερο στην ήττα των ανταρτών στο πεδίο της μάχης και περιορισμένη χρήση βίας, στα πλαίσια του νόμου και μάλιστα από την αστυνομία μάλλον, όπου αυτό είναι δυνατό, παρά από το στρατό...Οι συμβατικές μονάδες που θα

Η βρετανική ηγεμονία, ήθελε πάση θυσία να βρεθεί μία φόρμουλα για το κυπριακό, αφού ο Άγλλος Πρωθυπουργός, Άντονυ Ήντεν, σκεφτόταν να μεταβεί ο ίδιος στην Κύπρο και να διαπραγματευτεί εκ του σύνεγγυς με τον Μακάριο. [7] Επρόκειτο για μια σειρά σχοινοτενών διαπραγματεύσεων, που κράτησαν πέντε ολόκληρους μήνες (4 Οκτωβρίου του 1955 – 29 Φεβρουάριο 1956). Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρτιγκ ήταν οι πολυπλοκότερες και πιο χρονοβόρες διαπραγματεύσεις στην ιστορία της βρετανικής από-αποικιοποίησης, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. [8] Μόλις άρχισε η διαπραγματευτική διαδικασία ο Χάρτιγκ πρότεινε στον Μακάριο τις ίδιες προτάσεις που είχε προτείνει ο Μακμίλλαν στην Τριμερή Διάσκεψη, με αποτέλεσμα να συναντήσει την σφοδρή αντίθεση του Μακαρίου. Ωστόσο, ο Αρχιεπίσκοπος που αιφνιδιαστικά είχε κάνει μια σημαντική υποχώρηση όσο αφορά στην αρχή της αυτοδιάθεσης, διατυπώνοντας τις ελληνοκυπριακές θέσεις, αντέτεινε στον Χάρτιγκ τα εξής:

1. Η αναγνώριση από την κυβέρνηση της Βρετανίας του δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού αποτελεί την εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για οιαδήποτε λύση του Κυπριακού ζητήματος.

2. Αν αυτό γινόταν πράξη, τότε ο αρχιεπίσκοπος θα συνεργαζόταν για την εκπόνηση ενός συντάγματος αυτοκυβέρνησης από κοινού με την βρετανική κυβέρνηση του. Έπειτα θα δρούσαν από κοινού για την εφαρμογή του.

3 . "Ο χρόνος της εφαρμογής της Αυτοδιάθεσης θα αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης μεταξύ της Βρετανίας, του Αρχιεπισκόπου και των αντιπροσώπων του κυπριακού λαού που θα εκλέγονταν με βάση το σύνταγμα". [9] Ο Μακάριος υποχωρώντας από την γραμμή της άμεσης

χρησιμοποιούνται θα πρέπει να είναι μικρές σε μέγεθος και επίλεκτες, ενώ παράλληλα θα γίνεται και χρήση ντόπιων δυνάμεων."

[7] Βλ. Harold Macmillan, *Tides of Fortunes 1945-1955* (London: Harper & Row, 1969), σ.223.

[8] Βλ. Ρόμπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας* (Αθήνα: Εκδ.Ποταμός, 1998), σ.159.Στις διαπραγματεύσεις αυτές είναι η μόνη φορά που οι Βρετανοί συνδιαλέγονται απευθείας με τον εκπρόσωπο της ελληνοκυπριακής κοινότητας χωρίς την άμεσε συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας.

[9] Βλ.Νίκος Κρανιδιώτης, *Οι Διαπραγματεύσεις Μακαρίου – Χάρτιγκ* (1955-1956), (Αθήνα: Εκδ.Ολκός, 1987), σ.17. Ο Μακάριος στην ουσία εγκατέλειπε το σύνθημα για άμεση ένωση που κυριαρχούσε μέχρι τότε και συναινούσε στην εισαγωγή σταδιακού συντάγματος αυτοκυβέρνησης που θα λειτουργούσε για μία μεταβατική περίοδο, μέχρις ότου εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης. Η αλλαγή τακτικής από την Εθναρχία οφειλόταν στα θλιβερά επεισόδια του Σεπτεμβρίου, καθώς και στην αποτυχία της δεύτερης προσφυγής στον ΟΗΕ.

ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, προσδοκούσε να δει κατά πόσο η Βρετανία ήταν πραγματικά πρόθυμη να βοηθήσει στην επίλυση του προβλήματος.

Στην δεύτερη και τρίτη συνάντηση-στις 7 και 11 Οκτωβρίου, (σύνολο εφτά συναντήσεις)-, είχαν διαμορφωθεί οι θέσεις των δύο πλευρών. Στις 7 Οκτωβρίου ο Χάρτιγκ απέρριψε τις προτάσεις του Μακαρίου και πρότεινε, όπως αναφέραμε πιο πάνω, αποικιακό σύνταγμα που θα οδηγούσε σε λύση με βάση το προσχέδιο συνταγματικής λύσης που είχε προτείνει ο Χάρολντ Μακμίλλαν στην Τριμερή τον Αύγουστο του 1955. Ο Μακάριος από πλευράς του, στην τρίτη συνάντηση στις 11 Οκτωβρίου, απέρριψε εμφατικά την προταθείσα λύση, σημειώνοντας ότι στο συγκεκριμένο σχέδιο δεν διαφαίνεται πουθενά η πρόθεση της Μεγάλης Βρετανίας να αναγνωρίσει την αρχή της αυτοδιάθεσης.

Με τις τρεις πρώτες συναντήσεις συμπληρωνόταν και ο πρώτος γύρος των συνομιλιών καταλήγοντας σε αδιέξοδο, λόγω της άρνησης της Βρετανίας να αναγνωρίσει την αρχή της αυτοδιάθεσης. Μετά την αποτυχία της τρίτης συναντήσεως Μακαρίου Χάρτιγκ, η Εθναρχία, ζήτησε μέσω του εργατικού βουλευτή Φράσις Νόελ Μπαικερ νέα συνάντηση μυστική, που ορίστηκε τελικά να γίνει στο σπίτι του Νίκου Κρανιδιώτη.

Σε αυτή την τέταρτη συνάντηση (21 Νοεμβρίου 1955) η Βρετανική Κυβέρνηση αιφνιδίαζε με την σειρά της την ελληνοκυπριακή πλευρά αφού αναγνώριζε για πρώτη φορά με έγγραφο[10] της το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του λαού της Κύπρου με την επιφύλαξη ότι η αρχή

[10]Βλ.Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα Χρόνια*, (Αθήνα: Εκδ.Εστία, 1981), σ.σ.133-134. Το πλήρες κείμενο του εγγράφου είναι το ακόλουθο: "Η κυβέρνησης της Αυτής Μεγαλειότητος μετέχει των αρχών, όπως αύτές ενσωματώθηκαν εις τον Καταστατικόν Χάρτην των Ηνωμένων Εθνών, τον Χάρτη του Πότομακ και τον Χάρτη του Ειρηνικού, τους οποίους έχει προσυπογράψει. Δεν είναι κατά συνέπεια, θέσης της Βρετανικής Κυβέρνησης, ότι η αρχή αυτή δεν είναι πρόταση δυνάμενη να εφαρμοσθεί, αλλά ένεκεν της παρούσας στρατηγικής καταστάσεως και ένεκεν των συνεπειών τις οποίες θα έχει στις σχέσεις των δυνάμεων του Βορειοατλαντικού συμφώνου στην Ανατολική Μεσόγειο. Κατά συνέπεια η Βρετανική Κυβέρνηση πρέπει να ικανοποιηθεί ότι οποιαδήποτε τελική λύση θα διασφαλίζει τα στρατηγικά συμφέροντα του Ηνωμένου Βασιλείου και των Συμμάχων του. Η Κυβέρνησης της Αυτής Μεγαλειότητας έχει τώρα προσφέρει μέτρα ευρείας διακυβέρνησης. Εάν ο λαός της Κύπρου συμμετάσχει στη συνταγματική εξέλιξη η κυβέρνηση της Αυτής Μεγαλειότητας προτίθεται να εργασθεί για μία τελική λύση η οποία θα ικανοποιεί τους πόθους του κυπριακού λαού εντός των πλαισίων και των συμμαχιών, στις οποίες μετέχουν οι ενδιαφερόμενες για την άμυνας της Ανατολικής Μεσογείου χώρες. Η κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητας θα είναι διατεθειμένη να συζητήσει το μέλλον της Νήσου με αντιπροσώπους του Κυπριακού λαού, όταν η αυτοκυβέρνηση αυτή καθ'ευατή αποδειχθεί βιώσιμη κατάσταση, ικανή να διασφαλίσει τα συμφέροντα όλων των κοινοτήτων του λαού της Κύπρου.

αυτή δεν μπορούσε να εφαρμοστεί αμέσως, λόγω της στρατηγικής κατάστασης που επικρατούσε στον χώρο της Μέσης Ανατολής.

Η βρετανική φόρμουλα των δύο αρνήσεων, που για πρώτη φορά εμπεριείχε την αναγνώριση του ελληνοκυπριακού αιτήματος για αυτοδιάθεση του κυπριακού λαού ήταν η εξής: " Δεν είναι θέση της βρετανικής κυβερνήσεως ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην Κύπρο, απλά επί του παρόντος δεν είναι μια πρακτική πρόταση για λόγους, που άπτονται της στρατηγικής θέσης της νήσου και των σχέσεων των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Μεσόγειο. "[11]

Ο Μακάριος διαβάζοντας το έγγραφο που του επιδόθηκε από τον Κυβερνήτη, έδωσε αρνητική απάντηση στον Χάρτιγκ,[12] εξηγώντας ότι δεν μπορούσε να δεχτεί μία διατύπωση που εξαρτούσε το μέλλον της Κύπρου, από τις στρατηγικές συνθήκες και συμμαχίες στην Μέση Ανατολή. Αρνητική ήταν και η αντίδραση του Μητροπολίτη της Κερύνειας Κυπριανού και του αρχηγού της ΕΟΚΑ, Γεώργιου Γρίβα στις αγγλικές προτάσεις. Μετά από αυτή την εξέλιξη διακόπηκαν οι διαπραγματεύσεις του Μακαρίου με τον Άγγλο κυβερνήτη.

Στο μεταξύ, ο Αρχιεπίσκοπος στην προσπάθεια του να βελτιώσει τις βρετανικές προτάσεις, ανέθεσε στον ειδικό του σύμβουλο του, τον Νίκο Κρανιδιώτη να προσεγγίσει τον πολιτικό του σύμβουλο τον Τζών Ρενταγουαίη. Έτσι άρχισε ένας νέος κύκλος διαβουλεύσεων από τις 23 ως τις 27 Νοεμβρίου του 1955. Όπως σημειώνει ο Νίκος Κρανιδιώτης, στις συναντήσεις αυτές επιτεύχθηκε ουσιαστική βελτίωση των αρχικών προτάσεων με τον Ρενταγουαίη να δίδει σαφείς διαβεβαιώσεις, (που όπως ισχυρίστηκε αν επερχόταν γραπτή συμφωνία θα ήταν πρόθυμος να τις δώσει και γραπτώς). [13] Πρόθεση της Βρετανίας ήταν να προχωρήσει αμέσως σε μεταβατική διοίκηση, με νομοθετικό σώμα, όπου θα υπήρχε αιρετή

[11] Top secret, Cyprus, revised formula given to the greek government on December 9, 1955. FO371/123863. Βλ. επίσης, Χόλλαντ, οπ.π. σ.σ. 165-174.Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ρόμπερτ Χόλλαντ, στις 19 Οκτωβρίου 1954, η Επιτροπή Αποικιακής Πολιτικής της αγγλικής Κυβέρνησης, είχε δώσει την εντολή σε κάποιους υπαλλήλους της να προσπαθήσουν να ανακαλύψουν τη "χρυσή διατύπωση" για την αυτοδιάθεση που θα εξυπηρετούσε τους στόχους του Χάρτιγκ. Αυτό στην ουσία σηματοδοτούσε το τέλος της πολιτικής του "ουδέποτε" του 1954, που είχε προκαλέσει αρνητική εντύπωση στην Κύπρο αλλά και στην ελληνική κοινή γνώμη.

[12] Ωστόσο, ο Μακάριος είχε πει στον Κρανιδιώτη ότι σαν βάση ήταν καλό, αλλά δεν μπορούσε να το δεχθεί όπως είχε. Έπρεπε, πρόσθεσε, να τύχει διαπραγμάτευσης.

[13] Βλ. Κρανιδιώτης, ο.π.π., σ.σ. 134-135.

πλειοψηφία και όπου οι δύο κοινότητες θα εκπροσωπούνταν ανάλογα με την αριθμητική τους δύναμη. Την εκτελεστική εξουσία θα ασκούσε Έλληνας Πρωθυπουργός, επικεφαλής Υπουργών, ανάμεσα στους οποίους εκτός από τους Ελληνοκύπριους θα υπήρχαν και Τουρκοκύπριοι.

Για το θέμα της αμνηστίας ο πολιτικός σύμβουλος του Χάρτιγκ, σημείωσε ότι θα μπορούσε να ρυθμισθεί με δήλωση της βασίλισσας. Ανέφερε επίσης ότι το μεταβατικό στάδιο μπορούσε να μειωθεί από δέκα σε επτά χρόνια.

Στο μεταξύ η Αγγλική διπλωματία δρώντας με απόλυτη ευελιξία, εγκατέλειπε την πάγια θέση της, ότι το Κυπριακό ήταν εσωτερικό της ζήτημα και ζητούσε από την Ελλάδα να παρέμβει άμεσα προς την Εθναρχία για να βρεθεί κάποιος συμβιβασμός στο ζήτημα. Σε ένα παράλληλο επίπεδο προσπαθούσε να εξασφαλίσει την αμερικανική υποστήριξη, ούτως ώστε να μπορέσει έτσι να επιβάλει πιο εύκολα τις θέσεις της. Ο πρωθυπουργός Αντονυ Ηντεν με προσωπικό μήνυμα του προς στον Καραμανλή έκανε έκκληση, " να αναλάβει η Ελλάδα μια τολμηρή πρωτοβουλία για να αποδεχτεί ο Μακάριος την βρετανική δήλωση". Το μήνυμα συνέχιζε ως εξής: " η Κύπρος θα κάνει τα πρώτα βήματα της προς ένα ευτυχέστερο μέλλον και ότι έτσι θα μπορέσουν να αποκατασταθούν οι σχέσεις Ελλάδας-Αγγλίας που είναι απαραίτητες για το αμυντικό σύστημα της Δύσης". [14]

Απαντώντας ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον Ηντεν ζήτησε με την σειρά του να γίνει πιο κατανοητό το κείμενο, ούτως ώστε να γίνεται καταληπτό από τον μέσο Κύπριο, να σταματήσουν να υφίστανται από μέρους της Βρετανίας τα καταπιεστικά-κατασταλτικά μέτρα του απηνούς διωγμού και του μαστιγώματος των Κυπρίων, αλλά και να διατυπωθεί με σαφήνεια η θέση της Μεγάλης Βρετανίας για το θέμα της αυτοδιάθεσης. Αυτό ήταν ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο στην όλη διαδικασία, γιατί η διατύπωση, ότι "η αρχή της αυτοδιάθεσης θα εξαρτάτο από στρατηγικά συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας στην περιοχή", υποθήκευε το μέλλον της νήσου σε αβέβαιες δυνητικές εξελίξεις στην περιοχή. Από τώρα και στο εξής η αγγλική κυβέρνηση θα επιδιδόταν σε μία σειρά κινήσεων, όπου με προσωπικές παρεμβάσεις

[14] Βλ. Χριστοδούλου Μιλτιάδης, *Κύπρος- Ελλάς, οι Σχέσεις Αθηνών –Λευκωσίας*, Τόμος Α (Λευκωσία: Εκδ. Πρόοδος, 1999), σ.314.

του Ηντεν στην Αθήνα θα επιδιωκόταν η εξασφάλιση της ελληνικής συγκατάθεσης στις προτάσεις Χάρτιγκ και η παρεπόμενη πίεση στη Λευκωσία για να ευθυγραμμιστεί πλήρως με τις βουλές της Αγγλίας. [15]

Δεν πρέπει επίσης να διαφεύγει της προσοχής μας το γεγονός ότι το Λονδίνο σε κάθε ενέργεια του ενημέρωνε την Τουρκία, παρόλο που ο ίδιος ο Μακμίλλαν σε κατ' ιδίαν συνάντηση με τον έλληνα υπουργό Εξωτερικών Θεοτόκη τον είχε διαβεβαιώσει ότι θα αποκλείονταν οι Τούρκοι από τις συνομιλίες. [16]

Για την θέση του Λονδίνου αναφορικά με την Τουρκία ιδιαίτερα αποκαλυπτικός είναι ο Ηντεν στα απομνημονεύματα του: "Το θεωρούσα κεφαλαιώδες ότι θα έπρεπε να φέρουμε τους Τούρκους σε κάθε μας κίνηση. Θα έπρεπε τώρα να τους πείσουμε ότι σκοπός μας δεν ήταν να εγκαταλείψουμε τα συμφέροντα μας ή τα δικά τους στην Κύπρο, αλλά σκοπός θα ήταν να βρούμε μία λύση που θα αντιμετωπίζει τις ανάγκες της Δυτικής συμμαχίας στην Ανατολική Μεσόγειο". [17]

Στο μεταξύ μετά τις συνομιλίες του με τον Ρενταγουέη, ο Κρανιδιώτης μετέβη στην Αθήνα για να συναντήσει τον Έλληνα πρωθυπουργό και άλλα μέλη της κυβέρνησης με σκοπό να ζητήσει την στήριξη τους. Σε σύσκεψη υπό τον Πρωθυπουργό Καραμανλή, όπου συμμετείχαν ο υπουργός εξωτερικών της Ελλάδας, Σπύρος Θεοτόκης και άλλοι διπλωματικοί παράγοντες, ο Καραμανλής ανέφερε ότι θα στήριζε οιαδήποτε απόφαση θα έπαιρνε ο

---

[15] Βλ Νίκος Κρανιδιώτης (1987), σ.σ. 30-35.

[16] Βλ. Χριστοδούλου, οπ.π. σ.σ.310-312. Σε συνάντηση του Μακμίλλαν με τον Θεοτόκη στο Παρίσι, ο Άγγλος υπουργός Εξωτερικών του παρουσίασε την τροποποιημένη φόρμουλα-(Βλ. τέταρτη συνάντηση Μακαρίου Χάρτιγκ)-Τότε ο Θεοτόκης ενθάρρυνε την συνέχιση της διαπραγματευτικής διαδικασίας, με τον όρο να αποκλεισθεί η Τουρκία. Ωστόσο η τροποποιημένη φόρμουλα, είχε ήδη διαβιβασθεί και στην τουρκική κυβέρνηση, πράγμα όμως που κρατήθηκε μυστικό από τον Θεοτόκη. Το κείμενο της φόρμουλας έγινε αποδεκτό από την τουρκική κυβένρηση, χωρίς διάθεση περαιτέρω υποχωρήσεων. Σύμφωνα με έγγραφο του Foreign Office, ο Άγγλος Πρωθυπουργός Αντονυ Ηντεν είχε στείλει μήνυμα στον τούρκο πρωθυπουργό, διαβεβαιώνοντας τον ότι η νέα φόρμουλα είναι επανάληψη της βρετανικής θέσης όπως αυτή είχε διατυπωθεί στην Τριμερή Διάσκεψη του Αυγούστου. Του συνιστούσε επίσης την προσοχή στο γεγονός ότι η παράγραφος "εντός των πλαισίων των συνθηκών και των συμμαχιών" διασφαλίζει τα τούρκικα συμφέροντα. Στο μήνυμα του Ηντεν συνέχιζε, διαβεβαιώνοντας τον Μεντερές, ότι ο σκοπός ήταν να επαναληφθεί η δήλωση για να δελεαστεί να την αποδεχτεί η ελληνοκυπριακή πλευρά και έτσι να αποσπαστεί από τους εξτρεμιστές. Βλ. επίσης, Macmillan, οπ.π. σ.674. Ο Μακμίλλαν ανακοίνωσε την φόρμουλα στους Μεντερές και Ζορλού σε συνάντηση που είχε μαζί τους στην Βαγδάτη. Όπως σημειώνει ο ίδιος, αυτοί την αποδέχτηκαν χωρίς ενθουσιασμό, αλλά και χωρίς πικρία.

[17] Βλ. Adony Eden, *The Memoirs of the Rt.hon.Sir Anthony Eden: Full Circle*, (London: Cassel, 1960), σ. 404.

Μακάριος. Ανέφερε επίσης ότι η Ελλάδα δεν έπρεπε να αναμιχθεί αφού επρόκειτο για θέμα εσωτερικό της Βρετανίας και η ανάμειξη της θα προκαλούσε αντιδράσεις από την Τουρκία.

Η Ελληνική κυβέρνηση δεν έπαιρνε ξεκάθαρη θέση στο όλο ζήτημα, μεταθέτοντας έτσι στον Μακάριο την ευθύνη αποδοχής ή οριστικής απόρριψης των βρετανικών προτάσεων. Η στάση αυτή της τότε ελληνικής κυβερνήσεως πρέπει να ειδωθεί μέσα από το πρίσμα του ευρύτερου πολιτικού σκηνικού στην Ελλάδα. Ήταν περίοδος εκλογών-είχαν οριστεί για τις 19 Φεβρουαρίου- και το πολιτικό θερμόμετρο είχε ανεβεί στα ύψη με την αντιπολίτευση να χρησιμοποιεί το κυπριακό ζήτημα στην όλη αντιπολιτευτική της τακτική, κατηγορώντας την κυβέρνηση για προδοτική στάση στο εθνικό ζήτημα.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ του Μακαρίου και του Χάρτιγκ συνεχίστηκαν και στην πέμπτη συνάντηση (9 Ιανουάριο του 1956),[18] η βρετανική κυβέρνηση βελτίωσε ελαφρώς τις προτάσεις της, απαλείφοντας από το προσχέδιο την φράση "στρατηγικά συμφέροντα του Ηνωμένου Βασιλείου και των συμμάχων του". Επιπλέον, η φράση " η Κυβέρνηση της Α. Μ προτίθεται να εργασθεί για μία τελική λύση, η οποία θα ικανοποιεί τους πόθους του Κυπριακού λαού, εντός των πλαισίων των συνθηκών και των συμμαχιών στις οποίες συμμετέχουν οι ενδιαφερόμενες για την άμυνα τις ανατολικής Μεσογείου χώρες" τροποποιήθηκε ως εξής:" Η κυβέρνηση της Α. Μ. προτίθεται να εργαστεί για μία τελική λύση η οποία θα συνάδει από τις απορρέουσες εκ των συνθηκών υποχρεώσεις και τα στρατηγικά συμφέροντα της Κυβερνήσεως της Α. Μεγαλειότητας και των συμμάχων της, και η οποία θα ικανοποιεί τους πόθους του Κυπριακού λαού".

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος όμως, ζήτησε τρεις νέες τροποποιήσεις στην βελτιωμένη βρετανική πρόταση. Αξίωσε να απαλειφθεί ολόκληρη η πρόταση που αναφερόταν "στην στρατηγική κατάσταση στην περιοχή αλλά και στις συνέπειες που θα είχε η εφαρμογή της αυτοδιάθεσης στις σχέσεις του Βορειοατλαντικού Συμφώνου. Επιπλέον ο Αρχιεπίσκοπος ζήτησε να μην περιληφθεί στο σχέδιο η διατύπωση σύμφωνα με την οποία, " η τελική λύση του ζητήματος θα συνεζητείτο όταν η αυτοκυβέρνηση αποδειχθεί πρόταση δυνάμενη να λειτουργήσει ικανοποιητικά".

[18] Βλ. Κρανιδιώτης(1981), σ.248.

Μία προσεκτική παρατήρηση στις φράσεις που ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ζητούσε να απαλειφθούν από το αρχικό προσχέδιο, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο Αρχιεπίσκοπος ήθελε να απαλλαχθούν οι αγγλικές προτάσεις από όλα εκείνα τα στοιχεία που δημιουργούσαν μία αβεβαιότητα ως προς την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης, αφού συνέδεαν την εφαρμογή της με στρατηγική κατάσταση στην περιοχή. Οι στρατηγικές συνθήκες στην περιοχή, όμως, διαρκούντος και του ψυχρού πολέμου, μπορούσαν να παραμένουν οι ίδιες στο διηνεκές με αποτέλεσμα το Λονδίνο να κάνει επίκληση σε αυτές, αρνούμενο να συζητήσει το συγκεκριμένο ζήτημα. Επιπλέον, η αναφορά, στο σχέδιο, της φράσης " στους συμμάχους" ενέπλεκε άμεσα και την Τουρκία, ενώ η θέση της Αγγλίας ότι θα συζητούσε το μέλλον της νήσου όταν "η αυτοκυβέρνηση κατάσταση πρόταση δυνάμενη να εφαρμοστεί" δημιουργούσε και πάλι αμφιβολία για τις πραγματικές προθέσεις του Λονδίνου.

Στην έκτη συνάντηση που ακολούθησε (13 Ιανουαρίου 1956), το σχέδιο βελτιώθηκε ακόμα περισσότερο, με την απάλειψη από αυτό των φράσεων που είχε ζητήσει ο Μακάριος. Στη συνάντηση αυτή απαλείφθηκε από το σχέδιο η φράση, ότι η τελική λύση θα εξαρτιόνταν από την ικανοποιητική λειτουργία του θεσμού της αυτοκυβέρνησης και αφαιρέθηκε επίσης η πρόνοια ότι η εφαρμογή της αυτοδιάθεσης θα εξαρτιόταν από τις σχέσεις των κρατών μελών του ΝΑΤΟ. Λίγο μετά την συνάντηση αυτή ο Χάρτιγκ μετέβη στο Λονδίνο για να συζητήσει μαζί με την κυβέρνηση του τα όσα είχαν μέχρι στιγμής διαμειφθεί μεταξύ του και του Μακάριο.

Όταν ο Άγγλος κυβερνήτης γύρισε στην Κύπρο στις 26 Ιανουαρίου, την επομένη πραγματοποιήθηκε η έβδομη και τελευταία συνάντηση μεταξύ του και του Μακαρίου. Στη νέα φόρμουλα δεν αναφέρονταν πια στρατηγικοί λόγοι, σαν αιτιολογία για την άμεση εφαρμογή της αυτοδιάθεσης, απλά αναφερόταν ότι ο λόγος που εμπόδιζε την άμεση εφαρμογή της εν λόγω αρχής, ήταν η παρούσα κατάσταση στη Μέση Ανατολή.

Ο Αρχιεπίσκοπος είχε αντιληφθεί ότι οι Βρετανοί με τις νέες προτάσεις τους είχαν προσεγγίσει τις απόψεις του και πίστευε ότι με μερικές βελτιώσεις-κυρίως ως προς το θέμα της εσωτερικής ασφάλειας και της αναλογικής εκπροσώπησης στη βουλή- θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό. Ωστόσο, ο Αρχιεπίσκοπος ήταν επιρρεπής και ιδιαίτερα ευαίσθητος στην κριτική της τότε εσωτερικής αντιπολίτευσης στην Κύπρο. Δεν τολμούσε επίσης να αποδεχτεί

το σχέδιο αν δεν στάθμιζε την στάση του αρχηγού της ΕΟΚΑ. Σε συνάντηση που είχε με τον Γρίβα, αντιμετώπισε την σφοδρή αντίδραση του τελευταίου που ήταν κάθετα αρνητικός προς την αποδοχή των αγγλικών προτάσεων, διατυπώνοντας την θέση ότι επρόκειτο περί παγίδας.[19]

Κάτω από αυτές τις συνθήκες στις 2 Φεβρουαρίου ο Μακάριος έστειλε επιστολή στον Κυβερνήτη, με την οποία ζητούσε περαιτέρω διευκρινίσεις, ιδιαίτερα για το θέμα του μεταβατικού καθεστώτος. Με εύστοχο τρόπο ο Μακάριος έστρεφε την προσοχή του προς το θέμα της αυτοκυβέρνησης και στο σύνταγμα που θα ρύθμιζε το εσωτερικό καθεστώς της νήσου.Τα επίμαχα θέματα που εντοπιζόταν η διαφωνία και ο Μακάριος ζητούσε διευκρινίσεις ήταν το θέμα της αμνηστίας που δεν ήταν ξεκάθαρο αν θα διευθετούνταν, το θέμα της εσωτερικής ασφάλειας όπου ο κυβερνήτης θα την παρέδιδε στους Κυπρίους όταν αυτός "έκρινε αναγκαίο"[20] και το θέμα της αντιπροσώπευσης στο νομοθετικό σώμα". [21]

Ο Χάρτιγκ με απαντητική επιστολή του με ημερομηνία 14 Φεβρουαρίου,[22] διευκρίνιζε ότι με το νέο σύνταγμα την εκτελεστική εξουσία, εκτός από τις Εξωτερικές Υποθέσεις, την Άμυνα και την Δημόσια Ασφάλεια θα την είχαν Κύπριοι Υπουργοί.Θα υπήρχε Κύπριος πρωθυπουργός, ο οποίος θα εκλεγόταν από την βουλή. Το Σύνταγμα θα προνοούσε τουρκική αντιπροσώπευση στη βουλή. Πρέπει να σημειώσουμε ότι στην επιστολή του ο Χάρτιγκ,[23] τόνιζε ότι δεν θα μπορούσε να προκαταλάβει το ακριβές καθεστώς που θα ίσχυε στην Κύπρο καθώς και τα ιδιαίτερα σημεία για τα οποία ο Μακάριος ζητούσε διασαφηνίσεις, επειδή όπως επεσήμανε,

---

[19] Βλ. Γρίβας, οπ.π. σ.92. Ο Μακάριος συνάντησε τον Γρίβα τη νύχτα της 28ης Ιανουαρίου, στο μοναστήρι του Κύκκου. Ο Μακάριος ανέλυσε στον Γρίβα τους λόγους για τους οποίους κατά την άποψη του έπρεπε να γίνουν αποδεκτές οι προτάσεις. Ο Γρίβας αφού χαρακτήρισε το σχέδιο παγίδα, σημείωσε ότι δεν μπορεί να το αποδεκτεί αν δεν γίνουν αποδεκτοί οι όροι του.Οι όροι που έθετε ο Γρίβας ήταν οι εξής: Α) Να δοθούν σαφείς εγγυήσεις εκ μέρους της αγγλικής κυβέρνησης ότι θα διασφαλιστούν τα συμφωνηθέντα. Β) Να αποχωρήσουν από την Κύπρο στα στρατεύματα τα οποία βρίσκονταν στο νησί από την έναρξη του αγώνα. Γ) να δοθεί πολιτική αμνηστία. Δ) επ'ουδενί λόγο η εσωτερική ασφάλεια να υπαχθεί υπό τον ελέγχον των Αγγλων.

[20] Οι επιθέσεις Αιγυπτίων ανταρτών έως το 1954 στην περίμετρο της ζώνης του Σουέζ, ώθησαν τους Βρετανούς στρατιωτικούς στη απόφαση ότι ο έλεγχος της εσωτερικής ασφάλειας έπρεπε να παραμείνει σε βρετανικά χέρια, για να μην επαναληφθεί το φαινόμενο των επιθέσεων στις βρετανικές εγκαταστάσεις στο Σουέζ. Μια Κύπρος όπου θα επικρατούσε ηρεμία,τάξη και ασφάλεια ήταν απαραίτητη προυπόθεση για την χρησιμοποίηση της ως βάση σε περιπτώσεις κρίσεων στην Μέση Ανατολή.

[21] Aide memoire on the position of the United Kingdom Goverment in regard Cyprus, FO371/123933-123935 1956. Εκτός του ότι η Αγγλία ήθελε να έχει πλήρη λόγο στη διαδικασία απο-αποικιοποίησης της Νήσου, θεωρούσε ότι οι Κύπριοι δεν είχαν αρκετή εμπειρία σε θέματα αυτοκυβέρνησης.

[22] Βλ. Soulioti, Volume II, οπ.π.σ.σ.161-163.

[23] Βλ. Κρανιδιώτης (1987), σ.75.

αυτά θα αποσαφηνίζονταν μετά από διεξοδικές διαπραγματεύσεις, "με τους αντιπροσώπους των δύο κοινοτήτων". Ο Μακάριος ωστόσο, δεν ικανοποιήθηκε από τις διευκρινίσεις του Χάρτιγκ και έστειλε νέα επιστολή, ζητώντας διευκρινίσεις πάνω στα επίμαχα ζητήματα. Η επιστολή αυτή όμως δεν απαντήθηκε ποτέ.

Στο μεταξύ, στο τέλος Φεβρουαρίου έφτασε στην Κύπρο, ο Βρετανός Υπουργός Αποικιών, Λέννοξ Μπόυντ. Ο Μακάριος έσπευσε να τον συναντήσει. Η προσπάθεια του όμως να συζητήσει μαζί του για τις αγγλικές προτάσεις έπεσε στο κενό. Ο Λεννοξ Μποϊντ υπογράμμισε ότι δεν ήταν διατεθειμένος να τροποποιήσει ούτε μια λέξη από τις αγγλικές θέσεις. Η συνάντηση του Μακαρίου με τον Άγγλο Υπουργό, έληξε άδοξα με τον τελευταίο να λέει στον Αρχιεπίσκοπο το εξής: " Είθε ο θεός να σώσει τον λαό σου".

Στο μεταξύ, η ΕΟΚΑ υπογράμμισε εκ νέου την αντίθεση της αγγλικό σχέδιο τοποθετώντας δεκαεννέα βόμβες στην Λευκωσία. Από την πλευρά της η αγγλική κυβέρνηση θα προχωρούσε ένα βήμα παρά πέρα, όταν στις 9 Μαρτίου του 1956, θα εξόριζε τον Μακάριο στις Σεϋχέλλες μαζί με τρεις πολιτικούς του αντίπαλους.

Συμπερασματικά σημειώνουμε ότι η Βρετανία σε φθίνουσα διαδρομή όσο αφορά τους συντελεστές ισχύος της συνέχιζε να εμπλέκει την Τουρκία,[24] στο πρόβλήμα για να διευκολύνει την επισφαλή της θέση στο διεθνές σύστημα. Με αυτή την μέθοδο τακτικής θα μπορούσε να διαιωνίζει την επικυριαρχία της στη Κύπρο και συνεπώς τα στρατηγικά της συμφέροντα. [25] Η

---

[24] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ..π σ. 144.

[25] Βλ Φανούλα Αργυρου, *Foreign Office, Απόρρητητα Εγγραφα-Ερευνά*, (Λευκωσία: Εκδ. Αδούλωτη Κερύνεια, 1992), σ.σ. 54-55.Κύριο μέλημα της ηγεμονικής-αποικιακής δύναμης ήταν να "διατηρείται ο έλεγχος της πάνω στην Κύπρο" **και συνεπώς αυτός ο έλεγχος να μην τίθεται σε αμφισβήτηση από άλλες δυνάμεις.** (Η έμφαση είναι δική μου). Η διασφάλιση των βασικών πολιτικών και στρατηγικών συμφερόντων του Ηνωμένου Βασιλείου - σε σχέση με την Κύπρο- μπορεί να συνοψιστούν στα εξής: Α) Μια ασφαλής θέση για το Αρχηγείο στην Μέση Ανατολή και μια ασφαλής βάση στην Κύπρο, για αναδίπλώση και τροφοδοσία μιας στρατηγικής εφεδρείας και για στάθμευση αεροπλάνων, σε ένα ενδεχόμενο πόλεμου.Β) Η διατήρηση ενός συμβόλου βρετανικής και κοινοπολειτιακής δύναμης στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Μέση Ανατολή. Γ) Η διατήρηση της τάξης και καλής διακυβέρνησης στην Κύπρο και η ενθάρρυνση σταθερής προόδου στο ζήτημα της εσωτερικής αυτοκυβέρνησης.**Αυτό και μόνο το τελευταίο, ήταν και ο λόγος που οι Βρετανοί παραχωρούσαν στην Κύπρο συντάγματα τέτοια φύσης και περιεχομένου που στην ουσία τα θέματα Υψηλής Πολιτικής-Άμυνας, Διπλωματία και Εξωτερική Πολιτικής ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Κυβερνήτη. Επιπλέον, η εσωτερική ασφάλεια ενέπιπτε επίσης στην δικαιοδοσία του Κυβερνήτη. Συναφώς η εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία της Κύπρου φαλκιδεύονταν για να εξυπηρετηθούν τα στρατηγικά συμφέροντα του Ηνωμένου Βασιλείου. Η Αγγλία ήθελε να ασκεί πλήρη κυριαρχία πάνω στην Κύπρο διότι υπήρχε το προηγούμενο των επιθέσεων**

τουρκική ανάμειξη στο όλο ζήτημα διευκόλυνε την αγγλική θέση καθώς η τουρκική θέση ήταν κάθετα αντίθετη με το ελληνικό αίτημα για αυτοδιάθεση-ένωση. Συνεπώς με αυτό τον τρόπο η αγγλική διπλωματία "δίκην διαιτητού", θα μπορούσε με αριστοτεχνικό τρόπο να "εξισορροπεί" το ελληνικό αίτημα για αυτοδιάθεση με το αντίρροπο τουρκικό αίτημα που όχι μόνο ήταν ενάντια σε μία τέτοια εξέλιξη, αλλά επέσειε παράλληλα και την απειλή της ντε φάκτο διχοτόμησης της Κύπρου.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, το Φόρεϊν Οφις ζητούσε και την εμπλοκή της Αμερικής, ως νομιμοποιητικό παράγοντα για τις δικές του αξιώσεις. Εξάλλου η Ηγεμονική Δύναμη, ήταν σε θέση να θέσει τους κανόνες σε συστημικό πλαίσιο, που θα εξυπηρετούν την στρατηγική της. Η Ελληνική κυβέρνηση από πλευράς της δεν έπαιρνε ξεκάθαρη θέση για το όλο ζήτημα μεταθέτοντας την ευθύνη στους Κυπρίους. Ήταν άλλωστε προεκλογική περίοδος και καμία κυβέρνηση δεν θα διακινδύνευε να διατυπώσει ξεκάθαρη θέση για ένα τόσο ευαίσθητο ζήτημα. Κάτι τέτοιο ίσως να επηρέαζε αρνητικά την έκβαση του εκλογικού αποτελέσματος.

Το εσωτερικό μέτωπο στην Κύπρο ήταν διχασμένο με την επίσημη κυβερνητική θέση να τάσσεται υπέρ της μερικής αποδοχής του σχεδίου Χάρτιγκ και τους Κυρηνειακούς κύκλους και τον Γεώργιο Γρίβα να ανθίστανται σθεναρά σε οποιαδήποτε αποδοχή του σχεδίου.

Σε τελική ανάλυση η Αγγλία σε διπλωματικό επίπεδο προέβαινε σε μια αμφίσημη διατύπωση, χρησιμοποιώντας την "διπλή φόρμουλα των δυο αρνήσεων". Παρά τις παρεπόμενες βελτιώσεις υπήρχε ακόμα έντονη αμφισημία για φλέγοντα ζητήματα, όπως αυτό της πλειοψηφίας στην Βουλή,[26] της εσωτερικής ασφάλειας αλλά και της αμνηστίας των αγωνιστών. Αν δεν διδόταν αμνηστία στους αγωνιστές της ΕΟΚΑ, η επίλυση του συνταγματικού προβλήματος, θα στερούνταν πολιτικής και λαϊκής νομιμοποίησης, με

Αιγυπτίων ατάκτων στις βρετανικές εγκαταστάσεις.Επιπρόσθετα το ενδεχόμενο ενός πολέμου στο μεσανατολικό θέατρο λαμβανόταν σοβαρά υπόψη από το βρετανικό στρατιωτικό επιτελείο (Η έμφαση είναι δική μου).

[26]Βλ. Χόλλαντ, οπ.π.σ.σ.204-206. Ο Ηντεν αρνείτο να αναγνωρίσει το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για πλειοψηφία στο νομοθετικό σώμα, εν μέρει λόγω της τουρκικής αντίδρασης.Σύμφωνα με παραδοχή του βρετανικού υπουργείου Αποικιών, ο κύριος λόγος που δεν επιτεύχθηκε συμφωνία με τις διαπραγματεύσεις αυτές ήταν η άρνηση από μεριάς της Αγγλίας να αναγνωρίσειτ ην ελληνική πλειοψηφία στο νομοθετικό σώμα. Όπως σημειώνει ο Χόλλαντ, η φθίνουσα Βρετανία ήθελε να έχει τον πλήρη έλεγχο στην διαδικασία αποαποικιοποίησης και μια ελληνική πλειοψηφία στη βουλή δυσκόλευσε αυτό τον στόχο. Από αυτό το γεγονός διαφαίνεται και η πραγματική πρόθεση της Βρετανίας να μην παραχωρήσει πραγματική αυτοδιάθεση στους Ελληνοκυπρίους.

αποτέλεσμα να παρεμβάλλονται προσκόμματα στην επάνοδο της ομαλότητας στο νησί. Οι μυστικές διαβουλεύσεις του Λονδίνου με τους Τούρκους μας καθιστούν ιδιαίτερα επιφυλακτικούς για τις πραγματικές προθέσεις του Λονδίνου, έστω και αν γινόταν αποδοχή του σχεδίου από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Οι μετέπειτα εξελίξεις και η Βρετανική δήλωση περί " διπλής αυτοδιάθεσης των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο" ενισχύει την ορθότητα του επιχειρήματος μας.

Εκτίμηση της πολιτικής και διεθνούς διάστασης και η αποτυχία των διαπραγματεύσεων.

Σε όλο το φάσμα των διαπραγματεύσεων, Μακαρίου –Χάρτιγκ, σπουδαίο ρόλο ως προς την αποτυχημένη έκβαση τους, διαδραμάτισε μια σειρά παραγόντων που άπτονται του ρόλου του διεθνούς συστήματος (συστημικοί – διεθνοπολιτικοί παράγοντες), ως κυρίαρχου παράγοντα, στα πλαίσια μιας διαπραγμάτευσης. Και κυρίως, όταν η διαπραγμάτευση πραγματοποιείται μεταξύ ενός ισχυρού κράτους (Ηγεμονική Δύναμη) και μίας αδύναμης πολιτικής οντότητας. Όπως έχουμε ήδη επισημάνει η επιγενόμενη ασάφεια για την πλειοψηφία στο νομοθετικό σώμα και το θέμα της ασφάλειας που επ'αόριστον θα ήταν στα χέρια του κυβερνήτη δημιουργούν εύλογες υποψίες για τις πραγματικές προθέσεις του Λονδίνου. Η εξορία του Μακαρίου έντεκα μέρες μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων,[1] με το πρόσχημα της υπόθαλψης της τρομοκρατίας[2] δημιουργεί πολλά ερωτηματικά. [3]

Συναφώς τα αίτια για την αποτυχημένη έκβαση των διαπραγματεύσεων του Χάρτιγκ με τον Μακάριο , πρέπει να αναζητηθούν αλλού: Στις διεθνείς εξελίξεις στην Μέση Ανατολή και στην καταρρέουσα και επισφαλή θέση του Ηνωμένου Βασιλείου στην περιοχή αυτή. Όπως παρατηρεί ο Πανταζής Τερλεξής: "στρατηγικοί αλλά και οικονομικοί λόγοι φαίνεται να επηρέασαν την όλη κατάσταση: Το Άνδεν και η υπό βρετανική κυριαρχία, Σαουδική Αραβία,

---

[1] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ.253.

[2] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π. σ. 160. Ο εργατικός βουλευτής Μπέβαν, σημείωσε στην Βρετανική βουλή ότι ο Χαρτιγκ γνώριζε εκ των προτέρων για τις σχέσεις ΕΟΚΑ- Μακαρίου. Ο Μπέβαν κατέληγε στο συμπέρασμα ότι αυτό ήταν το πρόσχημα και όχι η ουσία του θέματος.

[3] Βλ.Malley, "The Impact of British Strategic Interests On the Cyprus Problem", οπ.π. σ.σ.479-481. Όπως σημειώνει ο Malley η βρετανική φόρμουλα (σχέδιο Χάρτιγκ) ήταν μία ανειλικρινής προσφορά από την Βρετανία, προς τους Ελληνοκυπρίους. Ο ίδιος ο Ήντεν είχε ενημερώσει προκαταβολικά τους Τούρκους ότι η νέα αγγλική πρωτοβουλία δεν σήμαινε ότι η Βρετανία θα εγκατέλειπε τα βρετανικά ή τα τουρκικά συμφέροντα στην Κύπρο. Ο ηγέτης των εργατικών Μπέβαν μόλις εξορίστηκε ο Μακάριος έθεσε στην κυβέρνηση των Συντηρητικών το ερώτημα αν, η Βρετανία ήθελε όλη την Κύπρο ως βάση ή μία βάση στην Κύπρο. Το ζήτημα ανέφερε ο Μπέβαν ήταν η παραχώρηση στους Κυπρίους αυτοκυβέρνησης με αντάλλαγμα η Βρετανία να κρατήσει μία βάση για το νησί. Σύμφωνα με τον Μπέβαν αν η Κυβέρνηση επιθυμούσε να έχει όλη την Κύπρο ως βάση τότε οι Άγγλοι ήταν κακόπιστοι από την αρχή. Εξάλλου μια βδομάδα πριν καταρρεύσουν οι συνομιλίες οι επιτελείς τους στρατιωτικού επιτελείου στην Βρετανία είχαν ενημερώσει τους Υπουργούς ότι η κατακράτηση όλης της νήσου ως βάσης είναι επιτακτικής σημασίας και ότι η Αγγλική διοίκηση έπρεπε να έχει τον έλεγχο της εσωτερικής ασφάλειας όσο διάστημα το νησί ήταν στρατηγικής σημασίας για τους Βρετανούς. Σύμφωνα με έγγραφα ο Χάρτιγκ το γνώριζε αυτό από την αρχή των διαπραγματεύσεων. Ο Malley, συμπεραίνει ότι ή προσφορά του Χάρτιγκ για ευρεία αυτοκυβέρνηση στο νησί ήταν ψεύτικη ευθύς εξαρχής.

μαστίζονταν από μια σειρά εξεγέρσεων που κλόνιζαν την δυνατότητα των Βρετανών να χρησιμοποιούν τις βάσεις αυτές. Επιπρόσθετα αυτές οι περιοχές ήταν πλούσιες σε πετρελαϊκά κοιτάσματα. Τα δύο μείζονα παίγνια για την Μεγάλη Βρετανία, το πετρέλαιο και οι γραμμές επικοινωνίας απειλούνταν στην Μέση Ανατολή".[4] Επιπρόσθετα, η αγγλοπερσική κρίση του 1951, με την κρατικοποίηση της αγγλικής εταιρείας πετρελαίων είχε δημιουργήσει ένα αρνητικό πλαίσιο αναφοράς για τα αγγλικά συμφέροντα στην περιοχή. [5]

Το γενικότερο αυτό ρεύμα που ήταν αντίθετο για τα δυτικά συμφέροντα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, αναπόφευκτα δρούσε αρνητικά στην όλη συζήτηση για παραχώρηση πραγματικής Αυτοδιάθεσης στους Έλληνες της Κύπρου.

Εξάλλου, στους κόλπους της συντηρητικής κυβέρνησης του Λονδίνου, μια ομάδα βουλευτών που ονομάζονταν "Ρεμπελς του Σουέζ", ακολουθούσαν ανένδοτη " αυτοκρατορική-ηγεμονική πολιτική" και αντιδρούσαν επίμονα σε παραχωρήσεις υπέρ της Κύπρου. Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή γινόταν ακόμα πιο έκρυθμη όταν η Ιορδανία αρνούνταν να εισέλθει στο σύμφωνο της Βαγδάτης. Μια χειρονομία του βασιλιά Χουσείν να αποπέμψει τον στρατηγό Γκλαμπ, (Βρετανό διοικητή της Αραβικής Λεγεώνας), προσετέθη στο ήδη τεταμένο περιφερειακό περιβάλλον. [6] Επιπρόσθετα, η καταγγελία της αγγλοαιγυπτιακής συνθήκης του

---

[4] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ.σ.241, 263-264.

[5] Βλ. Shibley Telhami - Michael Barnet, *Identity and Foreign Policy in the Middle East* (Ithaka and London: Cornel University Press, 2002), σ.σ. 95-97. Το Ιράν τελούσε υπό κατοχή από τα συμμαχικά στρατεύματα, από το 1941-1946. Τα βρετανικά στρατεύματα στάθμευσαν στο νότιο Ιράν, ενώ τα ρωσικά στο Βορρά. Τα μεγάλα αποθέματα του σε πετρέλαιο, έκαναν αρκετά ελκυστική την ξένη παρέμβαση στα εσωτερικά της χώρας σε όλα τα επίπεδα. Εντός του Ιράν άρχισε να δημιουργείται μία διλεκυντίνδα μεταξύ του Σάχη και των πολιτικών αντιπάλων του.Ο Σάχης επιζητούσε την δυτική βοήθεια για να ανορθώσει την Μοναρχία και να αντισταθεί στην αυτονομία που επιζητούσαν οι εθνικές μειονότητες. Επιπλέον ήθελε οικονομική βοήθεια για το πρόγραμμα εκμοντερνισμού της χώρας που προωθούσε. Έτσι Σάχης το 1949, επαναδιαπραγματεύτηκε τη συμφωνία με τους Άγγλους για τα πετρέλαια της χώρας, καταλήγοντας σε συμφωνία. Από την άλλη υπήρχαν οι αντίπαλοι του, παλαιοί πολιτικοί στην ιρανική βουλή (Ματζλίς) που αντιδρούσαν σε οποιαδήποτε παραχώρηση, αναφορικά με τα πετρέλαια καθώς θεωρούσαν αυτή την οικονομική πηγή ισχύος, και σύμβολο ανεξαρτησίας της χώρας. Η προσπάθεια του Σάχη να διορίσει νέο πρωθυπουργό για να προωθήσει τη συμφωνία με τους Άγγλους, προκάλεσε νέο κύμα αντιδράσεων με αποτέλεσμα ο πρωθυπουργός να δολοφονηθεί. Οι εξελίξεις φόβισαν τους Ματζλίς που πέρασαν νόμο για την εθνικοποίηση της πετρελαϊκής βιομηχανίας, θέτοντας ταυτόχρονα την πρωθυπουργία στον Μοσάντεκ. Από τούδε και στο εξής αρχίζει μία νέα περίοδος σύγκρουσης μεταξύ του Σάχη και του Μοσάντεκ. Τελικά ένα αγγλοαμερικανικής εμπνεύσεως πραξικόπημα ανέτρεψε τον Μοσάντεκ. Η ενεργός παρέμβαση των Αγγλοαμερικανών μετατρέπει τη χώρα σε αντικείμενο ιδεολογικό-πολιτικής αντιπαράθεσης, μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

[6] Για την κρίση στην Ιορδανία την εν λόγω χρονική περίοδο, βλ. M.E.YAPP, *The Near East Since the First World War, A History to 1995* (London: Longman, 1996), σ.σ.295-296. Η εν λόγω περίοδος είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για την

1936,[7] καθιστούσε την θέση της Κύπρου ακόμα σπουδαιότερη. Τον Ιούλιο του 1954 η Αίγυπτος υπέγραψε συμφωνία με την Μεγάλη Βρετανία, σύμφωνα με την οποία η τελευταία αναλάμβανε να εκκενώσει την ζώνη της διώρυγας που κατείχε με στρατεύματα. [8]Η Μεγάλη Βρετανία είχε ανακοινώσει τον Ιούνιο του 1954, την απόφαση της για την μεταφορά του αρχηγείου των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Μέση Ανατολή, από την Αίγυπτο στην Κύπρο. Η Κύπρος αποκτούσε έτσι πολύ μεγάλη σημασία για τους υπολογισμούς της Μεγάλης Βρετανίας. Το νησί αποτελούσε το νέο διευθυντήριο, απ' όπου θα αστυνομευόταν η ομαλή ροή του πετρελαίου στην Μέση Ανατολή. [9]

Ιορδανική εσωτερική πολιτική σκηνή. Συγκεκριμένα, ξέσπασε μία κρίση που διακλαδωνόταν σε δύο επίπεδα, το εσωτερικό και το εξωτερικό. Όσον αφορά το πρώτο επίπεδο, υπήρχε έκδηλη δυσαρέσκεια ανάμεσα στους Παλαιστίνιους και σε κάποιους Ιορδανούς της Ανατολικής όχθης που ζητούσαν μεγαλύτερο μερίδιο στην κατανομή της εξουσίας. Το δεύτερο επίπεδο είχε να κάνει με την διαμάχη για την αραβική κυριαρχία, ανάμεσα στο Ιράκ και την Αίγυπτο. Στα τέλη του 1955 σημειώθηκε μία αποτυχημένη προσπάθεια να ρυμουλκηθεί η Ιορδανία στο σύμφωνο της Βαγδάτης, προσπάθεια που ωστόσο συνάντησε την σφοδρή αντίδραση της Αιγύπτου και της εσωτερικής αντιπολίτευσης υπό την ηγεσία του Σουλεϊμάν Αλ –Ναπούλσι. Ο Ναπούλσι συνέπηξε διάφορες συμμαχίες με άλλα κόμματα και ετοιμαζόταν για τις εκλογές του 1956. Ωστόσο, Ο βασιλιάς προσπάθησε να ματαιώσει τις εκλογές, αλλά οι διαδηλώσεις τον ανάγκασαν να αποκηρύξει οιαδήποτε πρόθεση σύνδεσης της χώρας με το σύμφωνο της Βαγδάτης. Επιπρόσθετα, αναγκάστηκε να εκδιώξει από την χώρα τον Βρετανό διοικητή της αραβικής Λεγεώνας, Γλάμπ.

[7] Βλ. Αλέξανδρος Κούτσης, *Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*, Τόμος Α (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1992), σ.σ.160-161.Με βάση την συνθήκη αυτή το καθεστώς της βρετανικής κατοχής στην Αίγυπτο αντικαταστάθηκε από μία αγγλοαιγυπτιακή συμμαχία, η οποία προέβλεπε τη στάθμευση βρετανικής φρουράς στην Ζώνη της διώρυγας του Σουέζ, για την προάσπιση του στρατηγικού αυτού τμήματος του συγκοινωνιακού δικτύου της αυτοκρατορίας.

[8] Στο ίδιο σ.σ. 170-179. Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Αιγύπτιοι εθνικιστές επανέλαβαν εντατικά τις προσπάθειες τους για αναθεώρηση της αγγλοαιγυπτιακής συνθήκης. Την άνοιξη του 1946, επιτεύχθηκε τελικά συμφωνία που προέβλεπε την οριστική απομάκρυνση των βρετανικών στρατευμάτων από την Αίγυπτο και την αναγνώριση του δικαιώματος του σουδανικού λαού να επιλέξει μεταξύ της ένωσης με την Αίγυπτο ή της εθνικής του ανεξαρτησίας. Οι διαπραγματεύσεις τελικά ναυάγησαν όταν επήλθε διαφωνία στο θέμα του Σουδάν. Το 1954 μετά από μακρές και συχνά διακεκομμένες συνομιλίες, επιτεύχθηκε συμφωνία που προέβλεπε την ακύρωση της αγγλοαιγυπτιακής συνθήκης του 1936 και την απομάκρυνση εντός είκοσι μηνών των βρετανικών στρατευμάτων. Επιπρόσθετα η Μ.Βρετανία αποκτούσε το δικαίωμα να επέμβει στρατιωτικά στην περίπτωση που εκδηλωνόταν κάποια επίθεση από ξένες δυνάμεις εναντίον κράτους μέλους του αραβικού συνδέσμου ή της Τουρκίας.

[9] Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Η Πορεία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων και η Κύπρος*, Τόμος Α (Λευκωσία: Εκδ. Προόδος, 1995), σ.595.Το αεροδρόμιο στο ακρωτήρι διαμορφωνόταν με αεροπορικό διάδρομο 600 ποδών για χρήση από τα μεγαλύτερα και βαρύτερα αεροπλάνα της Μεγάλης Βρετανίας. Εγκαθιδρύονταν επίσης διαφόρων ειδών στρατιωτικές εγκαταστάσεις σε όλη την έκταση του νησιού, ενώ η Δεκέλεια μετατρεπόταν σε βασικό βρετανικό στρατόπεδο της περιοχής. Στο Τρόοδος εγκαθίστατο ένα τελοποιημένο ραντάρ με δυνατότητες παρακολούθησης ολόκληρης της λεκάνη της Μεσογείου. Το όλο αμυντικό σύστημα που εγκαθιδρύοταν στην Κύπρο, απέβλεπε στη διασφάλιση κινήσεων και συμφερόντων που συνδέονταν με τα πετρέλαια και τη μεταφορά τους στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Επιπλέον, από την Κύπρο θα επιτηρούνταν η δεξιά πτέρυγα του ΝΑΤΟ, οι χώρες μέλη του συμφώνου της Βαγδάτης, καθώς και η αραβοησραλινή διένεξη.

Η ηγεμονική δύναμη με την αμέριστη συμπαράσταση της Τουρκίας, φρόντιζε να διατηρεί άριστες σχέσεις με την Υπερδύναμη (ΗΠΑ) επιστρατεύοντας της εναντίον του αδύνατου δρώντος (Ελληνοκύπριοι – Ελληνική κυβέρνηση). Οι Ηνωμένες Πολιτείες ανησυχούσαν για τις εξελίξεις τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και σε περιφερειακό. Αυτός ήταν και ο λόγος που η Ουάσιγκτον προσέγγιζε τις αγγλικές θέσεις και όχι τις ελληνικές, όσον αφορά το μέλλον της νήσου. [10]

Η άνοδος του Νάσερ στην εξουσία της Αιγύπτου το 1952 και η προσπάθεια της Ρωσίας να αυξήσει την επιρροή της στην χώρα αυτή και συνεπώς στην Μέση Ανατολή, ανησυχούσαν τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Αμερική και Αγγλία – δεν είχε επισυμβεί ακόμα η κρίση Σουέζ- είχαν ταυτόσημα συμφέροντα στο να μη διαταράσσεται η αποτελεσματικότητα και η συνοχή της ατλαντικής συμμαχίας. Η επιστράτευση της Ουάσιγκτον από την Αγγλία για να πιέσει άμεσα την Ελλάδα και έμμεσα τους Κυπρίους, δρούσε ως πολλαπλασιαστής ισχύος που πολύ εύκολα θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία αρνητική λύση για το Κυπριακό.

Η Τουρκία με την σειρά της ήταν ο στυλοβάτης του περιφερειακού συμφώνου της Βαγδάτης[11] - του μετέπειτα υπό αμερικανική καθοδήγηση και προστασία ΣΕΝΤΟ[12]- , αφού είχε

---

[10] Η Κύπρος και οι βάσεις που απέκτησε η Αγγλία δεν ήταν τόσο σημαντικές για την αμερικανική στρατηγική την δεκαετία του 1950. Θεωρείτο ότι άνηκαν στην αποκλειστική δικαιοδοσία της Μεγάλης Βρετανίας. Οι βάσεις δεν ήταν αμερικανικές βάσεις αν και μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους Αμερικανούς αν προέκυπτε τέτοια ανάγκη. Η θέση του ΝΑΤΟ είχε εδραιωθεί διαμέσου των διαφόρων στρατιωτικών εγκαταστάσεων-διευκολύνσεων που παρείχαν η Τουρκία και η Ελλάδα στο έδαφος τους. Συνεπώς το αμερικανικό συμφέρον στην Κύπρο ήταν αρνητικό ή καλύτερα προληπτικό: Να μην υπάρξει κρίση, η οποία θα οδηγήσει σε στρατιωτική αναμέτρηση μεταξύ της Ελλάδας και την Τουρκία. Επιπρόσθετα, έπρεπε να αποφευχθεί η διείσδυση της Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Τουρκία ή στην Κύπρο, μέσω του ισχυρού κομμουνιστικού κόμματος που υπήρχε στο νησί. Βλ. John C. Campbell, "The United States and The Cyprus Question", στο Coufoudakis (1976), σ.σ. 13-25.

[11] Το σύμφωνο της Βαγδάτης ήταν ένα περιφερειακό σύμφωνο ασφάλειας που δημιουργήθηκε με βρετανική επινόηση για να επεκτείνει η Βρετανία την επιρροή της και να διασφαλίσει τα συμφέροντα της στην περιοχή. Το σύμφωνο υπογράφηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 1955 μεταξύ Τουρκίας και Ιράκ. Αργότερα θα εισχωρούσαν σε αυτό το Πακιστάν, το Ιράν και η Αγγλία (Απρίλιο 1955). Βλ. Seale, οπ.π.σ.σ.186-238.

[12] Βλ.Elie Podeh, "The Perils of Ambiguity: The United States and The Bagdat Pact", στο David W.Lesch edited, *The Middle East and the United States* (Colorado: Westview Press, 2003), σ.σ. 100-120.Μέχρι το 1953 που ανήλθε στην εξουσία η Κυβέρνηση Αϊζενχάουερ-Ντουλς, το αμερικανικό συμφέρον στην Μέση Ανατολή ήταν περιορισμένο. Ωστόσο δεν μπορεί κανείς να πει ότι ήταν αμελητέο, καθώς το υποσύστημα της Μέσης Ανατολής ήταν πλούσιο σε ενεργειακές πηγές και αποτελούσε κέντρο επικοινωνιών. Αποτελούσε επίσης αδιαμφισβήτητης αξίας βάση για την ανάσχεση του Κομουνισμού.Ωστόσο οι ίδιοι οι Αμερικανοί αναγνώριζαν τον ιστορικό ρόλο και την επιρροή της Αγγλίας στην περιοχή. Μετά τον πόλεμο της Κορέας και την πετρελαϊκή κρίση στο Ιράν (Μάρτιο του 1951), οι Αμερικανοί αναδιαμορφώνουν τα σχέδια τους και επιζητούν μια πιο επιθετική στρατηγική για την περιοχή.Η κυβέρνηση Αϊζενχάουερ επινόησε την στρατηγική της "μαζικής ανταπόδοσης" που προϋπέθετε την μείωση των

κοινά σύνορα με την τότε ΕΣΣΔ. Το γράμμα του Ηντεν προς τον Μεντερές που τον διαβεβαίωνε ότι σκοπός της νέας πρωτοβουλίας δεν ήταν η εγκατάλειψη των τουρκικών συμφερόντων[13] στο νησί δημιουργεί πολλά ερωτηματικά: Ποια ήταν αυτά τα τουρκικά συμφέροντα; Πόσο καιρό θα εξαρτάτο η λύση του Κυπριακού από αυτά τα συμφέροντα. Σε τοπικό επίπεδο το στρατήγημα του Χάρτιγκ να δημιουργήσει ένα σώμα "ειδικών" αστυνομικών, από Τουρκοκυπρίους τούς λεγόμενους "επικουρικούς"[14] είχε διεθνείς προεκτάσεις, αφού μετακυλούσε την τοπική κρίση στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων, απευθείας στις σχέσεις

συμβατικών δυνάμεων και την παράλληλη αύξηση των πυρηνικών δυνάμεων. Η αξιοπιστία ενός δεύτερου πυρηνικού πλήγματος όμως, εξαρτάτο από την περικύκλωση της Σοβιετικής Ένωσης. Υπήρχαν βάσεις στην Δυτική Ευρώπη και ήδη ήταν υπό διαμόρφωση το SEATO. Η Μέση Ανατολή ήταν για τους αμερικανούς εκείνο το στρατηγικό κενό που θα έπρεπε να πληρωθεί για να ολοκληρωθεί η περικύκλωση της Σοβιετικής Ένωσης. Ωστόσο οι διάφορες προσπάθειες τους να εγκαθιδρύσουν περιφερειακά συστήματα ασφάλειας, στην Μέση Ανατολή, (MEC-Middle East Command -1951 και το MEDO – Middle East Defence organization-1952, προσκρούουν στις αντιδράσεις των τοπικών δρώντων (Αίγυπτος). Ακολουθεί τότε η προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα περιφερειακό σύστημα ασφάλειας που θα περιλαμβάνει μη αραβικές χώρες (Τουρκία-Πακιστάν) που σύμφωνα με την Αμερικανική Στρατηγική, κόπτονταν περισσότερο για τη σοβιετική απειλή, απ΄οτι μερικές αραβικές χώρες που ήταν πιο πολύ ευαίσθητες σε διεθνή ζητήματα όπως η αραβοϊσραηλινή διένεξη. Ωστόσο, και αυτό το σχέδιο δεν τελεσφορεί, καθώς προσκρούει στην αντίδραση της Αγγλίας που θεωρεί ότι με αυτό τον τρόπο μειώνεται η επιρροή της στην περιοχή. Επίσης τοπικοί δρώντες όπως το Ιράκ δεν επικροτούσαν μία τέτοια ιδέα, καθώς θεωρούσαν περισσότερο επωφελή για τα συμφέροντα τους, (απόκτηση τοπικής ηγεμονίας) την προσχώρηση τους σε ένα σύμφωνο ασφάλειας, που θα ηγείτο η Μεγάλη Βρετανία. Κάτω από αυτές τις εξελίξεις, δημιουργείται το σύμφωνο της Βαγδάτης. Το Ιράκ και η Τουρκία συνήψαν στρατιωτική συμμαχία τον Φεβρουάριο του 1955. Το Σεπτέμβριο του 1955 προσχώρησε το Πακιστάν, ενώ τον Οκτώβριο το Ιράν. Η Μεγάλη Βρετανία είχε προσχωρήσει στο σύμφωνο τον Απρίλιο. Ωστόσο, οι ΗΠΑ και πάλι δεν θέλουν να συμμετάσχουν, καθώς θεωρούν ότι έτσι θα αποξενωθεί η Αίγυπτος, που ελπίζουν ακόμα στη συνεργασία της για την υλοποίηση της Στρατηγικής της Ανάσχεσης (Σχέδιο Αλφα).Συναφώς, ο Αμερικανός πρόεδρος Ντούλς κρατάει στάση αναμονής, χωρίς να ενθαρρύνει ή να αποθαρρύνει, τα άλλα αραβικά κράτη να εισχωρήσουν στο Σύμφωνο. Το αμερικανικό υπουργείο Αμυνας, εντούτοις, διατυπώνει διαφορετική θέση, εμμένοντας να εισέλθει η Αμερική στους κόλπους του Συμφώνου. Ο Αϊζενχάουερ όμως στηρίζει τον Υπουργό του με αποτέλεσμα να υπερισχύσει η άποψη που ήθελε τις ΗΠΑ να απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα της μη εισόδου τους στο περιφερειακό σύμφωνο και από την άλλη να μην κινδυνεύουν να αποξενώσουν τα υπόλοιπα αραβικά κράτη.Μετά την κρίση του Σουέζ, διαφαίνεται ότι η Μέση Ανατολή στέκεται στα πήλινα βρετανικά πόδια. Ουσιαστικά, το δόγμα Αϊζενχάουερ υποκαθιστά το σύμφωνο της Βαγδάτης. Η αμερικανική στρατηγική συνεχίζει να είναι αμφίσημη όσο αφορά την πλήρη εισχώρηση. Συμβαίνει το εξής παράδοξο, οι Αμερικανοί να συμμετέχουν στις διάφορες επιτροπές του συμφώνου της Βαγδάτης, αλλά να μην είναι πλήρη μέλη. Οι εξελίξεις στο Ιράκ τον Ιούλιο του 1958 με την ανατροπή του χασεμιτικού καθεστώτος και η ανακοίνωση του Καϊμ ότι η χώρα του αποσύρεται πλήρως από το σύμφωνο της Βαγδάτης (Μάρτιο το 1959), δημιουργούν νέα δυναμική. Το Σύμφωνο θα μετονομαστεί τον Οκτώβριο σε (CENTO) και τα αρχηγεία του θα μεταφερθούν στην Άγκυρα. Το CENTO θα συνεχίζει να υπάρχει μέχρι το 1979, όταν μία άλλη επανάσταση στο Ιράν θα ανατρέψει τον Σάχη. Ο σκληροπυρηνικός Αγιατολάχ Χομεϊνί, θα ανακοινώσει την απόσυρση της χώρας του από τη συμμαχία.

[13] Βλ. Malley – Craig, οπ.π. σ.75.

[14] Βλ. Βύρων Θεοδωρόπουλος-Μενέλαος Αλεξανδρής-Ευστάθιος Λαγάκος , *Το Κυπριακό μια Ενδοσκόπηση 1950 - 1974* (Αθήνα: Εκδ.Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1987), σ.100.

Ελλάδας Τουρκίας. Οι προϋποθέσεις για την εμφύλια διακοινοτική διαμάχη,[15] που είχαν δημιουργηθεί με την πολιτική Χάρτιγκ στο νησί και η πορεία των ελλαδοτουρκικών σχέσεων ήταν συγκοινωνούντα δοχεία.

Η δικιά μας έρευνα, δεν μπορεί να υιοθετήσει άκριτα απόψεις που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς, ότι το σχέδιο Χάρτιγκ ήταν χαμένη ευκαιρία. Ο Ian Craig στο βιβλίο του "Η Συνωμοσία της Κύπρου:ΗΠΑ Κατασκοπία και η Τουρκική Εισβολή", επιβεβαιώνει τα όσα έχουμε αναφέρει πιο πάνω, ότι δηλαδή οι Βρετανοί στρατηγοί πίστευαν ότι η Βρετανία έπρεπε να κρατήσει ολόκληρη την Κύπρο ως βάση και επομένως έπρεπε να ελέγχει την εσωτερική ασφάλεια όχι μέχρι να επανέλθει η τάξη στο νησί , αλλά όσο διάστημα ήταν στρατηγικής σημασίας. Πιο συγκεκριμένα όπως σημειωνόταν χαρακτηριστικά στο Foreign Office: "Οι Βρετανοί στρατηγοί χρειάζονταν την Κύπρο για να προστατεύσουν , την Τουρκία , το Ισραήλ και τα Αραβικά κράτη από ρωσική εισβολή στην Μέση Ανατολή προστατεύοντας τα οικονομικά συμφέροντα της Βρετανίας στην περιοχή αυτή αλλά και τις χώρες μέλη του σύμφωνο της Βαγδάτης".[16] Πιο τραγικά, σύμφωνα με την επίσημη άποψη του βρετανικού στρατιωτικού επιτελείου, η Κύπρος θα μετατρεπτό σε πυρηνική βάση και θα εμπόδιζε την επέλαση της Ρωσίας από τα βουνά Ζάγρος του Ιραν. Αυτό απαιτούσε "πυρηνική επέμβαση από βομβαρδιστικά τύπου V που στάθμευαν στην Κύπρο"![17]

---

[15] Βλ.Αργυρού, οπ.π. σ.σ.14-15.Ανώτεροι λειτουργοί του αγγλικού Υπουργείου Εξωτερικών, όπως ο J.Ward, συνέστησαν στο Άγγλο υφυπουργό Εξωτερικών Kirckpatrick "να αποσυνδεθεί το κυπριακό πρόβλημα από την Ελληνική Κυβέρνηση, "που είναι προς το παρόν ασπόνδυλη και κάτω από τον έλεγχο της κυπριακής εθναρχίας" και να προσπαθήσουν να διεισδύσουν πίσω από την καθαρά αρνητική θέση, την οποία η τουρκική κυβέρνηση έχει προβάλει μέχρι τώρα και να εξακριβωθούν οι ελάχιστοι όροι με τους οποίους, θα ήταν έτοιμη (η Τουρκία) να συναινέσει σε μια προσυμφωνημένη διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος).Στην Παλαιστίνη, η Αγγλία ακολούθησε παρόμοια τακτική προσεταιριζόμενη τους Εβραίους κατά τη διάρκεια της αραβικής εξέγερσης του 1936.(Βλ.Μέρος Δ').

[16] Printed For Cabinet.July 1957.C (57) 161.CAB 129/88.Όπως αποδεικνύεται από τα βρετανικά έγγραφα, η κατοχή της Κύπρου από τους Άγγλους εντασσόταν και διασυνδεόταν άμεσα με τον πυρηνικό ψυχροπολεμικό ανταγωνισμό Ανατολής-Δύσης.Το αγγλικό στρατιωτικό επιτελείο αντιμετώπιζε σοβαρά το γεγονός σε ένα επικείνενο Παγκόσμιο Πόλέμο, η Ρωσία να επιτεθεί εναντίον της Κύπρου.Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, η Ρωσσία θα επιχειρούσε να καταστρέψει την χρησιμότητα του νησιού ως αεροπορικής βάσης.Το ζήτημα της εξωτερικής ασφάλειας της νήσου ήταν στην ουσία ζήτημα αεροπορικής άμυνας εναντίον ενδεχόμενης ρωσικής αεροπορικής επίθεσης.Επιπρόσθετα οι Άγγλοι στρατηγοί, μελετούσαν το σενάριο ενός περιορισμένου περιφεριακού πολέμου, μεταξύ του Ισραήλ και των γύρω αραβικών κρατών, όπου και πάλι θα μπορούσε να απειληθεί η Κύπρος με αεροπορική επίθεση.

[17] Βλ. Malley - Craig, οπ.π. σ.83. Βλ. επίσης, Αργυρού, οπ.π. σ.41. Το "Γραφείο Βρετανικών Δυνάμεων Μέσης Ανατολής", υπεδείκνυε επίσης, ότι ήταν προς το συμφέρον της Αγγλίας να παραχωρήσει μία βάση στους

Τούρκους, υποδεικνύοντας τα εξής πλεονεκτήματα: Α) σε περίπτωση Γ' Παγκοσμίου πολέμου, η εν λόγω βάση θα ανταποκρινόταν στις ανάγκες ενός τρίτου αεροδρομίου και θα βοηθούσε τις στρατιωτικές αεροπορικές και αντιαεροπορικές δυνάμεις να λειτουργήσουν όσο το δυνατό πιο γρήγορα. Β) θα μετρούσε ως μέτρο προστασίας εναντίον της εγκαθίδρυσης ενός κουμμουνιστικοκρατούμενου καθεστώτος, άσχετα με το μελλοντικό καθεστώς του νησιού.Βλ. επίσης, Άριστος Αριστοτέλους, *Διαχρονικοί Στρατηγικοί Παράγοντες στο Κυπριακο* (Λευκωσία: Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών, 1998), σ.σ.78-82. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960, η στρατηγική αξία της Κύπρου για το Λονδίνο βρισκόταν στο υψηλότερο σημείο, για λόγους που άπτονταν του πυρηνικού ανταγωνισμού μεταξύ Ανατολής και Δύσης, στο ψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα. Στις 17 Φεβρουαρίου 1955, μερικές εβδομάδες πριν την έναρξη του αγώνα των Ελληνοκυπρίων ο Υπουργός Άμυνας της Βρετανίας Χάρολντ Μακμίλαν, σε έκθεση του για τα αμυντικά θέματα της χώρας, ανακοίνωσε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, σχεδίαζε να αναπτύξει την παραγωγή υδρογονικής βόμβας. Η απόφαση αυτή είχε ληφθεί και εγκριθεί από το υπουργικό Συμβούλιο από τον Ιούνιο του 1954. Υπό αυτές τις συνθήκες η Κύπρος θα διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο και θα εξυπηρετούσε την βρετανική στρατηγική της ανεξάρτητης πυρηνικής στρατηγικής της Βρετανίας απέναντι στη Σοβιετική Απειλή. Συναφώς, τα βρετανικά βομβαρδιστικά "V-Bombers", σταθμευμένα στο Ακρωτήρι στην επαρχία Λεμεσού θα μπορούσαν να βομβαρδίσουν με ατομικές βόμβες τις νότιες βιομηχανικές περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης, που ήταν μέσα στην ακτίνα δράσης τους. Ο Τσόρτσιλ είχε δηλώσει σχετικά, ενώπιον του Αμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου, στις 14 Νοεμβρίου 1958: "Η Βρετανία μπορεί και τώρα να εξουδετερώσει δώδεκα πόλεις στην περιοχή του Στάλιγκραντ και της Μόσχας, από πόλεις της στην Βρετανία και ακόμα καμία δωδεκάδα στην Κριμαία, από βάσεις της στην Κύπρο. Δεν είχαμε αυτή τη δύναμη στην περίοδο του Σουέζ. Είμαστε μεγάλη δύναμη και πάλι."

2. Το σύνταγμα Ράντκλιφ.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνουν οι Keohane και Nye : " το ηγεμονικό κράτος είναι τόσο ισχυρό, ώστε είναι σε θέση να καθορίσει τους βασικούς κανόνες που ρυθμίζουν τις διακρατικές σχέσεις και επιθυμεί να το πράξει. Εκτός από την δυνατότητα που έχει να συνδράμει στην διατήρηση ενός καθεστώτος, μπορεί να αναθεωρήσει τους ισχύοντες κανόνες ή να προλάβει την υιοθέτηση αυτών στους οποίους αντιτίθεται ή και ακόμα να παίξει κυρίαρχο ρόλο στην δημιουργία νέων". [1]

Ο πιο πάνω ορισμός αντανακλά την στρατηγική αλλά και την τακτική της Βρετανίας, όταν προσπαθούσε να επιβάλει το σύνταγμα Ραντκλιφ στην αποκεφαλισμένη ηγεσία των Ελληνοκυπρίων, (Ο Μακάριος βρισκόταν εξόριστος στις Σευχέλλες από τον Μάρτιο του 1956). Παρά την καθοδική πορεία όσο αφορά τους συντελεστές ισχύος της, η Μεγάλη Βρετανία συνέχιζε να διαθέτει περιθώρια ελιγμών στο κυπριακό ζήτημα. Παρέμενε η Ηγεμονική Δύναμη που κυριαρχούσε στην Κύπρο και η σωρευτική της ισχύ ήταν πολύ πιο μεγάλη από αυτή των Κυπρίων και της Ελλάδας.

Συγκεκριμένα, η βρετανική στρατηγική αναφορικά με την Κύπρο, κινούνταν προς τέσσερις κατευθύνσεις: Η πρώτη ήταν η κινητοποίηση του τουρκικού παράγοντα. Η δεύτερη είχε να κάνει με τη βίαιη καταστολή του απελευθερωτικού αγώνα, ενώ η τρίτη ήταν η επιβολή ενός συντάγματος αυτοκυβέρνησης. Τέλος η τέταρτη, ήταν η προσπάθεια της Αγγλίας να εφελκύει το ενδιαφέρον της ανερχόμενης ηγεμονικής δύναμης (ΗΠΑ), για να είναι πιο εύκολη η επιβολή της βούλησης της στον αδύνατο δρώντα. Και οι τέσσερις αυτές διαστάσεις της βρετανικής στρατηγικής περιστρέφονταν γύρω από τον ίδιο άξονα, που δεν ήταν άλλος από την διαιώνιση της βρετανικής ηγεμονίας στο νησί.

Η Βρετανία σε συνεργασία με την Τουρκία θα προβεί στον ύστατο εκβιασμό της επιβολής της διχοτόμησης, στην Κύπρο. Αυτό θα γινόταν με έναν "τακτικισμό" από πλευράς του Υπουργού των Αποικιών Μπόυντ, ο οποίος ετάσσετο υπέρ της παραχώρησης χωριστής αυτοδιάθεσης τόσο στους Ελληνοκύπριους, όσο και στους Τουρκοκύπριους. Κατ' αυτό τον

[1] Βλ.Keohane, Nye, οπ.π. σ.σ. 44-45.

τρόπο η ηγεμονική δύναμη θα προσπαθήσει να αναθεωρήσει αυτούς τους κανόνες που εμποδίζουν την διασφάλιση του δικού της εθνικού συμφέροντος: Την εκτόνωση της πιέσεως στο εσωτερικό της, (εσωτερική απο-νομιμοποίηση) αλλά και να μεταστρέψει την αρνητική διακείμενη προς αυτή διεθνή κοινή γνώμη (διεθνής απονομιμοποίηση).

Επιπλέον, όπερ και σπουδαιότερο, θα εμποδίσει τους διεθνούς θεσμούς, καταστρατηγώντας τους, με το να επιστρατεύει τους συμμάχους της εναντίον των προσφυγών της Ελλάδας στον ΟΗΕ, με κύριο σκοπό όπως πολλάκις έχουμε σημειώσει τη διαιώνιση της αγγλικής επικυριαρχίας της στο νησί. Η Τουρκία από την πλευρά της ευνοείται από τις ευνοϊκές για αυτήν ανακατανομές ισχύος και ζητά πια ρητά την διχοτόμηση με το σύνθημα ταξίμ (διχοτόμηση). [2]

Το Λονδίνο όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω ήθελε να διευκολύνει την θέση του στον ΟΗΕ. Μετά την αποτυχία του σχεδίου Χάρτιγκ αποφάσισε να προβεί σε μια νέα χειρονομία αναφορικά με το εσωτερικό καθεστώς της Κύπρου. Για αυτό τον λόγο στις 13 Σεπτεμβρίου του 1956, εξουσιοδότησε τον Λόρδο Ράντκλιφ να εκπονήσει ένα "φιλελεύθερο" και "δημοκρατικό" σύνταγμα που "θα λάμβανε υπόψη όλα τα συμφέροντα των κοινοτήτων στην Κύπρο". Αυτή ήταν η τρίτη κατά σειρά προσπάθεια των Άγγλων να επιβάλουν ένα σύνταγμα αυτοκυβέρνησης στον κυπριακό λαό που μόνο στόχο είχε την εξυπηρέτηση των δικών τους περιφερειακών συμφερόντων.

Τα κυριότερα σημεία του συντάγματος του Ράντκλιφ ήταν τα εξής[3]:

---

[2] Η Τουρκία μετά από την δήλωση του Άγγλου Υπουργού των Αποικιών Λέννοξ Μπόϋντ ότι θα έπρεπε να παραχωρηθεί δικαίωμα αυτοδιάθεσης και στην τουρκοκυπριακή μειονότητα-αν δοθεί αυτό το δικαίωμα στην ελληνοκυπριακή πλειοψηφία θα θεωρήσει δεσμευτική την εν λόγω δήλωση και θα επιμένει εμφαντικά στη διχοτόμηση της Νήσου. Συναφώς από τούδε και στο εξής θα απαιτεί από την Μεγάλη Βρετανία να τηρήσει την "υπόσχεση" της για τη διχοτόμηση του νησιού. Όπως θα δούμε και πιο κάτω κάθε μελλοντική προσπάθεια της Βρετανίας στην οποία δεν γινόταν ρητή αναφορά στη διχοτόμηση (βλ. Σχέδιο Φούτ), προκαλούσε της αντίδραση της Άγκυρας και επέσειε την απειλή της προξένησης κόστους στα αγγλικά συμφέροντα στην Μέση Ανατολή.

[3] Constitutional Proposals For Cyprus, Report submitted to the Secretary of State for the Colonies by the Right Hon. Lord Radcliffe, G.B.E.*Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament By Command of her Majesty, December 1956.*London Her Majesty's Stationery Office, Two Shillings Net., σ.σ.14-24.

- Εκλεγμένη ελληνική πλειοψηφία στο κοινοβούλιο (24 Ελληνοκύπριοι που θα εκλέγονταν από τον γενικό εκλογικό κατάλογο, 6 Τουρκοκύπριοι από χωριστό τουρκοκυπριακό και έξι μέλη που θα διορίζονταν από τον κυβερνήτη. Τα θέματα που αφορούσαν τους Τουρκοκύπριους θα απαιτούσαν την χωριστή πλειοψηφία των 2/3 των Τουρκοκύπριων βουλευτών για να ψηφιστούν. Επιπρόσθετα ένα υπουργείο Τουρκικών Υποθέσεων θα κατοχύρωνε ακόμα περισσότερο την αυτονομία της τουρκοκυπριακής μειονότητας[4].

-Τα θέματα Άμυνας, Εξωτερικών Υποθέσεων και Δημόσιας Ασφάλειας θα παρέμεναν στην αρμοδιότητα του Κυβερνήτη.

-Στην κορυφή της εκτελεστικής εξουσίας θα βρισκόταν ένας Κύπριος Πρωθυπουργός που θα διοριζόταν από τον Κυβερνήτη. Ο Πρωθυπουργός που θα διόριζε ο Κυβερνήτης θα απολάμβανε της μεγαλύτερης υποστήριξης της βουλής. Επιπρόσθετα, ο Άγγλος Κυβερνήτης θα ήταν ο απόλυτος κριτής: Α) για το κατά πόσο οποιαδήποτε ενέργεια, που θα αναλαμβανόταν από τον Πρωθυπουργό θα ήταν της δικής του δικαιοδοσίας ή της δικαιοδοσίας του Κυβερνήτη. Β) Ο Κυβερνήτης θα αποφάσιζε επίσης αν τα νομοσχέδια του καθεστώτος αυτοκυβέρνησης τα οποία θα ψηφιζόταν από την βουλή και θα παρασουσιάζοταν σε αυτόν, ενέπιπταν ή όχι στην δική του σφαίρα αρμοδιότητας. [5]

-Η δικαστική εξουσία θα θεμελιωνόταν με ένα Δικαστήριο Εγγυήσεων και με το Ανώτατο δικαστήριο, των οποίων η σύνθεση θα λάμβανε ίσο αριθμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων δικαστών. Ένας ουδέτερος δικαστής θα διοριζόταν ως πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου με μια ουδέτερη προσωπικότητα να προϊσταται του Δικαστηρίου Εγγυήσεων.

---

[4] Βλ. Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό ζήτημα , 1878-1960 : Η Συνταγματική Πτυχή* (Αθήνα: Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998), σ.88.

[5] Constitutional Proposals For Cyprus, Report submitted to the Secretary of State for the Colonies by the Right Hon. Lord Radcliffe, G.B.E, οπ.π.σ.σ.10-12.Αυτή η δικαιοδοσία του Κυβερνήτη, ενείχε τον ενδεχόμενο κατάχρησης ή υπερβασης εξουσίας από την πλευρά του. Επιπρόσθετα, ένας αντικειμενικός παρατηρής θα παρατηρούσε με περισσή ευκολία, ότι επρόκειτο για μια πρόνοια η οποία αντίκειτο στις δημοκρατικές αρχές της διακυβέρνησης.Ένα στοιχείο που αξιζει ιδιαίτερης επισήμανσης είναι ότι δεν μπορούσαν αυτά τα θέματα-τα οποία ο κυβερνήτης αυθαίρετα μπορούσε να αποφασίσει αν άνηκαν στην δικαιοδοσία του ή όχι, να τεθούν υπό δικαστικό έλεγχο, μέσω του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

Στην έκθεση του που παρουσιάστηκε στο Αγγλικό Κοινοβούλιο στις 19 Δεκεμβρίου του 1956 από τον Υπουργό Αποικιών Λέννοξ Μπόυντ, ο Λόρδος Ράντκλιφ πρότεινε ότι ο καλύτερος τρόπος για να μπορέσει να λειτουργήσει το νέο καθεστώς (δυαρχία) ήταν να γίνει απόλυτος διαχωρισμός ανάμεσα στα θέματα που θα ήταν της αρμοδιότητας του Κυβερνήτη και στα θέματα που θα ήταν της αρμοδιότητας των οργάνων της αυτοκυβέρνησης για να μπορεί η κάθε πλευρά να έχει τον απόλυτο έλεγχο στην περιοχή της. [6] Πρότεινε ακόμη την εγκαθίδρυση άμεσης αυτοκυβέρνησης και όχι σταδιακή όπως προβλεπόταν στις προτάσεις Χάρτιγκ.

Η όλη προσπάθεια του Λόρδου Ράντκλιφ υπονομεύθηκε εν τη γενέσει από μία δήλωση που είχε κάνει ο Λέννοξ Μπούντ στις 19 Δεκεμβρίου του 1956 στην Βουλή των Κοινοτήτων, όταν συζητείτο το περιεχόμενο των προτάσεων. Η δήλωση που έγινε τότε ήταν η ακόλουθη: "Η κυβέρνηση της αυτής μεγαλειότητας πιστεύει ότι η άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης σε ένα ανάμικτο πληθυσμό θα έπρεπε να περιλαμβάνει και την διχοτόμηση στις πιθανές λύσεις. Δεν είναι παρά λογικό να παραχωρήσουμε σε μια κοινότητα με τόσο στενούς δεσμούς με την Τουρκία μόλις 40 μίλια μακριά, τα ίδια δικαιώματα που είμαστε έτοιμοι να παραχωρήσουμε και στην ελληνική κοινότητα της νήσου". [7] Αυτή η δήλωση ενείχε τον σπόρο της μελλοντικής διχοτόμησης του νησιού. Η Τουρκία είναι πανέτοιμη να αδράξει οφέλη από την πολιτική στρατηγική που η σύμμαχος της η Βρετανία ακολουθούσε σε σχέση με την Κύπρο. Επι τούτου γράφει χαρακτηριστικά ο Λιναρδάτος: "Η τουρκική κυβέρνηση σε συμπαιγνιά με τους Αγγλους πιάστηκε από την δήλωση του Λέννοξ Μπόυντ για την διχοτόμηση. Απο εκείνη την στιγμή το Ταξιμ (διαμελισμός) θα γίνει το κύριο σύνθημα των Τούρκων στην Κύπρο".[8] Αυτό επιβεβαιώνεται και από την δήλωση του Μεντερές στις 29 Δεκεμβρίου του 1956, στην τουρκική εθνοσυνέλευση: " ο διαμελισμός της Κύπρου στην μέση αποτελεί ήδη θυσία για την Τουρκία και δεν μπορούμε να δεχθούμε πιο μεγάλη θυσία από

[6] Βλ. Soulioti, Volume I, οπ.π. σ.37.

[7] Βλ. Φανούλα Αργυρού, *Top Secret, Η Βρετανική Κηδεμόνευση του Κυπριακού... πως φθάσαμε στο Σχέδιο Ανάν* (Θεσσαλονίκη: Εκδ.Γερμανός, 2004), σ.43.

[8] Βλ. Σπύρος Λιναρδάτος, " Η Κύπρος ως την Ανεξαρτησία" στο, *Ο Μακάριος και οι Συμμαχοι του* (Αθήνα: Εκδ. gutenberg, 1972), σ.305. Βλ. επίσης, Αργυρού, οπ.π. σ. 47. Ο Ζορλού σε συνομιλίες που είχε με τον Ράντκλιφ επέμενε όπως η δήλωση περί διπλής αυτοδιάθεσης του Λενοξ Μπουντ να περιληφθεί στο κείμενο της επίσημης συμφωνίας.Η συγκεκριμένη δήλωση που ενείχε και τον σπόρο της διχοτόμησης συνέχιζε να ισχύει και τα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου.

αυτή."[9]Επιπροσθέτως, ο Νιχάτ Ερήμ σημειώνει σε έκθεση του με ημερομηνία 16 Νοεμβρίου 1956, ότι ο κατά τις επαφές του με Βρετανούς επισήμους, ο Βρετανός υφυπουργός των Εξωτερικών, Γιαν Κιρκπάτρικ με μια γραμμή που έσυρε από τον Βορρα προς τον Νότο θέλησε να διαμοιράσει τη νήσο εξημισείας και να δώσει το μεν ανατολικό μέρος στην Ελλάδα, το δε δυτικό στην Τουρκία. [10]

Από τα ανωτέρω γίνεται κατανοητό ότι η Βρετανία σε συνεργασία με την Τουρκία είναι έτοιμες να μεταβάλουν το status-quo στην Κύπρο εις βάρος της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Συναφώς, οι διεθνείς θεσμοί και το διεθνές δίκαιο δεν μπορούσαν να απονέμουν Διεθνή Δικαιοσύνη στην συγκεκριμένη περίπτωση. Όπως παρατηρεί ο John Mearsheimer : "Τα πιο ισχυρά κράτη στο σύστημα δημιουργούν και διαμορφώνουν τους θεσμούς, έτσι ώστε να διατηρούν το μερίδιο τους στο διεθνή καταμερισμό ισχύος ή ακόμη και να το αυξάνουν. Αναφορικά με αυτή την άποψη οι θεσμοί είναι στην ουσία αρένες για την διεξαγωγή σχέσεων που έχουν να κάνουν με την δύναμη. Για τους ρεαλιστές τα αίτια του πολέμου και της ειρήνης, αποτελούν λειτουργία της ισορροπίας δυνάμεων και οι θεσμοί αντανακλούν την κατανομή της δύναμης σε ένα διεθνές σύστημα. Κοντολογίς, η ισορροπία δυνάμεων είναι η ανεξάρτητη μεταβλητή που εξηγεί τον πόλεμο,ενώ οι θεσμοί είναι απλά η παρεμβαίνουσα μεταβλητή στην όλη διαδικασία". [11]

Συναφώς, τα συμπληρωματικά συμφέροντα Βρετανίας και Τουρκίας συνέπιπταν και το πλέγμα ισχύος που δημιουργούνταν ήταν αρκετό για να κονιορτοποιήσει την προσπάθεια του αδύναμου δρώντα για άσκηση του νόμιμου και αναφαίρετου δικαιώματος του στην αυτοδιάθεση.

Το ότι η βρετανική κυβέρνηση μελετούσε το ενδεχόμενο της επιβολής διχοτομικής λύσης στην Κύπρο-ή καλύτερα ότι πρόκρινε ως μία από τις δυνητικές λύσεις το νησί την

---

[9] Βλ. Τερλεξής, οπ.π. σ. 269.

[10] Βλ. Χριστοδούλου(1996), σ.32. Βλ. επίσης, Αργυρού(1992), σ.70.Η γραμμή Κιρκπάτρικ ήταν στην ουσία μια διχοτομική γραμμη επί χάρτου, όπου η Κύπρος θα διχοτόμείτο σε μέρη. Η εν λόγω διαχωριστική γραμμή συρόταν από την Λάπηθο στο Βορρα έως το ύψος της Λεμεσού στο Νότο.

[11]Βλ.John Mearsheimer, "The False promise of International Institutions", *International Security,* vol.19, no 3, 1994,σ.σ.13-14.

διχοτόμηση- φαίνεται και μέσα από σωρεία βρετανικών εγγράφων. Συγκεκριμένα, σε Βρετανικό έγγραφο με ημερομηνία 22 Νοεμβρίου 1956, το οποίο αναφερόταν στις προτάσεις του Ράντκλιφ για την Κύπρο, επισημαίνεται ότι η μνεία στη διχοτόμηση είναι το στοιχείο που θα καταστήσει το νέο σύνταγμα αρεστό (palatable) στους Τούρκους. Ο συντάκτης του άρθρου συνεχίζει, τονίζοντας ότι αν η αγγλική κυβέρνηση δεν δεσμευτεί οριστικά για τη διχοτόμηση, τότε είναι λίγες οι πιθανότητες οι Τούρκοι να αποδεχτούν το νέο Σύνταγμα. [12] Σε άλλο βρετανικό έγγραφο, στο οποίο περιλαμβάνεται άρθρο του δημοσιογράφου Benjamin Welles των Times της Νέας Υόρκης, γίνεται λεπτομερής αναφορά σε ένα σχέδιο διχοτόμησης της Κύπρου σε τουρκικό και ελληνικό τομέα. [13] Στο εν λόγω άρθρο, επισημαίνεται ότι το σχέδιο αυτό κερδίζει την υποστήριξη αξιωματούχων της βρετανικής κυβέρνησης. Το εν λόγω σχέδιο οπως επισημαίνεται στο έγγραφο, προβλέπει στρατιωτικές βάσεις για την Αγγλία και αντιμετωπίζεται από την αγγλική κυβέρνηση ως η τελευταία λύση (last resort), σε περίπτωση που οι άλλες προσπάθειες για λύση αποδειχτούν ατελέσφορες. Ο συντάκτης του άρθρου υπεισέρχεται και σε λεπτομέρειες για το σχέδιο διχοτόμησης, σημειώνοντας ότι η Κύπρος θα διχοτομηθεί με μια νοητή γραμμή που θα διασχίζει τη Λεμεσό στη νότια ακτή και θα εκτείνεται μέχρι την περιοχή της Λαπήθου στο Βορρά. Η Ζώνη Α που θα μετατραπεί σε τουρκικό τομέα, όπως σημειώνεται στο έγγραφο, θα είναι δυτικά της πιο πάνω γραμμής και απέχει 50 μίλια μακριά από την Τουρκία. Αντίστοιχα η ζώνη Β στα ανατολικά προς τη Συρία θα είναι ο ελληνικός τομέας. [14] Τέλος, ο συντάκτης αφού αναφέρεται και σε μετακινήσεις πληθυσμών για να ολοκληρωθεί η όλη ιδέα επιβολής του σχεδίου, καταλήγει ότι η διχοτόμηση είναι μια λύση που έχει ήδη ευνοήσει τη Βρετανία στο παρελθόν, όταν έπρεπε να συμφιλιώσει διακείμενα εχθρικές μεταξύ τους δυνάμεις, όπως στην Παλαιστίνη και την Ιρλανδία[15].

Η αγγλική στρατηγική δεν έμεινε στο θεωρητικό επίπεδο, αλλά πέρασε και στο πρακτικό. Ο Απρίλιος και ο Μάιος του 1956 ήταν μήνες έντονων διακοινοτικών συγκρούσεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Επεισόδια σημειώθηκαν στο χωριό Βασίλεια, στο Βαρώσι και στην Κερύνεια. Τα επεισόδια γενικεύθηκαν στις 24 Μαίου και πήραν προεκτάσεις τόσο στη

[12] Cyprus-Secret.FO371/123936.
[13] Position of Cyprus in 2 Ethnic Zones.FO371/123932.
[14] Στο ίδιο.
[15] Στο ίδιο.

Λευκωσία, όσο και στη Λεμεσό, στη Λάρνακα και την Πάφο. Ο τότε Διοικητής της Λευκωσίας Κλέμενς, διέταξε το κλείσιμο 12 σπιτιών και 34 καταστημάτων, που βρίσκονταν στην ευαίσθητη περιοχή των συγκρούσεων και προειδοποίησε τον Δήμαρχο Λευκωσίας, Θεμιστοκλή Δέρβη και τον Τουρκοκύπριο πολιτικό Φαζίλ Κουτσούκ ότι θα επέβαλλε επί μονίμου βάσεως διαχωρισμό της πρωτεύουσας. Οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο σύνοικων στοιχείων γενικεύτηκαν με την χρήση όπλων. Δύο ακόμη άτομα, ένας Ελληνοκύπριος και ένας Τουρκοκύπριος σκοτώθηκαν από Άγγλους στρατιώτες. Έτσι ο Κλέμενς στις 28 Μαίου ανακοίνωσε το σχέδιο διχοτόμησης της Λευκωσίας και την επομένη η Λευκωσία χωρίστηκε σε δύο τομείς. [16]Οι Άγγλοι στρατιώτες τοποθέτησαν συρματοπλέγματα στους διαφόρους δρόμους που οδηγούσαν από την ελληνική στην τουρκική συνοικία. Αφέθηκαν μόνο πέντε είσοδοι επικοινωνίας, που ωστόσο κλείνονταν ανά πάσα στιγμή. Με αυτό τον τρόπο, με τις ευλογίες της Αγγλίας επισημοποιούνταν η διαίρεση στην Κύπρο.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να κάνουμε κάποιες επισημάνσεις για τις προτάσεις του Ράντκλιφ. Αν και το σύνταγμα αυτό δικαίωνε το αίτημα του Αρχιεπισκόπου για την ελληνική πλειοψηφία στην βουλή, που στις συνομιλίες του με τον Χάρτιγκ ζητούσε να αποσαφηνιστεί, δημιουργούσε ερωτηματικά για τον διορισμό του Πρωθυπουργού από τον Κυβερνήτη. Επιπλέον η πρόνοια που προέβλεπε ότι ο κυβερνήτης θα ήταν ο απόλυτος κριτής για ποιά θέματα θα ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του ή στην αρμοδιότητα της βουλής έθετε επί τάπητος ένα στοιχείο αυθαιρεσίας και ίσως κατάχρησης της εξουσίας του. Οι προτάσεις Χάρτιγκ προνοούσαν –έστω χωρίς να προσδιορίζουν τον ακριβή χρόνο- την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης. Αντίθετα η αναφορά του Αγγλου υπουργού αποικιών σε " διπλή αυτοδιάθεση των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο", δεν άφηνε και πολλές αμφιβολίες ότι η Μεγάλη Βρετανία έδινε στους Τούρκους το κλειδί που θα άνοιγε την πόρτα της διχοτόμησης της Κύπρου.

Είναι πάντως γεγονός άξιο επισήμανσης το ότι ο ίδιος ο Ράντκλιφ, στην έκθεση του για την Κύπρο αρνήθηκε την ιδέα του διαχωρισμού στο νησί, αλλά και την εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού συστήματος που αργότερα η Τουρκία θα επέμενε εμφαντικά κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Ζυρίχη, δια στόματος του Τούρκου υπουργού

[16] Βλ. Παπαδημήτρης- Πετρίδης, οπ.π. σ.σ.162-167.

Εξωτερικών Φατίν Ρουστου Ζορλού.[17] Ο Ράντκλιφ είχε σημειώσει χαρακτηριστικά στην αναφορά του, ότι το να δοθεί ίση πολιτική δύναμη σε δύο κοινότητες που διαφέρουν τόσο πολύ όσο αφορά την αριθμητική τους δύναμη, αυτό σημαίνει άρνηση στην πλειοψηφία του πληθυσμού, σε όλο το φάσμα της αυτοκυβέρνησης, να ασκήσει την βούληση της με αποτελεσματικό τρόπο. [18]

Αυτή η επισήμανση του Ράντκλιφ, εμπεριέχει και μια προφητική χροιά για τα μελλοντικά δρώμενα στο νησί. Ο Ράντκλιφ τρία χρόνια πριν την Ζυρίχη είχε εντοπίσει ότι η εξίσωση της πλειοψηφίας με την μειοψηφία στην Κύπρο, θα δημιουργήσει πολύ περισσότερα προβλήματα από αυτά που καλείτο να λύσει.

Η ελληνική κυβέρνηση απέρριψε τις προτάσεις του Λόρδου Ράντκλιφ, διαμηνύοντας ότι ούτε οι ίδιες οι προτάσεις επιλύουν το πρόβλημα καθώς διαιωνίζουν το αποικιακό στάτους της Βρετανίας στο νησί. Αλλά ούτε και η δήλωση του υπουργού Αποικιών στη Βουλή των κοινοτήτων μπορούσε, πρόστίθετο, να διασφαλίσει την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος από πλευράς του απέφυγε να τοποθετηθεί επί των προτάσεων όσο διάστημα ήταν εξόριστος στις Σεϋχέλλες.

Η τουρκική πλευρά αν και αρχικά χαρακτήρισε τις τουρκικές προτάσεις μια λογική βάση για διαπραγμάτευση-εξαιτίας της συνοδευτικής δήλωσης για χωριστή αυτοδιάθεση των δύο κοινοτήτων-, σε μεταγενέστερο στάδιο δια στόματος του Τούρκου πρωθυπουργού Ανταν Μεντερές σημείωσε ότι δεν μπορούσε να γίνουν αποδεκτές καθώς προνοούσαν ενιαίο κράτος. Ο Μεντερές ανέφερε ότι η μόνη λύση που θα αποδεχόταν η Κυβέρνηση του είναι η διχοτόμηση, επαναλαμβάνοντας ότι αυτή είναι και η μέγιστη θυσία που μπορεί να κάνει η Τουρκία αναφορικά με την Κύπρο. [19]

---

[17] Βλ. Αργυρού, οπ.π. σ.48. Ο λόρδος Ράντκλιφ στην έκθεση που συνέταξε για το Κυπριακό, αρνήθηκε ότι στην Κύπρο υπήρχαν οι προϋποθέσεις για την εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού συστήματος, επειδή δεν υπήρχε διάταξη εδαφικού διαχωρισμού και επειδή δεν θεωρούσε ορθό να διαμοιραστεί η εξουσία σε ένα σύστημα διακυβέρνησης που οι δυο κοινότητες ήταν αντιτιθέμενες μεταξύ τους.

[18] Βλ. Soullioti, οπ.π. σ. 40.

[19] Στο ίδιο σ.42.

Σύνταγμα Ράντκλιφ και η διεθνής διάσταση-Η "μετα-Σουέζ εποχή"

Το σχέδιο Ράντκλιφ ήταν μια προσπάθεια της Βρετανίας να αποκαταστήσει την καταρρέουσα θέση της στο διεθνές πεδίο. Η πραγματικότητα ήταν ότι οι διεθνοπολιτικοί παράγοντες, ήταν πολύ πιο σημαντικοί για την Βρετανία, απ' ότι η επιθυμία των Κυπρίων να αυτοκυβερνηθούν αποτελεσματικά, χωρίς την παρουσία των δεσμεύσεων που οι αποικιοκράτες ήθελαν να τους επιβάλουν. Το φθινόπωρο του 1956 (Οκτώβριο) είχε επισυμβεί η αποτυχημένη προσπάθεια της Βρετανίας και της Γαλλίας, με την βοήθεια του Ισραήλ να εισβάλουν στο Σουέζ για να εκκενώσουν την διώρυγα και να την μετατρέψουν σε ουδέτερη ζώνη ναυσιπλοΐας (βλ. Δ'Μέρος). [1] Επίσης, η Ρωσία επενέβη στην Ουγγαρία και κατέστειλε με αιματηρό τρόπο την τοπική εξέγερση. [2] Η κρίση στο Σουέζ είναι μια από τις σημαντικότερες διεθνείς κρίσεις του περασμένου αιώνα με σπουδαίες επιπτώσεις για όλους τους άμεσους δρώντες στο Κυπριακό την Μεγάλη Βρετανία τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Τουρκία.

Οποιαδήποτε αλλαγή στον τοπικό και περιφερειακό συσχετισμό ισχύος στην τεταμένη περιοχή της Μέσης Ανατολής κλυδώνιζε την θέση της Βρετανίας ως Νατοικής, αλλά και ως Μεσανατολικής Δύναμης.[3] Ενδεικτικό εξάλλου είναι το γεγονός ότι το 80 τοις εκατό των πετρελαϊκών εταιρειών στην Ιορδανία ήταν βρετανικής ιδιοκτησίας. Οι τοπικές και περιφερειακές κρίσεις αύξαναν το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ των δυο πόλων του τότε ψυχροπολεμικού συστήματος. Αυτό όμως το στοιχείο, εξ αντικειμένου, αύξανε και την

[1] Για μια αναλυτική καταγραφή των γεγονότων του Σουέζ και για την εξέλιξη της κρίσης, βλ.Anthony Gorst and Lewis Johnman, *The Suez Crisis* (London: Routledege, 1997), σ.σ.1-170. Βλ.επίσης, Seale, οπ.π. σ.σ. 247-283.

[2] Βλ. Kissinger, οπ.π. σ.σ.615-634.

[3] Aide memoire of the position of the United Kingdom Goverment in regard to Cyprus. FO371/123933. Σε αυτό το έγγραφο τονίζεται ότι Μεγάλη Βρετανία έχει μια σειρά δεσμεύσεων στην Μέση Ανατολή που δεν σχετίζονται με το ΝΑΤΟ. Αυτές οι δεσμεύσεις αφορούν το Σύμφωνο της Βαγδάτης και την Αγγλο-Αιγυπτιακή Συνθήκη μετά την εκκένωση της Ζώνης του Σουέζ. Στο έγγραφο επισημαίνεται μάλιστα η υποχρέωση της Βρετανίας, εξ αιτίας της Τριμερής Διακήρυξης του 1950 (Ηνωμένο Βασίλειο-Η.Π.Α-Γαλλία), όπου συμφωνήθηκε να δοθεί άμεση βοήθεια στο Ισραήλ ή στα άλλα αραβικά κράτη αν εμπλακούν σε μεταξύ τους συγκρούσεις. Τονίζοντας εκ νέου ο συντάκτης του εγγράφου τη σημασία του να μπορεί η Βρετανία να εκπληρώσει τις μη ΝΑΤΟικές δεσμεύσεις της διατυπώνει και μια υπόθεση εργασίας. Συγκεκριμένα αναφέρει, ότι αν Αίγυπτος επιτεθεί εναντίον του Ισραήλ τότε θα είναι δύσκολο η Αγγλία να αντεπεξέλθει στις δεσμεύσεις της από μια ελληνοκρατούμενη Κύπρο, καθώς δεν είναι αμφίβολο, όπως ισχυρίζεται ο συντάκτης, η αιγυπτιακή κυβέρνηση να πιέσει την ελληνική μειονότητα στην Αίγυπτο για να εξαναγκάσει την ελληνική κυβέρνηση να αρνηθεί στους Άγγλους την χρήση της Κύπρου ως βάσης. Συναφώς, προστίθεται στο έγγραφο, η Αγγλία πρέπει να διατηρήσει όλη την επικράτεια της Κύπρου ως βάση.

δυνατότητα της Τουρκίας να ασκεί επιρροή στην περιοχή και να επιβάλλει αρκετές από τις θέσεις της στους πιο ισχυρούς συμμάχους της, την Βρετανία, αλλά και να λαμβάνονται σοβαρά οι απόψεις της από τις ΗΠΑ. [4] Από την άλλη μεριά της εξίσωσης αποδυναμωνόταν η θέση της Ελλάδας αλλά και οι προοπτικές επίλυσης του κυπριακού με βάση την αρχή της Αυτοδιάθεσης. Η κακοδαιμονία για την Μεγάλη Βρετανία-όπως έχουμε ήδη αναφέρει- άρχισε την πρώτη Μαρτίου του 1956, όταν ο βασιλιάς Χουσεΐν απέπεμψε τον Βρετανό διοικητή της αραβικής λεγεώνας, Γκλάμπ Πασά, και άλλους Βρετανούς αξιωματούχους από την χώρα. Αυτή η εξέλιξη δίχασε ακόμα περισσότερο το συντηρητικό κόμμα στη Βρετανία, με αποτέλεσμα η δεξιά πτέρυγα του κόμματος να εξαπολύσει βολές εναντίον του Ηντεν για τον ρόλο που είχε διαδραματίσει το 1954 στην αναθεώρηση της συνθήκης του Σουέζ.[5] Οι επιθέσεις εναντίον του Άγγλου Πρωθυπουργού δυναμίτιζαν ακόμα περισσότερο τα εσωτερικά του κυβερνητικού κόμματος. Η μόνη διέξοδος για την Αγγλία ήταν η Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου. Τα πράγματα όμως ούτε σε αυτή την περίπτωση δεν πήγαν κατ' ευχή για την Βρετανία και όπως φάνηκε οι χειρισμοί της στην κρίση του Σουέζ τουλάχιστον ερασιτεχνικοί. Ο φιλόδοξος και εθνικιστής Νάσερ είχε θέσει ως σκοπό της ζωής του να βοηθήσει τον λαό του να ξέφυγει από την φτώχεια και την μιζέρια. Αυτός είναι και ο λόγος που αποφάσισε να κατασκευάσει το

---

[4] Βλ.Karsh Efraim, "Cold War, Post War:Does It Make a Difference For the Middle East? ", Inbar and Sheffer, οπ.π. σ.σ.78-79.Αναφερόμενος στις πελατειακές σχέσεις μεταξύ δρώντων άνισης ισχύος και γοήτρου ο Karsh, παραθέτει στο άρθρο του, τους όρους, "τυρρανία του αδυνάμου" και "tail wags the dog-η ουρά κινεί τον σκύλο".Οι όροι αυτοί περιγράφουν την διαπραγματευτική ισχύ που έχουν οι αδύναμοι δρώντες έναντι των Μεγάλων Δυνάμεων, εξαιτίας του ανταγωνισμού των τελευταίων.Η απλή πεποίθηση, σημειώνει ο Karsh, από την πλευρά της Μεγάλης Δύναμης ότι θα υποφέρει μία μεγάλη απώλεια εάν ένας αδύναμος δρώντας αποσκιρτήσει από το ένα στρατόπεδο στο άλλο, ή σε μία ουδέτερη θέση, δίνει στο αδύναμο κράτος ένα διόλου ευκαταφρόνητο εξαναγκαστικό προσόν, που μερικές φορές καλείται η "δύναμη του εκβιασμού".Βλ. επίσης, Handel, οπ.π.σ.σ.132-135.Ο Handel αναφερόμενος επίσης, στις πελατειακές σχέσεις μεταξύ δρώντων άνισης ισχύος, σημειώνει ότι τέτοιες σχέσεις μπορεί να εκτείνονται απο μία λιγότερο ή περισσότερο συμβιωτική διάδραση, σε μία κατάσταση μονομερούς εκμετάλλευσης, και βασίζονται σε αμοιβαιότητα αναφορικά με την ανταλλαγή υλικών αγαθών ή προστασίας για υπηρεσίες, και νομιμοφροσύνη στον πάτρονα-κηδεμόνα. Αναλύοντας ο Handell αυτές τις σχέσεις από την οπτική γωνία του κράτους –πελάτη, αναφέρει:Οι πελάτες συχνά έχουν μία ηθική ή συμβατική υποχρέωση η οποία τους δεσμεύει στον κηδεμόνα.Η θέση τους καθορίζεται α) από την διαθεσιμότητα άλλων πελατών να παράσχουν την ίδια προστασία ή υλική υποστήριξη,β) το βαθμό που ο κηδεμόνας είναι εξαρτημένος από τις υπηρεσίες του πελάτη του.**Εν προκειμένω, την εν λόγω χρονική περίοδο-και όχι μόνο-η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας και το αξιόμαχο του στρατεύματος της, την προσέδιδαν ένα μονοπολιστικό προσόν, που μπορούσε να το εξαργυρώσει, σε ανταλλακτική βάση, με την αξίωση από τις Μεγάλες Δυνάμεις, για παραχώρηση, σε αυτή " υλικών αγαθών", που επιζητούσε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο.Από την άλλη μεριά οι Μεγάλες Δυνάμεις (ΗΠΑ) και η φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη(Βρετανία), ήταν εξαρτημένες από την Τουρκία, λόγω της στήριξης που αυτή μπορούσε να τους προσφέρει στην ευαίσθητη περιοχή της Μέσης Ανατολης** (Η έμφαση είναι δική μου).

[5] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π. σ.σ.161-162.

φράγμα Ασουάν. Με την κατασκευή του φράγματος αυτού πίστευε ότι με την πάροδο του χρόνου θα μπορούσε να αρδεύσει μεγάλες ποσότητες νερού και να μετατρέψει τη οικονομία της χώρας του σε αγροτική. Οι Ηνωμένες πολιτείες και κατά δεύτερο λόγο η Αγγλία του υποσχέθηκαν ότι θα του χορηγούσαν ένα χαμηλότοκο δάνειο για να υλοποιήσει τα σχέδια του. Όταν όμως ο Νάσερ είχε συνάψει με την Τσεχοσλοβακία μια συμφωνία αγοράς όπλων (με μεσολαβητή την Σοβιετική Ένωση), η Αμερική ανακοίνωσε μέσω του Ντάλλες ότι θα διακόπτε την στρατιωτική βοήθεια προς τον Νάσερ. Αιφνίδια τότε ο Νάσερ κατήγγειλε την κίνηση ως καθαρά εχθρική και ανακοίνωσε την εθνικοποίηση της διώρυγας. [6]Αυτό διακύβευε την όλη δυτική στρατηγική αλλά και τα γεωοικονομικά συμφέροντα της Βρετανίας. Με τα πετρέλαια στον έλεγχο της Αιγύπτου και εμμέσως στην επιρροή της ΕΣΣΔ, μειωνόταν η κύρια πηγή ανεφοδιασμού της Δύσης. Συναφώς, τα πετρέλαια που διακινούνταν μέσω της Διώρυγας του Σουέζ έπρεπε να κάνουν όλο τον γύρο της Αφρικής για να φτάσουν στα αγγλικά λιμάνια. Η ανάγκη να παρθούν μέτρα από την Βρετανία ήταν άμεση. Ο Ηντεν προσπάθησε να κάνει ότι μπορούσε για να περισώσει την κλυδωνιζόμενη αυτοκρατορία. Επακολούθησε η στρατηγική της Αγγλίας και της Γαλλίας με την συνδρομή του νεόκοπου Ισραήλ.Το όλο εγχείρημα προϋπέθετε μία επιτυχημένη επίθεση των ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον της Αιγύπτου και ακολούθως οι δυο συμμαχικές δυνάμεις, δίκην διαιτητή να επέμβουν για να θέσουν υπό διεθνή έλεγχο την διώρυγα. Η ανάμειξη όμως της ΕΣΣΔ προκάλεσε την άμεση επέμβαση των ΗΠΑ. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Καθηγητής Χαραλαμπος Παπασωτηρίου, "το Αμερικανικό Dictat" ήταν η πιο βάναυση επίδειξη ηγεμονισμού από τις Ηνωμένες Πολιτείες στην ιστορία του ΝΑΤΟ πλήττοντας ανεπανόρθωτα την διεθνή εικόνα της Βρετανίας και τερματίζοντας την πολιτική καριέρα του Ηντεν." [7]

Αυτή η εξέλιξη όμως επηρέαζε και το Κυπριακό, αφού αύξανε την σημασία του νησιού ως βάσης. Πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι μετά την μετά την αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από την διώρυγα του Σουέζ η Κύπρος παρέμενε το τελευταίο προπύργιο απ' όπου η Μεγάλη Βρετανία θα μπορούσε να επιβλέπει τα στρατηγικά και οικονομικά της συμφέροντα στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Το Βρετανικό Επιτελείου Στρατού, είχε ανακοινώσει

[6] Βλ. Αβέρωφ, οπ.π. σ. 133.
[7] Βλ. Παπασωτηρίου, οπ.π. σ. 201.

τον Ιούνιο του 1954, την απόφαση της για την μεταφορά του αρχηγείου των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Μέση Ανατολή, από την Αίγυπτο στην Κύπρο. Η Κύπρος-μετά και την κρίση του Σουέζ- αποκτούσε έτσι πολύ μεγάλη σημασία για τους υπολογισμούς της Μεγάλης Βρετανίας. Το νησί αποτελούσε το νέο διευθυντήριο[8], απ' όπου θα επιτηρούνταν τα μεσανανατολικά δρώμενα και θα αστυνομευόταν η ομαλή ροή του πετρελαίου στην Μέση Ανατολή. Πιο συγκεκριμένα οι Επιτελείς του βρετανικού στρατού προειδοποιούσαν ότι εάν η Αγγλία ήθελε να διατηρήσει την θέση της στην Μέση Ανατολή, η Κύπρος έπρέπε να μείνει σε βρετανικά χέρια και επιπρόσθετα το δημοφιλές κομμουνιστικό κόμμα δεν έπρέπε επ' ουδενί λόγο να αφεθεί να κερδίσει τον έλεγχο στο νησί.[9]Η κρίση του Σουέζ κατέστησε ακόμα πιο απρόθυμο το Λονδίνο να αποσυρθεί από την Κύπρο, το μόνο σημείο στη Μέση Ανατολή, όπου θα μπορούσε να σχεδιάσει την πολιτική του χωρίς να δεσμέυεται από τις συμβατικές υποχρεώσεις, που είχαν προκαλέσει μεγάλες δυσκολίες στην περίπτωση της Αιγύπτου. [10]Αυτός είναι και ο λόγος που οι Βρετανοί Επιτελείς υπεδείκνυαν φορικά στα υπουργεία των Αποικιών και Εξωτερικών, ότι όποιο και να ήταν το συνταγματικό καθεστώς της Κύπρου, ο έλεγχος της εσωτερικής ασφάλειας έπρεπε να πραμείνει σε βρετναικά χέρια για να μην επαναληφθεί το φαινόμενο των επιθέσεων σε βρετανικές εγαταστάσεις, όπως στο Σουέζ.[11]

Ταυτόχρονα σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, η εν λόγω κρίση και τα παρεπόμενα της σηματοδοτούσαν την παντοδυναμία της Αμερικής ως Ηγεμονικής Δύναμης στις μεταπολεμικές διεθνείς σχέσεις. Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι οι εξελίξεις στην Μέση Ανατολή και η άνοδος της επιρροής του Νάσερ στα μεσανατολικά δρώμενα, δεν ανησυχούσαν μόνο τις δυτικές δυνάμεις αλλά και τους Τούρκους. Η Τουρκία εκτός από τα το άμεσο ενδιαφέρον που επεδείκνυε για την Κύπρο, συνέδεε το κυπριακό με την θέση της στην Μέση Ανατολή.

[8] Βλ. Χριστοδούλου(1995), σ.595.Όπως έχουμε ήδη σημειώσει πιο πάνω, το αεροδρόμιο στο ακρωτήρι διαμορφωνόταν με αεροπορικό διάδρομο 600 ποδών για χρήση από τα μεγαλύτερα και βαρύτερα αεροπλάνα της Μεγάλης Βρετανίας. Εγκαθιδρύονταν επίσης, διαφόρων ειδών στρατιωτικές εγκαταστάσεις σε όλη την έκταση του νησιού, ενώ η Δεκέλεια μετατρεπόταν σε βασικό βρετανικό στρατόπεδο της περιοχής. Στο Τρόοδος εγκαθίστατο ένα τελοποιημένο ραντάρ με δυνατότητες παρακολούθησης ολόκληρης της λεκάνης της Μεσογείου. Το όλο αμυντικό σύστημα που εγκαθιδρύοταν στην Κύπρο, απέβλεπε στη διασφάλιση κινήσεων και συμφερόντων που συνδέονταν με τα πετρέλαια και τη μεταφορά τους στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Επιπλέον από την Κύπρο θα επιτηρούνταν η δεξιά πτέρυγα του ΝΑΤΟ, οι χώρες μέλη του συμφώνου της Βαγδάτης, καθώς και η αραβοησραλινή διένεξη.

[9] Βλ. Malley, οπ.π. σ.σ.472-490.

[10] Βλ. Χατζηβασιλείου, οπ.π. σ.σ.14-15.

[11] Στο ίδιο.

Συναφώς η κλυδωνιζόμενη κατάσταση στην Μέση Ανατολή καθιστούσε τους Τούρκους ακόμα πιο έντονους στην αντίθεση τους για οποιαδήποτε λύση στο Κυπριακό πρόβλημα, που θα οδηγούσε σε αλλαγές αναφορικά με το μελλοντικό Status της νήσου. [12]

Καταληκτικά, το κενό ισχύος στην Μέση Ανατολή έπρεπε να το καλύψουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η Αγγλία εκλιπάρησε για αυτό, τον Αμερικανό Πρόεδρο Αϊζενχαουερ. [13] Το σύμφωνο της Βαγδάτης θα μετεξελιχθεί αργότερα σε "CENTO" με την πλήρη συμμετοχή των ΗΠΑ (Οκτώβριο 1959). Συναφώς μετά την κρίση στο Σουέζ αλλάζει ο καταμερισμός ισχύος και αρμοδιοτήτων στην Μέση Ανατολή. Μετά το Σουέζ η Βρετανία απεμπολεί και την τελευταία αυταπάτη ότι είναι Μεγάλη Δύναμη. Ο κύκλος του ιμπεριαλισμού και του ηγεμονισμού είχε κλείσει και για την ίδια. Θα είχε την τύχη του Βυζαντίου τον 11° αιώνα και όλων των παρεπόμενων φθινουσών ηγεμονικών δυνάμεων των περασμένων αιώνων. Όπως επισημαίνει ο Καθηγητής, Παναγιώτης Ήφαιστός : "Αναμφίβολα, η ήττα στο Σουέζ ήταν σταθμός της σύγχρονης βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Η αποτυχία της Βρετανίας και της Γαλλίας να επιβάλουν την πολιτική θέληση τους στον Αιγύπτιο ηγέτη αποτύπωσε ανάγλυφα τις αδυναμίες και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι δύο πρώην αυτοκρατορίες. Κατ'αρχάς έγινε φανερή η απουσία ικανότητας πλανητικής ισχύος, δηλαδή η ικανότητα να προβάλλουν στρατιωτική ισχύ σε απομακρυσμένα σημεία της υδρογείου. Παρουσιάσθηκαν ελλείψεις στην έγκαιρη μεταφορά στρατιωτικών ενισχύσεων, στις επικοινωνίες, στο συντονισμό των μονάδων και στη

[12] Secret and personal, british embassy, Ankara 9 October 1956. F0371/123933. Ο συντάκτης του άρθρου επισημαίνει στο Foreign Office, ότι η άνοδος του Νάσερ στην εξουσία και η διεύρυνση της ισχύος και της επιρροής του ανησυχεί ιδιαίτερα την Τουρκία. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι η Τουρκία δεν θα εγκρίνει οποιαδήποτε λύση στο κυπριακό πρόβλημα αν δεν τηρούνται δύο βασικές προϋποθέσεις: α) Ότι θα υπάρχει σταθερή και συνεχής ένδειξη ότι οι Ρώσοι και οι Αιγύπτιοι έχουν ελεγχθεί στην Μέση Ανατολή. β) Οτι οι Αμερικανοί θα γίνουν πλήρη μέλη του Συμφώνου της Βαγδάτης. Όπως σημειώνει ο Βρετανός διπλωμάτης, η θέση της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή έχει χειροτερέψει, άρα οι τουρκικές αντιδράσεις σε οποιεσδήποτε προτάσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν το μέλλον της Κύπρου θα είναι έντονες. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο συντάκτης του εγγράφου, καταλήγει προτείνοντας ότι το μελλοντικό Status του νησιού πρέπει να μπει στο συρτάρι μέχρι να ξεκαθαρίσει η κατάσταση στην Μέση Ανατολή. Και αν ακόμα εφαρμοσθεί αυτοκυβέρνηση στην Κύπρο, προστίθεται στο έγγραφο, τα χρονικά όρια που τίθενται για την εφαρμογή της (3 με 10 χρόνια), για να καθοριστεί το μελλοντικό Status του νησιού, δεν σημαίνουν τίποτα για του Τούρκους.

[13] Βλ. Craig-Malley, οπ.π. σ.110. Όπως σημειώνουν οι συγγραφείς του εν λόγω βιβλίου τόσο επιβλαβής ήταν η απώλεια κύρους για την Μ.Βρετανία μετά την κρίση του Σουέζ που ο βετεράνος πολιτικός Γουίνστον Τσόρτσιλ, έγραψε στον Αϊζενχάουερ, προειδοποιώντας τον ότι η κρίση δημιούργησε ένα επικίνδυνο κενό ισχύος στην Μέση Ανατολή, το οποίο ανά πάσα στιγμή θα μπορούσε να καταλάβει η Σοβιετική Ένωση. Στο όνομα αυτού του κινδύνου ο Τσόρτσιλ εκλιπαρούσε για την αναβίωση της ειδικής αγγλοαμερικανικής σχέσης. Ο Αϊζενχάουερ απάντησε με ραδιοφωνικό μήνυμα στις 5 Ιανουαρίου, ανακοινώνοντας το ομώνυμο δόγμα "Αϊζενχάουερ". Ουσιαστικά μέσω αυτού η Αμερική αναλάμβανε στην πράξη την ηγεμονία στην Μέση Ανατολή.

χρηματοδότηση της αποστολής. Το πλήγμα κατά του βρετανικού και (γαλλικού γοήτρου) ήταν τεράστιο και προκάλεσε επανεξέταση των βρετανικών στρατηγικών προτεραιοτήτων ενόψει της διεθνούς πραγματικότητας και των περιθώριων των εσωτερικών συντελεστών της Βρετανίας." [14]

Την σκυτάλη για την περιοχή θα την αναλάβει η αμερικανική ηγεμονία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα καταστήσουν σαφές με τον πιο ηγεμονικό τρόπο, ότι δεν συμφωνούν στο να παραβλέπεται η βούληση τους για τις διεθνείς και περιφεριακές εξελίξεις. Οι οικονομικές κυρώσεις εναντίον της Βρετανίας και η άσχημη κατάσταση στο εσωτερικό της, θα την οδηγήσουν στην απόφαση για εδραίωση της "ειδικής αγγλοαμερικανικής σχέσης." Ο Αϊζενχάουερ με ραδιοφωνικό του μήνυμα (5 Ιανουαρίου 1957) δήλωνε ότι η Αμερική θα έπαιρνε την σκυτάλη της διακυβέρνησης της Μέσης Ανατολής. Έτσι, το Κυπριακό δεν θα ήταν μόνο βρετανική υπόθεση, αλλά και αμερικανική.

[14] Βλ.Ηφαιστος Παναγιώτης, *Διπλωματία & Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκων Δυνάμεων Γαλλίας Γερμανίας Μεγάλης Βρετανίας* (Αθήνα: Εκδ.Ποιότητα, 2000), σ.176.

3. Αλλαγή φρουράς- Νέος Κυβερνήτης στην Κύπρο και νέα προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος.

Η αδυναμία του Χάρτιγκ να βρει διέξοδο στο πρόβλημα της Κύπρου, αναγκάζει το Λονδίνο να επαναπροσδιορίσει την συνολική στρατηγική του. Υπ' αυτές τις συνθήκες θα διοριστεί νέος κυβερνήτης για το νησί. Στις 3 Δεκεμβρίου του 1957 ο πολιτικός και διπλωμάτης σερ Χιού Φουτ , πρώην κυβερνήτης της Ιαμαϊκής, θα διαδεχθεί τον στρατιωτικό Χάρτιγκ αναλαμβάνοντας την σκυτάλη της διακυβέρνησης της νήσου.

Από την αρχή της έλευσης του στην Κύπρο, ο Φούτ φρόντισε να φανεί διαλλακτικός, κάνοντας έκκληση για "καινούριο ξεκίνημα". Παράλληλα, εξέφρασε την πεποίθηση ότι η "συντριπτική πλειοψηφία" των Κυπρίων " θα θελήσει να αποδεχτεί την προσφορά την οποία έκανε για φιλία, συνεργασία και κατανόηση". [12]

Η νέα πολιτική που εγκαινίαζε ο Φουτ στην Κύπρο ήταν μια σειρά απευθείας συναντήσεων όχι μόνο με τους ηγέτες των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων αλλά και με τον ίδιο λαό της Κύπρου. Σε μία προσπάθεια να κτίσει γέφυρες εμπιστοσύνης με τους Κυπρίους, άρχισε περιοδείες σε όλο το νησί, ανταλλάσσοντας χειραψίες με τον απλό κόσμο και ακούγοντας παράλληλα τα παράπονα του. Μετά το πέρας του Δεκεμβρίου και αφού ο νέος Κυβερνήτης μελέτησε προσεκτικά την κατάσταση στην Κύπρο μετέβη στο Λονδίνο για να κάνει τις εισηγήσεις του. Στην αγγλική πρωτεύουσα, μετά από διαβουλεύσεις με την Κυβέρνηση του, εκκολάφθηκέ το νέο σχέδιο επίλυσης του συνταγματικού αδιεξόδου στο νησί. Το σχέδιο Φούτ,[3] προέβλεπε τα εξής: Α) Την πρόνοια για μία ενδιάμεση περίοδο πέντε έως επτά ετών προτού ληφθεί τελική απόφαση για το μέλλον της νήσου. Β) Καμία απόφαση δεν θα ληφθεί

[1] Βλ.Ιεροδιακόνου, οπ.π .σ.248.

[2] Βλ. Hugh Foot, *A Start in Freedom* (London:Hodder and Stoughton, 1964), σ.σ.152-162. Ο Άγγλος Κυβερνήτης, αίφνης μόλις ήρθε στο νησί προέβη σε μία σειρά χειρονομιών καλής θέλησης για να κερδίσει την εμπιστοσύνη των Ελληνοκυπρίων. Διέταξε την επαναλειτουργία των κύριων ελληνικών σχολείων στη Λάρνακα που είχαν κλείσει σαν μέτρο τιμωρίας. Στη συνέχεια διέταξε την απελευθέρωση 750 κρατουμένων που κρατούνταν σε στρατόπεδα κράτησης, συμπεριλαμβανομένων και έντεκα γυναικών που κρατούνταν χωρίς δίκη. Διέταξε επίσης την άρση των περιορισμών για 600 ανθρώπους που είχαν τεθεί υπό περιορισμό στα χωριά τους. Επιπρόσθετα ο Φουτ εγκαινίασε μια νέα σειρά επαφών με πολιτικούς και προσωπικότητες του νησιού. Αποπειράθηκε επίσης να συναντήσει τον στρατηγό Γρίβα (ανεπιτυχώς),χωρίς να ενημερώσει τον προϊστάμενο του Λέννοξ Μπόυντ, πράγμα που προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση του τελευταίου.

[3] Constitutional,con.205/40/1, Cyprus.FO371/136362.

μετά το πέρας της περιόδου αν δεν γινόταν αποδεκτή από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους αντίστοιχα. Γ) Την άμεση κατάργηση των μέτρων έκτακτης ανάγκης και την επιστροφή του Μακαρίου στη νήσο. Δ) Έναρξη στην Κύπρο διαπραγματεύσεων για τη διαμόρφωση ενός συστήματος αυτοκυβέρνησης. [4]

Παρά την πρόνοια του σχεδίου ότι δεν θα λαμβανόταν καμία απόφαση για το μέλλον της Κύπρου, εάν προκαταβολικά δεν γινόταν αποδεκτή και από τους Ελληνοκύπριους και του Τουρκοκύπριους, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η προτεραιότητα του Λονδίνου δεν ήταν η Ελλάδα και οι Ελληνοκύπριοι, αλλά η Τουρκία. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει το Λονδίνο σε κάθε προσπάθεια του για επιβολή λύσης στην Κύπρο, φρόντιζε να εξασφαλίσει την τουρκική συναίνεση, χωρίς την οποία θεωρούσε ήταν αδύνατη την εφαρμογή της λύσης. Γι αυτό το λόγο ο Χερ Φουτ προσπάθησε όπως και ο προκάτοχος τους να εξασφαλίσει την υποστήριξη της Άγκυρας. [5] Ωστόσο οι ελπίδες του γκρεμίστηκαν σαν χάρτινοι πύργοι όταν συνάντησε την παγερή αδιαλλαξία της Τουρκίας. Σε βολιδοσκοπήσεις του Βρετανού πρέσβη Μπάουκερ στην Άγκυρα, προς τον Μεντερές, η τουρκική απάντηση ήταν ένα "ξερό όχι". Ο Φούτ γράφει σχετικά, στα απομνημονεύματα του: " Συνειδητοποίησα , έχοντας ένα άσχημο προαίσθημα ότι από τώρα και στο εξής όλα θα πήγαιναν άσχημα"[6].

Η αντίθεση των Τούρκων προς το σχέδιο Φουτ θα υπογραμμιζόταν με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο, όταν ο ίδιος ο κυβερνήτης μετέβη στην Άγκυρα. Στις 24 Ιανουαρίου ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών, Σέλουιντ Λοϊντ, είχε μεταβεί στην Άγκυρα για για να συμμετάσχει στη σύνοδο του Συμβουλίου της Βαγδάτης. Εκεί θα συζητούνταν και το Κυπριακό. Όταν αργότερα έφτασε στην Άγκυρα και ο Φούτ (27 Ιανουαρίου) με την προοπτική συμμετάσχει στις συζητήσεις δεν του επετράπη, ούτε η ελεύθερη είσοδος και έξοδος από την

[4] Βλ. Foot, οπ.π. σ.159.

[5] Στο ίδιο, σ. 150. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Φούτ στα απομνημονεύματα του, ο Ζορλού ήταν ο πιο αγενής άνθρωπος που συνάντησε ποτέ στη ζωή του. Ωστόσο σημειώνει κανείς δεν μπορούσε να αμφισβητήσει τις ικανότητες του και τον πατριωτισμό του, προσθέτοντας ότι έπρεπε να συνεργαστεί με τον ομόλογο του, τον Ευάγγελο Αβέρωφ, για να καταλήξουν σε μία διευθέτηση που θα μπορούσε να σώσει την Κύπρο από τον εμφύλιο πόλεμο.

[6] Στο ίδιο.σ.164. Και ο τελευταίος κυβερνήτης της Κύπρου, προσθέτει, "Το χειρότερο απ' όλα ήταν η συνειδητοποίηση του γεγονότος, ότι η τουρκική αδιαλλαξία ήταν τέτοια, έτσι ώστε κανένα σχέδιο δεν θα γινόταν αποδεκτό από αυτούς, εκτός από την διχοτόμηση."

Βρετανική πρεσβεία. [7] Ο Άγγλος κυβερνήτης, σε μήνυμα του προς το Foreign Office, θα πει τα εξής αναφορικά με την τουρκική συμπεριφορά: " Θαύμασα τον τρόπο που ο Υπουργός Εξωτερικών και ο Άγγλος πρέσβης έδρασαν στην Άγκυρα. Ωστόσο απεκόμισα την εντύπωση ότι μιλώντας με τους Τούρκους απλώς κτυπούσαμε τα κεφάλια μας στον τοίχο"[8]. Εξίσου αποκαλυπτικός ο Φουτ, συμπληρώνει: "Ένα από τα πιο εκπληκτικά πράγματα στις συνομιλίες μας με τους Τούρκους υπουργούς ήταν ότι παραδέκτηκαν ότι οι Τουρκικές ταραχές στην Κύπρο είχαν αρχίσει και τελειώσει με οδηγίες της τουρκικής κυβέρνησης". [9] Όπως σημειώνει ο εμβριθής μελετητής του κυπριακού Ρόμπερτ Χόλλαντ: "Οι Τούρκοι αξιωματούχοι συμπεριφέρονταν με απροκάλυπτη αποστροφή στον Φουτ και οι μοναδικές κινήσεις που του επέτρεπαν ήταν να συμμετέχει κάποιες φορές στις συζητήσεις Ζορλού –Λοϊντ... ίσως ποτέ στο παρελθόν Κυβερνήτης Βρετανικής Αποικίας δεν είχε τύχει τέτοιας μεταχείρισης και σκόπιμης περιφρόνησης από ξένη και μάλιστα συμμαχική δύναμη".[10]

Μετά την αρνητική στάση της Άγκυρας έναντι του σχεδίου η βρετανική προσπάθεια εγκαταλείφθηκε. Οι Κύπριοι δεν είχαν ερωτηθεί καν αν απορρίπτουν ή αν αποδέχονται το σχέδιο. Ο Μακάριος αναφερόμενος στη σύντομη συνάντηση που είχε με το Κυβερνήτη στην Αθήνα, είχε δηλώσει ότι οι Άγγλοι δεν είχαν υποβάλει συγκεκριμένες προτάσεις. Το μόνο που είχαν δηλώσει επανειλημμένα, πρόσθεσε, ήταν ότι οποιοδήποτε σχέδιο λύσεως ήταν αποδεκτό από μέρους τους, υπό τον όρο ότι θα ικανοποιούσε την Τουρκία. [11]Ο σερ Χιου Φουτ, συναισθανόμενος το αδιέξοδο στο οποίο βρέθηκε η βρετανική πολιτική αναφορικά με το κυπριακό ζήτημα, διαμήνυε στην κυβέρνηση του στο Λονδίνο τα εξής:" Εξαιτίας του τρομακτικού αδιεξόδου, στο οποίο έχουμε τώρα βρεθεί, αναρωτιέμαι αν το καλύτερο πράγμα που έχουμε να κάνουμε τώρα, είναι η σύγκληση μίας τριμερούς διάσκεψης για όλα τα ζητήματα και όχι μόνο για το θέμα των βάσεων. Οι Τούρκοι πάντα πίεζαν για μία τέτοια διάσκεψη και τώρα πιέζουν για το ιδιαίτερο ζήτημα των βάσεων. Οι Έλληνες έχουν αρνηθεί, αλλά σίγουρα τώρα πρέπει να τους πείσουμε ότι βρίσονται σε πολύ αδύναμη θέση και ότι όλα

[7] Βλ. Χόλλαντ, οπ.π σ. 399
[8] Inward Telegram to the secretary of state for the colonies.From Cyprus (Sir H.Foot), 31 January 1958. FO371/136362.
[9] Στο ίδιο.
[10] Βλ. Χόλλαντ, οπ.π.σ.399.Βλ. επίσης, Ιεροδιακόνου, όπ.π. σ. 25.

θα χαθούν αν δεν παρακαθίσουν σε διαπραγματεύσεις. Οι Αμερικανοί και όλοι οι άλλοι μπορεί να μας υποστηρίξουν και να πιέσουν τα μέγιστα τους Έλληνες να συμφωνήσουν. Εαν οι Έλληνες συνεχίσουν να αρνούνται, τότε δεν θα μπορούν εκ των υστέρων να παραπονεθούν, αν τα πράγματα πάνε εναντίον τους-όπως προφανώς θα είναι".[12]

Ωστόσο, ο Κυβερνήτης, πιστός στην βρετανική πολιτική δεν σταμάτησε τις προσπάθειες να προσεταιριστεί τους Τούρκους. Σε επιστολή του προς το Υπουργείο Αποικιών τον Ιούλιο του 1958, υπογράμμιζε την ανάγκη οι Τούρκοι να είναι οι πιο σημαντικοί σύμμαχοι των Άγγλων για την πάταξη του αγώνα της ΕΟΚΑ.[13]Ο Κυβερνήτης προχωρούσε ένα βήμα παρά πέρα αναφέροντας ότι η Αγγλική διοίκηση στην Κύπρο θα κατηγορηθεί σφόδρα για τις τόσο αυστηρές ενέργειες εναντίον των υποστηρικτών της ΕΟΚΑ. Ο σερ Χιου Φουτ, υπεδείκνυε ότι αν συνεργάζονταν οι Τούρκοι μαζί με τους Άγγλους, τότε οι Άγγλοι θα υπεράσπιζαν τις απομονωμένες τουρκικές κοινότητες. Και κατέληγε, υπογραμμίζοντας την ανάγκη συμφωνίας μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Τουρκίας για αντιμετώπιση των νέων κινδύνων στην Μέση Ανατολή.

[12] From Cyprus (sir.H.Foot), 4th February 1958, FO371/136362.
[13] Βλ. Αργυρού(1992), σ.σ.58-59.

4. Σχέδιο Μακμίλλαν – Ηγεμονική επιβολή της διχοτόμησης

Το σχέδιο Μακμιλλαν ήταν μια εκβιαστική προσπάθεια από την Μεγάλη Βρετανία να επιβάλει διαχωριστικές-διχοτομικές γραμμές στην Κύπρο, με κύριο στόχο την εξυπηρέτηση των δικών της γεωστρατηγικών προτεραιοτήτων.[1] Ο Adam Watson στο βιβλίο του, "η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας",[2] ορίζει την ηγεμονία ως την ύπαρξη μιας κεντρικής εξουσίας ή μιας δύναμης που αποφασίζει για τις εξωτερικές σχέσεις (εξωτερική κυριαρχία) των κρατών αφήνοντας τις όμως ανεξάρτητες εσωτερικά (εσωτερική κυριαρχία). Μπορεί, προσθέτει, να πρόκειται για μία δύναμη ή ομάδα κρατών. Όσον αφορά στο σχέδιο του Μακμίλλαν, ο

[1] Βλ. Coufoudakis, οπ.π. σ.σ.27-45. Ο συγγραφέας εξετάζοντας τις ρίζες της πολιτικής διχοτόμησης στο νησί, αλλά και τους εξωγενείς παράγοντες που συνέτειναν στην επιβολή διαχωριστικών γραμμών στο νησί, κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη στρατηγική της Μ. Βρετανίας σε σχέση με την Κύπρο. Επισημαίνοντας ότι η τουρκική κατοχή της Κύπρου, αλλοίωσε την δημογραφική δομή της Κύπρου με το να εμφυτεύσει μία τουρκική μειονότητα στο νησί, παρατηρεί ότι η Αγγλική Διοίκηση έθεσε τις ρίζες για την ανάπτυξη του δι-κοινοτισμού στο νησί (bi-communalism). Τα μετέπειτα γεγονότα σε περιφερειακό επίπεδο, όπως η ελληνική επανάσταση του 1821, εμφάνιση του κινήματος των Νεο-Τούρκων (1908) και η προσπάθεια των Ελλήνων να εκπληρώσουν το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας, είχαν ως αποτέλεσμα την όξυνση των εθνικιστικών παθών στην Κύπρο. Όπως εξηγεί ο καθηγητής Κουφουδάκης, το διοικητικό σύστημα που εφήρμοσε η Μεγάλη Βρετανία στο νησί ήταν προσανατολισμένο στην αρχή ότι οι δύο κοινότητες είχαν διαφορετικές ανάγκες και επιδιώξεις. Συναφώς, αυτό που έκανε ήταν να επισημοποιήσει τις εθνικές διαιρέσεις και να ενθαρρύνει την κοινοτική πολιτικοποίηση, των κοινοτήτων με συνέπεια την τελική σύγκρουση τους. Εν πολλοίς αυτό το γεγονός ήταν αποτέλεσμα της βρετανικής πολιτικής για ενίσχυση των διαφορετικών επιδιώξεων στο νησί . Συναφώς οι οριζόντιοι δεσμοί που αναπτύχθηκαν μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων κατά την διάρκεια της οθωμανικής διακυβέρνησης δεν στάθηκαν ικανοί να αντισταθούν στις αναδυόμενες εθνικιστικές επιδιώξεις -(παρακινούμενες από την Βρετανία)- των δυο κοινοτήτων, ή της επί σκοπού χωριστικές πολιτικές των Βρετανών. Και ενώ οι Κύπριοι ζούσαν στην "μη –εθνική" οθωμανική αυτοκρατορία (σύστημα milliyet), τώρα υπό βρετανική κυριαρχία αποκτούν εθνικά χαρακτηριστικά, ως προέκταση της τουρκικής και ελληνικής καταγωγής τους, αντίστοιχα. Η βρετανική διοίκηση εφήρμοσε την πολιτική της μέσω του νομοθετικού συμβουλίου όπου δόθηκε σε κάθε κοινότητα αναλογική εκπροσώπηση. Το συμβούλιο αυτό, προσθέτει ο Βαγγέλης Κουφουδάκης, δεν ήταν μόνο όχημα πολιτικοποίησης των δύο κοινοτήτων, αλλά ενίσχυσε τις μεταξύ τους διαφορές και αντιδικίες, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι η ελληνική πλειοψηφία σε αυτό, εξουδετερωνόταν από τη συμμαχία των Άγγλων με τους τουρκοκύπριους αντιπροσώπους. Επιπλέον το εκπαιδευτικό σύστημα στην Κύπρο, προήγαγε τον εθνικισμό των δύο κοινοτήτων. Συναφώς η Μ. Βρετανία βοήθησε στη δημιουργία δύο αντιτιθέμενων εθνικών ελίτ στην Κύπρο και δημιούργησε τη βάση για χωριστή πολιτική αυτονομία. Είναι ιδιαιτέρα ενδιαφέρον ότι η Μεγάλη Βρετανία το 1882 πέρασε ένα νόμο για τα δημαρχεία, που προέβλεπε χωριστές πλειοψηφίες από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, για εκλογή δημοτικών συμβουλίων. Ωστόσο, ο εν λόγω νόμος ποτέ δεν εφαρμόστηκε με επιτυχία. Στη συνέχεια η άρνηση της να αναγνωρίσει το ελληνικό αίτημα για ένωση και η έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα στην Κύπρο, η διεθνοποίηση του Κυπριακού και η παρεπόμενη σύγκρουση Ελλάδας- Τουρκίας στον ΟΗΕ και στο ΝΑΤΟ, έθεσαν ακόμα πιο γερά θεμέλια για να εμφιλοχωρήσουν στο ζήτημα, εξωγενείς διεθνοπολιτικοί παράγοντες, που θα θεσμοθετούσαν την εμπλοκή τρίτων στα εσωτερικά της Κύπρου. Οι προτάσεις που εισήγαγε η Βρετανία ήταν βασισμένες στην αρχή του πολιτικού διαχωρισμού και της διαίρεσης. Οι στρατηγικές ανάγκες της Βρετανίας, την ώθησαν στο να ενθαρρύνει τις βλέψεις της τουρκικής μειονότητας στο νησί. Καταλήγοντας ο Καθηγητής Κουφουδάκης, παρατηρεί ότι τα δύο Σχέδια Μακμίλλαν προέβλεπαν την θεσμοθέτηση της εμπλοκής εξωτερικών δυνάμεων στην πολιτική ζωή της Κύπρου.

[2] Βλ. Adam Watson, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας: Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση* (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2006), σ.σ.1-13.

ορισμός του Watson προσομοιάζει απόλυτα με την προσπάθεια της Βρετανίας να δημιουργήσει ένα τριμερές διευθυντήριο που να εξουσιάζει και να αποφασίζει για την Κύπρο. Ο Hedley Bull,[3]σημειώνει συναφώς: " Όταν μια μεγάλη δύναμη ασκεί ηγεμονία σε μικρότερες δυνάμεις μιας συγκεκριμένης περιοχής ή σε μια ομάδα κρατών υπάρχει χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας, αλλά αυτό δεν συμβαίνει τακτικά και χωρίς περιορισμούς αλλά περιστασιακά και απρόθυμα. Η μεγάλη δύναμη προτιμά να στηρίζεται σε διαφορετικά μέσα γνωρίζοντας ότι αν χρησιμοποιήσει την βία έχει πολιτικό κόστος. Η μεγάλη δύναμη είναι έτοιμη να παραβιάσει τα δικαιώματα της ανεξαρτησίας, της ισότητας και της κυριαρχίας των μικρών κρατών αλλά δεν τα αγνοεί εντελώς. Γνωρίζει ότι υφίστανται και δικαιολογεί την παραβίαση τους επικαλούμενη μια υπερισχύουσα αρχή. Αυτό ονομάζεται ιμπεριαλισμός με καλούς τρόπους". Τα προαναφερθέντα αντικατοπτρίζουν την προσπάθεια της Μεγάλης Βρετανίας για παραβίαση της εσωτερικής κυριαρχίας της Κύπρου, με την επιβολή του βρετανικό σχεδίου, αλλά και την βρετανική εκλογίκευση ότι έτσι έπρεπε να γίνει για να εξυπηρετηθούν τα γεωστρατηγικά συμφέροντα της στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

Στην πιο κάτω ανάλυση θα διαφανεί ότι το ηγεμονικό κράτος επιστράτευσε όλα τα μέσα, που είχε στη διάθεση του, για να πετύχει τους στόχους του. Εκεί που η αρχή της διπλής αυτοδιάθεσης άνηκε στο ρητορικό επίπεδο, (δήλωση Λένοξ Μπουντ- σχέδιο Ράντκλιφ) πέρασε στο πρακτικό επίπεδο με την ετσιθελική προσπάθεια της Μ. Βρετανίας, να επιβάλει με την βία στους Ελληνοκύπριους, το σχέδιο Μακμίλλαν. Η Αγγλία Θα εκμεταλλευόταν το οξυμένο εσωτερικό ενδο-κοινοτικό δίλημμα ασφάλειας,[4] που η ίδια ενθάρρυνε και με την ενάσκηση ευέλικτης διπλωματίας θα επιχειρήσει να αδράξει τα σχετικά οφέλη από την διακοινοτική διαμάχη. Οι εξελίξεις στην διεθνή κονίστρα στα πλαίσια των εύθραυστων ισορροπιών της Ανατολής-Δύσης, αλλά και η διελκυστίνδα στη Μέση Ανατολή (Arab Cold War), θα υπογράμμιζαν ακόμα μια φορά την αναγκαιότητα των συμμαχικών δεσμεύσεων αλλά και την

[3] Βλ. Hedley Bull, *Η Άναρχη κοινωνία: Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική* (Αθήνα:εκδ.Ποιότητα, 2001), σ.273

[4] Για τα εσωτερικά διλήμματα ασφάλειας μεταξύ εθνοτικών κοινοτήτων, βλ. N.P Williams, *Despite Nationalist Conflicts: Theory and Practice of Maintaining World Peace* (London:Praeger, 2001), σ.σ. 17 – 53.

ενεργοποίηση της ειδικής αγγλοαμερικανικής σχέσης.[5] Αυτό το σύμπλεγμα, εν είδει πολλαπλασιαστή ισχύος θα αλλοιώσει το εθνικό ζήτημα και θα το προσαρμόσει στις επιταγές του ισχυρού.

Με το σχέδιο Μακμίλλαν θα επιχειρηθεί να εγκαθιδρυθεί ένα τριπλό καθεστώς συγκυριαρχίας στό νησί, όπου Αγγλία, Τουρκία και Ελλάδα (τρεις κυρίαρχοι!), θα ενέμοντο με ίσους όρους την κυριαρχία στην Κύπρο. Η Ηγεμονική Δύναμη με σύμμαχο την Τουρκία θα μπορούσε να αποσυρθεί από το νησί-σύμφωνα με μίε εκδοχή του βρετανικού σχεδίου- με αποτέλεσμα να εγκαθιδρυθεί ένα περίεργο status-quo, ισότιμο με την διχοτόμηση. Ο εκβιασμός τίθεται με αριστοτεχνικό τρόπο στον Μακάριο: ή αποδέχεσαι το σχέδιο, ή ο εδαφικός διαχωρισμός και η διχοτόμηση θα είναι θέμα χρόνου για να παγιωθεί στο νησί. Η Τουρκία που είχε αποσυρθεί από την Κύπρο το 1878, θα επανερχόταν νόμιμα πλέον στην Κύπρο μέσω του ειδικού αντιπροσώπου της, όπως προέβλεπε το σχέδιο. Ο Τούρκος αντιπρόσωπος αναμενόταν να αφιχθεί στο νησί την πρώτη Οκτωβρίου του 1958. Με αυτό τον τρόπο η Τουρκία επανακτούσε δικαίωμα επέμβασης στην Κύπρο, με αποτέλεσμα την φαλκίδευση της εσωτερικής κυριαρχίας στο νησί αλλά και την παραβίαση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας.

Τι ακριβώς όμως ήταν το σχέδιο Μακμίλλαν ; Η αρχική σύλληψη της εγκαθίδρυσης ενός καθεστώτος τριπλής συγκυριαρχίας στο νησί εκκολάφθηκε τον Ιούλιο του 1957. Τότε ήταν που ο ίδιος ο Μακμίλλαν το παρουσίασε στο Υπουργικό Συμβούλιο (11 Ιουλίου). [6]Στο ειδικό σημείωμα του, ο Άγγλος Πρωθυπουργός, υπογράμμιζε ότι έπρεπε να αναληφθεί μία νέα πρωτοβουλία στο κυπριακό πρόβλημα για σπάσιμό του αδιεξόδου. Το κυπριακό τόνιζε ο Μακμίλλαν, ως γνωστό δεν είναι αποικιακό, αλλά διεθνές πρόβημα. Καμία λύση, συνέχισε, δεν θα γίνει αποδεκτή αν δεν ικανοποιεί τα συμφέροντα του Ηνωμένου Βασιλείου, της Τουρκίας και της Ελλάδας. Το δικό μας συμφέρον, τόνιζε ο Μακμίλλαν είναι να προστατεύσουμε τις δικές μας ουσιώδεις στρατιωτικές ανάγκες και να μειώσουμε τις αποικιακές μας

[5] Βλ. Ήφαιστος, οπ.π. σ.σ.153-201.
[6] Cabinet, Cyprus , Memorandum by the Prime Minister, c (57)161, 9th July 1957 CAB, 129/88.

δεσμεύσεις.[7]Η Τουρκία, συμπλήρωνε, αν και ευνοεί την διχοτόμηση, ενδιαφέρεται κυρίως ότι το νησί δεν πρόκειται να καταλήξει σε πλήρη ελληνικό έλεγχο. Και καταλήγοντας, σημείωνε ότι η Ελλάδα θα συνεχίσει να απαιτεί την ένωση, αλλά πρέπει να πεισθεί ότι δεν μπορεί να πετύχει αυτό τον στόχο.[8] Το συγκεκριμένο σχέδιο προέβλεπε τριπλή ιθαγένεια για του Κυπρίους, με Κυβερνήτη τρίτης χώρας που θα διοριζόταν από τους συγκυρίαρχους (Ελλάδα, Τουρκία, Αγγλία). Το εσωτερικό καθεστώς του ήταν βασισμένο στο σχέδιο Radcliff. [9] Συναφώς η Εξωτερική Πολιτική, η Εσωτερική Ασφάλεια και η Αμυνα θα παρακρατούνταν στην αρμοδιότητα του Κυβερνητη. Λίγες μέρες αργότερα και ενώ συνεχίζονταν οι συζητήσεις για το νέο σχέδιο ο Άγγλος πρωθυπουργός, έκανε μια σημαντική επισήμανση αναφορικά με τους μηχανισμούς εμπέδωσης της νέας τάξης πραγμάτων στην Κύπρο: Αν η λειτουργία του καθεστώτος, προσέκρουε σε δυσκολίες, ανέφερε ο Μακμίλλαν, τότε ο κυβερνήτης θα μπορούσε να καλέσει ΝΑΤΟϊκά στρατεύματα να επιβάλουν την τάξη ή να αφήσει την Ελλάδα και την Τουρκία να λύσουν τις διαφορές τους. [10] Αυτή η δήλωση από πλευράς της Μεγάλης Βρετανίας μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Βρετανία αποσκοπούσε στην εδραίωση διχοτομικών συνθηκών στο νησί,-αδιαφορώντας- για τις συνέπειες αυτής της πολιτικής στη διακοινοτική διαμάχη- έτσι ώστε να μπορεί να συνεχίσει απρόσκοπτα να ασκεί έλεγχο στη νήσο.

Συναφώς, η ηγεμονική δύναμη επέσειε την απειλή της διχοτόμησης για να εκβιάζει την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Ωστόσο, αυτή η εκδοχή του σχέδιου εγκαταλείφθηκε γιατί η

---

[7] Στο ίδιο.Οι στρατιωτικές ανάγκες της Βρετανίας, σύμφωνα με το έγγραφό ήταν η συνέχιση της χρήσης μίας βάσης επιχειρήσεων για την υποστήριξη του συμφώνου της Βαγδάτης, καθώς και άλλες διευκολύνσεις για σκοπούς κατασκοπίας και προπαγάνδας.Ο Μακμίλλαν συνιστούσε το Ηνωμένο Βασίλειο να αποκτήσει την αποκλειστική κυριαρχία σε σχετικά μικρές περιοχές, στο Ακρωτήρι-Επισκοπή, στην Δεκέλεια-Πέργαμος, στο Κάβο Γκρέκο και μικρές εγκαταστάσεις όπου αλλού χρειαστεί.Αυτές οι περιοχές, προστίθετο, έπρεπε να είναι μικρές σε έκταση με πολύ λίγους Κύπριους να διαμένουν σε αυτές.

[8] Στο ίδιο.Ο Μακμίλλαν αναγνώριζε το γεγονός ότι η για να γίνει αποδεκτό το σχέδιο από την Ελλάδα, θα έπρεπε να πιεστεί από τις Ηνωμένες Πόλιτείες.

[9] Στο ίδιο.Όπως αναφερόταν στο ειδικό σημείωμα του πρωθυπουργού, έξω από τις αγγλικές περιοχές(enclaves), θα εγκαθιθρυόταν ένα σύστημα αυτοκυβέρνησης σύμφωνα με τις γενικές γραμμές του συντάγματος που είχε προτείνει ο Ράντκλιφ.Το σύνταγμα θα μεταβληθεί και θα προσαρμοστεί με την ιδέα της τριπλής κυριαρχίας.

[10] Στο ίδιο.

Ελλάδα απέρριψε την ιδέα για νέα τριμερή, ενώ οι Αμερικανοί- τους οποίους προσέγγισε το Λονδίνο- θεώρησαν το σχέδιο ανεφάρμοστο. [11]

Υπό αυτές τις συνθήκες οι Βρετανοί επανήλθαν τον Ιούνιο του 1958 με ένα καινούριο σχέδιο συγκυριαρχίας.[12] Το σχέδιο προέβλεπε τα εξής :

α) Διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας για επτά χρόνια στο νησί, με παράλληλο συνεταιρισμό στη διοίκηση της Νήσου, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι δύο χώρες θα διόριζαν κυβερνητικούς αντιπροσώπους- βοηθούς του Κυβερνήτη.

β) Την εγκαθίδρυση δυο βουλών των αντιπροσώπων στην Κύπρο, μία για κάθε κοινότητα.

γ) Η εσωτερική διοίκηση εκτός των Κοινοτικών Θεμάτων και της Εσωτερικής Ασφάλειας και της Εξωτερικής Πολιτικής θα ασκούνταν από ένα συμβούλιο, του οποίου πρόεδρος θα ήταν ο Κυβερνήτης και μέλη του, οι αντιπρόσωποι της Ελλάδος και της Τουρκίας.

δ) Το Υπουργικό Συμβούλιο θα απαρτιζόταν από έξι εκλεγμένους υπουργούς, τέσσερις Έλληνες και δύο Τούρκους.

ε) Προβλεπόταν διπλή υπηκοότητα για τους Κυπρίους, (βρετανική-ελληνική, βρετανική-τουρκική). Μετά την παρέλευση της επταετής περιόδου, θα εξεταζόταν η πιθανότητα σύστασης τριπλής συγκυριαρχίας στο νησί, (βρετανικής- ελληνικής και τουρκικής).

Όπως παρατηρούμε το στοιχείο του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, ήταν έκδηλο στο σχέδιο των Βρετανών. Οι δυο χωριστές βουλές και η πρόνοια για διπλή υπηκοότητα όπου μπορούσε να αποτελέσει λαβή για να συρρεύσουν χιλιάδες Τούρκοι στο νησί, ήταν στοιχείο

---

[11] Στο ίδιο σ.100

[12] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958,* SA1:1219/1958/1, σ.41.Ο Άγγλος Πρωθυπουργός μετέβη στις 7 Αυγούστου στην Αθήνα και στη συνέχεια στην Άγκυρα.Ακολούθως, στις 11 Αυγούστου, πήγε στην Αγκυρα, όπου έμεινε μέχρι την επομένη.Στις συζητήσεις σε Αθήνα και Αγκυρα, τον συνόδευε ο Κυβερνήτης.Αφού ολοκληρώθηκαν οι συνομιλιές επέστρεψε στο Λονδίνο.Στις 15 Αυγούστου εξεδόθηκε ένα ανακοινωθέν,σύμφωνα με το οποίο η Κυβέρνηση απόφάσισε να προχωρήσει με την πολιτική που ανακοινώθηκε στις 19 Ιουνίου, **δηλαδή να προχωρήσει στην εφαρμογή του σχεδίου, καταπατώντας τη συλλογική βούληση της πλειοψηφίας της νήσου**(Η έμφαση είναι δική μου).Βλ. επίσης, Macmillan, οπ.π. σ.σ.669-670.

που δρούσαν υπέρ της διχοτόμησης του νησιού. Επιπλέον, το σχέδιο δημιουργούσε μια νέα νομικοπολιτική κατάσταση στην Κύπρο, αφού παρείχε τη δυνατότητα στην Τουρκία- μέσω του ειδικού αντιπροσώπου της- να επεμβαίνει στα εσωτερικά της Κύπρου. Με άλλα λόγια, η παρουσία της Τουρκίας στο νησί, η οποία είχε εκλείψει στο νησί με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, το 1878, θα θεσμοποιούνταν εκ νέου, μέσω των επεμβατικών δικαιωμάτων που το σχέδιο Μακμίλλαν εκχωρούσε στην Τουρκία.

Το σχέδιο ήταν ένας συνδυασμός συγκυριαρχίας με την διχοτόμηση. Η δημοκρατική αρχή απείχε από το σχέδιο προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων της μειονότητας και της Τουρκίας. Με το σχέδιο Μακμίλλαν οι Βρετανοί στην ουσία εξίσωναν την μειονότητα με την πλειονότητα της νήσου. Κανείς δεν μπορούσε να αμφιβάλλει ότι σε περίπτωση αποτυχίας να υπάρξει συναίνεση μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η Αγγλία πιο μεροληπτική υπέρ της Τουρκίας- από την οποία εξαρτούσε εν μέρει τα συμφέροντα της στη Μέση Ανατολή- θα αποσυρόταν καθιστώντας έτσι την σύγκρουση αναπόφευκτη, με αποτέλεσμα την δημιουργία διχοτομικών συνθηκών στο νησί.

Το σχέδιο όπως ήταν και αναμενόμενο, απορρίφθηκε και από τον Καραμανλή που έκανε λόγο για "δημιουργία τεχνητής έντασης από μέρους των Αγγλων , με την υποβοήθηση της, από την διοικητική μηχανή που τονίζει τον διαχωρισμό". [13] Το σχέδιο απέρριψε και ο Μακάριος δηλώνοντας ότι δεν συμβιβάζεται με το " αναφαίρετο δικαίωμα του κυπριακού λαού για Αυτοδιάθεση". [14] Οι Τούρκοι απέρριψαν επίσης το σχέδιο με τον Ραούφ Ντεκτάς να το αποκαλεί "θεμέλιο της Ενώσεως"![15]

Στο μεταξύ, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι συνέχιζαν την διακηρυγμένη πολιτική τους υπέρ της διχοτόμησης και απέβλεπαν στην δημιουργία στην Κύπρο συνθηκών τέτοιων που θα καθιστούσαν αναπόφευκτη την εφαρμογή της. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τον Ιούνιο του 1957, οι Τουρκοκύπριοι δημαρχιακοί σύμβουλοι είχαν παραιτηθεί από τα δημαρχιακά συμβούλια των πέντε κυρίων πόλεων, απαιτώντας την δημιουργία χωριστών

[13] Βλ. Ιεροδιακόνου,οπ.π σ.270
[14] Στο ίδιο.
[15] Στο ίδιο σ.271.

τουρκοκυπριακών δήμων. Αυτή η εξέλιξη κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τη συνταγματική πτυχή του κυπριακού, καθώς η απαίτηση των Τούρκων από τούδε και στο εξής να απαιτούν την εγκαθίδρυση χωριστών δημαρχείων, αποτέλεσε και το όχημα για την εμπέδωση της διχοτόμησης. [16] Η τουρκική θέση θα παραμείνει η ίδια καθ'όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του πενήντα και θα υπογραμμισθεί εκ νέου ως αξίωση στις ενδοκυπριακές συνομιλίες 1967-1971, όπου ο Ραούφ Ντεκτάς θα απαιτεί πεισματικά την εφαρμογή χωριστής τουρκοκυπριακής αυτοδιοίκησης (βλ. Μέρος Γ').

Πιο συγκεκριμένα, στο διάστημα μεταξύ Μαρτίου και Μαΐου του 1958, οι πρώην δημαρχιακοί σύμβουλοι συναντήθηκαν με τους ηγέτες του κόμματος του Κουτσούκ « η Κύπρος είναι Τουρκική» και πέρασαν τρία ψηφίσματα, με τα οποία απαιτούσαν την διχοτόμηση της Κύπρου.[17] Παρούσες στην όλη διεργασία ήταν και οι τουρκοκυπριακές εργατικές οργανώσεις. Οι τουρκοκυπριακές ενέργειες όμως δεν έμειναν στο θεωρητικό επίπεδο. Προχώρησαν και στην μονομερή ενέργεια ντε φάκτο δημαρχείων, αρχικά στη Λευκωσία και στη συνεχεία στις άλλες πόλεις. Οι ενέργειες αυτές συνοδεύονταν και από τη δημιουργία, όπως έχουμε σημειώσει πιο πάνω, του απαραίτητου κλίματος, ούτως ώστε να " καταδειχθεί ότι ήταν αδύνατη η συμβίωση της μειονότητας με την πλειονότητα".

Σε επίπεδο τουρκοκυπριακής ηγεσίας, ο Κουτσιούκ εξέδωσε τον Οκτώβριο του 1957, ένα βιβλιαράκι με την ονομασία "Το κυπριακό ζήτημα-μία μόνιμη λύση", στο οποίο διασαφηνιζόταν με σαφήνεια η τουρκική στοχοθεσία για την διχοτόμηση. [18] Στο εξώφυλλο απεικονιζόταν η Κύπρος μοιρασμένη στα δύο.[19] Στο βιβλίο αυτό τονιζόταν μεταξύ άλλων ότι η Τουρκοκύπριοι ζητούν ίσα δικαιώματα και ίσα δικαιώματα, σημαίνει διχοτόμηση". [20] Στο μεταξύ η Τουρκία δεν παρέλειπε να υποστηρίξει την προσπάθεια των Τουρκοκυπρίων για την διχοτόμηση της νήσου. Το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, εξέδωσε στις 8 Ιουνίου 1958 ένα ανακοινωθέν, σημειώνοντας ότι " η τουρκική κυβέρνηση έχει πάρει μία συνολική και ώριμη

[16] Βλ. Diana Weston Markides, *Cyprus 1957-1963, From Colonial Conflict to Constitutional Crisis, The Key Role of The Municipal Issue* (Minessota Mediterranean and East European Monographs: University of Minnesota, 2001), σ.16.
[17] Στο ίδιο σ.20.
[18] Βλ. Soulioti, Volume I, οπ.π. σ.51.
[19] Στο ίδιο, Volume II, σ.171.
[20] Στο ίδιο, Volume I, σ.51.

απόφαση να επιφέρει τη διχοτόμηση της νήσου".[21] Παράλληλα η τουρκική κυβέρνηση με διάφορες εμπρηστικές δηλώσεις που διοχετεύονταν στον τούρκικό τύπο και στο ραδιόφωνο,[22] υποοηθούσε στην δημιουργία μίας τεχνητής έντασης στην Κύπρο, με σκόπο να καταδειχθεί" η αδυναμία συμβίωσεως των δύο κοινοτήτων". Έτσι θα υποβοηθούνταν η τουρκική πολιτική του διαχωρισμού και της διχοτόμησης.

Στην προσπάθεια τους οι Τουρκοκύπριοι για εμβάθυνση του ρήγματος του διαχωρισμού- που θα οδηγούσε στη διχοτόμηση,- δεν παρέλειπαν να προβαίνουν και σε αρκετές προβοκάτσιες. Η ΤΜΤ είχε τοποθετήσει μία βόμβα στο τουρκοκυπριακό πρακτορείο πληροφοριών στην Λευκωσία για να προκληθεί ένταση μεταξύ των δυο κοινοτήτων. Ο ίδιος ο Ντεκτάς παραδέχτηκε ότι η ενέργεια αυτή ήταν έργο των ίδιων των Τουρκοκυπρίων. [23] Το όλο κλίμα δυναμιτιζόταν από τις δικοινοτικές εντάσεις και τις διαδηλώσεις σε Άγκυρα και Λευκωσία. Στις δώδεκα Ιουνίου του 1958 σημειώθηκε ένα γεγονός, το οποίο θεωρείται σταθμός για την Ιστορία της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο. Το απόγευμα της μέρας εκείνης, η βρετανική στρατιωτική αστυνομία συνέλαβε 35 Ελληνοκύπριους χωρικούς από το χωριό Κοντεμένο. Οι Ελληνοκύπριοι που ήταν οπλισμένοι με ρόπαλα και πέτρες είχαν ξεκινήσει για να ενισχύσουν τους συγχωριανούς τους, που έπρεπε να περάσουν από το χωρίο Σκυλλούρα και φοβόντουσαν επίθεση των Τούρκων. Οι Βρετανοί αφαίρεσαν από τους χωρικούς, τα " όπλα τους" και τους οδήγησαν κοντά στο τουρκικό χωριό Γκιόνελι, όπου και τους παράτησαν εκεί, για να γυρίσουν πεζοί στο χωρίο τους που απείχε είκοσι περίπου χιλιόμετρα από το Γκιόνελι. Οι Τούρκοι του χωριού αυτού, τους επιτέθηκαν και έσφαξαν οκτώ από αυτούς. Το γεγονός αυτό σφυρηλατήθηκε στο συλλογικό υποσυνείδητο των Ελληνοκυπρίων ως ένα μέγιστο δείγμα της μεροληπτικής στάσης των Άγγλων υπέρ των Τούρκων.

---

[21] Cyprus, June 9, 1958.FO3716337.

[22] From Foreign Office to Ankara, June 9, 1958, FO371/136337.

[23] Βλ. Soullioti, Volume I, οπ.π. σ.55. Το περιστατικό που σημειώθηκε στις 7 Ιουνίου του 1958, προκάλεσε την οργή των Τούρκων, που λεηλάτησαν και έκαψαν καταστήματα Ελληνοκυπρίων. Η ΕΟΚΑ αντεπιτέθηκε και η βία απλώθηκε σε όλο το νησί. Ο Ντεκτάς σε συνέντευξη του το 1984, στην τηλεόραση της Γρανάδας, ομολόγησε ότι την βόμβα την είχε τοποθετήσει ένας φίλος του, που ωστόσο δεν κατονόμασε. Ο φίλος του Ντεκτάς, του εξομολογήθηκε ότι προέβηκε σε αυτή την ενέργεια για να δημιουργηθεί μία ατμόσφαιρα έντασης έτσι ώστε να μάθει ο κόσμος ότι "οι Τουρκοκύπριοι έχουν σημασία".

Έτσι, μέσα στο κλίμα της έντασης που δημιουργούσαν οι ενέργειες των Τούρκων, εκατοντάδες Ελληνοκύπριοι εκδιώχθηκαν από την Ομορφίτα και τον Τράχωνα στη Λευκωσία και τον Άγιο Αντώνιο στη Λεμεσό. Επιπλέον οι δημαρχιακές αγορές στη Λευκωσία και στη Λεμεσό που ήταν κοντά στις τουρκοκυπριακές συνοικίες-που ωστόσο τις χρησιμοποιούσαν από κοινού Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι- καταλήφθηκαν από τους τουρκοκύπριους. [24]

Η Αγγλική Ηγεμονία δεν έκανε τίποτα για να αποτρέψει αυτές τις αποσχιστικές ενέργειες των Τούρκων. Τουναντίον, όπως έχουμε αναφέρει, οι Άγγλοι χώρισαν την Λευκωσία στα δύο, με ένα συρματόπλεγμα (Maison-Dixon Line), περιλαμβάνοντας την κεντρική αγορά στον τουρκικό τομέα.[25] Δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι αυτές οι εξελίξεις συνέβαιναν καθώς η Αγγλική διοίκηση στην Κύπρο επιχειρούσε να επιβάλει ετσιθελικά το σχέδιο Μακμίλλαν. Στο μεταξύ ο νέος ηγέτης των Τουρκοκυπρίων, Ραούφ Ντεκτάς, με υπόμνημα του προς την Αγγλική διοίκηση ανέφερε ότι ήταν γεγονός ότι πλέον δεν ζούσαν Έλληνες στις τουρκικές συνοικίες ούτε Τούρκοι στις ελληνικές. Και πρόσεθετε ότι οι Τούρκοι και οι Έλληνες δεν μπορούσαν να ζήσουν μαζί. Αυτό όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία και πρέπει να τονιστεί εδώ είναι το αίτημα του Ντεκτάς, να αναγνωρίσει η Αγγλική Κυβέρνηση την δημοσιονομική αυτονομία-δηλαδή την αυθαίρετη περισυλλογή των φόρων για τους τουρκοκύπριους που ζούσαν στους τουρκικούς τομείς- τουρκοκυπριακών δήμων.[26] Αυτό γινόταν ήδη παράνομα τους πρώτους πέντε μήνες του 1958. Από την πλευρά της η τουρκική κυβέρνηση εκμεταλλευόμενη το κλίμα το οποίο δημιουργείτο στην Κύπρο, υποστήριζε ότι η διχοτόμηση στο νησί ήδη πραγματοποιείτο, με την έννοια ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι αναγκάζονται από την απειλή της βίας να μετακινηθούν στις περιοχές, όπου οι συμπατριώτες τους είναι η πλειοψηφία. [27]

Η τουρκοκυπριακή τακτική ήταν επιτυχής καθώς ανάγκασε την αγγλική διοίκηση να συμπεριλάβει την πρόνοια για χωριστούς δήμους στο δεύτερο μεταλλαγμένο σχέδιο

[24] Βλ. Markides, οπ.π. σ. 22.
[25] Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Διχοτόμηση: Μια Πορεία Δίχως Ανακοπή* (Λευκωσία: Εκδ.Πρόοδος, 1996), σ.46
[26] Foot to Lennox-Boyd, 3 Ιουλίου1958, CO 926/804, PRO, παρατιθέμενο στην Diana Markides, οπ.π, σ.24.
[27] Confidential, From Ankara to foreign Office, FO371/136337.

Μακμίλλαν τον Αύγουστο του 1958,[28] με αποτέλεσμα να γίνει αποδεκτό από τους Τούρκους. [29] Ακολούθως τον Σεπτέμβριο του 1958 διόρισε μία ειδική επιτροπή υπό την προεδρία του B. J. Surridge[30] για να μελετήσει επισταμένα το θέματα της διοίκησης των χωριστών δήμων. [31]

[28] Secret, Minutes Cyprus, FO371/136373.Στο εν λόγω έγγραφο, καταγράφονται κάποια σημεία από σύσκεψη του πρωθυπουργού Μακμίλλαν, αναφορικά με το σχέδιο του.Συγκεκριμένα, τα δύο θέματα που απασχολούσαν την αγγλική κυβέρνηση ήταν η δράση που έπρεπε να αναληφθεί για να επιβληθεί το συνεταιριστικό σχέδιο και η συνταγματική έξελιξη, καθώς και η κατάσταση ασφαλείας σε συνδυασμό με την επιστροφή του Μακαρίου στην Κύπρο.Αναφορικά με το πρώτο ζήτημα, η αγγλική κυβέρνηση συμφώνησε ότι θα μπορούσε να προχωρήσει, θέτοντας το σχέδιο σε λειτουργία, σταδιακά.Όπως τονίζεται στο έγγραφο, η ετοιμασία των εκλογικών καταλόγων και οι χωριστοί δήμοι ήδη είχαν τεθεί σε λειτουργία.Το επόμενο μεγάλο βήμα, προστίθεται, είναι η άφιξη του Τούρκου Αντιπροσώπου στο νησί.Αναφορικά με το δεύτερο σημείο που συζήτηθηκε στην σύσκεψη, δηλαδή η κατάσταση ασφαλείας στο νησί, αναφέρεται ότι μπορεί να μην έχει συμφωνήσει η ελληνική κυβέρνηση για το συνεταιριστικό σχέδιο, όμως υπάρχει γενική συμφωνία για την ανάγκη τερματισμού της βίας και για μία επταετή περίοδο, όπου το τελικό στάτους του νησιού θα μπει στο ράφι.Αυτό που είναι πολύ ενδιαφέρον στο εν λόγω έγγραφο, είναι η αναφορά του Άγγλου Πρωθυπουργού ότι η τουρκική κυβέρνηση αποδέχτηκε το σχέδιο όχι γιατί της άρεσε, αλλά επειδή διείδε ότι το συγκεκριμένο σχέδιο της παραχωρούσε λειτουργική διχοτόμηση (Functional Partition).Δεν περίμεναν να δουλέψει το σχέδιο, πρόσθετε ο Μακμίλλαν, αλλά και ούτε ήθελαν να δουλέψει.Μισούσαν τους Έλληνες και δεν ήθελαν να συνεργαστούν μαζί τους σε κανένα σχέδιο.Σημείωσε ακόμη ότι οι Τούρκοι θα αντιδράσουν μη ευνοϊκά σε οποιοδήποτε σχέδιο που θα κλείνει προς την ελληνική πλευρά. Και κατέληγε αναφέροντας ότι αυτό δεν πρέπει να αποτρέψει την αγγλική πλευρά από το να προχωρήσει στην εφαρμογή του σχεδίου.

[29] Βλ. Ιεροδιακόνου,οπ.π.σ.286. Ο Ζορλού ανέφερε ότι το σχέδιο συμβιβαζόταν με την διχοτόμηση και έτσι η κυβέρνηση του αποφάσισε να το υποστηρίξει για να απόδειξει την καλή θέληση της Τουρκίας, υπό το φως των θετικών προσπαθειών της Βρετανίας.

[30] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958*, οπ.π.σ.42.

[31] E.Melville.Minute, 29 Σεπτεμβρίου 1958, CO 926/803, (PRO), παρατιθέμενο στην Diana Markides, οπ.π.σ.σ.28-30.

Η πολιτική και η διεθνής διάσταση και το σχέδιο του 1958

Το σχέδιο του Χάρολντ Μακμίλλαν, αποτελούσε στην ουσία το απότοκο της αντανάκλασης των περιφερειακών και διεθνών παραγόντων στο εσωτερικό καθεστώτος της Κυπρου.[1] Σε συστημικό επίπεδο η Σοβιετική Ένωση είχε πλέον καλύψει το κενό της πυραυλικής ανισορροπίας[2], που την χώριζε από την Αμερική με την εκτόξευση του δορυφόρου Σπόυτνικ.[3] Μετά από την κρίση του Σουέζ και το παρεπόμενο φιάσκο που σηματοδότησε την οριστική απώθηση της Μεγάλης Βρετανίας από την χορεία των Μεγάλων δυνάμεων, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα την αντικαταστήσουν στην ευαίσθητη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Το δόγμα Αϊζενχάουερ[4] (Μάρτιο 1957) ήταν σχεδιασμένο για να αντιμετωπίσει την σοβιετική απειλή στη Μέση Ανατολή, στη μετά-Σουέζ εποχή. Η Ουάσιγκτον μέσω του δόγματος αυτού θα παράσχει στα κράτη της Μέσης Ανατολής, 200 εκατομμύρια δολάρια για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τόσο την κομμουνιστική απειλή, όσο και τις παναραβιστικές προθέσεις του Νάσσερ. Βασικοί πυλώνες υλοποίησης της σχεδιαζόμενης στρατηγικής ήταν η Τουρκία και το Ιράκ, μέσω του συμφώνου της Βαγδάτης. Λίγες μέρες μετά την έγκριση του δόγματος, Αϊζενχάουερ από το αμερικανικό Κογκρέσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα προσχωρήσουν την στρατιωτική επιτροπή του Συμφώνου (23 Μαρτίου 1957).

---

[1] Το 1957-1958 μία σειρά διεθνών κρίσεων, όπως η τουρκοκυπριακή, η κρίση του Βερολίνου, η κρίση στο Λίβανο και στο Ιράκ, δημιουργησαν ένα τεταμένο διεθνές ψυχροπολεμικό περιβάλλον, από το οποίο δεν μπορούσε παρά να επηρεαστεί και η Κύπρος.

[2] Η πτήση του σοβιετικού πυραύλου "Σπούτνικ", κατέδειξε τη δυνατότητα της ΕΣΣΔ να πλήξει με πυρηνικά όπλα το ίδιο το αμερικανικό έδαφος.Αυτό το γεγονός προκάλεσε πανικό στην αμερικανική κοινή γνώμη και ώθησε την αμερικανική κυβέρνηση να εξετάσει το ενδεχόμενο εγκατάστασης πυράυλων μέσου βεληνέκούς στην περιφέρεια της Σοβιετικής Ενωσης- και συγκεκριμένα- στην Τουρκία, για να εξισορροπήσει ενδεχόμενη σοβιετική υπεροπλία.

[3] The U.S National Archives & Records Administration, (Teaching with Documents:Memorandum of a Conference with Presideent Eisenhower after Sputnik, (9 October 1957), accesed 1 October 2008, διαθέσιμο από http://www.archives.gov/education/lessons/sputnik-memo/index.html. Η εκτόξευση του δορυφόρου δορυφόρου Σπούτνικ στις 4 Οκτωβρίου 1957, προκάλεσε σοκ στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η κυβένρηση Αϊζενχάουερ θεώρησε την δοκιμή ένα δυσοίωνο γεγονός που θα έφερνε την τότε ΕΣΣΔ ένα βήμα πιο μπροστά πό τις ΗΠΑ σε επιρροή και γόητρο στις διεθνείς σχέσεις.Η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία αποφάσισε την αύξηση των στρατιωτικών και τεχνολογικών-επιστημονικών δαπανων.Τελικά η εκτόξευση από τους Αμερικανούς του Explorer I, τον Ιανουάριο του 1958 επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να εισέλθουν στην κούρσα του διαστήματος.Ωστόσο η νίκη σε επίπεδο προπαγάνδας που πέτυχαν οι Σοβιετικοί με τον Σπούτνικ θα κρατήσει αρκετά χρόνια μετά την εκτόξευση του.

[4] Για το δόγμα Αϊζενχάουερ και τη Μέση Ανατολή, βλ. Seale, οπ.π. σ.σ.285-289.

Συναφώς, ο ρόλος της Τουρκίας στους ευρύτερους σχεδιασμούς στην περιοχή θα είναι πρωταγωνιστικός. Αυτό θα διαφανεί και από τη συμμετοχή των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών στο ανεπιτυχές πραξικόπημα στη Συρία το 1957,[5] με εμπνευστές τους αγγλοαμερικανούς, αλλά και από την προγραμματισμένη εισβολή-υπό την καθοδήγηση των αμερικανών- στο Ιράκ το 1958. [6]

Την δεκαετία του 1950 στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής σημειώνονταν συνεχείς ανακατατάξεις και αλλαγές του περιφερειακού συσχετισμού δύναμης, με αποτέλεσμα να καθιστούν ακόμα πιο σημαντική την Μέση Ανατολή για τις δύο υπερδυνάμεις.[7]Οι ανακατατάξεις αυτές συνοδεύονταν από μία σειρά κρίσεων, αλλά και ανακατατάξεις στο εσωτερικό αυτών των καθεστώτων. Η τουρκοσυριακή κρίση του 1957,[8] και το πραξικόπημα που ανέτρεψε το καθεστώς του φυλοδυτικού πρωθυπουργού Νουρί-Σάιντ στο Ιράκ αποτελούν τρανταχτά παραδείγματα για το πως η Μέση Ανατολή αποτελούσε το μήλο της έριδος για τις δύο υπερδυνάμεις.

Το πραξικόπημα του 1958 στο Ιράκ, ανέτρεπε όλο το σύστημα συμφερόντων των δυτικών στην περιοχή, καθώς το κράτος αυτό-όπως έχουμε ήδη αναφέρει ήταν μαζί με την Τουρκία οι στυλοβάτες του συμφώνου της Βαγδάτης. Συνεπώς ο ρόλος της Τουρκίας αυξανόταν ακόμα περισσότερο, με αποτέλεσμα να καθίσταται ακόμα πιο σημαντική για τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Αυτό οδηγούσε νομοτελειακά και στην χειροτέρευση του συνταγματικού καθεστώτος της Κύπρου. Αυτός είναι και ο λόγος που οι Αμερικανοί προσεγγίζουν περισσότερο την Άγκυρα, παρά την Αθήνα, όσον αφορά τη συνταγματική πτυχή του κυπριακού. Συναφώς, η Ουάσιγκτον θα ταχθεί στο πλευρό των Άγγλων, υποστηρίζοντας το

---

[5] Για τις τεταμένες σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με τη Συρία, βλ.στο ίδιο σ.σ.289-296. Βλ.επίσης David W.Lesch, "The 1957 American Syrian- Crisis, Globalist Policy in a Regional Reality", David W.Lesch (edited), *The Middle East and The United States*, οπ.π. σ.σ.133-148.

[6] Μαριος Ευρυβιάδης, (7 Ιανουαρίου 2007), "Το στρατηγικό φιάσκο στο Ιράκ και η Κύπρος, από το πραξικόπημα του 1958 στους σημερινούς σχεδιασμούς για την περιοχή", Ο *Φιλελεύθερος της Κυριακής*. βλ επίσης, Malley-Craig, οπ.π. σ. 285-289.

[7] Για τη συνεχή αλλαγή του περιφερειακού συσχετισμού δύναμης στη Μέση Ανατολή, μέσω διαδοχικών πραξικοπήματων, αλλά και των συνεχών εξισορροπήσεων μέσω συμμαχιών, βλ. Stephen Walt, *The Origin Of Alliances* (Ithaka and London: Cornell University Press, 1987).

[8] Βλ. Χατζηβασιλείου, οπ.π. σ.24.

διχοτομικό σχέδιο Μακμιλλαν και στη συνέχεια ευνοώντας τη Ζυριχική Φόρμουλα που και πάλιν ήταν μία λύση άκρως ευνοϊκή για τους Τούρκους.

Επιπλέον, στο διεθνές πεδίο, αλλά και στον μικρόκοσμο της Κύπρου συντελούνται τρεις ουσιώδεις αλλαγές: Α) Η αντιπολίτευση στην Αγγλία που παλαιότερα είχε ταχθεί εναντίον της διχοτόμησης τάσσεται τώρα υπέρ του σχεδίου (Το κάνει γιατί θέλει όταν γίνει κυβέρνηση να μην υπάρχει ένα ανοιχτό κυπριακό πρόβλημα, αλλά μια τροχοδρομημένη λύση). Β) Η λανθάνουσα κρίση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων, εκτρέπεται από τις αντεγκλήσεις προς επικίνδυνες ατραπούς που οδήγησαν στην έντονη διακοινοτική διαμάχη του 58. Γ) Η Αμερική τάσσεται (για λόγους τακτικής) υπέρ του σχεδίου, αφού μετά την κρίση του Σουέζ αρχίζει να βρίσκει κάποια σημεία συγκλίσεως με την Βρετανία.

Έτσι γίνεται μια προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα κλίμα στην Κύπρο που θα "αποδεικνύει" την αδυναμία συμβιώσεως των δυο κοινοτήτων. με αφορμή την τοποθέτηση εκρηχτικού μηχανισμού, στο τουρκικό πρακτορείο πληροφοριών , ενέργεια προβοκάτσια. Ο Νεοκλής Σαρρής, αναφέρει, στο βιβλίο του η Άλλη Πλευρά: "Η τουρκική κυβέρνηση είχε επιδώσει αυστηρή διακοίνωση στην Αγγλία εφιστώντας της την προσοχή ότι στην Κύπρο θα γίνονταν " βιαιότητες " εναντίον των Τούρκων και ότι αν αυτή δεν λάμβανε μέτρα τότε η Τουρκία θα αποβίβαζε στρατεύματα"[9]. Έκδηλη είναι η προσπάθεια της Άγκυρας από την δεκαετία του 1950 να "αποβιβάσει στρατεύματα στην Κύπρο",[10] με την δικαιολογία της αδυναμίας συμβιώσεως των δυο κοινοτήτων, αρά και την δικαιολόγηση μιας επεμβατικής ενέργειας. Απο την άλλη πλευρά, η Αγγλία διαβεβαίωνε την Τουρκία ότι οι ανησυχίες της σχετικά με την Κύπρο είναι κατανοητές πλήρως. Σε σχετικό μήνυμα από το Foreign Office με

---

[9] Βλ. Σαρρής, οπ.π. σ.410

[10] Secret, Military Attache, British Embassy, Ankara, Turkey.FO371/136333.Ο συντάκτης του άρθρου σημειώνει ότι υπάρχουν τον τελευταίο καιρό αρκετοί ψίθυροι στην Τουρκία για εισβολή στην Κύπρο.Τούρκος αξιωματούχος φέρεται να δήλωσε, ότι δύο μεραρχίες προορίζονται για την Κύπρο.Όταν ρωτήθηκε σχετικά, ο Τούρκος ανέφερε ότι αν η Αγγλία δεν μπορούσε να προστατεύσει τα συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων, θα το έκανε η Τουρκία.Βλ. επίσης, Ρομπερτ Χολλαντ, οπ.π. σ.464.Ο Ζορλού διαμήνυσε στον Άγγλο πρεσβευτή ότι η εισαγωγή του σχεδίου Μακμίλλαν, "δεν υπήρξε σώφρων κίνηση" την στιγμή που αυξάνονταν οι εντάσεις σε άλλα σημεία της Μέσης Ανατολής-Ιράκ, Ιορδανία, Λίβανο- και ότι αν οι Βρετανοί δεν αποκαταστούσαν μόνοι τους την τάξη στην κτήση τους, μία μικρή "τουρκική δύναμη", ίσως αποσταλεί για να κάναι μόνη της την δουλειά.Όπως σημειώνει ο Χόλλαντ, αυτή ήταν και η πρώτη ευθεία απειλή των Τούρκων σε ανώτατο επίπεδο.

αποδέκτη την Άγκυρα,[11] αναφέρονταν τα εξης: " Όσο η Κυβέρνησης της Αυτής Μεγαλειότης συνεχίζει να έχει τις ευθύνες που πηγάζουν από την Κυριαρχία της στο νησί, είναι σε θέση να διαβεβαιώσει τους Τούρκους ότι τα στρατηγικές απαιτήσεις και οι απαιτήσεις για την ασφάλεια της Τουρκίας, θα προστατεύονται πλήρως". Αναφορικά με το τουρκικό αίτημα για την παραχώρηση στους Τούρκους μίας βάσης στο νησί, " ως ενδιάμεση διευθέτηση που αποσκοπεί στην διασφάλιση της κατάκτησης της προτιμητέας λύσης, που για τους Τούρκους, είναι η διχοτόμηση",[12] η Αγγλία αναφέρει ότι αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο στα πλαίσια ενός σχεδίο για μία διαρκή διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σε συστημικό επίπεδο η διάσκεψη του Νασσάου, στις Βερμούδες[13] (Αμερικής –Βρετανίας 20-24 Μαρτίου 1957)[14] μορφοποίησε την νέα στρατηγική εντός της οποίας έπρεπε να λυθεί το Κυπριακό. Όπως εξιστορεί ο Μακμίλλαν στα απομνημονεύματα του το πιο επείγον ζήτημα για τη Μεγάλη Βρετανία, μετά το Σουέζ ήταν να αποκατασταθούν, οι ιδιαίτερες σχέσεις που είχε με την Ουάσιγκτον. Η ευκαιρία για το Λονδίνο ήλθε με αμερικανική πρωτοβουλία, όταν ο ίδιος ο Αϊζενχάουερ έστειλε μήνυμα στον Μακμίλλαν για να συναντηθούν στις Βερμούδες. Είναι γεγονός ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες, δεν

---

[11] Foreign Office Telegram, No.796 to Ankara, FO371/136333.

[12] Στο ίδιο.

[13] "Miscellaneous No. 10 (1957) Final Communique from the Bermuda Conference, Bermuda, March 25, 1957", Presented by the Secretary of state for the Foreign Affairs to Parliament by Command of Her Majesty, March 1957, SA1:1216/1957. Σύμφωνα με το κοινό ανακοινωθέν που εκδόθηκε στις 24 Μαρτίου του 1957, οι δύο κυβερνήσεις της Μεγάλης Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών συμφωνούσαν όπως αναλάβουν την ευθύνη να συντονίσουν τις τις εξωτερικές τους πολιτικές για τα συμφέροντα της ειρήνης και της δικαοσύνης.Οπως τονίζεται στο ανακοινωθέν, επηλθε συμφωνία σε αρκετά θέματα που αφορούν την Μέση Ανατολή, την Απω Ανατολή και το ΝΑΤΟ.Συγεκριμένα, οι δύο χώρες-μεταξύ άλλων- αναγνώρισαν την σημασία των συμφώνων συλλογικής ασφάλειας μέσα στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και την πρωταρχική σημασία του ΝΑΤΟ ως τον ακρογωνιαίο λίθο της πολιτικής των δύο χωρών στην Δύση.Επιπρόσθετα οι Ηνωμένες Πολιτείες συμφώνησαν όπως συμμετάσχουν ενεργά στην στρατιωτική επιτροπή του συμφώνου της Βαγδάτης. Οι δύο χώρες εξέδωσαν κοινή διακήρυξη για την πολιτική αναφορικά με τις πυρηνικές δοκιμές.Επήλθε επίσης συμφωνία για την ανάγκη του Ηνωμένου Βασιλείου να προσεγγίσει περισσότερο την Ευρώπη.Επίσης συμφωνήθηκε ότι είναι κοινό συμφέρον των δύο χωρών να αναπτύξουν την ευρωπαϊκη ενότητα, εντός της ατλαντικής κοινότητας.Επήλθε επίσης συμφωνία για την ανάγκη επίσπευσης της εφαρμογής των ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αναφορικά με την Λωρίδα της Γάζας και τον κόλπο του Ακάμπα.Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο στο οποίο επήλθε συμφωνία είναι, ότι "ένεκα του συμφέροντος για κοινή άμυνα και κοινή οικονομία, οι ΗΠΑ θα παραχωρήσουν στην Βρετανία συγκεκριμένους τηλεκατευθυνόμενους πυραύλους".Τέλος οι δύο χώρες εξέφρασαν την συμπάθεια τους για τους κατοίκους της Ουγγαρίας, καταδικάζοντας τις καταπιεστικές πολιτικές της Σοβιετικής Ενωσης ενάντια στους κατοίκους των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και την σοβιετική αψήφιση των σχετικών ψηφισμάτων του ΟΗΕ.

[14] Βλ. Macmillan, οπ.π. σ.σ.240-268. Βλ. επίσης, Τζελεπής, οπ.π. σ.101.

ευνοούσαν την διαιώνιση της αντιπαλότητας με τη Μεγάλη Βρετανία, καθώς πίστευαν ότι η άγγλο-αμερικανική συνεργασία ήταν εκ των ουκ άνευ για την προάσπιση της Δύσης από την κομμουνιστική απειλή. [15]Την διάσκεψη απασχόλησαν μια σειρά θεμάτων όπως το μέλλον του ΟΗΕ, το ζήτημα του Σουέζ και η ισραηλινό-παλαιστινιακή διένεξη, οι σχέσεις της Ρωσίας με τους δορυφόρους της, κ. α. Η έκβαση της διάσκεψης ήταν πλήρως επιτυχημένη για την Βρετανία, καθώς αποκαταστάθηκαν πλήρως οι κλονισμένες σχέσεις της με την Αμερική και επήλθε συμφωνία σε τρία πολύ σημαντικά ζητήματα για την Βρετανία. [16]Οι Ηνωμένες πολιτείες αποφάσισαν να προσχωρήσουν στην στρατιωτική επιτροπή του Συμφώνου της Βαγδάτης, στο οποίο δεν ήταν επίσημα μέλη. Το δεύτερο πολύ σημαντικό θέμα ήταν η απόφαση των Αμερικανών να εφοδιάσουν την Βρετανία με πυραύλους ενδιάμεσου βεληνεκούς (IRBMS) που ήταν αναγκαίοι για τη νέα στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου που έδιδε έμφαση στην πυρηνική αποτροπή.Μέσα σε αυτά τα πλαίσια αποφασίστηκε να συνεχιστούν οι πυρηνικές δοκιμές. Και το τρίτο σημείο σύγκλισης ήταν, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιλήφθηκαν πλήρως την απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να μειώσει τις συμβατικές δυνάμεις του στη Γερμανία. Η συγκυρία ήταν απόλυτα βολική για τη Μ. Βρετανία καθώς υποβοηθούσε την νέα στρατηγική του Μακμίλλαν. Ο Άγγλος πρωθυπουργός εγκαινίαζε μία νέα στρατηγική που βασιζόταν στην πλήρη αναδιαμόρφωση του αμυντικού συστήματος της χώρας. Αυτή η στρατηγική περιλάμβανε μεταξύ άλλων την μείωση των συμβατικών δυνάμεων στην Ευρώπη από 80000 σε 50000 χιλιάδες άντρες και τη συνολική μείωση των συμβατικών δυνάμεων της Αγγλίας σε 375000 από 690000 που ήταν αρχικά. Προέβλεπε επίσης σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για τους εξοπλισμούς. Η νέα στρατηγική έδιδε έμφαση στην αποτροπή μέσω της πυρηνικής ισχύος και εντασσόταν στο ευρύτερο πλαίσιο αντιμετώπισης των πολλών οικονομικών προβλημάτων που ταλάνιζαν τη αγγλική οικονομία. Εκείνη την περίοδο πραγματοποιούνταν στη Μεγάλη Βρετανία μία σειρά απεργιών που αποτελούσαν απειλή για την ήδη κλονισμένη οικονομία. Η Μεγάλη Βρετανία ήταν μία φθίνουσα αποικιακή δύναμη που για να επιβιώσει έπρεπε να βρει τρόπους να μειώσει το κόστος που αυξανόταν με γεωμετρική πρόοδο. Η απόφαση των Αμερικανών να εφοδιάσουν

[15] Βλ. Macmillan, οπ.π.σ.σ.242-243.Την Αμερική ανησυχούσε επίσης η διαφαινόμενη αλλαγή των ισορροπιών στα Ηνωμένα-Εθνη με την άνοδο του αφρό-ασιατικού μπλοκ.
[16] Στο ίδιο σ.262.

τους Άγγλους με πυραύλους που θα ενίσχυαν το ήδη αποτρεπτικό σύστημα της Δύσης, που βρισκόταν στο Ηνωμένο Βασίλειο σήμαινε ότι οι Αμερικανοί αναγνώριζαν τη συνεισφορά των Βρετανών στα πλαίσια του ΝΑΤΟ.

Συνοψίζοντας, αναφέρουμε ότι οι σχέσεις Βρετανίας – Αμερικής επαναπροσδιορίζονταν σε νέα βάση με τρεις διαστάσεις: Α) Η φθίνουσα ισχύς της Βρετανίας θα τις επέβαλε περιορισμούς με την Αμερική να έχει τον πρώτο λόγο στο Κυπριακό. Β) Η Αμερική θα στήριζε την δράση της Αγγλία στην Αθήνα. Η Βρετανία σε αγαστή συνεργασία με τον Ηγεμόνα θα κονιορτοποιήσουν την δίκαιη λύση στο κυπριακό Γ) Η καθαρά βρετανική λύση που ήταν ζήτημα της αυτοκρατορίας μεταλλάσσεται σε Νατοϊκή λύση τοποθετούμενη στο ατλαντικό πεδίο. Η Βρετανία έπρεπε να πληρώσει το τίμημα της αποτυχημένης εισβολής στην Αίγυπτο. Το κυπριακό ήταν πλέον ζήτημα του ΝΑΤΟ. Η Κύπρος έπρεπε να γίνει ατομική βάση του ΝΑΤΟ. Αυτή ήταν και η συμφωνία που προέκυψε στο Νασσάου. Οι Αμερικανοί διαβάζοντας τους συσχετισμούς ισχύος, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η Κύπρος έπρεπε να είναι στις πρώτες γραμμές των επάλξεων εναντίον του κομμουνισμού. Ο υπουργός Αμυνας της Βρετανίας, Ντούνκαν Σαντυς τόνισε σε επίσκεψη του στην Κύπρο το 1957, ότι αν η Κύπρος μετατρεπόταν σε ατομική βάση τότε η συνεισφορά της στην πρόληψη εναντίον του πολέμου και στην εξάπλωση του κομμουνισμού θα ήταν τεράστια. Είχε αναφέρει χαρακτηριστικά: "Πιστεύω πως όταν οι Κύπριοι το μελετήσουν καλά θα θελήσουν να συμμετάσχουν υποβοηθώντας την προσπάθεια μας να αποτρέψουμε ένα παγκόσμιο πυρηνικό πόλεμο!"[17]

[17] Βλ.Βάσος Μαθιόπουλος, *Θα Χάσουμε την Κύπρο; Η Συρρίκνωση του Ελληνισμού* (Αθήνα: Εκδ.Λιβάνης, 1984), σ.55.

Συμπεράσματα

Οι διαχωρισμός των δυο κοινοτήτων ήταν περισσότερο από έκδηλος, μέσω των διαχωριστικών διατάξέων του σχεδίου Μακμίλλαν. Η ένταση και οι διαχωριστικές διατάξεις του συντάγματος ήταν συγκοινωνούντα δοχεία με φυσική απόληξη την διχοτόμηση της Κύπρου. Οι Άγγλοι θα δρούσαν όπως έπραξαν και στην τριμερή του Λονδίνου, ως "οι επιδιαιτητές που θα ειρήνευαν τα εξημμένα πνεύματα των δυο κοινοτήτων" που δεν " μπορούσαν πλέον να ζήσουν μαζί". Οι Έλληνες δεν ήταν και τόσο σίγουροι ότι ρόλος των Βρετανών θα ήταν τόσο αμερόληπτος σε μια πιθανή σύγκρουση με τους Τουρκοκύπριους. Ο Λεόντιος Ιεροδακόνου παρατηρεί επί τούτου: " Η πρόνοια που αναφερόταν στην διεθνή θέση της Κύπρου, δεν φαινόταν να ευνοεί την ελληνική θέση. Κατά το τέλος της περιόδου στην διάρκεια της οποίας η κυριαρχία επί της Κύπρου θα παρέμενε αποκλειστικά στους Άγγλους δύο επιλογές φαίνονταν πιθανές. Η ανανέωση της συνταγματικής τάξεως όπως την προέβλεπε το σχέδιο για μία νέα περίοδο ή η κυριαρχία επί της Κύπρου να δοθεί εξίσου στις κυβερνήσεις Ελλάδας, Αγγλίας και Τουρκίας. Αυτό θα σήμαινε τον μόνιμο αποκλεισμό της ένωσης, χωρίς να εξυπακούεται το ίδιο για την διχοτόμηση. Το πρόβλημα στο απώτερο μέλλον θα ήταν πλέον το αν η Κύπρος θα παρέμενε υπό αγγλο-ελληνοτουρκική τρικυριαρχία ή αν θα μεταβαλλόταν σε ελληνοτουρκική συγκυριαρχία". Οι Έλληνες, προσθέτει, "είχαν ιδιαίτερους λόγους να ανησυχούν για αυτό λόγω της συνταγματικής διάρθρωσης του συντάγματος. Οι διατάξεις για τις δύο βουλές, η επικυρίαρχη θέση του κυβερνήτη[1] στο συμβούλιο, αλλά όπερ και σπουδαιότερο, η θέση της Άγκυρας στο υπουργικό συμβούλιο ενίσχυαν τους φόβους για την διχοτόμηση". Επιπλέον η διακοινοτική διαμάχη φούντωνε με εύλογες υποψίες ότι ήταν υποκινούμενη από τους Βρετανούς, αφού στις συλλήψεις που έγιναν από τους Εγγλέζους συνελήφθηκαν 1200 Έλληνες και 50 Τούρκοι. [2]Επίσης το δικαστήριο δίκασε τους Τούρκους με το προνόμιο της κλειστής δίκης. Ο ίδιος ο Γρίβας στα απομνημονεύματα του πιστώνει την όλη κατάσταση σε αγλοτουρκική συνεργασία. [3] Ούτως εχόντων των πραγμάτων οι Άγλλοι άφηναν για τον εαυτό τους την μερίδα του Λέοντος, εξισώνοντας πολιτικά τις δυο κοινότητες. Ο

[1] Βλ. Ιεροδιακόνου, οπ.π σ.268
[2] Βλ.The Manchester Guardian "Round in Cyprus", 24 July 1958 , παρατιθέμενο, Ιεροδιακόνου, οπ.π. σ.279.
[3] Βλ. Γρίβας, οπ.π. σ.257.

Λεόντιος Ιεροδιακόνου, καταλήγοντας σημειώνει: " Αν από την άλλη πλευρά επρόκειτο να μονιμοποιηθεί η τρικυριαρχία στην Κύπρο, με τις τρεις χώρες να μοιράζονται ισότιμα το θέμα της κυριαρχίας οι Έλληνες, όχι αδικαιολόγητα φαίνονταν να υποπτεύονται ένα είδος αγγλοτουρκικής συνεργασίας εναντίον τους και δεύτερο υπήρχαν πολλές ενδείξεις ότι υπό καθεστώς τρικυριαρχίας η Αγγλία θα εξακολουθούσε να παίζει τον κυρίαρχο ρόλο". Η ομολογία εξάλλου του ίδιου του Μακμίλλαν ότι ο πυρήνας του σχεδίου του ήταν " η διοικητική διχοτόμηση, παρά η γεωγραφική"[4] δεν άφηνε και πολλά περιθώρια για αμφιβολίες για το που θα οδηγούνταν τα πράγματα, αν τελικά τίθετο σε εφαρμογή το σχέδιο. Όπως χαρακτηριστικά συμπεραίνει ο Ρόμπερτ Χόλλαντ:" δηλαδή όχι η διχοτόμηση δια πυρός και σιδήρου, αλλά με μια ει δυνατόν, αναίμακτη πανουργία."[5]

Καταληκτικά, επισημαίνουμε ότι η αγγλική διπλωματία έφτασε τα πράγματα σε αυτό το σημείο-ετσιθελική επιβολή του σχεδίου Μακμίλλαν-, δρώντας με ιδιαίτερη ευελιξία και κυνισμό. Αυτή της η στρατηγική, δημιουργούσε " αντιπερισπασμό " στην ελληνική και ελληνοκυπριακή πλευρά, με αποτέλεσμα να καρπώνεται η ίδια το όφελος. Ενώ στην αρχή υποστήριξε ότι δεν γεννάται θέμα αλλαγής κυριαρχίας στην Κύπρο (Τριμερής διάσκεψη 1955), στη συνέχεια ανέτρεψε αυτή τη θέση διακηρύττοντας ότι δεν είναι θέση της, ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην Κύπρο (Διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρτιγκ). Ακολούθως η Βρετανία υιοθέτησε νέα θέση σύμφωνα με την οποία δεν είχε αντίρρηση η αρχή της αυτοδιαθέσεως να εφαρμοστεί στην Κύπρο, αν συμφωνούσαν οι Έλληνες και οι Τούρκοι, (Σχέδιο Ράντκλιφ-δήλωση περί διπλής αυτοδιάθεσης). Αιφνιδιάζοντας ακόμα περισσότερο τους Κυπρίους, το Λονδίνο στα μέσα του 1958 αποφάσισε ότι η λύση έπρεπε να είναι διεθνής με την Ελλάδα, την Τουρκία και την Αγγλία να μοιράζονται επ' ίσοις όροις την Κυριαρχία στη νήσο.

[4] Βλ. Χόλλαντ, οπ.π.σ.469-470.
[5] Στο ίδιο.

5. Η οδός προς την Ζυρίχη, διαίρει και βασίλευε;

Σε αυτό κεφάλαιο θα διαφανεί η προσπάθεια της Μεγάλης Βρετανίας, να επιβάλει με ετσιθελικό και ηγεμονικό τρόπο στους Έλληνες της Κύπρου την λύση που η ίδια επιθυμούσε (Σχέδιο Μακμίλλαν). Ωστόσο η φθίνουσα πολιτική και στρατιωτική της ισχύ, δεν της επιτρέπει να επιβάλει στο 100% τις απόψεις της, στη ελληνοκυπριακή πλειοψηφία της νήσου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ως ο κατ'εξοχήν υπερατλαντικός διαχειριστής των διεθνών υποθέσεων ευνοούσαν λύση ανεξαρτησίας. Η Αμερική κάνει προσεκτικούς υπολογισμούς για τους διεθνείς και περιφερειακούς συσχετισμούς και πως αυτοί επηρεάζουν την Υψηλή Στρατηγική της στο ψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται περισσότερο για τη διατήρηση της συνοχής της Νοτιανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, παρά για τα ιδιαίτερα συμφέροντα της Βρετανίας στο νησί. Ωστόσο στο βαθμό που η σχέση κόστους-οφέλους για τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν επηρεάζεται -με αρνητικό πρόσημο- θα στηρίζουν τις πολιτικές της Μεγάλης Βρετανίας .

Από την άλλη μεριά, οι αδύνατοι δρώντες, ελλαδική και κυπριακή ηγεσία θα προσπαθήσουν να με κάθε δυνατό τρόπο να αποφύγουν την διχοτόμηση. Το γεγονός ότι ο Τούρκος ειδικός αντιπρόσωπος θα διοριζόταν την πρώτη Οκτωβρίου, δημιουργούσε ακόμα περισσότερες ανησυχίες στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Η κυβέρνηση Καραμανλή στην προσπάθεια της να αποφύγει τα ολέθρια αποτελέσματα που θα προξενούσε η επιβολή του σχεδίου Μακμίλλαν θα προσπαθήσει να κάνει κάτι που αρνιόταν εδώ και καιρό: Να ζητήσει την μεσολάβηση του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ, Πολ Χένρυ Σπάακ. Η άρνηση της ελληνικής πλευράς πήγαζε όπως έχουμε ήδη αναφέρει, από την πεποίθηση ότι Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ευνοούσαν περισσότερο τις τουρκικές παρά τις ελληνικές απόψεις.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ, σε μία προσπάθεια να συγκρατήσει την ενότητα της νοτιανατολικής πτέρυγας της συμμαχίας, στις 4 Αυγούστου του 1958, παρέκαμψε το σχέδιο του Μακμίλλαν και πρότεινε μία προσωρινή επταετή λύση, με Υπουργικό Συμβούλιο, οπου την πλειοψηφία θα είχαν οι Ελληνοκύπριοι. Ωστόσο, δεν δεσμεύτηκε για την τελική διευθέτηση του θέματος, που θα διευθετούνταν σε μεταγενέστερο στάδιο, με την "κοινή συγκατάθεση

των τριών ενδιαφερόμενων κυβερνήσεων"[1]. Οι προτάσεις του Σπάακ όμως, έπεσαν στο κενό εξαιτίας της επιμονής της Βρετανίας να επιβάλλει το σχέδιο της. Ο Αγγλος Πρωθυπουργός είχε πραγματοποιήσει τον Αύγουστο ταξίδι στην Αθήνα, και διέκοψε την διπλωματική δραστηριότητα του Σπάακ, σε μία φάση που υπήρχε διάχυτη αισιοδοξία για τα αποτελέσματα της.

Μετά από αυτές τις εξελίξεις το όλο ζήτημα της Κύπρου βρισκόταν επί ξυρού ακμής με την απειλή της διχοτόμησης να διαγράφεται στον ορίζοντα. Ο Τούρκος Γενικός Πρόξενος αναμενόταν στο νησί (1η Οκτώβριο 1958), μια πολύ αρνητική εξέλιξη αφού θα επικυρωνόταν μόνιμα πλέον η τουρκική επέμβαση στα εσωτερικά της Κύπρου. Κάτω από το διαγραφόμενο αδιέξοδο αποφασίστηκε εκ νέου να ζητηθεί η μεσολάβηση του ΝΑΤΟ. Ο Σπάακ που ανταποκρίθηκε στην ελληνική πρόταση αφίχθηκε στην Αθήνα στις 23 Σεπτεμβρίου του 1958, όπου και παρουσίασε ένα ελαφρώς τροποποιημένο σχέδιο. [2]Ο Σπάακ θα καταβάλει έντονη μεσολαβητική δραστηριότητα στο Συμβούλιο του ΝΑΤΟ, (23 Σεπτεμβρίου-29 Οκτωβρίου), προσπαθώντας να πετύχει τη σύγκληση μίας διάσκεψης,[3] όπου θα μπορούσαν να συζητηθούν και να συμφιλιωθούν οι διαμετρικά αντίθετες ελληνικές και τουρκικές θέσεις. Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ, λαμβάνοντας υπόψη την απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια που συνόδευε μία ενδεχόμενη επιβολή του σχεδίου Μακμίλλαν από την Βρετανία, συνέστησε σε όλους τους αντιπροσώπους των χωρών μελών του ΝΑΤΟ, που δεν είχαν άμεσο συμφέρον στο

---

[1] Βλ. Κρανιδιώτης (1981), σ.330.

[2] Βλ. Xydis,οπ.π.σ.σ.250-292.Το σχέδιο του Σπάακ, διέγραφε την πρόνοια του σχεδίου Μακμίλλαν, αναφορικά με τον Έλληνα και τον Τούρκο αντιπρόσωπο που θα ήταν βοηθοί του κυβερνήτη.Πρότεινε αντ'αυτού, οι πρόεδροι των δύο κοινοτικών συνελεύσεων να αναλάβουν τις θέσεις των δύο ειδικών αντιπροσώπων που προέβλεπε το σχέδιο Μακμίλλαν.Για τις εσωτερικές υποθέσεις, θα ήταν υπεύθυνο το Συμβούλιο, υπό την προεδρία του Κυβερνήτη.Σε αυτό το σώμα την πλειοψηφία θα είχαν οι Έλληνες.Όταν ο Τούρκος αντιπρόσωπος στο ΝΑΤΟ ενημερώθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου για το σχέδιο του Σπάακ, εξαπέλυσε δριμεία επίθεση, τόσο στο σχέδιο του Γενικού Γραμματέα, όσο και εναντίον του ίδιου του Σπάακ.Αφού απεκάλεσε το σχέδιο μια πισώπλατη μαχαιριά για την Τουρκία, κατηγόρησε ευθέως τον Σπάακ, ότι είναι μεροληπτικός προς την Ελλάδα και ότι δρα πέραν των όρων εντολης τους.Από την πλευρά του ο Άγγλος αντιπρόσωπος, επιφυλάχθηκε να απαντήσει μόλις θα μελετούσε το σχέδιο του Σπάακ.Κατά τη διάρκεια της συνάντησης της 29ης Σεπτεμβρίου, στο Συμβούλιο του ΝΑΤΟ, ο Άγγλος αντιπρόσωπος, υπογράμμισε ότι η αγγλική κυβέρνηση, αδυνατούσε να αναλάβει την επιβολη του σχεδίου για την Κύπρο.Πρόσθεσε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να δημιουργήσει μία πολύ περιπλεγμένη και επικίνδυνη κατάσταση, όπου οι Τούρκοι θα εξοργίζονταν, με αποτέλεσμα ο Κυβερνήτης να περιέλθει σε μία πολύ δύκολή κατάσταση.

[3] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958,* SA1:1219/1958/1, σ.42.

το κυπριακό πρόβλημα, να πείσουν της κυβερνήσεις τους, να ζητήσουν από την Βρετανία να αναβάλει την την εφαρμογή του αναθεωρημένου σχεδίου της[4].

Παρόλη την προσπάθεια της ελληνικής ηγεσίας για ακόμα μια φορά δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει το κοινό αγγλοαμερικανικό μέτωπο. Μετά από την έντονη αντίδραση της Βρετανίας και της Τουρκίας και την επέμβαση της Αμερικής[5] το σχέδιο τροποποιήθηκε εκ νέου και τέθηκε μία νέα πρόταση της από κοινού συζήτησης του σχεδίου Μακμίλλαν και του σχεδίου του Σπάακ στην διάσκεψη.[6] Η ελληνική Κυβέρνηση, μετά από έντονους προβληματισμούς αν θα έπρεπε να συμμετάσχει, αποφάσισε τελικά να αποδεκτεί την πρόταση, θέτοντας δύο όρους. Απαίτησε στη προτιθέμενη διάσκεψη να συζητηθούν εκτός από το σχέδιο Μακμίλαν και το σχέδιο του ΝΑΤΟ-που και τα δύο καταπιάνονταν με την ενδιάμεση περίοδο στην Κύπρο-και το τελικό στάτους της λύσης. Επιπρόσθετα, ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής, αξίωσε όπως στη διάσκεψη να συμμετέχουν ακόμη τρεις χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ, με μεσογειακά συμφέροντα, όπως οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Ιταλία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εξήγησε ότι αυτές οι χώρες θα ήταν αμερόληπτες και θα μπορούσαν να ασκήσουν συμφιλιωτική επιρροή στη διάσκεψη.

Τελικά όμως η ελληνική κυβέρνηση, διαβλέποντας τους κινδύνους από την συμμετοχή της στην διάσκεψη του Οκτωβρίου αποφασίζει να απαγκιστρώσει το Κυπριακό από το ΝΑΤΟ.

---

[4] Στο ίδιο, σ.250.

[5] Βλ. Μπίτσιος, οπ.π. σ.σ.97-100. Ο Μπίτσιος αναφέρεται στις πιέσεις που η Αμερική ασκεί στην Ελλάδα για να δεχτεί μία διευρυμένη διάσκεψη όπου θα συζητούνταν από κοινού τα σχέδια Μακμίλλαν και Σπάακ. Ο Αμερικανός υφυπουργός Εξωτερικών Χέρτερ και ο διπλωμάτης Ρέυμοντ Θέρστον, πιέζουν ακόμα μια φορά το αδύνατο κράτος να δεχθεί συμμετοχή στην διάσκεψη.

[6] Στο ίδιο, σ.80-94. Βλ. επίσης, Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.σ. 347-349. Ο Σπάακ στην αρχή –όπως έχουμε ήδη αναφέρει- πρότεινε σχέδιο ευνοϊκό για τα ελληνικά συμφέροντα που τροποποιούσε το σχέδιο Μακμίλλαν. Το σχέδιο προέβλεπε υπουργικό συμβούλιο με ελληνική πλειοψηφία, όπου μετά την πάροδο μιας επταετίας θα συζητείτο λύση που θα ήταν, "η απόφαση και των τριών κυβερνήσεων".Συνεπώς, θα απεκλείετο η ένωση, αλλά και η διχοτόμηση που θα επέβαλλε το σχέδιο Μακμίλλαν. Στη συνέχεια ο Σπάακ πρότεινε επίσης να ματαιωθούν οι πρόνοιες για διορισμό αντιπροσώπων της Ελλάδας και της Τουρκίας. Μια ακόμα θετική εξέλιξη για τα ελληνικά συμφέροντα, αφού γινόταν προσπάθεια να απαλειφθεί η επίμαχη αυτή πρόνοια του σχεδίου Μακμίλλαν που δημιουργούσε κυριαρχικά δικαιώματα στην Τουρκία. Στην τελική όμως παρουσιάστηκε μεταστροφή των απόψεων Σπάακ, αίφνης μετά από ταξίδι που πραγματοποίησε στην Αμερική. Η Αγγλία είχε κινηθεί παρασκηνιάκως για να κερδίσει την συγκατάθεση της Αμερικής. Έτσι το αποτέλεσμα της όλης υπόθεσης, ήταν να προταθεί από κοινού σε σύσκεψη του ΝΑΤΟ, η πραγματοποίηση μίας διάσκεψης, όπου εκεί θα συζητούνταν, από κοινού τα σχέδια Μακμίλλαν και Σπάακ. Είναι προφανές ότι η Αγγλία μετά από παρασκηνιακές διαπραγματεύσεις απέσπασε από την Αμερική την αποδοχή του σχεδίου της, που για λόγους τακτικής στήριζε την αγγλική στρατηγική.

Στις 25 Οκτωβρίο ο Έλληνας αντιπρόσωπος στο ΝΑΤΟ έλαβε οδηγίες να " μην συνεχίσει τις προσπάθειες για μία νέα διάσκεψη"[7]. Σε ανακοινωθέν του Καραμανλή, στις 29 Οκτωβρίου[8], κατηγόρησε ευθέως της Αγγλία και την Τουρκία για την αποτυχία της μεσολαβητικής προσπάθειας του ΝΑΤΟ. Στο ανακοινωθέν τονιζόταν ότι ούτε η Αγγλία, ούτε η Τουρκία αποδέκτηκαν το σχέδιο Σπάακ, ως υποχρεωτική βάση διαπραγμάτευσης. Προστίθετο ότι και οι δύο κυβερνήσεις απέριψαν την ελληνική πρόταση για διεύρυνση της διάσκεψης. Η ανακοίνωση κατέληγε ότι η ελληνική κυβέρνηση θα διοχέτευε όλες τις προσπάθεις της για την υποστήριξη των δίκαιων αιτημάτων των Κυπρίων στον ΟΗΕ.

Στο μεταξύ, ο μέγιστος εκβιασμός που είχε τεθεί στο αδύνατο μέρος, (Ελλάδα-Μακάριος) με το σχέδιο Μακμίλλαν, αναγκάζει τον Μακάριο να αλλάξει στρατηγική. Κάνοντας στροφή 180 μοιρών αποκήρυξε την Ένωση και προσανατολίστηκε προς λύση ανεξαρτησίας. Ο κύπριος ηγέτης διαμήνυσε στην Αγγλίδα βουλευτή των εργατικών Μπάρπαρα Κάσλ (Σεπτέμβριο 1958) ότι είναι έτοιμος να δεχτεί λύση ανεξαρτησίας με αποκλεισμό τόσο της Ένωσης όσο και της διχοτόμησης. [9] Η Ελληνική κυβέρνηση αιφνιδιάζεται αλλά συναινεί με ανακούφιση σε αυτή την εξέλιξη. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής θα δηλώσει: " εν όψει του άμεσου κινδύνου να επιδεινωθεί περαιτέρω η κατάσταση εις στην Κύπρο και να κλονισθούν κατά τρόπο ανεπανόρθωτο οι σχέσεις Ελλάδος προς τους συμμάχους της". [10]

Η Ελληνική κυβέρνηση είχε ήδη καταθέσει στον ΟΗΕ την πέμπτη και τελευταία προσφυγή (15. 8. 1958), με την οποία ζητούσε να εφαρμοσθεί στην Κύπρο μία περίοδος

---

[7] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958*, οπ.π.σ.42.

[8] Βλ. Xydis, οπ.π. σ.σ.287-289.Η Τουρκία είχε δυναμιτίσει την όλη προσπαθεια, με επρηστικές δηλώσεις υπέρ της διχοτόμησης της Κύπρου, "της μόνης αποδεκτής τελικής λύσης".Απαίτηση του Τούρκου Αντιπροσώπου στο ΝΑΤΟ, ήταν να υπάρχει ίση εκπροσώπιση των Τούρκων και των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Συμβούλιο του Κυβερνήτη.Επίσης ο Άγγλος Υπουργός των Αποικιών Λέννοξ Μπόυντ, είχε δηλώσει σε διάσκεψη του συντηρητικού κόμματος στις 9 Οκτωβρίου, ότι η Κύπρος-που είναι ένα παράκτιο νησί της Τουρκίας- αποτελεί ζωτικό συμφέρον της.

[9] Βλ. Παπαδημήτρης-Πετρίδης, οπ.π. σ.σ. 334-340. Στις 16 Σεπτεμβρίου, ο Μακάριος δεχόταν στο γραφείο του στην Αθήνα, την Αντιπρόεδρο του Εργατικού Κόμματος και δημοσιογράφο. Μπαρμπαρα Κασλ, στην οποία είπε ότι θα δεχόταν για την Κύπρο ένα καθεστώς εγγυημένης ανεξαρτησίας από τα Ηνωμένα Έθνη. Η θέση του Μακαρίου ήταν όπως κατόπιν καθορισμένης περιόδου αυτοκυβερνήσεως η Κύπρος καταστεί ανεξάρτητος μη συνδεόμενη ούτε με την Ελλάδα ούτε με την Τουρκία. Η Ανεξάρτητη Κύπρος θα τελούσε υπό την εγγύηση των Ηνωμένων Εθνών και θα ελαμβάνονταν πρόνοιες για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων της μειονότητας.

[10] Βλ. Σπύρος Λιναρδάτος , "Η Κύπρος ως την Ανεξαρτησία", *Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοι του*, οπ.π. σ.321.

αυτονομίας που θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία. Τότε οι ΗΠΑ υποστήριξαν πρόταση που είχε καταθέσει το Ιράν για διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ της ελληνικής, της τουρκικής και της βρετανικής κυβέρνησης, καθώς και εκπροσώπων των Κυπρίων, η οποία και τελικά εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση.

Λίγο μετά την έκδοση του ψηφίσματος (1287) στις 4 Δεκεμβρίου του 1958, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Ζορλού προσέγγισε ανεπίσημα τον έλληνα ομόλογο του, Ευάγγελο Αβέρωφ και του πρότεινε απευθείας συνομιλίες. [11] Δύο μέρες μετά (6. 12. 58) ο Ζορλού και ο Αβέρωφ άρχισαν απευθείας συνομιλίες.[12] Οι συνομιλίες αυτές οδήγησαν στην λύση της Ζυρίχης .

Πως και γιατί όμως φτάσαμε στην Ζυρίχη; Ποιες διπλωματικές διεργασίες έγιναν στο παρασκήνιο, αλλά πως το διεθνές σύστημα επηρέασε τις στρατηγικές των δρώντων Αγγλίας, Τουρκίας Ελλάδας και Ελληνοκυπρίων ούτως ώστε να καταλήξουν στη λύση της Ζυρίχης; Ποιοι ήταν αυτοί οι διεθνοπολιτικοί παράγοντες που εμφιλοχώρησαν στο όλο ζήτημα, με αποτέλεσμα να περισταλεί ο πολιτικός στόχος (αυτοδιάθεση), αλλά και πως οι ανακατανομές ισχύος διαμόρφωσαν το πλαίσιο εντός του οποίου εκκολάφθηκε η Ζυρίχη; Σε αυτά τα ερωτήματα θα απαντήσουμε σε αυτό το κεφάλαιο.

Από τις 10 Ιουλίου του 1957 , σύμφωνα με αποκαλύψεις του βρετανού διευθυντή της εφημερίδας "Times of Cyprus", γίνονταν παρασκηνιακές διαβουλεύσεις στο Λονδίνο, στην Άγκυρα και στην Αθήνα με σκοπό την εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης που απέβλεπε στο να ικανοποιήσει όλους τους δρώντες. [13]

---

[11] Βλ. Mallinson, οπ.π. σ.119. Βλ. επίσης, Xydis, οπ.π.σ.339.Ο Ζορλού φέρεται να προσέγγισε τον Αβέρωφ και να τον συνεχάρη για την μάχη που έδωσε στα Ηνωμένα Έθνη. Τότε ο Αβέρωφ του επέστρεψε το κομπλιμέντο, λέγοντας του τα εξής: Άσχετα από το ποίος ήταν καλύτερος στην συζήτηση, το γεγονός είναι ότι χάνουμε το ταλέντο μας για μία μικρή πολιτική (petite politique) και όχι μία μεγάλη πολιτική (grand politic).Στη συνέχεια ο Ευάγγελος Αβέρωφ διευκρίνισε ότι το να διασταυρώνουν τα ξίφη τους πάνω από την Κύπρο χωρίς να επιλύουν το πρόβλημα είναι μικροπολιτική. Εάν όμως επιλύσουν το πρόβλημα θα αποτελεί μεγάλη πολιτική. Ο Ζορλού συμφώνησε και άρχισε και έτσι να εγκαινιάζεται η ελληνοτουρκική-επαναπροσέγγιση για επίλυση του κυπριακού προβλήματος.

[12] Βλ. Σπύρος Παπαγεωργίου, *Κρίσιμα Ντοκουμέντα στο Κυπριακό*, Τόμος Α (Λευκωσία: Εκδ.Επιφανίου, 2000), σ.σ.20-22.

[13] Βλ. Χριστοδούλου(1995), σ.75.

Επίσης, η ελληνική κυβέρνηση εγκαινίαζε μια νέα πολιτική απευθείας προσέγγισης με την Τουρκία με κύριους πρωταγωνιστές τον Έλληνα πρεσβευτή στην Άγκυρα Γεώργιο Πεσμαζόγλου και τον Τούρκο πρεσβευτή στην Αθήνα Νουρεττίν Βεργκίν. Οι δύο διπλωμάτες θα έπρεπε να καταβάλουν όλες τις δυνατές προσπάθειες για να εξευρεθεί μια νέα φόρμουλα στο Κυπριακό.[14] Η Αμερική μετά την κρίση του Σουέζ, είναι ο αδιαφιλονίκητος γεωστρατηγικός δρώντας που διαχειρίζεται τις διεθνείς εξελίξεις. Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται πιο ενεργά για το Κυπριακό προσανατολίζονται προς μια λύση που θα τοποθετείται στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Η Αμερική στην προσπάθεια της να μην υπάρξουν άλλες τριβές στο ΝΑΤΟ, που θα έχουν ως αποτέλεσμα η διελκυστίνδα, Ανατολής –Δυσης να απειλήσει την θέση της στο διεθνές σύστημα, θα πιέσει[15] όλους τους δρώντες με τέτοιο τρόπο που να καταλήξουν στο αποτέλεσμα που επιθυμεί η ίδια.[16] Είναι γεγονός ότι η ίδια η Αμερική από το έτος 1954, επιδίωκε μια συμβιβαστική χειρονομία που θα μπορούσε να γίνει είτε με δήλωση από την Βρετανία για άμεση συμβιβαστική πολιτική ή μια δήλωση για το τελικό μέλλον της νήσου. Κατά την διάρκεια του ίδιου έτους αμερικανική έκθεση στα βρετανικά διαβήματα για διατήρηση της κυριαρχίας στην Νήσο ήταν ότι " ενώ η Κύπρος είναι στρατηγικής σημασίας για τις Ηνωμένες Πολιτείες, η αμερικανική κυβέρνηση δεν μπορεί να πει ότι η διατήρηση του παρόντος καθεστώτος είναι αποτελεί στρατηγικό ενδιαφέρον της". [17] Σε άλλο έγγραφο αναφέρεται ότι η αμερικανική κυβέρνηση δεν είναι έτοιμη για λόγους αρχής να δεσμευθεί χωρίς επιφυλάξεις με την βρετανική άποψη ότι το Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να παραμείνει στην Κύπρο. [18]

Συναφώς, σταδιακά η αμερικανική κυβέρνηση οδηγείτο προς λύση ανεξαρτησίας και αυτό διαφάνηκε από το 1956, σε μία διάσκεψη που έγινε στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ στην παρουσία του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Εκεί ο Αμερικανός υφυπουργός Ρόμπερτ Μέρφυ

---

[14] Βλ. Παπαγεωργίου, οπ.π. σ.σ.13-16.

[15] "εις Αμερική πίεση αποδίδονται οι συνομιλίαι της Ζυρίχης, η Ουάσιγκτον φαίνεται ότι γνώριζε εκ των προτέρων ότι θα γίνουν συνομιλίες στην Ζυρίχη", *Ελευθερία*, 6 Φεβρουαρίου 1959.

[16] Στο ίδιο. Αναφέρεται επίσης ότι η Ουάσιγκτον ευνοεί την ελληνοτουρκική προσέγγιση και προστίθεται ότι υπήρξαν επίσης συναντήσεις του τούρκου Πρεσβευτή Αλή Ουργκπούλ με τον υπουργό εξωτερικών Ντάλλες, αλλά και αιφνίδια επίσκεψη στην Αθήνα του Έλληνα πρεσβευτή στην Ουάσιγτον κ. Λιάτη.

[17] WG1081/85 (9 Ιουλίου 1954), παρατιθέμενο, στο Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Το ΝΑΤΟ στη Ψυχροπολεμική και Μεταψυχροπολεμική Εποχή και η Κύπρος* (Λευκωσία: Εκδ. Προόδος, 2000), σ.21.

[18] Στο ίδιο, σ.22.

είχε πει τα εξής στον Έλληνα Πρωθυπουργό: " Η θέση μας είναι σαφής. Υποστηρίζουμε ότι ο Κυπριακός λαός δύναται να αυτοκυβερνηθεί".[19] Ταυτόχρονα ο Αμερικανός υφυπουργός, υπέδειξε στον Έλληνα Πρωθυπουργό ότι η αμερικανική κυβέρνηση πιστεύει, ότι " μία προσπάθεια εξεύρεσης λύσης μαζί με την Τουρκία θα είχε θετικά αποτελέσματα". [20] Εν ολίγοις η Αμερική προσανατολιζόταν σε μια λύση μεταβατικού χαρακτήρα για την Κύπρο, με αναβολή κάποιου χρόνου, μέχρι την ανεξαρτησία. Η Ηγεμονική Δύναμη ήθελε να αποκατασταθεί η ελληνοτουρκική φιλία και να αποσοβηθεί οποιοσδήποτε κίνδυνος πολέμου μεταξύ των δύο χωρών με αποτέλεσμα να αυξηθεί το ρήγμα στο ΝΑΤΟ και να το εκμεταλλευθεί η ΕΣΣΔ. [21]

Υπό το πρίσμα των πιο πάνω εξελίξεων εγκαινιαζόταν η προσέγγιση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας που διήρκεσε περίπου δυόμισι χρόνια. Σε όλο το φάσμα των διαπραγματεύσεων κυριάρχησε μια ατμόσφαιρα μυστικότητας. Όμως και τις δυο χώρες απασχολούσε το θέμα της αποδοχής των συμφωνηθέντων από την αδύναμη ηγεσία των Ελληνοκυπρίων. Ενδεικτική είναι η στιχομυθία των δυο ανδρών σους διαδρόμους των Ηνωμένων Εθνών κατά την πρώτη συνάντηση που είχαν στις 6 Δεκεμβρίου 1958. Η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από την εδραίωση μιας νέας φιλίας κατά τα πρότυπα Ατατούρκ-Βενιζέλου. Σε ερώτηση του Αβέρωφ προς τον Ζορλού, "τι θα κάνουν με τον Μακάριο αν αυτός δεν αποδεχόταν το είδος ρύθμισης που θα προέκυπτε", ο Ζορλού δε δίστασε να απαντήσει :" Αν συνεννοηθούμε οι δυο μας είναι εύκολο να κανονίσουμε τον Μακάριο. Προέχει να συμφωνήσουμε μεταξύ μας". [22] Ενδεικτική είναι η προσπάθεια της Άγκυρας να περιθωριοποιηθεί η ελληνοκυπριακή πλειοψηφία, εκμεταλλευόμενη την θέση του ευνοούμενου συμμάχου στην τριγωνική σχέση Λονδίνο-Ουάσιγκτον –Άγκυρα και την ανάγκη του να περισωθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις.

---

[19] Βλ.Σβολόπουλος (1992-1997), Τόμος 2, οπ.π. σ. 197.

[20] Βλ. Xydis, οπ.π. σ.342.

[21] Βλ. Χριστοδούλου, οπ.π.σ.23. Σε άρθρο του διευθυντή της εφημερίδας "Times of Cyprus" Charles Foley με ημερομηνία 30 Ιουλίου 1957, αναφέρονται τα εξής: Στο Λονδίνο, την Ουάσιγκτον την Άγκυρα και την Αθήνα συζητείται τώρα μυστικά μια νέα Φόρμουλα που θα ικανοποιούσε τους Κυπρίους και θα γινόταν δεχτή από την Ελλάδα και την Τουρκία και θα διακοπτόταν η αναταραχή.Η λύση που μελετούν αυτές οι δυο χώρες είναι η Ανεξαρτησία.Η Αγγλία συζητεί την παροχή πολιτικής ελευθερίας στην Κύπρο με διατήρηση αεροπορικών βάσεων. Την αυτοκυβέρνηση θα ακολουθήσει πλήρης ανεξαρτησία Το Στεϊτ Ντιπάρτμεντ δίδει έμφαση στην άποψη μιας ανεξάρτητης Κύπρου που θα γινόταν πλήρες μέλος του ΝΑΤΟ και θα βρισκόταν στην τροχιά του Βορειοατλαντικού συμφώνου όταν θα γινόταν η ανεξαρτησία.

[22] Βλ. Αβέρωφ, Τόμος Β, οπ.π. σ. 135-136, Βλ.επίσης, Σαρρής, οπ.π. σ.435.

Να πως περιγράφει ο Τούρκος διπλωμάτης πως εξελίχτηκαν τα γεγονότα την τότε χρονική συγκυρία: " Ο πρωθυπουργός Καραμανλής ο οποίος έδινε μεγάλη σημασία στην τουρκική φιλία για το πρόβλημα της Κύπρου φαινόταν διατεθειμένος και σύμφωνος για μια συμφωνία προς όφελος της Τουρκικής κυβερνήσεως, ώστε να κατορθώσει να παρασύρει προς αυτή την κατεύθυνση και την κυβέρνηση του". [23]Ο ρόλος της Ουάσιγκτον και η θέση της Άγκυρας ως της ευνοούμενης συμμάχου των ΗΠΑ, καταδεικνύεται και από μία άλλη μαρτυρία του Τούρκου διπλωμάτη: "Στη διαμάχη κανείς δεν μπορούσε να αρνηθεί τον ρόλο της Αμερικής και αν αυτή η διαμάχη κατόρθωσε να λήξει τουλάχιστον στην πρώτη φάση της υπέρ της Τουρκίας, σε τούτο συνετέλεσε μεγάλως και η στενή συνεργασία των διπλωματικών αντιπροσώπων της Τουρκίας και της Αμερικής στην Αθήνα. Άλλωστε η ελληνική διπλωματία που αντιδρούσε σε κάθε αίτημα που προέβαλλε η Τουρκία, πρώτη της δουλεία ήταν να αποταθεί στην Ουάσιγκτον αλλά αντί της θετικής ανταπόκρισης, από το Αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών, το οποίο εισάκουγε πάντα τις εισηγήσεις και τις υποδείξεις των πρεσβευτών του στην Αθήνα, όταν έπαιρνε απάντηση ότι έπρεπε να συμφωνήσει με την Τουρκία θέλοντας και μη αναγκαζόταν να δείξει περισσότερη κατανόηση μπροστά στις επιδιώξεις και τα αιτήματα της Τουρκίας. " [24]

Ακολούθησαν ακόμα δύο συναντήσεις όπου η πρώτη ήταν στο Παρίσι μεταξύ 16-18 Δεκεμβρίου σε σύνοδο του ΝΑΤΟ,[25] στην παρουσία και του Βρετανού Υπουργού των Εξωτερικών Σελγουιντ Λοϊντ. [26] Ουσιαστικά εκεί στην γαλλική πρωτεύουσα, ο Αβέρωφ και ο Ζορλού έθεσαν το γενικό σχεδιάγραμμα (16 σημεία) που θα αποτελούσε τη βασική δομή της νέας ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας.

Από την πλευρά της η Μεγάλη Βρετανία παρακολουθούσε ανήσυχη τις εξελίξεις[27] μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ο Μακμίλλαν συνέχιζε να διατηρεί την εμμονή του για την

[23] Βλ. Σαρρής, οπ.π. σ.450.
[24] Στο ίδιο σ.448.
[25] Βλ.Charles Foley and W.I.Scobie, *The Struggle For Cyprus* (Stanford:Hoover Institution Press, 1975), σ.154.
[26]Βλ. Xydis, οπ.π. σ.345. Σε μία προσπάθεια να μην καταστραφεί το κλίμα της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, οι δύο Υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας ζήτησαν από τον Βρετανό ομόλογο τους, Σέλγουιντ Λόιντ, να αναστείλει την εκτέλεση δύο αγωνιστών της ΕΟΚΑ.
[27] Colonial Office, The Colonial Territories 1958-1959, *Presented to Parliament by the Secretary of State for the colonies by Command of Her Majesty June 1958,* SA1:1219/1958/1, οπ.π.σ.43.Η αγγλική κυβέρνηση ενημερωνόταν για την πρόοδο των συνομιλιών από διπλωματικούς διαύλους επικοινωνίας.

επιβολή του διχοτομικού του σχεδίου. Ωστόσο μετά από μακροσκελή συζήτηση στο βρετανικό κοινοβούλιο αποφασίστηκε ότι οι δύο χώρες έπρεπε να αφεθούν να συνεχίσουν τις συνομιλίες χωρίς εξωτερική επέμβαση. [28] Η Αγγλία φρόντισε ακόμη με διπλωματική νότα που επιδόθηκε στον Αβέρωφ από τον Άγγλο πρέσβη στην Αθήνα Ρότζερ Αλεν, να καταστήσει σαφές ότι κάποιες βάσεις στο νησί έπρεπε να τεθούν υπό βρετανική κυριαρχία. [29] Μετά από την συνάντηση των δύο πολιτικών εγκαινιάστηκε το νέο κλίμα που θα οδηγούσε στην Ζυρίχη. Ο Αβέρωφ όταν επέστρεψε στην Αθήνα είχε δηλώσει ότι είχε σπάσει ο πάγος μεταξύ των δυο χωρών. [30] Τέλος στις 19 Ιανουαρίου του 1959 ο Αβέρωφ, ο Ζορλού και ο βρετανός συνάδελφος τους θα συναντιόνταν πάλι στο Παρίσι σε διάσκεψη του ΟΕΑΣ . Οι δυο υπουργοί συνέχισαν τις διαπραγματεύσεις στην βάση των συζητήσεων που είχαν προηγηθεί το προηγούμενο έτος. Από τώρα και στο εξής είχαν διαμορφωθεί συνθήκες που θα οδηγούσαν στην διασκέψεις της Ζυρίχης και αργότερα του Λονδίνου. Η ελληνοτουρκική διάσκεψη "κορυφής" έμελλε να πραγματοποιηθεί στην Ζυρίχη-χωρίς την παρουσία των Ελληνοκυπρίων- από τις 6 μέχρι τις 11 Φεβρουαρίου, όπου εκεί Αβέρωφ και Ζορλού θέλησαν να κωδικοποιήσουν τα όσα άτυπα είχαν συμφωνήσει στο Παρίσι. Έπειτα κλήθηκαν στο Λονδίνο σε μια άλλη διάσκεψη, η οποία πραγματοποιήθηκε από τις 15-19 Φεβρουαρίου[31]για να διευθετήσουν οριστικά το ζήτημα. [32]

---

[28] Στο ίδιο.σ.349.

[29] Στο ίδιο σ.350.

[30] Βλ. Τζελεπής, οπ.π. σ.110.

[31] Βλ. Κρατικό Αρχείο Κύπρου (CSA). V11/192, Miscellaneous No.5 (1959) Conference on Cyprus, Final Statements at the Closing Plenary Session at Lancaster House on February 19, (Cmnd 680) 1959. Στη δήλωση του ο 'Αγγλος πρωθυπουργός, Χάρολντ Μακμίλλαν τονίζει την σπουδαιότητα της περιοχής που ανήκει η Κύπρος (Ανατολική Μεσόγειος), η οποία όπως σημειώνει είναι πολυ σημαντική για το Ηνωμένο Βασίλειο.Εκφράζει επίσης την ευχαρίστηση για την επίλυση του προβλήματος και την αποφυγή, όπως αναφέρει της καταστροφής.

[32] Βλ. Κρατικό Αρχείο Κύπρου (CSA), V11/159, CYPRUS-Presented to Parliament by the Secretary of State for the Colonies, the Secretary of State for Foreign Affairs and the Minister of Defence by Command of Her Majesty, (Cmnd 1093), July 1960.Μόλις επήλθε συμφωνία στη Ζυρίχη και το Λονδίνο, αναφορικά με το μελλοντκό Status της Κύπρου, αναλήφθηκαν εκείνα τα μέτρα τόσο στο Λονδίνο, όσο και στην Κύπρο για να διευθετηθεί το ζήτημα της μεταβίβασης της Κυριαρχίας, από τη Μεγάλη Βρετανία, στην νεότευκτη Κυπριακή Δημοκρατία.Στην Κύπρο συστάθηκε μια κοινή επιτροπή (Joint Commitee) στην οποία ανατέθηκε η αρμοδιότητα του σχεδιασμού ενός συντάγματος, το οποίο θα ενσωμάτωνε τη βασική δομή, που συμφωνήθηκε στο Λονδίνο.Η εν λόγω επιτροπή ολοκλήρωσε το έργο τις στις 6 Απριλίου 1960.Συστάθηκε επίσης στην Κύπρο μια μεταβατική επιτροπή (Transitional Committee), με κύρια αρμοδιότητα να εκπονήσει ειδικό σχεδιασμό για τον κυβερνητικό μηχανισμό, με στόχο την μεταβίβαση της εξουσίας στην ανεξάρτητη Δημοκρατία.Η εν λόγω επιτροπή εκπροσωπείτο από ένα κοινό συμβούλιο, με μέλη του Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους.Τα μέλη αυτά ανέλαβαν συγκεκριμένες υπουργικές ευθύνες.Ο στόχος ήταν να συσταθεί ένα Κοινοβούλιο, αλλά και ένα σύστημα υπουργικής ευθύνης.Ωστόσο κατά την διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, ο Κυβερνήτης παρέμεινε η κεφαλή της εκτελεστικής εξουσίας με πλήρες νομοθετικές αρμοδιότητες.Τέλος συστάθηκε με κοινή επιτροπή στο Λονδίνο,

γνωστή ως η Κοινή Επιτροπή του Λονδίνου (London Joint Committe), στην οποία οι τρεις κυβερνήσεις (Ελλάδα-Τουρκία-Αγγλία), καθώς και οι δυο κοινότητες εκπροσωπούνταν.Ο Αγγλος Υπουργός Εξωτερικών, κάλεσε στο Λονδίνο τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθώς και τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον Τουρκοκύπριο Αντιπρόεδρο Δόκτορ Κιουτσιού, να συμμετάσχουν σε μια διάσκεψη στο Λονδίνο στη 16 Ιανουαρίου του 1960. Σκοπός της διάσκεψης ήταν να επιθεωρήσουν το έργο της Επιτροπής και να λάβουν σημαντικές αποφάσεις για σημαντικά ζητήματα που αφορούσαν την Κυπριακή Δημοκρατία.

5.1. Το σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ο διαχωρισμός και το σπέρμα της διχοτόμησης.

Στο σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας[1] ενυπήρχε εγγενές το στοιχείο του τεχνητού διαχωρισμού των δυο κοινοτήτων, το δικαίωμα της επεμβάσεως των τριών εταίρων συγκυρίαρχων στα εσωτερικά του νεότευκτου κράτους,[2] η φαλκίδευση της πολιτειακής τάξης της νέας πολιτείας, καθώς και η παραβίαση της λαϊκής κυριαρχίας. [3] Εκ παραλλήλου ως φόβητρο αλλά και ως πραγματική απειλή, που κράδαινε συνεχώς τον φόβο των απειλητικών προθέσεων της Τουρκία ήταν και το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως. Η Αγγλία από την πλευρά της, μέσω των συμφωνιών του Λονδίνου θα φρόντιζε να διασφαλίσει τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής με το να υφαρπάσει από την Νήσο δυο μεγάλες περιοχές, καθώς και άλλες διευκολύνσεις που θα τις χρησιμοποιούσε ως βάσεις, αλλά και ως συστήματα κατασκοπευτικών δραστηριοτήτων. Αυτά όλα τα στοιχεία, θεσμοθετούσαν την δεσμευμένη ανεξαρτησία που παραχωρήθηκε στην Κυπριακή Δημοκρατίας.

Η παραπαίουσα ηγεμονική δύναμη θα έστεργε να διαφυλάξει όσο μπορούσε την φθίνουσα πορεία της στο διεθνές σύστημα, μέσω του ιδιότυπου ισοζυγίου δυνάμεων που η ίδια δημιούργησε μέσω της πολιτικής στρατηγικής του "διαίρει και βασίλευε". Τα άρθρα του

---

[1] Βλ.Claire Palley, *Μία Παταγώδης Αποτυχία των Διεθνών Σχέσεων, Η Αποστολή Καλών Υπηρεσιών του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο*, 1999-2004 (Αθήνα: Εκδ.Α.Α.Λιβάνη, 2006), σ.17. Σύμφωνα με τους Πολιτικούς Επιστήμονες το κράτος που ιδρύθηκε το 1960 στην Κύπρο, ήταν λειτουργική ομοσπονδία, λόγω των ειδικών πολιτικών ρόλων που αποδόθηκαν στις δύο κοινότητες. Συγκεκριμένα, τα κοινοτικά κοινοβούλια είχαν κάποια κυβερνητική εξουσία, που δεν μπορούσε να απαλειφθεί με συνταγματική τροποποίηση. Αντίθετα ιδωμένη η Ζυρίχη υπό το πρίσμα του συνταγματικού δικαίου και της νομικής επιστήμης, ήταν ενιαίο κράτος, χωρίς αυτόνομες εδαφικές υπο-μονάδες που να έχουν κυβερνητικές εξουσίες και λειτουργίες ανεξάρτητες από την κεντρική κυβέρνηση. Οι πολιτικοί επιστήμονες εξετάζουν τις λειτουργίες (Functions) και πως ενεργούν οι πολιτικές δυνάμεις με ομοσπονδιακά χαρακτηριστικά (ομοσπονδισμός), ενώ οι νομικοί αναζητούν κριτήρια, όπως Locus (χώρος) κυριαρχίας. Δηλαδή εάν η κεντρική και οι μονάδες που συνιστούν καντόνια/επαρχίες έχουν διακριτές και διαφορετικές κυβερνητικές εξουσίες που δεν είναι επιδεκτικές μεταβολής. Επιπλέον εξετάζεται εάν υπάρχει ενιαίο κράτος, ακόμα και εάν οι μονάδες κατέχουν βαθμούς αρμοδιότητας.

[2] Αντίθετες με το διεθνές δίκαιο ήταν οι συνθήκες συμμαχίας (Κύπρος- Ελλάδα-Τουρκία) και οι συνθήκες εγγυήσεως (Μεγάλη Βρετανία- Ελλάδα-Τουρκία), καθώς παραβίαζαν το δόγμα της μη επέμβασης στα εσωτερικά των κρατών.

[3] Βλ.Γιώργος Τενεκίδης, *Οι Νομικές Διαστάσεις του Κυπριακού* (Αθήνα: Ιδρυμα Μεσογειακών Μελετών, 1998), σ.21.Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου αποτελούσαν σοβαρή απόκλιση από το δόγμα του διεθνούς δικαίου της μη επέμβασης στα εσωτερικά των κυρίαρχων κρατών. Το δοτό σύνταγμα της Ζυρίχης, το οποίο δεν ήταν επιδεκτικό τροποποίησης, αποτελούσε περιορισμό αντίθετο προς την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας.

συντάγματος της Κυπριακής δημοκρατίας ήταν η ασφαλιστική δικλείδα για την Αγγλία, αφού ανά πάσα στιγμή το βέτο του Τούρκου αντιπροέδρου θα μπορούσε να βραχυκυκλώσει οιαδήποτε προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων να ασκήσουν τα δικαιώματα τους στον κοινοβουλευτικό τομέα και να παραβλάψουν την ιδιότυπη θέση της Αγγλίας που εγκαθιδρύετο με το Ζυριχικό Σύνταγμα. Οι εσωτερικοί συσχετισμοί δυνάμεων που εγκαθιδρύθηκαν στη νήσο, ήταν απότοκο των εξωτερικών συσχετισμών και της ψυχροπολεμικής ισορροπίας δυνάμεων που δημιουργούνταν με την γενικότερη αντιπαράθεση Ανατολής-Δύσης. Επιπλέον με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου υπογραμμιζόταν η ανάγκης διασφάλιση της Νοτιανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Η Μεγάλη Βρετανία από την πλευρά της-όπως έχουμε ήδη αναφέρει- σκοπούσε στην εξασφάλιση των οικονομικών και στρατηγικών της συμφερόντων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι κυρίαρχες βάσεις θα αποτελούσαν εγγύηση για την διαιώνιση του μετά-αποικιακού ρόλου και θέσης της Βρετανίας στο νησί. Ταυτόχρονα έπρεπε να αποφευχθεί πάση θυσία η άνοδος του κουμμουνιστικού κόμματος ΑΚΕΛ στην εξουσία.

Είναι χρήσιμο όμως να στρέψουμε λίγο την προσοχή μας στην τουρκική στοχοθεσία που ήταν ενδεικτική των προθέσεων της τότε τουρκικής ηγεσίας. Το κύριο στοιχείο που διαφαίνεται από τις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στην Ζυρίχη είναι η επιμονή, ή καλύτερα η έμμονη της Τουρκίας για στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο. Οι Τούρκοι επέμεναν στην εγκαθίδρυση στην Νήσο ελληνοτουρκικού στρατηγείου ή διαζευκτικά ελληνικής και τουρκικής βάσης. [4]Εκπληκτικό είναι το γεγονός της άρνησης της Τουρκίας να μπει η Κύπρος στον ΟΗΕ ή να εγκατασταθεί στην Κύπρο βάση του ΝΑΤΟ,[5] πράγμα που εκ των πραγμάτων θα την συνέφερε, όπως σημείωνε και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Επίσης από το σχετικό σημείωμα φαίνεται ότι οι Τούρκοι εξ αρχής ήθελαν υπερβολικά προνόμια για τους Τουρκοκυπρίους. [6]

Εξίσου αποκαλυπτική είναι η μαρτυρία που παραθέτει ο Νεοκλής Σαρρής στο βιβλίο του, για την ομολογία του Τούρκου διπλωμάτη Νουρεντίν Βεργκίν για το στρατό που

[4] "Σημείωμα του Ε΄Αβέρωφ (22.11.1959) με απόψεις του Πρωθυπουργού Κ.Καραμανλή που ο Γ.Ι Πεσμαζόγλου παρουσίασε στον Ζορλού όταν ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών περνούσε το αεροδρόμιο του Ελληνικού", Παπαγεωργίου, οπ.π. σ. 39.
[5] Στο ίδιο.
[6] Στο ίδιο.

στάθμευσε στην Κύπρο σύμφωνα με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου: "Είτε η συμφωνία θα εφαρμοζόταν με εντιμότητα από μέρος των Ρωμιών της Κύπρου και τότε δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα, είτε εκ των υστέρων όπως έκαναν οι Ρωμιοί το 1963, εάν θα έρχονταν σε δύσκολη θέση η ζωή και η ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων η Τουρκία αφού εκπλήρωνε ορισμένες διατυπώσεις θα μπορούσε να επέμβει μονομερώς. Για αυτό το λόγο η τουρκική στρατιωτική δύναμη θα έπαιζε τον ρόλο του προγεφυρώματος. Το σύνταγμα αυτό κατά το πνεύμα των διαπραγματεύσεων άσχετο αν εκ των υστερών τα εσωτερικά μας πράγματα δεν άφησαν την δυνατότητα να πραγματωθεί, δεν ήταν μια κανονική δύναμη 650 ατόμων, ήταν μια οργάνωση πυρήνας που στην ανάγκη θα μπορούσε να πλαισιωθεί από πολύ μεγαλύτερες δυνάμεις." [7]

Η διαπίστωση αυτή όμως αποτελούσε παραδοχή εκ μέρους της Τουρκίας, ότι μελετούσε εκ των προτέρων το ενδεχόμενο πραγματοποίησης εισβολής στην Κύπρο. Η Τουρκία είχε στόχο την αναθεώρηση της τότε κατανομής ισχύος και την αλλαγή των τοπικών ισορροπιών όταν αυτό θα ήταν πρόσφορο, όπως και έπραξε το 1974. Ουσιαστικά η Τουρκία προσπαθούσε να βρει ένα τρόπο που να της επιτρέπει να παραβιάσει τα διεθνή θέσμια (μέσω της συμφωνίας εγγυήσεως) και όταν η διεθνής συγκυρία ήταν ευνοϊκή για αυτή (Ιούλιο 1974), να προβάλει με επεκτατισμό την αναθεωρητική της ισχύ της στην Νήσο.

Σε τελική ανάλυση, το κράτος της Κυπριακής δημοκρατίας (16 Αυγούστου 1960), ήταν "το προϊόν της σύμπτωσης των βουλήσεων της Ελλάδος , της Τουρκίας και της Αγγλίας"[8] όπου επιχειρούνταν να δημιουργηθεί ένα ιδιότυπο ισοζύγιο εσωτερικών δυνάμεων στην νήσο που σύμφωνα με πολλούς αναλυτές προηγούμενο του δεν έχει υπάρξει στην διεθνή πρακτική. Το νέο πολιτειακό μόρφωμα που ήταν κατά κάποιο τρόπο προϊόν συμβιβασμού- (εφόσον αποκλειόταν από αμφότερες τις πλευρές τόσο η Ένωση όσο και η διχοτόμηση). Ουσιαστικά εσκοπείτο η προσπάθεια διασφάλισης της ενότητας της Νοτιαανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ και της δυτικής συμμαχίας εν γένει. Εκ παραλλήλου η Αγγλία έπρεπε να κατοχυρώσει στο

---

[7] Βλ. Νεοκλης Σαρρής, *Η Αλλη Πλευρά, Διπλωματική Χρονογραφία του Διαμελισμού της Κύπρου,* Βιβλίο Α, ΙΙ, (1955-1963), (Αθήνα: Εκδ.Γραμμή, 1977), σ.σ.460-461.

[8] Βλ.Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, "Ο εξωτερικός προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας", στο Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης-Ι.Τσάκωνας (επιμ.), *Ελλάδα και Τουρκία μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου* (Αθήνα: Εκδ.Σιδέρης, 1999), σ.332.

διηνεκές την παρουσία της στην Κύπρο για να επιμελείται τα δρώμενα στη Μέση Ανατολή, όποτε έκρινε ότι συνέβαιναν εκεί εξελίξεις που απειλούσαν τα ιδιαίτερα συμφέροντα της. Υπό το βάρος αυτών των περιορισμών η Κυπριακή δημοκρατία είχε γεννηθεί ευνουχισμένη , με σαφείς αντιφάσεις όσο αφορούσε την συνταγματική της τάξη αλλά και τη δυνατότητα άσκησης αυτόνομης εξωτερικής πολιτικής.

Συνεπώς, το Κυπριακό σύνταγμα έφερε όλες εκείνες τις αρνητικές υποθήκες και θεσμικές επιβαρύνσεις που αποτελούσαν αντανάκλαση, στο ίδιο το συνταγματικό καθεστώς του τότε ψυχροπολεμικού διεθνούς περιβάλλοντος. Επίσης η εσωτερική κρίση στην Κύπρο απότοκο εν πολλοίς των ιδιοτυπιών του συντάγματος διαθλούνταν στις σχέσεις Ελλάδος και Τουρκίας, με ολοένα και αυξημένο το κίνδυνο περιφερειακής κρίσης στην περιοχή της Νότιο-ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον η ανάγκη της παραπαίουσας, αποικιοκρατικής δύναμης να κατοχυρώσει τα περιφερειακά της συμφέροντα αλλά και οι στρατηγικές επιδιώξεις της Υπερδύναμης (ΗΠΑ) αποτέλεσαν εντέλει αιτία να αποκτήσει η Κύπρος ένα θνησιγενές σύνταγμα, διαπνεόμενο από έντονες αντινομίες και έχοντας στις κύριες διατάξεις του το σπέρμα της διαίρεσης και τις αμφισβήτησης.

5.2. Το κυπριακό σύνταγμα της Ζυρίχης-Λονδίνου

Το ιδιόμορφο νομικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου αποτελούμενο από 199 άρθρα,[1]διέθετε πολλά από τα στοιχεία που εμπεριέχονταν σε προηγούμενες συνταγματικές προτάσεις της Μ. Βρετανίας. Κύριο χαρακτηριστικό του ήταν τα εμπόδια που ετίθεντο στην πλειοψηφία να ασκήσει τα δικαιώματα της στον κοινοβουλευτικό τομέα αλλά και την διοίκηση της Νήσου. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει και γνωμοδοτήσεις διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, στο κυπριακό σύνταγμα υπάρχουν άρθρα που είναι ασυμβίβαστα με το διεθνές δίκαιο και τον Χάρτη του ΟΗΕ. [2] Αυτό το στοιχείο καθεαυτό καθιστά εν δυνάμει άκυρες τις συμφωνίες. Το δικαίωμα χρήσης στρατιωτικής βίας είναι ασυμβίβαστο με τις πρόνοιες του Χάρτη, (κεφάλαιο 16 , άρθρο 103). [3] Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι η δημοκρατική αρχή δεν μνημονεύεται πουθενά ως η έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας. Συναφώς, η δημοκρατική αρχή δεν διαλαμβάνεται σε καμία από τις συνταγματικές διατάξεις ως η απόλυτη συνισταμένη της βούλησης του λαού, που αποτελεί πηγή συντακτικής και κρατικής εξουσίας, αποτελώντας έτσι παγκόσμια πρωτοτυπία για τα πολιτικά και δικαιακά χρονικά. [4] Η πολιτειακή οργάνωση της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν βασισμένη στο φαινόμενου του "κοινοτικού δυϊσμού"[5] και της "δυαδικής αρχής".[6]Πιο

---

[1] Για τα πλήρη κείμενα των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου Βλ. Παπαγεωργίου, οπ.π. σ.σ.56-67.

[2] Βλ. Στράτης- Σπύρος Καλογερόπουλος Σπύρος, *Το Δικαίωμα των Λαών στην Αυτοδιάθεση και η Στέρηση του στην Κύπρο* (Αθήνα:Εκδ.Παπαζήση,1977), σ.σ.421-423. Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου δημιούργησαν ένα κράτος υποκείμενο σε εθνικούς και διεθνείς περιορισμούς, που –όπως φάνηκε-ήταν αδύνατο να εφαρμοστούν, με κατάληξη την κατάρρευση του ίδιου του συντάγματος και την διακοινοτική κρίση του 1963-1964.

[3] Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και *Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου*, σ. 59. Το άρθρο 103 αναφέρει ρητά ότι αν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στις υποχρεώσεις που έχουν τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με αυτό τον Χάρτη και τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από οιαδήποτε άλλη διεθνή συμφωνία, θα υπερισχύσουν οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από αυτό τον Χάρτη.

[4] Βλ. Γιαλλουρίδης , οπ.π.σ.333

[5] Βλ. Polyvios Polyviou, *Cyprus in search of a Constitution* (Nicosia: Εκδ.Chris Nicolaou & Sons, 1976), σ.14.Στο σύνταγμα της Ζυρίχης, υπήρχε μία σειρά από πρόνοιες που εγκαθίδρυαν το κοινοτικό (Communal) χαρακτήρα του κράτους. Συγκεκριμένα, στις δύο διακριτές κοινότητες, παραχωρείται ίσο στάτους (equal status) και αναγνωρίζονται ως επίσημες γλώσσες, τόσο η τουρκική όσο η ελληνική. Επιπλέον τους παραχωρείται δυνατότητα να ανεμίζουν η κάθε κοινότητα αντίστοιχα την δική της σημαία. Επιπρόσθετα όλες οι εκλογές γίνονται στη βάση χωριστών εκλογικών καταλόγων, ενώ η χωριστή πολιτική και πολιτιστική ύπαρξη κατοχυρώνεται με άλλες διατάξεις. Οι χωριστές κοινοτικές συνελεύσεις που εκλέγονται αποκλειστικά από την κάθε κοινότητα ξεχωριστά (άρθρο 86) έχουν αποκλειστική νομοθετική αρμοδιότητα σε μία σειρά από θέματα όπως θρησκευτικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά, καθώς και το δικαίωμα επιβολής φορολογίας. Επίσης υπάρχουν κοινοτικά δικαστήρια για την κάθε κοινότητα, αλλά και η πρόνοια για χωριστούς δήμους. Τελικά το σύνταγμα της Ζυρίχης παραχωρεί στις δύο κοινότητες το δικαίωμα της ειδικής σχέσης με τις μητέρες πατρίδες (αρθρ.108).

[6] Στο ίδιο.

συγκεκριμένα η εκτελεστική εξουσία έπρεπε να ασκείται από κοινού από τον Έλληνα πρόεδρο της Δημοκρατίας και από τον Τούρκο αντιπρόεδρο (άρθρο 46). Αυτό μείωνε κατ ελάχιστο τα ποσοστά να ασκεί η Κυπριακή Δημοκρατία Εξωτερική πολιτική, αφού το βέτο του Αντιπροέδρου βραχυκύκλωνε οιαδήποτε δυνατότητα άσκησης εξωτερικής πολιτικής, που θα ήταν αντίθετη με την θέληση της Άγκυρας. (Όπως θα δούμε στην συνέχεια οι Τουρκοκύπριοι ήταν πλήρως εξαρτημένοι από την Άγκυρα).

Η Δημοκρατία της Κύπρου είχε τρεις βουλές, δυο κοινοτικές συνελεύσεις και μια ενιαία βουλή με δυσανάλογη εκπροσώπηση των δυο πληθυσμιακών στοιχείων . Η ενιαία βουλή, αποτελούνταν από 50 βουλευτές με το 70% να ανήκουν στην Ελληνοκυπριακή κοινότητα, ενώ το 30% στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ωστόσο οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν ως πληθυσμιακό στοιχείο μόνο το 18% της Νήσου. Η εξασφάλιση συναίνεσης στην βουλή ήταν πράγμα αυτόχρημα αδύνατο, λόγω των αρνητικών ιστορικών μνημών και των διαφορετικών εθνικών επιδιώξεων. Συνεπώς, η εφαρμογή της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας ήταν αδύνατη αφού η βουλή αποτελούνταν από δύο χωριστά εκλογικά σώματα, ξένα μεταξύ τους χωρίς καμία επικοινωνιακή διάδραση, άρα και χωρίς την δυνατότητα να υπάρξουν θετικές αναδράσεις στα διάφορα αιτήματα, με αποτέλεσμα το νομοθετικό σώμα να υπερφορτώνεται και να μετακυλίει την συστημική κρίση σε όλο το πολιτικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα στην συνιστώμενη βουλή παρότι πλειοψηφούσαν οι Έλληνες βουλευτές, αν το 16% του 30% που ήταν Τούρκοι - (εν προκειμένω 8 από τους 50 βουλευτές)- δεν συγκατάνευε, τότε κανένα νομοσχέδιο δεν μπορούσε να εγκριθεί. Εξάλλου καμία απόφαση δεν μπορούσε να παρθεί για διάλυση και αναθεώρηση της βουλής (άρθρο 62 , άρθρο 67).

Αρκετά δυσχερής ήταν όπως φάνηκε στην πορεία των πραγμάτων η πρόνοια για την ψήφιση φορολογικών νόμων ή οι πρόνοιες για την αλλαγή του εκλογικού νόμου, όπου απαιτούνταν οι χωριστές πλειοψηφίες των Τούρκων και των Ελλήνων (άρθρο 87). Το υπουργικό συμβούλιο στελεχωνόταν από 7 Έλληνες και 3 Τούρκους υπουργούς. Η διαίρεση ήταν εμφανής και στα σώματα ασφαλείας όπου για την χωροφυλακή και αστυνομία οι Τουρκοκύπριοι έπρεπε να αριθμούν το 30%, ενώ στο στρατό οι αναλογίες ήταν 40% Τουρκοκύπριοι και 60% Ελληνοκύπριοι. Οι δημόσιες υπηρεσίες έπρεπε να στελεχωθούν με

αναλογίες 30% για τους Τουρκοκύπριους και 70% για τους Ελληνοκύπριους. Αυτό ήταν ένα βασικό πρόβλημα για την μετέπειτα διαδρομή της νεότευκτης δημοκρατίας, αφού το 18% των Τουρκοκυπρίων-που σε πολλές περιπτώσεις δεν διέθετε τα απαραίτητα ακαδημαϊκά προσόντα- είχε την απαίτηση για στελέχωση του 30% των θέσεων στη Δημόσια Υπηρεσία.

Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο συγκροτούνταν από δύο Έλληνες, ένα Τούρκο και ένα "ανεξάρτητο" δικαστή που ωστόσο διέθετε δυο ψήφους. Τέλος, το Συνταγματικό δικαστήριο θα στελεχωνόταν από ένα Έλληνα, ένα Τούρκο και ένα αμερόληπτο δικαστή.

5.3. Διεθνολογική ανάλυση των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου

Θεσμικά και πολιτικά εμπόδια

Από την σκοπιά του συνταγματικού δικαίου, επρόκειτο για ένα "δοτό"[1] σύνταγμα που δόθηκε στον Κυπριακό λαό, με κύριο γνώμονα την διασφάλιση-κατοχύρωση των επιδιώξεων-συμερόντων τρίτων χωρών. Η κύρια δομή του συντάγματος αφ' εαυτής εξανέμιζε κάθε δυνατότητα να αποβεί το ίδιο λειτουργικό για το σύνολο του λαού της Κύπρου Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Δεν αφίσταται κατά πολύ της αλήθειας η κριτική πολλών ερευνητών ότι η κυπριακή πολιτεία είχε γεννηθεί νεκρή. [2]Η ίδια η συνταγματική διάρθρωση της Κυπριακής δημοκρατίας, δηλαδή η συνθήκη Εγγυήσεως και η συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας, θεμελιώνουν τύποις και ουσία την αντίληψη τόσο της συγκυριαρχίας των τριών δυνάμεων στην νεότευκτη δημοκρατία, όσο και την φαλκίδευση της εσωτερικής, πολιτειακής κυριαρχίας της Κύπρου. Παράλληλα στοιχειοθετούν την αδυναμία, ή καλύτερα ανυπαρξία εξωτερικής πολιτικής. Η πεμπτουσία της δημοκρατίας, η λαϊκή κυριαρχία είχε περισταλεί, αφού οι ίδιες οι συνθήκες ίδρυσης του νεόκοπου κράτους θεσμοθετούσαν την περιορισμένη κυριαρχία του. Ταυτόχρονα έδιδετο το δικαίωμα και η δυνατότητα σε τρίτες χώρες για διαρκή εμπλοκής στις εσωτερικές υποθέσεις της Κύπρου.

Το φαινόμενο του "κοινοτικού δυϊσμού" και τις "δυαδικής αρχής"-όπως έχουμε ήδη αναφέρει- είναι μια από τις ιδιοτυπίες του κυπριακού συντάγματος που εμφανίζεται κατά τρόπο μοναδικό στην περίπτωση της Κύπρου. Όπως σημειώνει ο καθηγητής Γιαλλουρίδης: "η δημοκρατική αρχή ως έκφραση λαϊκής κυριαρχίας, ότι δηλαδή το σύνολο του λαού αποτελεί

---

[1] Βλ.Κρίτων Γ.Τορναρίτης, "Η γένεση της Κυπριακής Δημοκρατίας και οι νομικές *επιπτώσεις* της", στο Γιώργος Τενεκίδης-Γιάννος Κρανιδιώτης, *Κύπρος Ιστορία Προβλήματα και Αγώνες του Λαού της*, (Αθήνα: Εκδ.Εστία,1981), σ.485.Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας υπό τις συνθήκες που δόδηκε στους Κύπριους, είναι "δοτό", όπως εκείνα που στους μοναρχικούς χρόνους ο μονάρχης καταδεχόταν να χορηγήσει στους υπηκόους του και δεν είναι σύμφωνο με τη δημοκρατική αρχή, σύμφωνα με την οποία η συντακτική εξουσία ανήκει στον κυρίαρχο λαό.

[2] Βλ.Xydis, οπ.π. σ.422, 439, 441.Επιτρέποντας την επέμβαση των τριών εγγυητριών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας-που τελικά επενέβη το 1974- η κυπριακή ανεξαρτησία καθίστατο νεκρό γράμμα.

πηγή συντακτικής και κρατικής εξουσίας, δεν προβλέπεται πουθενά στο σύνταγμα, πράγμα που αποτελεί ίσως και την μοναδική περίπτωση στον κόσμο". [3]

Τουτέστιν το κράτος της Κύπρου ως συνταγματικό μόρφωμα και οι θετοί κηδεμόνες του δεν έστερξαν να δημιουργήσουν εκείνους τους θεσμούς που θα προκαλούσαν την πολιτικοκοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων και μέσα από την επιτυχή ενσωμάτωση τους, την πολιτική ολοκλήρωση του πολιτικοκοινωνικού συστήματος. Δεν δημιουργήθηκαν εκείνοι οι ιδεολογικοί μηχανισμοί που ήταν απαραίτητοι για να συγκεράσουν την έχθρα και την αμοιβαία αποστροφή των δυο σύνοικων στοιχείων. Και τούτο επειδή η ίδια "Ζυριχική" φόρμουλα εδράσθηκε όχι στην ενότητα στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ για την ευρυθμία της νεοσύστατης πολιτείας, αλλά στον διαχωρισμό και στην αμφισβήτηση[4] του ίδιο του συστήματος. [5]

Θεσμικές επιβαρύνσεις στην εξωτερική πολιτική

Η Κυπριακή δημοκρατία αδυνατούσε από την αρχή της γένεσης της να έχει εξωτερική πολιτική, αφού η συμμετοχή της Κύπρου στις διεθνείς σχέσεις και στο διεθνές γίγνεσθαι φαλκιδευόταν λόγω των ιδιαίτερων δεσμών που της είχαν επιβληθεί .

Το πρώτο επίπεδο αφορούσε τις εσωτερικές, θεσμικές δεσμεύσεις (νομικές δουλείες) που εμπόδιζαν την άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Το δεύτερο επίπεδο αφορούσε τις διεθνείς,

---

[3] Βλ. Γιαλλουρίδης, οπ.π σ.332.

[4] Για τις έννοια της αμφισβήτησης στην πολιτική επιστήμη, βλ. Παναγιώτης Καλογεράτος, *Τα "Κοινωνικά Κινήματα" ως Γνωστικό Αντικείμενο της Πολιτικής Επιστήμης και της Κοινωνιολογίας* (Αθήνα:εκδ.Αν. Ν.Σάκκουλα, 2001), σ.σ.221-228.

[5] Βλ. Βασίλης Φίλιας, *Όψεις Διατήρησης και Μεταβολής του Κοινωνικού Συστήματος* (Αθήνα: Εκδ. Νέα Σύνορα, 1980), σ.26 Οι έννοιες της πολιτικής ολοκλήρωσης και της αμφισβήτησης είναι κεντρικά στοιχεία της πολιτικής θεωρίας. Υπάρχει διάκριση ανάμεσα στην πολιτική αμφισβήτηση που είναι ένα ορθολογικό φαινόμενο και στην ανορθολογική αμφισβήτηση που μπορεί να δρα σε πλαίσια παρανομίας. Αν το πολιτικό σύστημα αμφισβητείται συνεχώς τότε μαζί με την μη ενσωμάτωση του ατόμου, δεν επέρχεται και η ολοκλήρωση του πολιτικοκοινωνικού συστήματος. Στην περίπτωση των Τουρκοκυπρίων, πρέπει να καταφύγουμε στο φαινόμενο της συλλογικής αμφισβήτησης του κοινωνικοπολιτικού συστήματος που κατέληξε στην ολική αμφισβήτηση του από τους Τουρκοκύπριους, τρία χρόνια μετά με την απόσυρση τους από την κυβερνητική μηχανή, αλλά και την προσφυγή τους στην παρανομία με τις διακοινοτικές ταραχές που κατέληξαν στην από-ολοκλήρωση του πολιτικού συστήματος.

δηλαδή στη θεσμοθετημένη δυνατότητα παρέμβασης τρίτων εταίρων-συγκυρίαρχων στα εσωτερικά του κράτους. Αυτό καθ'ευατό το στοιχείο μείωνε τη δυνατότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας να ασκεί Εξωτερική Πολιτική και να κάνει ορθολογικές επιλογές. Το πρώτο επίπεδο διαπλέκεται με το δεύτερο αφού αμφότερα αποτελούσαν ανικατοπτρισμό (διεθνοπολιτικών) παραγόντων που "έδεναν χειροπόδαρα την κυριαρχία» της Κύπρου, (εσωτερική και εξωτερική).

Τα συμφέροντα τρίτων δρώντων στο διεθνές σύστημα παρέλυαν όχι μόνο το εθνικό συμφέρον της Κύπρου, αλλά και το αναφαίρετο δικαίωμα της να ορίζει η ίδια το μέλλον της, είτε σε θέματα που αφορούσαν στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων, είτε στην άσκηση αυτόνομης εξωτερική πολιτικής.

Το βέτο του Αντιπροέδρου (δικαίωμα αρνησικυρίας) που υποχρεωτικά έπρεπε να είναι Τούρκος, ήταν το κύριο θεσμικό πρόσκομμα που στερούσε το δικαίωμα του κράτους να συμμετέχει στις διεθνείς σχέσεις. Επιπρόσθετα, οι συνθήκες Εγγυήσεως[6] ανάμεσα στο Ηνωμένο Βασίλειο στην Τουρκία και στην Κύπρο, που έδιδαν το δικαίωμα μονομερούς επέμβασης στις "εγγυήτριες δυνάμεις", συνιστούσαν " νομικές δουλείες αντίθετες με το διεθνές δίκαιο και με την διεθνή πρακτική. Η άρνηση του δικαιώματος της Κύπρου να συμμετέχει εν όλω η εν μέρει σε οιοδήποτε οργανισμό πολιτικό και οικονομικό της στερούσαν το δικαίωμα να κάνει συμμαχίες με άλλους δρώντες είτε για να προσπορίσει ασφάλεια, είτε για να δράξει οικονομικά οφέλη η αλλά συλλογικά αγαθά.

Καταληκτικά σημειώνουμε ότι η περιστολή της Κυριαρχίας της Κύπρου και η αφαίρεση του δικαιώματος της να ασκεί Κυριαρχία στον χώρο των αγγλικών βάσεων, υποθήκευαν την ασφάλεια της Κυπριακής Δημοκρατίας και την αέναη δέσμευση και προσαρμογή της, στην

[6] Κρατικό Αρχείο Κύπρου (CSA), V11/159, Cmnd 1093 CYPRUS, οπ.π.σ.σ.86-88.Το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως, διελάμβανε ότι σε περίπτωση που οι πρόνοιες της παρούσας συνθήκης παραβιάζονταν, τότε η Ελλάδα, η Τουρκία και η Αγγλία έπρεπε να διαβουλευθούν, ούτως ώστε να πάρουν μέτρα για την αποκατάσταση των προνοιών. Σε περίπτωση, που αυτό δεν καθίστατο εφικτό, προστίθετο, καθε μια από τις εγγυήτριες δυνάμεις, διαφυλάσσει το δικαίωμα να επέμβει για να παρθούν μέτρα για την αποκατάσταση τους Status-Quo που εγκαθίδρυε η παρούσα συνθήκη.Πρέπει να σημειωθεί ότι τον Ιούλιο του 1974, η Τουρκία αρνήθηκε να συνομιλήσει με την Ελλάδα, προτάσσοντας τον ισχυρισμό ότι με το πραξικόπημα που διενήργησε, έιχε εκπέσει αυτόματα του δικαιώματος εγγυήσεως.Με βάση αυτό τον ισχυρισμό επενέβη και επέβαλε τα δικά της μέτρα για την Κύπρο, που δεν ήταν άλλα από την διχοτόμηση της νήσου.Η επέμβαση της Τουρκίας δεν αποκαθιστούσε το Status-Quo, αλλά δημιουργούσε μια νέα κατάσταση πραγμάτων, αποτέλεσμα της βίας του ισχυροτέρου.

Εξωτερική Πολιτική Ασφαλείας της Μεγάλης Βρετανίας στην Μέση Ανατολή. Επιπλέον υπήρχε πάντοτε ο κίνδυνος της κλιμάκωσης της σύγκρουσης Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, με αποτέλεσμα να υπάρχει το ρίσκο της ανατροφοδότησης της σύγκρουσης στις εξωτερικές σχέσεις Ελλάδας –Τουρκίας.

5.4. Η Ζυρίχη, η νομιμοποίηση των συμφωνιών και η πίεση προς τους αδύνατους δρώντες.

Το "δοτό" σύνταγμα της Ζυρίχης–Λονδίνου, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, αποτελούσε προσπάθεια να κατοχυρωθούν τα συμφέροντα τρίτων και όχι των Κυπρίων. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία δεν προσκλήθηκε καν να παρευρεθεί στο Λονδίνο, ενώ η Αγγλία παρακολουθούσε τις εξελίξεις από το παρασκήνιο. Ουσιαστικά η Βρετανία, προσπάθησε και πέτυχε να κατοχυρώσει τα συμφέροντα της, στη διάσκεψη του Λονδίνου, με την απόκτηση βάσεων και άλλων ωφελημάτων εις βάρος της εδαφικής κυριαρχίας της Κύπρου. Απορίας άξιον είναι πως μέσα σε δυο βδομάδες τερματίστηκε το κυπριακό πρόβλημα, το οποίο διαιωνίζετο επί σειρά ετών με διαπραγματεύσεις επί διαπραγματεύσεων. Η προτεινόμενη λύση με τις ευλογίες του αμερικανικού ηγεμονισμού και της επιτήδειες προσπάθειες της παραπαίουσας αποικιοκρατικής δύναμης έπρεπε να ενδυθεί Νατοϊκό προκάλυμμα, εξυπηρετώντας έτσι την Υψηλή Στρατηγική της αμερικανικής υπερδύναμης. Ο ηγέτης των Ελληνοκυπρίων, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεν προσκλήθηκε να μετάσχει στη διάσκεψη της Ζυρίχης.

Εύλογα ανακύπτει, το ερώτημα γιατί δεν παρακάθισε ο Μακάριος στην ίδια τράπεζα των διαπραγματεύσεων με τον Αβέρωφ και τον Ζορλού, ούτως ώστε να έχει λόγο για το σύνταγμα που έμελλε να διασφαλίσει το μέλλον μισού εκατομμυρίου Ελλήνων-Κυπρίων;

Οι εξελίξεις σημειώνονταν ραγδαία και οι Ηγεμονικές Δυνάμεις , είχαν ως στόχο την επιβολή της θελήσεως τους, στους αδύνατους δρώντες (Ελλάδα-Ελληνοκύπριοι). Ας μην διαφεύγει η προσοχή μας από το γεγονός ότι η Κυπριακή ηγεσία έμεινε ακέφαλη από τον Απρίλιο του 1956, όταν ο Μακάριος εξορίστηκε στις Σεϋχέλλες μαζί με τρεις πολιτικούς του αντιπάλους. Στην ουσία η Αγγλία και η Αμερική εκμεταλλευόμενες την εξάρτηση της Ελλάδας από τις ίδιες, έσπευσαν να περιθωριοποιήσουν την Κυπριακή ηγεσία που ήταν και μόνο εμπόδιο στα σχέδια τους.

Πολλά έχουν γραφτεί για το θέμα της πίεσης που δέχθηκε ο Μακάριος από την Ελληνική κυβέρνηση για να υπογράψει τις συμφωνίες. [1]Η διασταύρωση της βιβλιογραφίας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο Μακάριος ήταν ενήμερος των συμφωνιών,[2] αλλά στο Λονδίνο αποφάσισε να μην υπογράψει. Το θέμα των πιέσεων, αφορά καθαρά τον χρόνο που μετέβη στο Λονδίνο μαζί με τους 35 τοπικούς παράγοντες της Κύπρου. Εκεί, ο Μακάριος και η αντιπροσωπεία που ήταν μαζί του, δέχτηκαν πιέσεις ούτως ώστε να μην ναυαγήσει η διάσκεψη και η Ελλάδα να σεβαστεί την υπογραφή της. Αυτό που παραμένει γεγονός είναι ότι στην πρώτη σύσκεψη που έγινε στο Λονδίνο 25 Κύπριοι αντιπρόσωποι ψήφισαν εναντίον της Ζυρίχης, ενώ την επόμενη 27 τάχθηκαν υπέρ της υπογραφής και 8 εναντίον. Ωστόσο και αυτοί που ψήφισαν εναντίον, δήλωσαν ότι θα δέχονταν τη απόφαση του Αρχιεπίσκοπου. Ο Τάσσος Παπαδόπουλος παραθέτει την δικιά του μαρτυρία σχετικά με αυτό το ζήτημα. Σημειώνει ότι ενώ στην πρώτη συνεδρία είχε προκύψει η καταψήφιση της συμφωνίας, τρεις μέρες μετά, στην δεύτερη σύσκεψη (Πέμπτη) σημειώθηκε αλλαγή γνώμης των Ελληνοκύπριων αντιπροσώπων λόγω παρασκηνιακής δράσης της Ελληνικής αντιπροσωπίας, φιλοφρονήσεων και πιέσεων. [3] Παράλληλα στην βιβλιογραφία σημειώνεται και ο ρόλος των ανακτόρων- (είναι

---

[1] Βλ. Σπύρος Παπαγεωργίου, *Από την Ζυρίχη στον Αττίλα* (Λευκωσία:Εκδ.Επιφανίου, χ.χ.) σ.46. Ο ίδιος ο Μακάριος δήλωσε την αμέριστη ικανοποίηση του για το καθεστώς της Ζυρίχης και έστειλε και έστειλε ευχαριστήρια τηλεγραφήματα στον Αβέρωφ και Καραμανλή. Τέσσερα χρόνια μετά θα έλεγε ότι οι συμφωνίες επιβλήθηκαν παρά την θέληση του. Εξάλλου σε συνάντηση με τον Τάσσο Παπαδόπουλο, ο Μακάριος θα έλεγε ότι δεν είχε εγκρίνει τις συμφωνίες. Ωστόσο αργότερα θα δήλωνε ότι τις είχε εγκρίνει αλλά στο Λονδίνο κατέβαλε μια ύστατη προσπάθεια βελτίωσης τους.

[2] Άγγελος Βλάχος, *10 χρόνια Κυπριακού* (Αθήνα: Εκδ.Εστία, 1980), σ.σ. 248-250. Ο Άγγελος Βλάχος στο βιβλίο του παραθέτει την δικιάς του μαρτυρίας .Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο Καραμανλής, είπε στον Μακάριο ότι αν δεν υπέγραφε, θα σταματούσε την Κυπριακή πολιτική του και θα διαχώριζε τις ευθύνες του, σε περίπτωση μη υπογραφής των συμφωνιών. Έπειτα ο Μακάριος το πρωί της 19 Φεβρουάριου 1959 , φέρεται να είπε τα εξής (If it is now , it is no). Στη συνέχεια στη νέα συνεδρία υπέγραψε. Ο άγγελος Βλάχος συνεχίζοντας αναφέρει ότι στα πλαίσια δεξίωσης στο ξενοδοχείο Κλάρεϊτς την νύχτα της υπογραφής των συμφωνιών , ο Μακάριος είπε στον πρωθυπουργό στην παρουσία του Βλάχου και του Μπίτσιου " Κύριε πρόεδρε φανταστήκατε ότι δεν θα υπέγραφα; "Τότε Καραμανλής τον ρώτησε " τότε προς τι όλα τούτα;" Ο Μακάριος αποκρίθηκε "είχα τους λόγους μας" Ο Βλάχος στο βιβλίο του υποστηρίζει , ότι ο Μακάριος ακολούθησε αυτή την τακτική, για να μπορεί να ισχυρίζεται αργότερα ότι πιέσθηκε αφόρητα για να υπογράψει. Ίσως να υπονοεί ότι ο Μακάριος το έπραξε αυτό για να μπορεί να ανατρέψει το καθεστώς των συμφωνιών. Παρά την πνευματική ευκινησία τους Αρχιεπισκόπου και την διανοητική του οξύνοια, δυσκολευόμαστε να υιοθετήσουμε αβίαστα την άποψη ότι θα μπορούσε ο Αρχιεπίσκοπος να προδικάσει εκ των προτέρων το τι θα γινόταν στο μέλλον ούτως ώστε να ρυθμίζει με τόσο άψογο τρόπο την τακτική του εκ των προτέρων.

[3] Βλ. Παπαγεωργίου, Τόμος Α, οπ.π. σ. 135. Ο Τάσσος Παπαδόπουλος αναφέρει ότι στην Ελληνική πρεσβεία κλήθηκαν κάποια άτομα της Κυπριακής αντιπροσωπίας, όπου εκεί τους μετέφεραν διάφορα μηνύματα του Ευάγγελου Αβέρωφ και του Κωνσταντίνου Καραμανλή που αποτελούσαν την εκδήλωση του θαυμασμού τους προς αυτούς. Την 18η Φεβρουαρίου κλήθηκαν κάποια άλλα άτομα στην πρεσβεία, όπου εκεί τους λέχθηκε ότι η

γνωστές οι σχέσεις των ανακτόρων με το αμερικανικό παράγοντα και η επιρροή που είχαν στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα). Η Βασίλισσα Φρειδερίκη με τηλεφώνημα της συνέστησε στον Μακάριο να υπογράψει. Εξ άλλου ο πρόεδρος του αγγλικού Εργατικού Κόμματος και ο Κυβερνήτης της Κύπρου Φουτ, αξίωσαν από τον Μακάριο-μέσω ηγεμονικών προτροπών- να υποχωρήσει και να προσαρμοστεί στην βούληση τους,[4] δηλαδή να υπογράψει. [5]

Ο Μακάριος είχε εκφράσει επιφυλάξεις για τις στρατιωτικές εγγυήσεις που θα εδίδοντο στην Τουρκία. [6] Στο Λονδίνο εξέφρασε ακόμα και την σκέψη να παραιτηθεί. Τελικά όταν οι σύμβουλοι του είπαν να υπογράψει έβαλε την υπογραφή του στις πέντε η ώρα της 19ης Φεβρουαρίου 1959.

Πρέπει επίσης να αναφερθούμε και στη " Συμφωνία Κυρίων",[7] που συνάφθηκε στις 11 Φεβρουαρίου του 1959 μεταξύ Καραμανλή και Μεντερές. Η εν λόγω συμφωνία προέβλεπε μεταξύ άλλων, ότι η Ελλάδα και η Τουρκία θα έπρεπε να υποστηρίξουν την είσοδο τη Δημοκρατίας της Κύπρου εις το ΝΑΤΟ. [8] Σε αυτή την πρόνοια υπήρχε η διασαφήνηση ότι η

Ελληνική κυβέρνηση θα εξέθετε τον Μακάριο στα "όμματα του ελληνικού λαού". Επίσης τους δόθηκαν υποσχέσεις ότι θα τους παραχωρούνταν διάφορα υπουργεία. Επιπλέον ο Αβερωφ φέρεται να είπε τα εξής: "Το αίμα της Κύπρου επί των χειρών σας". Ο Τασσος Παπαδόπουλος καταλήγει λέγοντας ότι δεν ισχυρίζεται πως η ψηφοφορία δεν ήταν αποφασιστική για την λήψη απόφασης από τον Μακάριο, ούτε και ότι ο Μακάριος ζήτησε να διαμοιραθή ευθύνες με κανέναν. Ο Παπαδόπουλος συμπεραίνει ότι αν η Ελληνική κυβέρηση δεν είχε διαβεβαιώσεις απο την Κυπριακή αντιπροσωπία δεν θα μπορούσε να πιέσει τον Μακάριο. Και αυτό φάνηκε, πρόσθεσε, όταν ο Μακάριος δήλωσε ότι αισθάνθηκε ότι ήταν πλέον ανάμεσα σε εχθρικό κλίμα κατηγορούμενος από τους πάντες ως αδιάλλακτος. Βλ. επίσης, "Εις Ατμόσφαιρα μη αποκρυπτόμενης διαφωνίας του Εθνάρχου μετά της Ελληνικής Κυβερνήσεως η Πενταμερής επαναλήφθη ψες. Ο Μακάριος υφίσταται ασφυκτική πίεση από την Ελληνική Κυβέρνηση", *Ελευθερία,* 19 Φεβρουαρίου 1959.

[4] Βλ. Γιώργος Τενεκίδης, *Θέματα Κοινωνιολογίας Διεθνών Σχέσεων* (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1976), σ.σ.136-138. Στις 18 Φεβρουαρίου 1959 ασκήθηκε πίεση από τους παράγοντες της διάσκεψης και την επομένη 19 του ίδιου μήνα ο πρόεδρος της διάσκεψης άγγλος Υπουργός Λόυντ άσκησε πίεση στον Μακάριο να δεχτεί την συμφωνία.

[5] Βλ. Μιλτιάδης Χριστοδούλου, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και η Κύπρος*, Τόμος Β, οπ.π σ. 97. βλ επίσης, "Υπο ποίας δραματικάς συνθήκας ο Εθνάρχης αποφάσισε να προβή εις δήλωσην ότι αποδέχεται την συμφωνίαν".*Ελευθερία,* 20 Φεβρουαρίου 1959. Όταν ο Μακάριος είχε διαβιβάσει τις επιφυλάξεις του προς τον Φουτ, αυτός του είπε ότι "κινδυνεύουν όλα να τιναχτούν στον αέρα", τότε ο Μακάριος είπε , "ας τιναχτούν όλα".

[6] Βλ. "Ο Εθνάρχης αντιτίθεται εις στρατ. εγγυήσεις έστω και συμβολικάς χάριν της Τουρκίας".*Ελευθερία*, 8 Φεβρουαρίου 1959.

[7] Βλ. Παπαγεωργίου, οπ.π.σ. σ.64-65.

[8] Βλ. Χριστοδούλου (2000), σ.11. Παρά το επιχείρημα που προβάλλεται από πολλούς ότι υπήρξε βλαπτική η μη ένταξη της Κύπρου στο Νατο, η μη τελική ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στο αμυντικό σύστημα της βορειοατλαντικής συμμαχίας δεν οφείλεται στην ίδια, ούτε στην άρνηση του τότε προέδρου Αρχιεπίσκοπου Μακάριου. Αντίθετα ο Μακάριος ήταν υπέρ της ένταξης της Κύπρου από την αρχή της εγκαθίδρυσης του κράτους και έκανε και τις απαιτούμενες βολιδοσκοπήσεις. Πιο συγκεκριμένα ο Μακάριος σε σύσκεψη στις 29 Ιανουαρίου 1959, όπου ενημερώθηκε για το περιεχόμενο των Συμφωνιών Ζυρίχης Λονδίνου, διατύπωσε την άποψη ότι " θα

εγκατάσταση στην Κύπρο βάσεων του ΝΑΤΟ αλλά και η σύνθεση αυτών εξαρτάται από συμφωνία μεταξύ των δύο κυβερνήσεων. Η συμφωνία προέβλεπε ακόμη οι δύο κυβερνήσεις να δράσουν από κοινού για να τεθεί εκτός νόμου το Κομμουνιστικό Κόμμα. Πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η "Συμφωνία Κυρίων" ήταν μυστικό πρωτόκολλο μεταξύ των δύο ηγετών που δεν ανακοινώθηκε στους Ελληνοκυπρίους. Έτσι για ακόμα μια φορά τα συμφέροντα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων παραμερίζονταν για να διασφαλιστούν τα συμφέροντα της Νατοϊκής Συμμαχίας. Αυτό αποτελούσε ακόμη μια ένδειξη των προθέσεων των ισχυρών παικτών που ήταν αναμεμιγμένοι στο Κυπριακό Πρόβλημα.

Πως όμως αντιμετώπισαν τις συμφωνίες το ελληνικό και πως το τουρκικό κοινοβούλιο και πως οι Τουρκοκύπριοι; Όταν συζητήθηκε το θέμα στην Ελληνική βουλή στις 23 Φεβρουαρίου ο Κωνσταντίνος Καραμανλής χαρακτήρισε τις συμφωνίες ως, " θαυμάσια εξέλιξη πέραν και των ιδικών μας προσδοκιών." Ο Έλληνας πρωθυπουργός, συμπλήρωσε ότι απόκειται στους Κυπρίους να κατακτήσουν την ευημερία τους. Επιπλέον συνέστησε προσοχή στον τούρκικό παράγοντα που όπως είπε είχε παραγνωριστεί στο παρελθόν.

Η αντιπολίτευση ωστόσο σύσσωμη καταδίκασε τις συμφωνίες. Ο Αρχηγός των Φιλελευθέρων αναφέρθηκε στον Μακάριο και στον όρκο που εδόθη από αυτόν στις 28 Αυγούστου του 1954 στο ναό της Φανερωμένης . Είπε ακόμη ότι δεν τα αναφέρει αυτά για να σημειώσει την εκτροπή, αλλά για να δείξει την πίεση που ασκήθηκε στον Μακάριο. Κατηγόρησε εξάλλου την κυβέρνηση ότι προέβη σε ταπεινωτική συνθηκολόγηση για χάρη της ελληνοτουρκικής φιλίας την οποία χαρακτήρισε μονόπλευρη. Συνεχίζοντας την αγόρευση του ο αρχηγός των φιλελευθέρων καυτηρίασε τα χωριστικά άρθρα του συντάγματος και το Βέτο του Τούρκου αντιπροέδρου. Καταλήγοντας είπε τα εξής προφητικά λόγια, όπως φάνηκε από

ήταν προς το απόλυτο συμφέρον των Κυπρίων να συμμετάσχει η Κύπρος εις την αμυντική Συμμαχία του ΝΑΤΟ.. Επιπλέον, η Αγγλία ήταν αδιάφορη προς ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όπως σημειώνεται από πολλούς ερευνητές, γιατί έτσι θα τίθεντο σε κίνδυνο οι κυρίαρχες βάσεις που θα είχε στο νησί. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι η ιδρύουσα το ΝΑΤΟ χώρα η Αμερική, δια στόματος Κέννεντυ παρότρυνε τον Μακάριο να ενταχθεί και να παραμείνει το Κίνημα των Αδεσμεύτων, σε επίσκεψη που είχε ο Μακάριος στην Ουάσιγκτον στις αρχές του Ιουνίου 1962. Βλ. επίσης Σπύρος Παπαγεωργείου, οπ.π., σ.σ.38-39. Σε σημείωμα του Ευάγγελου Αβέρωφ με απόψεις του Καραμανλή που παρουσίασε ο Πεσμαζόγλου στον Ζορλού όταν αυτός περνούσε από το αεροδρόμιο του Ελληνικού (22.1.59), φαίνεται η αντίδραση της Τουρκίας, στην εγκατάσταση βάσεως του ΝΑΤΟ στην Κύπρο.Παράλληλα φαίνεται και η αντίθεση της Τουρκίας να εισέλθει η Κύπρος στον ΟΗΕ. Αντ' αυτού η Τουρκία επιθυμούσε την δημιουργία στο νησί ελληνοτουρκικού στρατηγείου.

την μετέπειτα πορεία των πραγμάτων : "Κυριοι Βουλευταί δεν θέλω να είμαι μάντις κακών. Προβλέπω ότι οι υπογραφείσαι συμφωνίες θα αποδειχθούν εν την εφαρμογή των ότι δεν είναι βιώσιμοι και πρέπει να ανατραπούν, άλλως πολύ φοβούμαι ότι θα θρηνήσωμεν νέας εθνικάς συμφοράς". [9]

Ο Μαρκεζίνης αρχηγός του Κόμματος των Προοδευτικών υποστήριξε ότι η κυβέρνηση είχε πολύ καλύτερες ευκαιρίες να αποδεχτεί όπως το σχέδιο Χάρτιγκ. Στη συνέχεια αφού έκανε μια ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος αναφέρθηκε στην μονόπλευρη ελληνοτουρκική φιλία. Έπειτα καυτηρίασε και αυτός τα υπερβολικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Ο Αρχηγός του Κόμματος των Προοδευτικών συνέχισε προβαίνοντας σε ανάλυση των συμφωνιών και πρόσθεσε ότι οι Τούρκοι κατοχύρωσαν την συγκυριαρχία τους στη νήσο με μόνη διέξοδο τον ελληνοτουρκικό πόλεμο και τον διαμελισμό. Είπε επίσης ότι "είναι ευκολότερο να εφαρμοσθεί η πολιτεία του Πλάτωνα παρά η Ζυρίχη και κατέληξε, λέγοντας ότι ο ίδιος δεν αναγνωρίζει τις συμφωνίες". [10]

Ο Γεώργιος Παπανδρέου περιορίστηκε να πει ότι με την λύση αυτή αποφεύχθηκε η εδαφική διχοτόμηση αλλά όχι η Νομική. Υπό τις παρούσες συνθήκες, πρόσθεσε, δεν είναι συμφέρον να ανατραπούν. Σημείωσε επίσης ότι παρουσιάζουν και πλεονεκτήματα. Ο Ηλίας Ήλιου χαρακτήρισε τις συμφωνίες ως "ανταλκίδειο Ειρήνη" και διαβολικό σύστημα" με ένα κράτος πυριτιδαποθήκη για την Ελλάδα , Τουρκία και τη Μέση Ανατολή. Στη συνέχεια αναφέρθηκε και στα χωριστικά άρθρα του συντάγματος υποστηρίζοντας ότι οι συμφωνίες χαρακτηρίζονταν από έλλειμμα ανεξαρτησίας.

Ο Ηλίας Τσιριμώκος, Πρόεδρος της Δημοκρατικής Ενωσης χαρακτήρισε τις συμφωνίες τριπλό τραγέλαφο από απόψεως διεθνούς εθνικής και συνταγματικής, ενώ ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης χαρακτήρισε την λύση " ως την χειρότερη που μπορεί να προκύψει". Τέλος ο Στεφανόπουλος αρχηγός του Λαϊκού κοινωνικού κόμματος, τόνισε εμφατικά το αρνητικό της διατάξεως της συνθήκης εγγυήσεως και έκανε μια αναφορά στο πρωτόκολλο του Λονδίνου και τις παρεμβάσεις των Ξένων Δυνάμεων στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Αναφέρθηκε

[9] Βλ. Παπαγεωργίου, οπ.π. σ. σ.116-134.
[10] Στο ίδιο.

επίσης στο Ελευθέριο Βενιζέλο και στις προσπάθειες του το εδαφικό καθεστώς να μην δώσει δικαιώματα για πολιτικές παρεμβάσεις. Καταλήγοντας είπε τα εξής: " λυπάμαι πολύ δεν υπάρχει ελεύθερη , ούτε ανεξάρτητη Κύπρος, ούτε Κυπριακή δημοκρατία ". [11]

Στην τουρκική εθνοσυνέλευση οι συνθήκες συζητήθηκαν για επικύρωση στις 5 Μαρτίου του 1959. Τα σημεία που συζητήθηκαν περισσότερο ήταν αυτά της επέμβασης , η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στην Κύπρο και η κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού. Από την πλευρά του ο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντεκτάς στις 19 Μαρτίου είχε πει στον Νιχάτ Ερίμ τα εξής: " Αυτό το κράτος ούτως ή άλλως δεν πρόκειται να λειτουργήσει. Να συμπεριφερθούμε και εμείς ανάλογα. ."[12]

Καταληκτικά, η ηγεμονική δύναμη (ΗΠΑ), χρησιμοποιώντας και το καρότα και τα ραβδία, οδήγησε τους κύριους δρώντες στο πρόβλημα προς την υπογραφή των συμφωνιών. Θα χρηματοδοτούσε την Τουρκία με αδρές οικονομικές εισφορές, για να αντιμετωπίσει τα πολλαπλά οικονομικά της προβλήματα. Επιπλέον θα βοηθούσε την φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη (Βρετανία)- με την παροχή, πυραυλικών συστημάτων- η οποία μετά το Σουέζ θα προσπαθούσε πανικόβλητη να παραμείνει στην χορεία των Μεγάλων Δυνάμεων. Όπως επισημαίνει ο Kenneth Waltζ " ... Η δημιουργία και η διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος ομοιάζουν με αυτό της αγοράς. Στη γένεση του είναι ατομικιστικό, με την έννοια ότι αποτελεί παράγωγο των πράξεων των κρατών μελών, όπως ο μηχανισμός της αγοράς είναι παράγωγο των πράξεων των εταιρειών ή των ιδιωτών. Όταν έχει διαμορφωθεί σε αυτοτελή ενότητα, τότε επηρεάζει και περιορίζει τη συμπεριφορά των κρατών μελών όπως ακριβώς και ο μηχανισμός της αγοράς[13]." Συναφώς οι ανακατανομές ισχύος που σημειώθηκαν στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής αναδιάταξαν όλες τις περιφερειακές ισορροπίες και ανάγκασαν την Άγκυρα να φέρεται πιο συγκαταβατικά σε σχέσει με το κυπριακό πρόβλημα Ένα ρωσικής εμπνεύσεως πραξικόπημα στο Ιράκ, θα ανέτρεπε έναν από τους κύριους σύμμαχους της Τουρκίας και της Δύσης, τον Νουρί Σαϊντ. Το σύμφωνο της Βαγδάτης, στο οποίο βασιζόταν η Δυτική Στρατηγική για τη Μέση Ανατολή θα κινδύνευε με κατάρρευση. Αυτή η εξέλιξη αύξησε την ανασφάλεια

[11] Στο ίδιο.
[12] Βλ. Σαρρής, οπ.π.σ.548.
[13] Βλ. Waltz, οπ.π. σ.σ. 88-93

της Άγκυρας, κάνοντας την πιο μετριοπαθή, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει προς στιγμή την εδαφική διχοτόμηση, αποδεχόμενη ένα είδος διοικητικής διχοτόμησης που επικυρωνόταν με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.

Οι συμφωνίες Ζυρίχη-Λονδίνου, σφράγιζαν οριστικά το καθεστώς της μειωμένης ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τρία χρόνια μετά κατάρρευσαν σαν χάρτινος πύργος. Από εκεί και έπειτα το κύριο μέλημα των Αγγλοαμερικανών θα ήταν πως θα επικυρωνόταν ντε γιούρε η οριστική διάλυση της νεόκοπης δημοκρατίας, με την ένταξη της στους Νατοϊκούς σχηματισμούς.

5.5. Οι ηγεμονικές δεσμεύσεις, η αμφισβήτηση του κυπριακού συντάγματος και η κατάρρευση του.

Το κυπριακό σύνταγμα ήταν κατάστικτο με το στοιχείο του διαχωρισμού των δυο κοινοτήτων. Επιπλέον, σε προεξέχουσα θέση βρίσκονταν τα υπερβολικά προνόμια που δόθηκαν στην τουρκοκυπριακή μειονότητα. Και τα δυο στοιχεία αποτελούσαν απότοκο της προσπάθειας του αγγλοαμερικανικού ηγεμονισμού για διασφάλιση των περιφερειακών συμφερόντων των δυο υπερατλαντικών συμμάχων.

Η Τουρκία- (η οποία σημειωτέον ευνοούσε την διχοτόμηση) - θεωρείτο ο ευνοούμενος σύμμαχος των αγγλοαμερικανών στην τριγωνική σχέση, εξαιτίας του ότι αποτελούσε σπουδαίο γεωπολιτικό άξονα[1] στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Πρέπει να σημειωθεί ότι διαμέσου της ικανοποίησης των επιδιώξεων της Τουρκίας, οι Αγγλοαμερικανοί, θεωρούσαν ότι διασφάλιζαν τα γεωοικονομικά τους συμφερόντα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου. Μέσα από την εδραία σφυρηλάτηση αυτής της πελατειακής σχέσης, υπήρχε αμοιβαία δράση και αντίδραση. Από τη μία μεριά η Τουρκιά θα αποδεχόταν να αποτελέσει εκείνο το κέντρο ισχύος, που θα απορροφούσε τις ενδεχόμενες πιέσεις για αλλαγή των ισορροπιών, στο περιφερειακό σύστημα ασφάλειας της Μέσης Ανατολής . Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία θα εξαργύρωνε τον ειδικό ρόλο της με το να αποκτήσει την μερίδα του Λέοντος στο Κυπριακό Σύνταγμα .

Με αυτές τις δεσμεύσεις (δουλείες) άρχιζε τον βίο της η νεόκοπη δημοκρατία, με εμφανείς τους διεθνοπολιτικούς παράγοντες και τα εγγυητικά δικαιώματα τρίτων χωρών, στο κυπριακό σύνταγμα. Η σύγκρουση στο εθνοτικό- κοινωνικό πεδίο ανατροφοδοτούσε την σύγκρουση στο διεθνές πεδίο και τούμπαλιν.

---

[1] Βλ.Brzezinski Zbigniew, *Η Μεγάλη Σκακιέρα* (Αθήνα: Εκδ.Α.Α.Λιβάνη, 1997), σ.σ.78-81. Σύμφωνα με τον συγγραφέα γεωπολιτικοί άξονες είναι τα κράτη των οποίων η σημασία τους δεν προέρχεται από τη δύναμη τους ή τα κίνητρα τους, αλλά από την ευαίσθητη θέση τους και από τις συνέπειες τις οποίες έχει η δυνητικά ευάλωτη κατάσταση τους στη συμπεριφορά των γεωστρατηγικών παικτών. Ο Μπρεζίνσκι προσθέτει ότι τους γεωπολιτικούς άξονες πολλές φορές καθορίζει η γεωγραφική τους θέση, επειδή τους προσδίδει σε μερικές περιπτώσεις ειδικό ρόλο, είτε επειδή λόγω της θέσης τους, ελέγχουν την πρόσβαση σε σημαντικές περιοχές, είτε επειδή αρνούνται πόρους σε κάποιο σημαντικό παίκτη. Σε μερικές περιπτώσεις ένας γεωπολιτικός άξονας μπορεί να δρα ως αμυντική ασπίδα για κάποιο ζωτικό κράτος ή ακόμα και περιφέρεια. Επιπλέον η ίδια η ύπαρξη του, έχει σημαντικές πολιτικές και πολιτισμικές συνέπειες για ένα δραστήριο γειτονικό γεωστρατηγικό παίκτη.

Τα δυο εθνικά στοιχεία είχαν αποδεχτεί την λύση της Ζυρίχης , όχι για γιατί πίστευαν στην διάρκεια αυτής της λύσης , αλλά το έπραξαν όταν φάνηκε για αμφότερες τις πλευρές στον ορίζοντα να εμφανίζονται πολύ χειρότερες λύσεις.[2] Για τους Τούρκους η Ένωση , γα τους Έλληνες η διχοτόμηση. Η ίδια η δομή του συντάγματος υποβοηθούσε τις φυγόκεντρες τάσεις δηλ την διαίρεση , αλλά και την εκλογίκευση ότι ο διαχωρισμός έπρεπε να επιβληθεί (όπερ και εγένετο). Από την αρχή της ζωής Κυπριακής δημοκρατίας άρχισε να επιβεβαιώνεται αυτή η τάση, όταν στα ανοικτά της Κύπρου εντοπίστηκε ένα πλοιάριο με την ονομασία Ντενίζ , γεμάτο με όπλα που προορίζονταν για την ΤΜΤ. Πρέπει να επισημάνουμε ότι η τουρκοκυπριακή τρομοκρατική οργάνωση συνέχισε την δράση της και μετά την ανεξαρτησία σε αντίθεση με την ΕΟΚΑ που κήρυξε την παύση του αγώνος[3]. Αυτό το περιστατικό έφερε τους πρώτους τριγμούς στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων.

Σε ένα παράλληλο επίπεδο το επικοινωνιακό η τουρκική και η ελληνική κοινή γνώμη ήταν αποδέκτες μηνυμάτων που διέγειραν τα πιο πάνω συναισθήματα, εκλογίκευση της ανάγκης να επιτευχθούν οι στόχοι που και για τα δυο στοιχεία βρίσκονταν απλώς σε λανθάνουσα κατάσταση και καταστολή. Οι Έλληνες εκλαμβάνοντας την Ζυρίχη απλώς ως προσωρινό σταθμό. Με εμφανές το αίσθημα της αδικίας για τα υπερπρονόμια της μειονότητας προέβαιναν κατά καιρούς σε δημόσιες δηλώσεις, υπέρ της Ένωσης

[2] Βλ. Soulioti, Volume II, οπ.π.σ.σ.627-637. Σε έγγραφο που ανευρέθηκε στο γραφείο του Τουρκοκύπριου Υπουργού Άμυνας Ορέκ, με ημερομηνία Οκτώβριο – Νοέμβριο 1960, αναφέρεται ότι οι Τουρκοκύπριοι αποδέχθηκαν τις συμφωνίες Ζυρίχης ως μεταβατικό στάδιο με τελικό στόχο τη διχοτόμηση. Στο έγγραφο αφού αναφέρονται λεπτομερώς οι λόγοι που οι τουρκική πλευρά αντίκρυσε τις συμφωνίες ως μεταβατικό στάδιο "Transitory Phase", προστίθεται ότι αν ήταν η τότε τελική συμφωνία τότε δεν γινόταν αποδεκτή, θα γινόταν προσπάθεια να συνεχισθεί η σύγκρουση με τους Ελληνοκύπριους, ούτως ώστε τα Ηνωμένα Έθνη να τεθούν αντιμέτωπα με την διχοτόμηση (Taksim).Σε άλλο έγγραφο με ημερομηνία 14 Σεπτεμβρίου 1963- που βρέθηκε στο γραφείο του Τουρκοκύπριου Υπουργού Γεωργίας Πλουμέρ, τίθενται με σαφήνεια οι στόχοι του Ραούφ Ντεκτάς και του Κουτσούκ. Στο εν λόγω έγγραφο αναφέρεται ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν υπέγραψαν αυτές τις συμφωνίες με καλή πίστη. Το έγγραφο συνεχίζει αναφέροντας ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν θέλουν να εφαρμόσουν την πρόνοια για χωριστά δημαρχεία και την αναλογία για παραχώρηση στους Τουρκοκύπριους δημοσίους υπάλληλους του 30 τοις εκατό των θέσεων στην Δημόσια Υπηρεσία. Για αυτό τον λόγο, προστίθεται πρέπει οι Τουρκοκύπριοι να είναι έτοιμοι σε περίπτωση οι Ελληνοκύπριοι καταργήσουν ή προσπαθήσουν να τροποποιήσουν τις συμφωνίες, να κάνουν τις εξής ενέργειες: Ο Τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος να αναγνωριστεί ως πρόεδρος από την τουρκική κοινότητα. Η Τουρκία θα αναγνωρίσει αμέσως την κυβέρνηση που θα σχηματισθεί και θα τις παραχωρήσει βοήθεια. Η Τουρκία θα επέμβει και θα παραχωρήσει διαβατήρια στους Τουρκοκύπριους. Οι Τουρκοκύπριοι βουλευτές θα αποχωρήσουν από την βουλή και από την τουρκική κοινοτική συνέλευση και θα σχηματίσουν μία τουρκική βουλή και θα δημιουργήσουν νέο σύνταγμα. Οι Τουρκοκύπριοι θα πρέπει –σύμφωνα με το έγγραφο- να συγκεντρωθούν σε μία περιοχή και να λάβουν τα αναγκαία στρατιωτικά μέτρα για να αντιμετωπίσουν τους Ελληνοκύπριους.

[3] Βλ. Παπαγεωργιου, οπ.π.σ.σ.157-157.

δημιουργώντας αντιδράσεις στους Τούρκους που μιλούσαν σε αντιδιαστολή για την διχοτόμηση.

Ο τότε υπουργός Γεωρκάτζης σε δημόσια δήλωση του ανέφερε τα εξής "δεν θα αποκηρύξουμε ποτέ την Ένωση που είναι και μόνος μας στόχος". [4] Οι Τούρκοι από πλευράς τους, απειλούσαν με δημόσιες δηλώσεις τους, ενισχύοντας το ενδοκοινοτικό δίλημμα ασφάλειας μεταξύ των δυο κοινοτήτων. Ο Κουτσιούκ σε επίσκεψη του στην Άγκυρα δήλωνε τα εξής " Ακόμα 120. 000 μάρτυρες στους 60. 000 που κατέλαβαν το νησί το 1878 είναι έτοιμοι να προστεθούν για την Κύπρο." [5] Οι Τουρκοκύπριοι δεν έμεναν στο ρητορικό επίπεδο, αλλά θα περνούσαν και στην ενεργό δράση. Θα δρούσαν προβοκατόρικα για να επιβάλουν τον διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. Στα τεμένη του Μπαυρακτάρη και του Ομεριγιές [6] θα τοποθετούνταν βόμβες (25 Μαρτίου του 1962) από τους ίδιους τους Τούρκους ούτως ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες διακοινοτικής διαμάχης μεταξύ των δυο κοινοτήτων. Επιπλέον οι Τουρκοκύπριοι εξτρεμιστές θα δολοφονούσαν τους μετριοπαθείς συμπατριώτες τους Αϊχαν Χικμέτ και Αχμέτ Γκιουργκάν σε μία προσπάθεια να πνιγεί οποιαδήποτε φωνή που πρόκρινε την συνεργασία μεταξύ των δύο κοινότήτων.

Το παίγνιο του μηδενικού αθροίσματος και του αδυσώπητου ανταγωνισμού,[7] που εμφυτεύτηκε από την φθίνουσα αποικιοκρατική δύναμη την δεκαετία του 1950 και εκφράστηκε με τις διακοινοτικές διαμάχες του 1955 , 1956 , 1958 θα συνεχίζει να διαιωνίζει

---

[4] Κρατικό Αρχείο Κύπρου (CSA), FAI/35, σ.1.

[5] Στο ίδιο.

[6] Στο ίδιο. Βλ. επίσης, Soulioti, οπ.π σ.σ. 571-573. Η εξεταστική επιτροπή που συστάθηκε για να εξετάσει τα αίτια των εκρήξεων στα Τεμένη του Μπαϊρακτάρη και του Ομεριγιέ, καθώς και την φωτιά στο σχολείο του Αγίου Κασιανού, αναφορικά με τα κίνητρα των εμπρηστών κατέληξε ομόφωνα ότι "σκοπός του ήταν να δημιουργήσουν ατμόσφαιρα έντασης μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων και να καταβαραθρώσουν τις σχέσεις καλής θέλησης που επιχειρούσε να εγκαθιδρύσει ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας". Τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, ήταν ο πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου Ουίλσον, ο τουρκοκύπριος δικαστής Ζεκία και ο ελληνοκύπριος δικαστής Τριανταφυλλίδης.

[7] Βλ. Ηλίας Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Εκδ.Παπαζήση, 1997), σ.σ.58-69. Υπάρχουν τρία είδη παιγνίων "το παίγνιο είναι μαθηματική κατασκευή που περιγράφει με σχηματοποιημένο τρόπο συγκεκριμένες πλευρές και συμπεριφορές του πολιτικού γίγνεσθαι" – "Συνεπώς αναμένεται οι δρώντες να δράσουν ορθολογικά εξετάζοντας μια σειρά προσδιορισμένων και μη αμοιβαία αποκλειόμενων στόχων, κάνοντας τις επιλογές τους με βάση αυτούς τους στόχους, χωρίς να κάνουν λάθος. Υπάρχει το παίγνιο των ανταρτών που είναι μηδενικού αθροίσματος, το παίγνιο της κότας που είναι μικτού αθροίσματος αλλά και το παίγνιο του διλήμματος του φυλακισμένου που είναι παίγνιο μη μηδενικού αθροίσματος.

την ύπαρξη του " δικαιολογώντας την αδυναμία συμβιώσεως των δυο κοινοτήτων" άρα και την "ανάγκη" επιβολής διαχωριστικών γραμμών.

Η Ελληνοκυπριακή κοινότητα βλέποντας τις προσπάθειες των Τουρκοκυπρίων να διαμοιράσουν την νήσο με την έμπρακτη υλική υποστήριξη και τις ευλογίες της Άγκυρας αποφάσισαν να αναλάβουν προληπτικά μέτρα. Η απειλή[8] του διαχωρισμού που επικρέματο πάνω από την νήσο ως δαμόκλειος σπάθη, ανάγκασε τους ελληνοκύπριους να δημιουργήσουν μια μυστική οργάνωση που έφερε την ονομασία "Ακρίτας". [9]

Η οργάνωση αυτή είχε συγκεκριμένη στρατηγική με στόχο την άσκηση του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως των Κυπρίων. Σε συγκεκριμένο έγγραφο αναφερόταν ότι έπρεπε να φανερωθεί στην διεθνή κοινή γνώμη ότι η λύση της Ζυρίχης δεν ήταν δίκαιη και επεβλήθη στον λαό χωρίς να γίνει κάποιο δημοψήφισμα για την αποδοχή της. Συνεπώς, η αναθεώρηση της- προστίθετο στο έγγραφο- είναι θέμα που άπτεται της ζωτικής ύπαρξης των Ελληνοκυπρίων και όχι προσπάθειας αθέτησης των υπογραφέντων.

Σκοπός όπως υπογραμμιζόταν στο εν λόγω έγγραφο, δεν είναι η παραβίαση των δικαιωμάτων των Τούρκων αλλά η απεμπλοκή από την καταπιεστική διακυβέρνηση των Τούρκων. Η μονομερής τροποποίηση δικαιολογείται από την παράλογη συμπεριφορά των Τούρκων. Στο έγγραφο αναφερόταν ακόμη ότι επρόκειτο για θέμα που είναι εσωτερικό και δεν πρέπει να τίθεται θέμα επέμβασης τρίτων. Το έγγραφο κατέληγε με τη μνεία ότι πρέπει να τροποποιηθούν τα αρνητικά στοιχεία του συντάγματος ιδίως οι εξωτερικές δεσμεύσεις, δηλαδή η συνθήκη εγγυήσεως αλλά και οι χωριστές πλειοψηφίες. Στο επίπεδο της τακτικής έπρεπε να γίνουν φανερές ενέργειες και ειρηνικές συνομιλίες, αλλά σε περίπτωση επίθεσης των Τούρκων να σχεδιασθεί άμεση αντεπίθεση. [10]

Μέσα σε αύτη το κλίμα και την τεταμένη ατμόσφαιρα οι φυγόκεντρες τάσεις ενισχύονταν ακόμα περισσότερο . Το ίδιο το σύνταγμα-όπως έχουμε ήδη επισημάνει -επέτεινε

[8] Κρατικό Αρχείο Κύπρου (CSA), FA1/35. Ο πρέσβης Ερτουγρούλογλου αναφέρει στην Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση ότι αν συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση στην Νήσο με την ένωση να επανέρχεται στο προσκήνιο τότε οι Τούρκοι να επανέλθουν με την δική τους αυτοδιάθεση (διχοτόμηση).
[9] Βλ. Soullioti, οπ.π. σ.σ.639-647. " The so-called Akritas Plan, Drawn up toward the end of 1963".
[10] Βλ . Παπαπαγεωργίου, οπ.π. σ.σ. 250 -257.

την καχυποψία , αφού οι δυσχέρειες στην εφαρμογή του,[11] αύξαναν ακόμα περισσότερο την αμφισβήτηση και την αβεβαιότητα για το πολιτικό σύστημα. Συγκεκριμένα τον Μάιο του 1961 ανέκυψε θέμα διαφωνίας όταν οι Τουρκοκύπριοι βουλευτές αρνήθηκαν να ψηφίσουν ένα νομοσχέδιο για την παράταση της υφιστάμενης φορολογικής νομοθεσίας με την δικαιολογία ότι η κυβέρνηση δεν υλοποίησε την συμφωνία για την κάλυψη από τους τουρκοκύπριους των θέσεων που τους αναλογούσαν στην Δημόσια Υπηρεσία.[12]

Εννέα μήνες αργότερα οι τουρκοκύπριοι καταψήφισαν ένα νομοσχέδιο για την για τον φόρο εισοδήματος,[13] ενώ τον Δεκέμβριο του 1962 όταν οι Ελληνοκύπριοι βουλευτές ψήφισαν στην βουλή νόμο για την ενοποίηση των Δήμων η τουρκική κοινότητα ψήφισε νόμο για την διατήρηση χωριστών δημαρχείων. [14] Οι Ελληνοκύπριοι ακολούθως τον Ιανουάριο ψήφισαν νόμο γα την δημιουργία " Συμβουλίων βελτιώσεων" στα οποία δόθηκαν όλες οι αρμοδιότητες και εξουσίες των δημαρχείων. Το συνταγματικό δικαστήριο έκρινε και τις δύο αποφάσεις αντισυνταγματικές. Ένα επιπλέον θέμα που δυναμίτιζε το κλίμα ήταν το θέμα του στρατού, όπου οι Τουρκοκύπριοι αξίωναν χωριστούς στρατούς μέχρι το επίπεδο του λόχου, ενώ οι Ελληνοκύπριοι επέμεναν στην σύσταση ενός πλήρως ενοποιημένου στρατού[15] (20 Οκτωβρίου του 1961). Προβλήματα δημιουργήθηκαν και στο επίπεδο άσκησης εξωτερική πολιτικής. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος αποφάσισε τον Σεπτέμβρη του 1961 να παραστεί στο συνέδριο των Αδεσμεύτων στο Βελιγράδι, χωρίς την συγκατάθεση του Τούρκου αντιπροέδρου.

---

[11]Βλ.Χρίστος Θεοδούλου, *Το Κυπριακό Πρόβλημα: Απάντηση στην Τουρκική προπαγάνδα*, (Αθήνα: Εκδ.Μ.Καρδαμίτσα, 1975), σ.σ.23-25. Μία από τις δυσκαμψίες του Συντάγματος ήταν και οι υπερεξουσίες του Συνταγματικού Δικαστηρίου, Η λύση όλων των σπουδαίων πολιτικών διαμαχών που ξέσπασαν την επίμαχη περίοδο 1961-1963 εξαρτόνταν από το Συνταγματικό Δικαστήριο. Το Συνταγματικό Δικαστήριο αποτελείτο από ένα Ελληνοκύπριο, ένα Τουρκοκύπριο και ένα ουδέτερο δικαστή που ήταν και ο πρόεδρος του. Ο Δικαστής δεν μπορούσε να είναι Έλληνας, Τούρκος ή ξένος υπήκοος. Πολλοί ειδικοί είχαν αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να κατέληγε σε Δημοκρατία "που θα την κυβερνούσαν οι Δικαστές". Ο τότε πρόεδρος του Δικαστηρίου Καθηγητής Φόρστχοφ έδωσε την εντύπωσην ότι δεν ήθελε μόνο να είναι ο εκπρόσωπος του Δικαστηρίου αλλά και της Κυπριακής Δημοκρατίας της ίδιας. Η συμπεριφορά του έφερε την Κυπριακή Κυβέρνηση πολλές φορές σε δύσκολη θέση, με αποτέλεσμα να παραιτηθεί και ο ίδιος.

[12] Βλ. Κρανιδιώτης (1985), Τόμος Α, οπ.π. σ.31

[13] Βλ. Γλαύκος Κληρίδης, *Η Κατάθεση μου*, Τόμος 2ος (Λευκωσία: Εκδ.Αλήθεια,1989), σ.σ.140-147.

[14]Βλ.Κρατικό Αρχείο Κύπρου, FA1/35, σ.23-24.Η αντίθεση του Ντεκτας ήταν έντονη σε όποιαδήποτε προσπάθεια ενοποίησης των δήμων.Οπως έχουμε ήδη επισημάνει οι χωριστοί δήμοι ήταν για τους τουρκοκύπριους το όχημα για επιβολή της διχοτόμησης.

[15] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π, σ.32. Στις 20 Οκτωβρίου 1961, ο Αντιπρόεδρος Κουτσούκ θέτοντας βέτο ανέτρεψε την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου για την δημιουργία ενιαίου κυπριακού στρατού. Δύο μήνες αργότερα απέρριψε την συμμετοχή της Κύπρου στο κίνημα των αδεσμεύτων.

Στο μεταξύ, στην Τουρκία οι εσωτερικοί πολιτικοί συσχετισμοί είχαν μεταβληθεί με βίαιο τρόπο όταν ένα πραξικόπημα του Μαίου του 1960 έφερε στην αρχή μια στρατιωτική ηγεσία που τίποτα δεν θύμιζε την κατά το μάλλον η το ήττον συμβιβαστική πολιτική Μεντερές. Η νέα κυβέρνηση άρχισε σε συνεργασία με τον Ντεκτάς και να εξοπλίζει τους Τουρκοκύπριους και να αυξάνει το επίπεδο της απειλής εναντίον της Κύπρου. Η Τουρκική κυβέρνηση επενέβαινε στα εσωτερικά της Κύπρου και απειλούσε με εισβολή σε οποιαδήποτε προσπάθεια για ενοποίηση των Δήμων. [16]

Όπως επισημαίνει ο Γλαύκος Κληρίδης οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν την πρόνοια του συντάγματος για την ψήφιση χωριστών νόμων για να πετύχουν άλλες επιδιώξεις, όπως η στελέχωση του 30% στις δημόσια υπηρεσία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία τέτοιων συνθηκών που δημιουργούσαν ένταση και κατά συνέπεια εμπόδιζαν την ομαλή διεκπεραίωση των κύριων συνταγματικών λειτουργιών της κυπριακής πολιτείας. [17]

Στην Ελλάδα το πολιτικό κλίμα ήταν ιδιαίτερα τεταμένο όπου βραχύβιες πολιτικές κυβερνήσεις, ακολουθούσαν ή μία την άλλη. Πολιτική κρίση ξέσπασε όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, διαφώνησε με την επιλογή του βασιλικού ζεύγους να μεταβεί στο Λονδίνο σε μία περίοδο που το κυπριακό ήταν σε έξαρση. Όταν ο βασιλιάς Παύλος αγνόησε τις συστάσεις του Καραμανλή να αποφύγει την πραγματοποίηση της επικείμενης επίσκεψης του στο Λονδίνο, ο Καραμανλής υπέβαλε την παραίτηση του (11 Ιουνίου 1963). [18] Είχε προηγηθεί η δολοφονία του βουλευτή Πειραιώς Γρηγόριου Λαμπράκη από ακροδεξιά στοιχεία. Η Ένωση Κέντρου επέρριψε τις ευθύνες στο κόμμα του Καραμανλή. Όλα αυτά τα στοιχεία ανάγκασαν τον Καραμανλή, να αναχωρήσει για το Παρίσι. Στη συνέχεια ακολούθησαν οι βραχύβιες κυβερνήσεις του Πιπινέλη και του Στυλιανού Μαυρομιχάλη. Ωστόσο, αυτές οι υπηρεσιακές αυτές κυβερνήσεις δεν μπορούσαν να χειριστούν με αποτελεσματικότητα την κρίση που εμαίνετο στην Κύπρο.

---

[16] Βλ.Κρατικό Αρχείο Κύπρου, FAI/35, σ.29.
[17] Βλ. Κληρίδης, οπ.π.σ.147.
[18] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.σ..61-62.

Στις εκλογές που ορίστηκαν για τις 3 Νοεμβρίου του 1963 η Ένωση Κέντρου , ανήλθε την εξουσία με 138 έδρες (42,4% ψήφων). Ωστόσο, ο Γεώργιος Παπανδρέου που δεν ήθελε να στηρίζεται στις ψήφους τις ΕΔΑ κατέθεσε στις 23 Δεκεμβρίου την παραίτηση του και εισηγήθηκε την προκήρυξη νέων εκλογών.

Στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1964 η Ένωση Κέντρου[19] θα αναδεικνυόταν ο θριαμβευτής των εκλογών.[20] Μέχρι τότε θα αναλάμβανε την αρχή η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου όταν το κυπριακό βρισκόταν σε μία από τις πιο κρίσιμες φάσεις του με την εκδηλωθείσα τουρκοανταρσία.

Στο μεταξύ, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε μια προσπάθεια να πετύχει τις τροποποιήσεις που ήθελε στο Κυπριακό Σύνταγμα, μετέβη στην Άγκυρα στις 22 Νοεμβρίου. Σε συνομιλίες στην τουρκική πρωτεύουσα με τον Πρωθυπουργό Ινονού έθιξε το θέμα της αναθεώρησης , αλλά συνάντησε την σφοδρή αντίδραση των Τούρκων[21]. Σε ταξίδι του στην Αμερική τον Ιούνιο του 1963 ο Μακάριος συνάντησε τον πρόεδρο Κέννετυ , όπου διακριτικά τον βολιδοσκόπησε για το θέμα της Ζυρίχης. Ωστόσο και ο Αμερικανός πρόεδρος υπεραμύνθηκε της Ζυρίχης , δηλώνοντας ότι ήταν η καλύτερη επιλογή.

---

[19]Βλ. Νίκος Δεληπέτρος, *Αποφάσισα Να Μιλήσω* (Λευκωσία: Εκδ.Εστία, 1989), σ.σ.41-45. Η Ένωση Κέντρου-που ανήλθε στην εξουσία μετά από 12 ολόκληρα χρόνια, αποτελούσε στην ουσία μία ομοσπονδία κομμάτων που αντιμετώπιζε αρκετά εσωτερικά προβλήματα και διενέξεις. Ο ανταγωνισμός του Γεώργιου Παπανδρεόυ με τον Σοφοκλή Βενιζέλο ήταν έκδηλος στον πολιτικό σχηματισμό του κέντρου. Ένας από τους λόγους που ανάγκασε τα κόμματα του κέντρου να "συνενωθούν" ήταν η άνοδος του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην πολιτική εξουσία για μία δεκαετία.

[20]Message From President Johnson to Prime Minister Papandreou, U.S. Department of State, *Foreign Relations 1964-1968*, Document 16, *Volume XVI, Cyprus, Greece, Turkey*. Άμα τη εκλογεί του Γεωργίου Παπανδρέου, στον προεδρικό θώκο της Ελλάδας, οι ΗΠΑ υπογράμμισαν εκ νέου το ενισχυμένο ενδιαφέρον του για την Κύπρο. Σε συγχαρητήρια επιστολή του Αμερικανού Προέδρου Τζόνσον προς την Γεώργιο Παπανδρέου, ο πρώτος του υπεδείκνυε ότι "τώρα είναι κατάλληλη στιγμή για στενή συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων συμμάχων για επίλυση της κυπριακής κρίσης". Ο Αμερικανός πρόεδρος, σημείωνε ότι αυτό που προέχει για την χώρα του είναι η άμεση αποκατάσταση του νόμου και της τάξης στο νησί, ούτως ώστε να μπορέσουν τα ενδιαφερόμενα μέρη να καταλήξουν σε αποφασιστική συμφωνία. Ανέφερε επίσης ότι η Αμερική δεν ευνοούσε κανένα μέρος έναντι του άλλου, αλλά αυτό που την ενδιέφερε ήταν υποστήριξη της ασφάλειας και της ευημερίας στις δύο χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Επισήμανε ότι η μεγάλη του εκλογική νίκη του Παπανδρέου του δίνει την απόλυτη ελευθερία κινήσεων για να σταματήσει το ρήγμα που απειλείται από την διακοινοτική κρίση στο νησί. Τέλος κατέληγε αναφέροντας ότι τίποτα δεν μπορεί να είναι πιο βοηθητικό από κοινή δράση μεταξύ των ηγετών της Ελλάδας και της Τουρκίας .

[21] Βλ. Παπαγεωργίου(Χ.Χ.), οπ.π.σ.187. Ο Μακάριος μετέβη στην Άγκυρα στις 22 Νοεμβρίου 1963. Η υποδοχή που δέχθηκε από τους Τούρκους ήταν ιδιαίτερα ψυχρή. Τούρκοι φοιτητές αποδοκίμασαν τον Μακάριο. Ο πρωθυπουργός Ινονού όταν του έθιξε το σχετικό θέμα ο Μακάριος αρνήθηκε να το συζητήσει και τον συμβούλευσε να μην προχωρήσει στο εγχείρημα της αναθεώρησης του συντάγματος.

Η δομή του διεθνούς συστήματος, αλλά και η γενικότερη ισορροπία δυνάμεων ευνοούσε ιδιαίτερα την Τουρκία γιατί γινόταν ακόμα χρησιμότερη στην Δυτική Στρατηγική . Εκείνη την περίοδο είχε επισυμβεί η δεύτερη κρίση του Βερολίνου (Ιούνιο του 1961) αλλά και η ανέγερση του τείχους του Βερολίνου τον Αύγουστο του 1961. Επίσης με την κρίση της Κούβας απειλήθηκε η παγκόσμια πυρηνική ισορροπία.[22] (Οκτωβρίου του 1962). Η Τουρκική ηγεσία αντιλαμβανόταν τον ρόλο της ως παγκόσμιο ανάχωμα στον κομμουνισμό και προσπαθούσε να το προβάλει ως τέτοιο σε κάθε περίπτωση,[23] προσπαθώντας να επηρεάσει τους δυτικούς και να εξαργυρώσει τη θέση του σπουδαίου γεωπολιτικού άξονα στον χώρο της Μέσης Ανατολής.

Από τον Ιούνιο έχουμε νέα αναδιάταξη του ελληνικού πολιτικού συστήματος . Το κόμμα που υπέγραψε τις συμφωνίες και υπεραμύνθηκε αυτών, δεν βρισκόταν πλέον στην αρχή. Αυτό σίγουρα είχε τον αντίκτυπο του στους υπολογισμούς του Μακαρίου για την αναθεώρηση του συντάγματος. Ο Μακάριος είχε λάβει μια περίεργη ενθάρρυνση από τον Άγγλο Ύπατο Αρμοστή στην Κύπρο Σερ Άρθουρ Κλάρκ που εισηγήθηκε και συγκεκριμένες τροπολογίες ο ίδιος.[24] Αναφορικά με το ζήτημα της αναθεώρησης του Κυπριακού συντάγματος υπήρχαν εντός της αγγλικής κυβέρνησης διαφορετικές απόψεις τόσο σε επίπεδο άτόμων, όσο και σε επίπεδο υπουργείων. Έτσι ενώ ο Ύπατος Αρμοστής Άρθουρ Κλάρκ συνέστησε στον Μακάριο να προβεί στην επίμαχη αναθεώρηση,[25] ένα μήνα νωρίτερα τον Αύγουστο του 1963

---

[22] Βλ.James E.Dougherty, Robert L.Phaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια Συνολική Αποτίμηση*, Τόμος Β (Αθήνα:εκδ.Παπαζήση, 1992), σ.σ. 230-234. Η κρίση των πυραύλων της Κούβας κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τη διεθνολογική μελέτη.Ως παράδειγμα κλιμακούμενης σύγκρουσης αποτυπώνει ανάγλυφα πως οι δύο υπερδυνάμεις ήλθαν κυριολεκτικά στο χείλος του πολέμου,όταν η ΕΣΣΔ με την απόφαση της να εγκαταστήσει πυραύλους στο έδαφος της Κούβας, επιχείρησε να αποκαταστήσει τη δυσμενή ισορροπία πυραύλων μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων, αποκτώντας έτσι δυνατότητα πρώτου πλήγματος εναντίοντ ων ΗΠΑ. Οι Σοβιετικοί ανησυχούσαν για τη στρατηγική πυρηνική ισορροπία μετά την ανακοίνωση της κυβέρνησης Κέννεντυ το Νοέμβριο του 1961, ότι οι ΗΠΑ ότι όχι μόνο κάλυψαν το "χάσμα πυραύλων" σε σχέση με τη Σοβιετική Ενωση, αλλά έχουν πετύχει και πυρηνική υπεροχή.

[23] Κρατικό Αρχείο Κύπρου, FA1(35), Μετά την κρίση της Κούβας ο Ινονού στέλλει μήνυμα στην τουρκική κοινή γνώμη ότι η Τουρκία είναι έτοιμη να αναλάβει τις δεσμεύσεις της στα πλαίσια της ανάσχεσης του Παγκόσμιο Κομμουνισμού.

[24] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.80.

[25]Βλ. Σωτήρης Ριζάς, Ενωση *Διχοτόμηση Ανεξαρτησία, Οι Ηνωμένες πολιτείες και η Βρετανία στην Αναζήτηση Λύσης για το Κυπριακό 1963-1967* (Αθήνα: Εκδ. Βιλιόραμα, 2000), σ.30. Ο Υπατος Αρμοστής θεωρούσε ότι η κυπριακή κρίση οφειλόταν στα δυσανάλογα δικαιώματα των τουρκοκυπρίων που είχαν αποτήσει με τη ρύθμιση του 1960. Αν η ανάγκη αναθεώρησης δεν αναγνωριζόταν τότε πίστευε ότι οι Ελληνοκύπριοι θα δρούσαν

σε επίσκεψη του στο κυπριακό Υπουργείο Εξωτερικών ο Άγγλος αναπληρωτή Ύπατος Αρμοστής, τάχθηκε ενάντια της αναθεώρησης και ανέφερε ότι στην περίπτωση διακοινοτικών ταραχών στην Κύπρο η Κυβέρνηση του δεν θα αναμιγνυόταν. [26]

Πιο συγκεκριμένα, το Commonwealth Relations Office ήταν πιο ευαίσθητο σε θέματα που αφορούσαν την Κοινοπολιτεία και η στάση που τήρησε στο συγκεκριμένο ζήτημα δεν ήταν αποθαρρυντική σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Αντίθετα, το Foreign Office ήταν πιο ευαίσθητο στις διεθνείς διαστάσεις του κυπριακού και συνεπώς σε μία κρίση στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η αντίθεση του αγγλικού υπουργείου Εξωτερικών υπογραμμίστηκε και σε μία συνάντηση κορυφής των υπουργών Εξωτερικών του ΝΑΤΟ στην Οτάβα, όπου ο Ευάγγελος Αβέρωβ σε συνομιλία που είχε με τον άγγλο ομόλογο του τον Μαϊο του 1963, εξήγαγε το συμπέρασμα ότι η Βρετανία ήταν αντίθετη σε όποιαδήποτε αλλαγή του Status Quo.[27]

Ωστόσο, επικράτησε η απόψη του Αρθρουρ Κλαρκ και στις 30 Νοέμβριο 1963 ο Μακάριος επέδωσε ένα υπόμνημα στον Φαζίλ Κιουτσούκ με τα 13 σημεία που ήθελε να τροποποιήσει.[28] Η τουρκική κυβέρνηση δια στόματος του Ισμέτ Ινονου απέρριψε τα 13 σημεία του Μακαρίου. [29] Παράλληλα, ο τούρκος πρεσβευτής στην Λευκωσία επέδωσε στις 16 Δεκεμβρίου του 1963 ρηματική διακοίνωση απειλώντας με εισβολή.

Οι επόμενες μέρες ήταν καθοριστικές για την εξέλιξη των γεγονότων . Την νύχτα της 20 με 21 Δεκεμβρίου άρχισαν οι διακοινοτικές ταραχές, εξαιτίας κάποιου τυχαίου περιστατικού μιας συμπλοκής μιας ομάδας Τουρκοκυπρίων και ενός αστυνομικού περιπόλου. Η αντίδραση των Τουρκοκυπρίων, έδειξε ότι η τουρκική κοινότητα ήταν πάνοπλη και

μονομερώς με αποτέλεσμα την σύγκρουση. Σε σύσκεψη στελεχών στις 27 Σεπτεμβρίου το Commonwealth Relations Office πρότεινε στο Foreign Office να αποδεχτεί τις εισηγήσεις του Υπάτου Αρμοστή.

[26] Στο ίδιο.

[27] Βλ. Μπίτσιος (1975), σ.122.

[28] Για το ποιά ήταν τα 13 σημεία που ήθελε να τροποποιήσει ο Μακάριος, βλ. Παπαγεωργίου (1983),Τόμος Α', σ.σ.241-247.

[29] Στο ίδιο, σ.σ.274-275.Όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω, όταν ο Μακάριος μετέβη στην Αγκυρα σε μια προσπάθεια να εξασφαλίσει την αποδοχή της τουρκικής κυβέρνησης για τις τροποποιήσεις που ήθελε να κάνει συναντήθηκε με τον Ινονού. Τότε αυτός που ήταν αντίθετος σε μονομερη τροποποίηση του συντάγματος είχε πει στον Αρχιεπίσκοπο τα εξής: " Δεν δύνασθε να τροποποποιήσετε μονομερώς το Σύνταγμα, όπως επιθυμείτε και δεν δύνασθε να ανατρέψετε την ισορροπία την οποία αποκατέστησε το σύνταγμα."

πανέτοιμη για την κρίση. Αυτή ήταν και η πρώτη δραδυφλεγής βόμβα στα θεμέλια του Κυπριακού κράτους. Τότε ξέσπασαν ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η ΤΟΥΡΔΥΚ εγκατάλειψε τους στρατώνες της και αναπτύχθηκε κατά μήκος του δρόμου Κερύνειας-Λευκωσίας. Οι Τουρκοκυπριακές δυνάμεις σε μία προσπάθεια να επιβάλουν τα διχοτομικά του σχέδια[30] στο νησί κατέλαβαν τις βόρειες συνοικίες της Λευκωσίας, του Τράχωνα, της Ομορφίτας, της Νεάπολης και του Καϊμακλιού. Επιπρόσθετα, οι Τουρκοκύπριοι επεκτάθηκαν βόρεια του Λεκανοπεδίου της Λευκωσίας καταλαμβάνοντας το οχυρό του Αγίου Ιλαρίωνα, υψίστης στρατηγικής σημασίας αφού μπορούσε να αποτελέσει κομβικό σημείο όπου θα ελέγχονταν οι κυριότερες αρτηρίες και γραμμές επικοινωνίας στην παραλία της Κερύνειας από όπου θα μπορούσε να προβληθεί η τουρκική στρατιωτική ισχύς. Επίσης μέσω του θυλάκου Τέμπλους – Λευκωσίας, θα μπορούσε να επεκταθεί το στρατιωτικό προγεφύρωμα στην βόρεια ακτή της Λευκωσίας). Τουρκοκυπριακοί θύλακοι δημιουργήθηκαν επίσης στην περιοχή Τζάους, στην οδική αρτηρία Λευκωσίας-Αμμοχώστου, στην Λεύκα, στην Λουρουτζίνα, την Κοφίνου, το Μαρί, το Πέργαμο, τα Μαντριά και την πόλη Χρυσοχούς. Αυτοί οι θύλακοι ήταν συνολικού εμβαδού 449,97 χιλιομέτρων (4,86 %) του κυπριακού εδάφους.

Η περίοδος από την 21^{η} Δεκεμβρίου, μέχρι την 10^{η} Αυγούστου 1964, ήταν η πιο βίαιη φάση της κυπριακής-διακοινοτικής σύγκρουσης. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία[31] 133 Ελληνοκύπριοι σκοτώθηκαν, ενώ 41 αγνοούνται. Στην τουρκοκυπριακή πλευρά 191 Τουρκοκύπριοι σκοτώθηκαν, ενώ 173, φέρονται να αγνοούνται. Ωστόσο όπως επισημαίνει ο

---

[30] Στο ιδιο.σ 272, Σε έγγραφο που βρέθηκε ανακαλύφθηκε στο γραφείο Τουρκοκύπριου υπουργού το Δεκέμβριο του 1963, αποτυπονώταν η τουρκική στοχοθεσία για την επιβολή της διχοτόμησης στο νησί.Τα κύρια σημεία του εγγράφου που αποτελούσαν και τον κύριο πυρήνα του σχεδίου είναι τα εξής:

1. Ο Τούρκος αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας θα γίνει δεκτός σαν Πρόεδρος της Δημοκρατίας από την Τουρκοκυπριακή Κοινότητα και θα εγκαθιδρυθεί μία κυβέρνηση σύμφωνα με τις πρόνοιες του υπάρχοντος συντάγματος.
2. Η Τουρκία θα αναγνωρίσει αμέσως την κυβέρνηση που θα σχηματιστεί και η οποία θα ζητήσει από την κυβέρνηση της Μητέρας πατρίδας βοήθεια.
3. Η αίτηση για βοήθεια θα ακολουθήσει την επέμβαση της μητέρας πατρίδας..
4. Οι Τούρκοι βουλευτές και τα μέλη της κοινοτικής συνελεύσεως θα αποτελέσουν τη βουλή της Δημοκρατίας.

[31] Βλ.Patrick Richard, *Political Geography and the Cyprus Conflict 1963-1971* (Waterloo: Faculty of Enviromental Studies, 1976), σ.46.Τα εν λόγω στοιχεία ο συγγραφέας τα εξασφάλισε από την ούτω καλούμενη "Τουρκοκυπριακή Διοίκηση", το γραφείο διερεύνησης ποινικών αδικημάτων της Κυπριακής Αστυνομίας, το Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Κυβέρνησης και από το αρχηγείο της αστυνομικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο.Όπως αναφέρει ο Patrick Richard, είχε πάρει επίσης εκταταμένες συνεντεύξεις από άτομα στην Κύπρο και έχει διασταυρώσει τα εν λόγω στοιχεία από τον κυπριακό τύπ, καθώς και άλλα επίσημα δημοσιεύματα των δύο κοινοτήτων

εμβριθής μελετητής αυτής της περιόδου του Κυπριακού Richard Patrick, τα στοιχεία για τους θανάτους των Τουρκοκυπρίων, είναι πιθανόν να περιλαμβάνουν μερικούς θανάτους που προκλήθηκαν κατα λάθος από άλλους Τουρκοκύπριους. Επίσης, αναφορικά με τους Ελληνοκυπριακούς θάνατους ο Patrick σημειώνει ότι τα στοιχεία αυτά μπορεί να έχουν υποβαθμιστεί.

Μετά τα γεγονότα αυτά οι τουρκοκύπριοι-όπως προέβλεπαν τα διχοτομικά τους σχέδια- αποχώρησαν ομαδικά από το κοινοβούλιο το Υπουργικό συμβούλιο , τις δημόσιες υπηρεσίες τους κρατικούς και ημικρατικούς οργανισμούς. Η αντίστροφη μέτρηση είχε αρχίσει . . .η συνδρομή κάποιων άλλων παραγόντων και το δυσμενές διεθνές περιβάλλον-εντός του οποίου έπρεπε να γίνουν οι χειρισμοί του κυπριακού- θα έδιναν τη χαριστική βολή στην Κυπριακή δημοκρατία. Οι μεγάλες δυνάμεις θα προσπαθούσαν με βίαιο τρόπο να καταργήσουν την Κυπριακή Δημοκρατία , καθιστώντας την στην ουσία ένα ανύπαρκτο πολιτειακό σχήμα που θα έπρεπε να ενταχθεί στους Νατοϊκούς μηχανισμούς για να εξυπηρετηθούν τα δυτικά συμφέροντα[32] που ήταν όμως αντίθετα με τα ελληνικά.

[32] Βλ. Malley, οπ.π.σ.487.Με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου να είναι κουρελιασμένες οι ΗΠΑ και η Βρετανία, προσανατολίστηκαν προς την παγίωση των διχοτομικών δεδομένων, τα οποία είχαν ήδη ντε φάκτο εμπεδώνονταν επί του εδάδους.Η όλη συλλογιστική, περιστρεφόταν γύρω από την στρατηγική αντίληψη ότι τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ στην περιοχή θα εξυπηρετούνταν καλύτερα με μία Κύπρο διαμοιρασμένη σε δύο Νατοϊκούς συμμάχους, την Ελλάδα και την Τουρκία.Έτσι θα αποφεύγετο το ενδεχόμενο η Σοβιετική Ενωση να διευρύνει την επιρροή της στο νησί.

Μέρος Γ'

ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ- Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΗΝ ΣΚΥΤΑΛΗ

6. Ηγεμονικές πιέσεις για κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναδειχθούν τα κύρια στοιχεία της Υψηλής Στρατηγικής, των Ηγεμονικών Δυνάμεων αλλά και της τακτικής που μετέρχονται για να υλοποιήσουν τους στόχους τους. Σε ένα άλλο επίπεδο, θα διαφανεί πώς οι αδύνατοι δρώντες μπορούσαν να αντιδράσουν στα πλαίσια του τότε διεθνούς συστήματος,- αξιοποιώντας την "γενική ισορροπία δυνάμεων", - με στόχο την απόκτηση ασφάλειας και την επιβίωση από τις απειλές. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις αλλεπάλληλες προσπάθειες των Αγγλοαμερικανών να καταργήσουν την Κυπριακή Δημοκρατία.

Όπως αναφέρει ο Stephen Walt τα αδύναμα κράτη δεν ενδιαφέρονται τόσο για την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων, όσο για την περιφερειακή και πως μπορεί αυτή να επηρεάσει την ασφάλεια τους. [1] Συναφώς τα αδύνατα κράτη που άνηκαν στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής την τότε χρονική συγκυρία κόπτονταν περισσότερο για την εξισορρόπηση των άμεσων απειλών από τα γειτονικά εχθρικά κράτη. Στην παρούσα υπόθεση εργασίας η Κύπρος ως αδύνατος δρώντας θα προσπαθήσει να αποτρέψει την απειλή από που εκπορεύεται από την Τουρκία. Η Τουρκία ήταν ένα κράτος με σωρευτική ισχύ (aggregate might) πολύ υπέρτερη από της Κύπρου. Επιπλέον οι επιθετικές της δυνατότητες (offensive capabilities), καθώς και η προθέσεις της (intentions) εναντίον της Κύπρου, ήταν μεταβλητές που συνυπολογίζονταν με μεγάλη προσοχή από τα ελλαδο- κυπριακά κέντρα λήψης αποφάσεων.

[1] Βλ. Stephen Walt M., *The Origins of Alliances* (Ithaka and London: Cornell University Press, 1987), σ.51.Πρέπει να σημειωθεί ότι όπως η Κύπριακή Δημοκρατία, μελετούσε το πως η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων επηρέαζε τις απειλητικές προθέσεις της Τουρκίας εναντίον της, κατά παρόμοιο τρόπο τα κράτη της Μέσης Ανατολής προσπαθούσαν να εξισορροπήσουν το ένα το άλλο, ενώ οι Υπερδυνάμεις χρησιμοποιούσαν τα κράτη πελάτες τους στα πλαίσια του δικού τους ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού.

Η γεωγραφική εγγύτητα της Τουρκίας στο νησί (geographic proximity),[2] καθιστούσε ακόμα πιο έντονη την έννοια της απειλής εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ένα επιπλέον στοιχείο που έγερνε την πλάστιγγα εναντίον της Κύπρου ήταν ότι η Τουρκία ως ο ευνοούμενος σύμμαχος των αγγλοαμερικανών, είχε συμπληρωματικά συμφέροντα με αυτούς. Οι Αγγλοαμερικάνοι ήθελαν να καταλύσουν την Κυπριακή Δημοκρατία για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να αυξήσει η τότε ΕΣΣΔ την επιρροή της στο νησί και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία είχε αναθεωρητικές βλέψεις για την Κύπρο, με εμφανή την πρόθεση να επιτύχει την διχοτόμηση της νήσου. Εν ολίγοις η Τουρκία προσπαθούσε να ευνοηθεί από τις ανακατανομές ισχύος που προκαλούνταν από τις ηγεμονικές δυνάμεις που εμπλέκονταν στο κυπριακό ζήτημα. Πιο αναλυτικά το τουρκικό κράτος συμφωνούσε απόλυτα με την φιλοσοφία των σχεδίων των Δυτικών Δυνάμεων - (Σχέδιο Sandys-Ball, Acheson Plan, σχέδιο Βανς) - εις βάρος της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου. Παράλληλα οι ομοεθνείς της στην Κύπρο θα δρούσαν σε απόλυτη συνταύτιση με τους τουρκικούς στόχους, προσπαθώντας να αποδείξουν ότι η συμβίωση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ήταν αδύνατη. [3]Συναφώς, σύμφωνα με την τουρκοκυπριακή ηγεσία η μόνη δυνατή λύση ήταν η διχοτόμηση.

Η Κυπριακή Δημοκρατία έπρεπε να παρατηρεί επισταμένα την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων στο βαθμό που επηρέαζε την περιφερειακή. Στην προσπάθεια του να δανειστεί ασφάλεια και να αποτρέψει την διχοτόμηση της Κύπρου, ο αδύνατος δρώντας θα αξιοποιήσει τη διπολική δομή του διεθνούς συστήματος ως ανασχετικό παράγοντα στις μεθοδεύσεις των δυτικών δυνάμεων και της Τουρκίας. Όπως σχετικά σημειώνει ο Michael Handel: " Ακόμα και αν κάποιος συμφωνήσει ότι φύση του διεθνούς συστήματος καθορίζεται κυρίως από τον αριθμό των Μεγάλων Δυνάμεων και τις διαδράσεις μεταξύ τους, τα αδύνατα κράτη δεν είναι σε καμία περίπτωση ανίκανα και αβοήθητα θύματα του συστήματος. Αντίθετα δρουν αστραπιαία για να εξασφαλίσουν το πλεονέκτημα των ευκαιριών που αναδεικνύονται από την φύση ενός δοθέντος διεθνούς συστήματος. Μαθαίνουν να χειρίζονται με επιδεξιότητα τον ανταγωνισμό μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων προς όφελος τους και με αυτό τον τρόπο

---

[2] Στο ίδιο, σ.σ.23-24.
[3] Βλ. Soulioti, Volume I, οπ.π. σ.σ. 379-389.

ασκούν αξιοσημείωτη επιρροή, αν όχι καθοριστική επίδραση στο ίδιο το σύστημα. . . Φράσεις όπως « τυραννία του αδυνάμου», « η μεγάλη επιρροή των μικρών συμμάχων και η ουρά κινεί τον σκύλο», καταδεικνύουν την μεγάλη, παρά την περιθωριακή επιρροή των αδύναμων κρατών στο διεθνές σύστημα ". [4]

Μετά το ξέσπασμα των διακοινοτικών ταραχών, η Βρετανία θα θέσει σε εφαρμογή τα σχέδια της εις βάρος της Κύπρου, τα οποία άλλωστε δική της υποθήκη της από την προηγούμενη δεκαετία (1950). Η βρετανική κυβέρνηση σε συνεννόηση με την Άγκυρα και την Αθήνα θα προτείνει την " πράσινη γραμμή", εγκαθιδρύοντας έτσι τον τεχνητό διαχωρισμό μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Ο Μακάριος λόγω αδυναμίας ισχύος, αφού η Ελληνική κυβέρνηση δεν μπορούσε να παράσχει στρατιωτική βοήθεια στους Ελληνοκύπριους, αλλά και βλέποντας ότι οι ελληνοκυπριακές ομάδες δεν μπορούσαν να επιβληθούν καθοριστικά των Τουρκοκυπριακών αποδέχθηκε το βρετανικό ειρηνευτικό σχέδιο στις 26 Δεκεμβρίου του 1963. [5]

Η Κύπρος έμοιαζε με καμίνι που έβραζε και ήταν ζήτημα χρόνου να ξεχειλίσει και να καταστρέψει τα πάντα. Τουρκικά αεροπλάνα διέσχιζαν ανενόχλητα τον κυπριακό εναέριο χώρο. Σύμφωνα με πληροφορίες του τότε υπουργού Σπύρου Κυπριανού, η Τουρκία είχε απειλήσει με εισβολή. [6] Η τότε κυπριακή κυβέρνηση απευθύνθηκε στην Αγγλία ρωτώντας ποια θα είναι η στάση των Αγγλικών στρατευμάτων σε περίπτωση τουρκικής εισβολής. Η απάντηση της Αγγλίας θύμιζε παρά πολύ τις απειλές του πρώην πρωθυπουργού της Βρετανίας Χάρολντ Μακμίλλαν το 1958, όταν με ετσιθελικό τρόπο επιχειρούσε να επιβάλει το σχέδιο του (βλ. Μέρος Β'): Οι ειρηνευτικές δυνάμεις ανέλαβαν μόνο ειρηνευτικό ρόλο και σε μια τέτοια

---

[4] Βλ. Handel, οπ.π. σ.σ. 45-47.

[5] " Ουδετέρα ζώνη καθ'όλον το μήκος της γραμμής καταπαύσεως του πυρός", *Ελευθερία*, 31 Δεκεμβρίου 1963. Ο στρατηγός Γιάγκ ήταν ο αρμόδιος Άγγλος στρατηγός που ήταν υπεύθυνος για την επιβολή της "πράσινης γραμμής", με την δημιουργία ουδέτερης ζώνης και την παρεμβολή αγγλικών στρατευμάτων κατά όλο το μήκος της γραμμής αντιπαράταξης.

[6] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.99. Τα μεσάνυχτα της 27ης προς την 28η Δεκεμβρίου τουρκικά πλοία προσέγγισαν την Κύπρο. Βλ. επίσης Soullioti, οπ.π. σ.423. Οι απειλητικές διαθέσεις της Τουρκίας εναντίον της Κύπρου συνεχίσθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια της διάσκεψης του Λονδίνου που ακολούθησε, αλλά και μετά. Συγκεκριμένα τουρκικά στρατεύματα συγκεντρώνονταν στις νότιες ακτές της Τουρκίας. Παρατηρούνταν επίσης κινήσεις του τουρκικού στόλου στην Αλεξανδρέττα, ενώ είχε απαγορευθεί η διέλευση ταξιδιωτικών πλοίων στην περιοχή. Επιπλέον ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Ερκίν έκανε συνεχείς αναφορές στο δικαίωμα επεμβάσεως της Τουρκίας.

περίπτωση " θα αποσύρονταν στις βάσεις τους"[7]. Η απάντηση αυτή, προεξοφλούσε και τον περιορισμένο ρόλο που θα αναλάμβαναν οι αγγλικές δυνάμεις σε περίπτωση που η Τουρκία προέβαινε σε υλοποίηση της απειλής της. Το όλο ζήτημα της τουρκικής επιθετικότητας εναντίον της Κύπρου αναφέρθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ από τον μόνιμο αντιπρόσωπο της Κύπρου στον διεθνή οργανισμό[8]. Το Συμβούλιο Ασφαλείας συζήτησε το θέμα στις (27 Δεκεμβρίου) με αποτέλεσμα η Σοβιετική Ένωση, προβαίνοντας σε μία σειρά ενεργειών να δώσει την πλήρη υποστήριξη της στην Κύπρο. [9]

Όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω η διπολική δομή του διεθνούς συστήματος, παρείχε την ευκαιρία στην Κυπριακή Κυβέρνηση να αξιοποιεί τον ανταγωνισμό των δύο αντίπαλων πόλων, των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ για να αποτρέπει εχθρικές ενέργειες εις βάρος της Κύπρου. Η ίδια η δομή του διεθνούς συστήματος, δρώντας ως αιτία και όχι ως αποτέλεσμα, θα έθετε συστημικό περιορισμό (Systemic Constraint) στις δράσεις των μερών του συστήματος (Units). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Kenneth Waltz: " Η δομή ενός συστήματος δρα ως περιοριστικός παράγοντας στις μονάδες του συστήματος. Τις προδιαθέτει να

---

[7] Στο ίδιο, σ. 100.

[8] "letter of The Permanent Representative of Cyprus to the President of the UN Security Council, 26 December 1963", βλ. Soulioti, Volume II, οπ.π. σ.σ. 753-756,

[9] Στο ίδιο σ.σ. 423-426. Στις 31 Δεκεμβρίου του 1963 ο Σοβιετικός πρέσβης στην Κύπρο επέδωσε σημείωμα στον υπουργό εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, με το οποίο υποστήριζε την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Κύπρου. Επιπλέον καταδίκαζε κάθε ξένη επέμβαση στα εσωτερικά της Κύπρου. Στο μήνυμα αναφερόταν ακόμη ότι η θέση της Ρωσίας είχε διαβιβαστεί και στην Τουρκική Κυβέρνηση. Στη συνέχεια στις 27 Ιανουαρίου, ο Κύπριος Υπουργός Εμπορίου, Ανδρέας Αραούζος, ενημέρωσε τον Σοβιετικό πρέσβη για τις εξελίξεις της διάσκεψης του Λονδίνου. Του διαβίβασε επίσης την επιθυμία της κυπριακής κυβέρνησης να συζητηθεί το θέμα στα Ηνωμένα Έθνη. Αναφέρθηκε επίσης στις απειλές της Τουρκίας για εισβολή. Η Σοβιετική Κυβέρνηση, μετά από την συνάντηση εξουσιοδότησε το σοβιετικό πρακτορείο στις 30 Ιανουαρίου του 1964, να μεταδώσει μία μακροσκελή δήλωση. Στην δήλωση γινόταν αναφορά στις απειλές της Τουρκίας για επέμβαση στην Κύπρο και πως ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα "επηρέαζε τα έθνη που αγαπούν την ειρήνη και εμπλέκονται σε σημαντικά διεθνή ζητήματα ζητήματα". Η ΕΣΣΔ κατηγορούσε ευθέως την Αγγλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες ότι επιχειρούν κάτω από τον μανδύα της διεθνούς δύναμης να "αφανίσουν την Κυπριακή Δημοκρατία". Ακολούθως στις 7 Φεβρουαρίου ο Ρώσος πρωθυπουργός Νικήτα Κρούτσεβ, απηύθυνε μήνυμα στον Αμερικανό Πρόεδρο, στον Άγγλο Πρωθυπουργό και στους πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας. Στο μήνυμα που κυκλοφόρησε ως επίσημο έγγραφο του ΟΗΕ, γινόταν αναφορά στο γεγονός ότι η πρόσφατη κατάσταση στην Κύπρο, δημιουργούσε τον κίνδυνο σοβαρών διεθνών επιπλοκών εξαιτίας της επέμβασης ξένων δυνάμεων στα εσωτερικά της Κύπρου. Το μήνυμα, συνέχιζε, αναφέροντας ότι ο σκοπός των δυτικών δυνάμεων ήταν η ντε-φάκτο κατοχή της Κύπρου από δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Προστίθετο ότι η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν ικανή από μόνη της να διαχειριστεί τα εσωτερικά της ζητήματα και να λύσει τα προβλήματα της με τρόπο που να εξυπηρετούνται τα εθνικά συμφέροντα της. Σκοπός της διάσκεψης του Λονδίνου, κατέληγε το μήνυμα ήταν να εγκλωβίσουν την Κυπριακή Δημοκρατία σε κλειστές διασκέψεις όπου με αυθαίρετες διαδικασίες θα κάμψουν την βούληση της για αντίσταση.

συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους, αποφεύγοντας άλλους". [10] Στις 5 Ιουνίου του 1964 ο Αμερικανός πρόεδρος Τζόνσον θα προέβαινε σε παραστάσεις έναντι της Τουρκίας για να μην πραγματοποιήσει την απειλή της για εισβολή. Η επιστολή του Αμερικανού προέδρου προς τον Τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού, θα απέτρεπε την Τουρκία από το να εισβάλει στην Κύπρο. Η αποτροπή θα διενεργείτο από το ίδιο το διεθνές σύστημα. Ο πρόεδρος Τζόνσον δεν διαφωνούσε με τις τουρκικές ενέργειες αλλά με τον ενδεχόμενο ανάμιξης της Σοβιετικής Ένωσης στην κρίση. [11]Η απειλή να ξεσπάσει ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος ήταν άκρως αντίθετη με την στρατηγική της ηγεμονικής δύναμης στην περιοχή.

[10] Βλ. Waltz, οπ.π. σ.58.

[11] Βλ. Βαγγέλης Κουφουδάκης, "Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις, 1960-1966", στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987* , δεύτερη έκδοση (Αθήνα: Εκδ.Γνώση, 1991), σ.224.

6.1. Σχεδιο Σάντυς - Μπολ

Μετά από τις διακοινοτικές συγκρούσεις στο νησί, οι Αγγλοαμερικανοί επαναπροσδιόρισαν τους στόχους τους που αυτή την φορά δεν ήταν ο περιορισμός της λαϊκής κυριαρχίας στην Κύπρο μέσω της θεσμοθέτησης των ξένων επεμβάσεων στα εσωτερικά της Κύπρου, αλλά η ολοκληρωτική κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Έπρεπε πάσει θυσία, να αποτραπεί το ενδεχόμενο γενίκευσης της διακοινοτικής διαμάχης στην Κύπρο με την εμπλοκή της Ελλάδας και της Τουρκίας. Κάτι τέτοιο σύμφωνα με τους Αμερικανούς θα αποδυνάμωνε την νοτιανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ και θα προκαλούσε την σοβιετική παρέμβαση. Το νέο αγγλοαμερικανικό σχέδιο θα επιβεβαίωνε τον ιστορικό κανόνα: η ιστορία επαναλαμβάνει τον εαυτό της. . . Το εν λόγω σχέδιο θα είχε πολλές ομοιότητες με το "σχέδιο Μακμίλλαν" του 1958. Μετέθετε αρμοδιότητες σε εξωθεσμικά κέντρα και επισημοποιούσε την συνεχή εμπλοκή τρίτων δρώντων στα εσωτερικά της Κύπρου. Σε ένα παράλληλο επίπεδο δεν γινόταν καμία απολύτως αναφορά στην Κυπριακή Δημοκρατία. Οι στόχοι των αγγλοαμερικανών συνέπιπταν στο ότι έπρεπε να αναθεωρηθεί το συνταγματικό καθεστώς τους νησιού και να μεταβληθεί με τέτοιο τρόπο που να ικανοποιεί των τουρκικό αίτημα για διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων.

Με αγγλική αρχικά πρόταση συγκλήθηκε μια νέα πενταμερής διάσκεψη στο Λάνκανστερ Χάουζ στις 15 του Ιανουαρίου,[1] οι εργασίες της οποίας διήρκησαν μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου του 1964. Στη διάσκεψη μετείχαν η Μεγάλη Βρετανία, η Ελλάδα, η Τουρκία, ένας Ελληνοκύπριος εκπρόσωπος και ένας εκπρόσωπος της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Το ότι δεν προσκλήθηκε η Κυπριακή Κυβέρνηση, ως Κυπριακή Δημοκρατία είναι ενδεικτικό των πραγματικών προθέσεων των οργανωτών της διάσκεψης.

Αρχικά στη διάσκεψη κλήθηκαν οι αντιπροσωπείες των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων να διατυπώσουν τις θέσεις τους για το πρόβλημα. [2] Οι Ελληνοκύπριοι αναλύοντας τις θέσεις τους, πρότειναν ενιαίο και ανεξάρτητο κράτος, με κοινοβουλευτικό αντί για το ισχύον προεδρικό σύστημα. Τόνισαν παράλληλα την ανάγκη αναθεώρησης του

[1] "Record of First Meeting of London Conference, 15 January 1964", βλ. Soulioti, οπ.π.σ.σ.757-761
[2] Βλ. Ριζάς, οπ.π. σ.55.

συντάγματος και την κατάργηση των Συνθηκών Συμμαχίας και Εγγυήσεων. Στη συνέχεια έδωσαν διαβεβαιώσεις για την κατοχύρωση των μειονοτικών δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, με εγγυήσεις κάτω από τον έλεγχο ενός σώματος διεθνών παρατηρητών.

Οι Τουρκοκύπριοι υπό τον Ραούφ Ντεκτάς επικαλέστηκαν θέματα ασφάλειας και υπεραμύνθηκαν του γεωγραφικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, μέσω της αμοιβαίας μετακίνησης 35. 000 Ελλήνων και 45. 000 Τούρκων. Με αυτό τον τρόπο η τουρκοκυπριακή πλευρά στην ουσία πρότεινε την ίδρυση ομοσπονδιακού συστήματος.

Ο Άγγλος Υπουργός για θέματα Κοινοπολιτείας, Ντάνκαν Σάντυς είχε γνωστοποιήσει τις αγγλικές προθέσεις με το να δηλώσει ότι δεν θα υπήρχε κανένας περιορισμός στην ατζέντα της διάσκεψης και θα μπορούσε να συζητηθεί οποιαδήποτε λύση από την Ένωση μέχρι τη Διχοτόμηση. [3] Ο Βρετανός Υπουργός αρχικά εισηγήθηκε την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, όπως προνοούσε το μυστικό Πρωτόκολλο του Λονδίνου, το Φεβρουάριο του 1959, (Συμφωνία Κυρίων Καραμανλή-Μεντερές) και αποστολή στο νησί ειρηνευτικής δύναμης που να στρατολογηθεί από χώρες της Ατλαντικής συμμαχίας, εκτός της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η Ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία αντιτάχθηκε στην εισήγηση του Σάντυς με το επιχείρημα ότι η Τουρκία ήταν πολύ πιο ισχυρός παράγοντας στο ΝΑΤΟ,[4] επομένως οποιαδήποτε διευθέτηση θα ήταν προς όφελος των Τούρκων. [5]

Πιο συγκεκριμένα, η αγγλική κυβέρνηση στις 21 Ιανουαρίου πρότεινε ένα σχέδιο με τα εξής κύρια σημεία: α) Οι δυνάμεις ασφαλείας (αστυνομία και χωροφυλακή) να ανασυγκροτηθούν και να αναλάβουν τα συνήθη αστυνομικά καθήκοντα τους. β) Αποστολή στο νησί ειρηνευτικής δύναμης που να αναλάβει την ευθύνη της αποτροπής της βίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες. γ) Να καταρτιστεί σχέδιο υποβοήθησης της εθελούσιας μετακίνησης των πληθυσμών με σκοπό την κατάργηση των μεικτών χωριών. δ) Να συγκεντρωθούν τα ελληνικά

[3] Βλ. Bitsios , οπ.π. σ.129.

[4] Κυπριακό Κρατικό Αρχείο (CSA), FA1/35. Η Τουρκία διαδραμάτιζε κυρίαρχό ρόλο στο ΝΑΤΟ και ήταν η χώρα κλειδί-σύνδεσμος του ΝΑΤΟ με το CENTO. Σε σύνοδο ρουτίνας των χωρών του CENTO τον Απρίλιο του 1963, υπό την προεδρία του Γενικού Αρχηγού Δυνάμεων των ΗΠΑ, Maxwell, συζητήθηκε ο ρόλος που θα μπορούσε να διαδραματίσει η Άγκυρα στην εγκαθίδρυση μίας κοινής πυρηνικής δύναμης. Είχε ήδη επισυμβεί η κρίση των πυραύλων της Κούβας και η απόσυρση των αμερικανικών πυραύλων "JUPITER" από το τουρκικό έδαφος.

[5] Βλ.Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.104.

χωριά αφενός και τα τουρκικά αφετέρου για καλύτερη άσκηση της νομικής και αστυνομικής εξουσίας.

ε) Να υιοθετηθεί κοινοβουλευτικό σύστημα, αντί του υπάρχοντος προεδρικού με ειδικές διασφαλίσεις για την τουρκική κοινότητα.

Η ελληνοκυπριακή πλευρά απέρριψε τις βρετανικές προτάσεις-που όπως παρατηρούμε προσέγγιζαν την τουρκική άποψη για διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων- με το επιχείρημα ότι αφαιρούσαν τον έλεγχο της Κεντρικής Κυβέρνησης από ουσιώδεις τομείς της δημόσιας ζωής και περιείχαν διχοτομικά στοιχεία. Τότε ο Σάντυς σε μία προσπάθεια να επιβάλει και πάλιν λύση της αρεσκείας της Βρετανίας, πρότεινε στις 24 Ιανουαρίου να συμπεριληφθούν στην Ειρηνευτική Δύναμη πλην της ΕΛΔΥΚ και της ΤΟΥΡΔΥΚ στρατεύματα από χώρες του ΝΑΤΟ που ήθελαν να συμμετάσχουν.

Οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν εκ νέου τις βρετανικές προτάσεις. Ωστόσο οι βρετανικές προτάσεις έγιναν αποδεκτές από τον Έλληνα υπουργό εξωτερικών Παλαμά που συμμετείχε στη διάσκεψη. Η πορεία της διάσκεψης και το διαφαινόμενο αδιέξοδο με την κυπριακή κρίση να οδηγείται ολοένα πιο έντονα στην κλιμάκωση, ανησύχησε και τις Ηνωμένες Πολιτείες που σε συνεργασία με την Βρετανία κατέθεσαν νέο σχέδιο- 31 Ιανουαρίου 1964 (γνωστό ως αγγλοαμερικανικό σχέδιο)[6]- με κύρια του σημεία τα εξής:

α) Να εγκατασταθεί στην Κύπρο μία ειρηνευτική δύναμη -(όχι μικρότερη από 10. 000 άνδρες),- αποτελούμενη από χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Η δύναμη αυτή θα παραμείνει στην Κύπρο το συντομότερο χρονικό διάστημα που χρειάζεται για την εκπλήρωση της αποστολής της. Τα κράτη από τα οποία θα προέρχεται η δύναμη θα αναλάβουν την υποχρέωση να διατηρήσουν τα στρατεύματα τους στην Κύπρο όχι περισσότερο από τρεις μήνες.

β) Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας θα συμφωνήσουν να μην κάνουν χρήση του δικαιώματος επέμβασης που έχουν σύμφωνα με το άρθρο 4 της συνθήκης εγγυήσεως- για

[6] Βλ. Γιάννος Κρανιδιώτης, *Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974* (Αθήνα: Εκδ.Θεμέλιο, 1984), σ.σ., 65-66.

τρεις -μήνες, υπό την προϋπόθεση ότι κατά το διάστημα αυτό θα είναι εγκατεστημένη ειρηνευτική δύναμη στο νησί.

γ) Η ειρηνευτική δύναμη θα ενισχύσει τις βρετανικές δυνάμεις, που ασχολούνται με την τήρηση της ειρήνης στο νησί, σύμφωνα με την πρόταση των εγγυητριών δυνάμεων, που έγινε δεκτή από τον πρόεδρο Μακάριο και τον αντιπρόεδρο Κιουτσούκ, στις 26 Δεκεμβρίου 1963. Παράλληλα μία διακυβερνητική επιτροπή στο Λονδίνο, στην οποία θα συμμετέχουν οι πρέσβεις των χωρών που θα ανήκουν στις χώρες- μέλη της ειρηνευτικής δύναμης, θα δίνει πολιτική καθοδήγηση στον διοικητή της ειρηνευτικής δύναμης.

δ) Θα διοριστεί ένας μεσολαβητής από μία χώρα του ΝΑΤΟ εκτός των ΗΠΑ και των τριών εγγυητριών δυνάμεων που θα συνεργάζονται μεταξύ τους για διευθέτηση των διαφορών μέσα σε πνεύμα συμβιβασμού και συνεργασίας.

Οι κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Αγγλίας δέχτηκαν το Αγγλοαμερικανικό Σχέδιο, ενώ ο πρόεδρος Μακάριος στις 4 Φεβρουαρίου 1964 το απέρριψε. Ο Αρχιεπίσκοπος αφού υπέδειξε τα αρνητικά στοιχεία του σχεδίου, όπως το γεγονός ότι ο διοικητής της δύναμης θα δεχόταν " πολιτική καθοδήγηση" από μια διακυβερνητική επιτροπή με έδρα το Λονδίνο, στην οποία δεν θα αντιπροσωπευόταν η Κυπριακή Κυβέρνηση, καθώς και το ότι το καθεστώς της ειρηνευτικής δύναμης δεν διευκρινιζόταν, αντέτεινε ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν ήταν αντίθετη στην εγκατάσταση ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο. Αυτό όμως που ζητούσε, τόνισε, ήταν ότι έπρεπε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να αποφασίσει για την εγκατάσταση μίας τέτοιας δύναμης. Πρόσθεσε ότι στη δικαιοδοσία της, θα έπρεπε να περιληφθεί όχι μόνο η αποκατάσταση της ομαλότητας, αλλά και η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου. [7]

[7] Βλ. Soullioti, οπ.π. σ.σ. 432-434. Οι ενστάσεις της κυπριακής κυβέρνησης για την διεθνή δύναμη στην Κύπρο, για τους όρους εντολής της, αλλά και για τους όρους εντολής του διοικητή της δύναμης, αποτέλεσαν αντικείμενο έντονων διαβουλεύσεων μεταξύ του Μακαρίου, του Αμερικανού Υφυπουργού Τζόρτζ Μπολ και του Άγγλου πρεσβευτή στην Κύπρο Πίκαρντ. Κατά τη διάρκεια πέντε συναντήσεων από τις 12 μέχρι τις 14 Φεβρουαρίου ανταλλάγησαν διάφορα έγγραφα μεταξύ τους στα οποία αποσαφηνίζονταν οι θέσεις των δύο πλευρών. Η άρνηση του Μπολ να δεχτεί η διεθνής δύναμη να τεθεί κάτω από την αιγίδα του Συβουλίου Ασφαλείας, αλλά και η θέση του ότι η συνθήκη εγγυήσεως παρείχε το δικαίωμα στην Τουρκία να επέμβει, οδήγησαν σε ναυάγιο τις συνομιλίες.

Ποίοι όμως ήταν οι βαθύτεροι στόχοι της αγγλικής διπλωματίας μετά τη χάραξη της ούτω καλούμενης " πράσινης γραμμής" και την αποστολή των βρετανικών στρατευμάτων στο νησί; Σύμφωνα με επίσημα έγγραφα οι Βρετανοί αυτό που επιδίωκαν ήταν η διάχυση της ευθύνης για το κυπριακό και σε άλλες χώρες και κυρίως στους Αμερικανούς. [8]Εκφραζόταν ιδιαίτερη ανησυχία για το διπλό ρόλο και έργο που έπρεπε να διεκπεραιώσει η Βρετανία[9]: Με έντονα τα σημάδια της κόπωσης στην άσκηση της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν αρκετά επαχθές για τους Βρετανούς να το παίζουν σε "διπλό ταμπλό" στην κυπριακή κρίση. Άλλωστε η πρόταση τους για αποστολή διεθνούς δύναμης στην Κύπρο και όχι βρετανικής, αποδείκνυε ότι οι Βρετανοί ήθελαν να αποσείσουν από τους ίδιους το αποκλειστικό βάρος της ειρήνευσης στην περιοχή. [10]Δεν μπορούσαν δηλαδή οι πήλινοι βρετανικοί ώμοι να αντέξουν το βάρός, της ειρηνευτικής διαδικασίας στην Κύπρο και ταυτόχρονα να προσπαθούν-οι Βρετανοί- να επιλύσουν από μόνοι τους την κρίση[11] που ανά πάσα στιγμή θα μπορούσε να κλιμακωθεί με ανυπολόγιστες συνέπειες τόσο για τους ίδιους όσο και για τις βάσεις τους στο νησί.

Το Αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας, ωστόσο ήταν απρόθυμο να επέμβει στην κρίση, θεωρώντας ότι επρόκειτο για μία περιοχή που άνηκε στο τομέα ευθύνης των Βρετανών. Επιπλέον οι Αμερικανοί δεν ήθελαν αναμιγνυόμενοι στην κρίση να θέσουν υπό δοκιμασία τις σχέσεις τους τόσο με την Τουρκία όσο και με την Ελλάδα. Οι Αμερικανοί έδειχναν εφεκτικοί να στείλουν αμερικανικά στρατεύματα στο νησί, υπογραμμίζοντας ότι ήδη 17,000 Αμερικανοί στρατιώτες βρίσκονταν στην Τουρκία. Σε περίπτωση που Αμερικανοί στρατιώτες στην Κύπρο αναγκάζονταν να έρθουν σε συμπλοκή με τους Τούρκους στη νήσο αυτό το γεγονός θα είχε

---

[8] Βλ. Ριζάς, οπ.π. σ.43.

[9] The Ball Missions and Meetings at Washington January-June 1964, U.S. Department Of State, *Foreign Relations, 1964-1968, Volume XVI, Cyprus; Greece; Turkey*. Washington 25 January 1964. Σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Ουάσιγκτον (25 Ιανουαρίου 1964), στην οποία συμμετείχαν ο πρόεδρος Τζόνσον, ο Υφυπουργός Εξωτερικών Τζορτ Μπολ και άλλοι υπηρεσιακοί παράγοντες συζητήθηκε εκτενώς το θέμα της Κύπρου. Ο Μπολ αναφέρθηκε στις αγωνιώδεις εκκλήσεις των Βρετανών για συμμετοχή των Αμερικανών σε συμμαχική δύναμη του NATO στο νησί. Τόνισε παράλληλα ότι η Βρετανία δεν μπορούσε να συνεχίσει να ασχολείται μόνη της με την κρίση.

[10] Telephone Conversation Between President Johnson and the Under Secretary of Sate (Ball), Washington 25 Januuary 1964, (FRUS 1964-1968), οπ.π. Ο Μπολ ανέφερε στον Αμερικανό Πρόεδρο ότι ο Βρετανός πρέσβης του είχε πει κατ'ιδίαν, ότι η Μ. Βρετανία δεν μπορούσε να συνεχίσει μόνη της να αναλαμβάνει το κόστος της κρίσης. Αυτό που ζήτησε ο Πρέσβης-πρόσθεσε ο Μπολ – ήταν η διεθνοποίηση του προβλήματος μέσω του NATO, είτε μέσω των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο η Αμερικανική Κυβέρνηση δεν ήθελε καμία ανάμειξη των Σοβιετικών στην κρίση, άρα απέκλειε οποιαδήποτε συζήτηση στα Ηνωμένα Έθνη.

[11] Βλ. Ριζάς, οπ.π., σ.62.

αρνητικές συνέπειες στην Τουρκία.[12] Εκτός αυτού, οι Αμερικανοί ήταν βαθιά μπλεγμένοι στο βούρκο του Βιετναμ, ενώ αντιμετώπιζαν κλιμακούμενα προβλήματα στον Παναμά. Η υπερεπέκταση της αμερικανικής υπερδύναμης εκτεινόταν στο Κόγκο και στην Ινδονησία, ενώ διαμάχη υπήρχε και στις σχέσεις με την ΕΣΣΔ, αναφορικά με το Βερολίνο. [13]

Το State Department όμως με πρωτεργάτη τον υφυπουργό Εξωτερικών Τζόρτζ Μπολ, είχε αντίθετη άποψη καθώς εκτιμούσε ότι αν δεν αναμιγνύονταν οι Ηνωμένες Πολιτείες ενεργά στην κρίση μέσω της δύναμης του ΝΑΤΟ που πρότειναν οι Βρετανοί, τότε υπήρχε ο κίνδυνος το κυπριακό να καταλήξει στα Ηνωμένα Έθνη και εκεί να αναμιχθούν και οι Σοβιετικοί. [14]

Συναφώς μετά την αποτυχία της διάσκεψης στο Λονδίνο, οι Αμερικανοί αποφάσισαν να εμπλακούν πιο ενεργά στην Κυπριακή κρίση με σκοπό την επιβολή των απόψεων τους στην αδύναμη ηγεσία των Ελληνοκυπρίων. Για αυτό το λόγο ο πρόεδρος Τζόνσον έστειλε στην Κύπρο τον ειδικό απεσταλμένο του τον υφυπουργό Εξωτερικών Τζόρτ Μπολ για να πείσει τον Μακάριο να αποδεχθεί μία νέα τροποποιημένη εκδοχή του Αγγλοαμερικανικού σχεδίου. [15]Σε κατ' ιδίαν συνάντηση που είχε με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο αφού τον κατηγόρησε ότι κατέστησε την Κύπρο "προσωπικό του σφαγείο"[16] απείλησε ότι αν δεν αποδεχόταν το αγγλοαμερικανικό σχέδιο, τότε οι Αμερικανοί "δεν θα κουνούσαν ούτε το μικρό τους δακτυλάκι για να αποτρέψουν μία τουρκική εισβολή."[17] Πρέπει σε αυτό το σημείο να

---

[12] Turkey- Memorandum of Conversation, January 25, 1964,(FRUS 1964-1968)

[13] Βλ. George W. Ball, *The Past has Another Pattern* (New York: W.W.Norton, 1982), σ.σ.340-341.

[14] Βλ. Ριζάς, οπ.π. σ.62.Βλ. επίσης, Telegram From Embassy in Greece to the department of state, January 25 1964, Volume XVI, (FRUS 1964-1968). Οι Αμερικάνοι τονίζουν ότι αν εμπλακεί το Συμβούλιο στη όλη επί του κυπριακού συζήτηση, τότε αυτό συνεπάγεται στη διαμόρφωση ψυχροπολεμικού κλίματος στα φόρα του ΟΗΕ, με αποτέλεσμα να εξαφθούν περισσότερο τα πάθη στην Κύπρο. Οι Αμερικανοί αδημονούσαν να σταλεί η διεθνής δύναμη στην Κύπρο, πριν αναμιχθεί το Συμβούλιο Ασφαλείας.

[15] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.σ.67-71.

[16] Βλ.Ball, οπ.π.σ.347. Ο Μπολ τηλεγράφησε στον Τζόνσον λέγοντας του ότι οι Ελληνοκύπριοι "δεν θέλουν καμία ειρηνευτική δύναμη στο νησί, προσθέτοντας ότι αυτό που θέλουν είναι να αφεθούν ελεύθεροι να σφάξουν τους Τουρκοκύπριους".Μετά από αυτές τις εξελίξεις οι βρετανικές δυνάμεις στο νησί ενεργούσαν με στόχο την προώθηση του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων (βλ. πιο κάτω).

[17] Βλ. Malley- Craig, οπ.π σ.186. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια οι Αμερικανοί χρειάζονταν ένα σχέδιο αντιμετώπισης του ενδεχόμενου αποτυχίας των προτάσεων τους για αποδοχή από τον Μακάριο, ειρηνευτικής δύναμης από χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Το πιο σημαντικό όμως που ανησυχούσε τους Αμερικανούς ήταν το ενδεχόμενο τουρκικής εισβολής που θα διακύβευε τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Έτσι ο Μπόλ κατέστρωσε ένα σχέδιο που στην ουσία αποτελούσε μία προσπάθεια διαχείρισης της κρίσης με τέτοιο τρόπο που θα επέτρεπε στους

επισημάνουμε ότι ο Τζόρτζ Μπολ είχε την πλήρη υποστήριξη του προέδρου Τζόνσον, από την αρχή της μεσολαβητικής του προσπάθειας. Είχε επίσης την υποστήριξη του υπουργού Μακνάμαρα που τον διαβεβαίωσε ότι θα έχει και την βοήθεια του πενταγώνου. Αντίθετα, ο Τζόζεφ Σίσκο, δέκα χρόνια μετά τον Ιούλιο του 1974 εστάλη στην περιοχή από τον Κίσσινγκερ ως " πρόβατο επί σφαγεί", χωρίς στην ουσία να έχει τη παραμικρή δυνατότητα να πείσει την Τουρκία να αλλάξει γραμμή πλεύσης, που δεν ήταν άλλη από την πραγματοποίηση της εισβολής και της διχοτόμησης του νησιού.

Είναι πλέον γνωστό ότι αυτό που επεδίωκε ο Μπολ ήταν ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων-που θα γινόταν πραγματοποιήσιμος μέσω της ειρηνευτικής δύναμης του ΝΑΤΟ- και η επιβολή της διχοτόμησης. [18] Σύμφωνα με τον Μπόλ το ζητούμενο για την αμερικανική κυβέρνηση ήταν να επιβληθεί μόνιμη ειρήνη μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, με το να αποτραπεί μία για πάντα το ενδεχόμενο ελληνοτουρκικού πολέμου. [19] Την αμερικανική ηγεσία ανησυχούσαν και οι εξωτερικές σχέσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Σοβιετική Ενωση και την Αίγυπτο του Νάσερ. Ο τότε υφυπουργός Εξωτερικών φτάνει στο σημείο να ισχυριστεί ότι ο Μακάριος διατηρούσε ανοικτή γραμμή επικοινωνίας με την Μόσχα, καθώς και ότι πίσω από την αναθεώρηση του συντάγματος βρίσκονταν οι Σοβιετικοί. [20] Συναφώς οι Αμερικανοί θεωρούσαν ότι για να εξυπηρετήσουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα έπρεπε να επιβάλουν στους Κύπριους τη διχοτόμηση του νησιού.

Ωστόσο, ο Μακάριος θα αντιστεκόταν ακόμα μία φορά στα σχέδια κατάργησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και θα αντιπρότεινε η ειρηνευτική δύναμη να αποτελείται από

Τούρκους να κεφαλαιοποιήσουν τα κέρδη τους από την εισβολή, χωρίς την επέμβαση της Ελλάδας. (Βλ. πιο κάτω).

[18] Βλ. Κώστας Βενιζέλος-Μιχάλης Ιγνατίου, *Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσιντζερ: Η Απόφαση για τη Διχοτόμηση* (Αθήνα: Εκδ.Α.Α.Λιβάνη, 2002), σ.392. Σε συνέντευξη που παραχώρησε στους συγγραφείς του βιβλίου, ο Μπολ ομολόγησε κυνικά ότι αναλαμβάνοντας την αποστολή του τον Φεβρουάριο του 1964, ο στόχος του ήταν η διχοτόμηση της νήσου.

[19] Telegram from the Embassy Of Cyprus to the Department Of State, Nicosia, February 13 1964, Volume XVI, (FRUS, 1964-1968), οπ.π. Ο Αμερικανός πρέσβης στην Κύπρο, σημειώνει ότι η μόνη ελπίδα είναι να φοβίσουν τον Μακάριο και να τον εξαναγκάσουν να αποδεχθεί μία διεθνή δύναμη. Σε διαφορετική περίπτωση, προσθέτει, ο Μακάριος μπορεί να καταφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας για να εξασφαλίσει ψήφισμα που θα ακυρώνει τα επεμβατικά δικαιώματα της Τουρκίας. Αυτό, σύμφωνα με τον πρέσβη μπορεί να οδηγήσει την Τουρκία στο να πραγματοποιήσει την επέμβαση της, με την ταυτόχρονη απάντηση της Ελλάδας.

[20] Βλ. Βενιζέλος- Ιγνατίου, οπ.π.σ.396.

στρατιωτικά αποσπάσματα της Κοινοπολιτείας και της Ιρλανδίας, αλλά να μην συμμετάσχουν σε αυτή μονάδες της Ελλάδας και της Τουρκίας. Τελικά η όλη προσπάθεια των Αγγλοαμερικανών ναυάγησε και η Κυπριακή Κυβέρνηση αποφάσισε να αποταθεί στους διεθνείς θεσμούς για να βρει το δίκιο της. Παρά την έντονη αντίθεση της αμερικανικής κυβέρνησης[21] στη διαδικασία διεθνοποίησης του Κυπριακού, η Κυπριακή Κυβέρνηση κατέθεσε προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Η συζήτηση άρχισε στις 18 Φεβρουαρίου. Εκεί το αδύναμο κράτος θα σημείωνε μία πρόσκαιρή νίκη επί του μονομερούς αμερικανικού ηγεμονισμού και του τουρκικού αναθεωρητικού επεκτατισμού (βλ. επόμενο κεφάλαιο).

[21] Βλ. Bitsios, οπ.π. σ.134. Οι Αμερικανοί έδειξαν έντονα την αντίθεση τους στη σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας και επισημοποίησαν την βούληση τους να αχρηστεύσουν την κυπριακή προσφυγή. Ο Αναπληρωτής Μόνιμος αντιπρόσωπος της Αμερικής στον ΟΗΕ, είχε πει κατ' ιδίαν στον Έλληνα αντιπρόσωπο Δημήτρη Μπίτσιο, πως αν επιμείνει η Κυπριακή Κυβέρνηση να συμπεριλάβει το Συμβούλιο Ασφαλείας ψήφισμα που να εμπεριέχει μία παράγραφο υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας, ενός ενιαίο κράτους τότε η αμερικανική αντιπροσωπία θα κατέθετε τροποποιήσεις που θα έκαναν την παράγραφο αγνώριστη.

6.2. Η "επανάληψη του Σουέζ" στην Κύπρο και η περιορισμένη εισβολή: Η πολιτική του τεχνητού διαχωρισμού.

Οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί μαίνονταν λόγω της μη αποδοχής από τον Μακάριο των διχοτομικών τους σχεδίων. Ο Μπόλ που δεν απέκρυβε την αντιπάθεια του για Μακάριο πλέον θα τον αποκαλεί " γιό της σκύλας". Θα υποστηρίξει αργότερα το 1969 σε συνέδριο ότι ο Μακάριος "πρέπει να σκοτωθεί και να εξουδετερωθεί",[1] πριν συμβεί κάτι το κακό στην Κύπρο. Από τούδε και στο εξής, αυτές θα είναι οι αντιλήψεις της πολιτικής ελίτ της Αμερικής για τον Μακάριο και την Κύπρο, δηλαδή ο αποκεφαλισμός της Κυπριακής ηγεσίας και η επιβολή των Νατοϊκών τους σχεδίων στο νησί.

Στα πλαίσια του διπολικού συστήματος η ανερχόμενη μονοκρατορία της Αμερικής ήθελε να έχει το πάνω χέρι στη διαχείριση των περιφερειακών προβλημάτων που θα μπορούσαν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης από την Σοβιετική Ένωση. Δεν έπρεπε να γίνουν αυτές οι συστημικές αλληλεπιδράσεις σε επίπεδο διεθνούς συστήματος που θα μπορούσαν να απειλήσουν την Νοτιανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ μέσω ενός ελληνοτουρκικού πολέμου. Συναφώς, δεν έπρεπε με κανένα τρόπο να καταφέρει η Σοβιετική ένωση να παρεμβαίνει στην Κύπρο. Τυχόν αποστολή δυνάμεων του ΟΗΕ στην Κύπρο αλλά και ο κίνδυνος ανάμιξης της ΕΣΣΔ στο κυπριακό μέσω του ΟΗΕ, ήταν μείζονα απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή.

Το διεθνές σύστημα έπρεπε να δομηθεί με τρόπο που να αντανακλά τα συμφέροντα των ΗΠΑ και μόνο στην περιοχή. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος και η άρνηση του να δεχτεί τις διχοτομικές λύσεις των Άγγλων και των Αμερικανών ως λύση του Κυπριακού, ήταν το εμπόδιο που έπρεπε να παραμερισθεί για να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα της Δύσης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθούμε και στις υπονομευτικές ενέργειες των Βρετανών εναντίον της Κυπριακής ανεξαρτησίας. Όπως καταδεικνύεται από μαρτυρίες υψηλόβαθμων Βρετανών που υπηρέτησαν στην Κύπρο το 1964, υπήρχαν Βρετανοί που αναμιγνύονταν σε παραστρατιωτικές δραστηριότητες και χορηγούσαν την ΤΜΤ με οπλισμό, πληροφορίες και εκπαιδευτικές

[1] Βλ. Παυλίδης, οπ.π. σ. 452.

υπηρεσίες. [2] Αυτή η διαδικασία άρχισε στα μέσα του 1963 και περιλάμβανε την διευκόλυνση της εισόδου λαθραίου οπλισμού στην Κύπρο λαθραία, διαμέσου του θυλάκου Μανσούρας-Κοκκίνων. [3] Όπως εξηγεί ο Μάρτιν Πάκαρτ που ήταν αξιωματικός της ειρηνευτικής δύναμης, οι αγγλικές μυστικές υπηρεσίες, εργάστηκαν με συνέπεια για την ανατροπή της ενότητας στην Κύπρο, με την επιβολή του διαχωρισμού μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Οταν οι Βρετανοί αντικατάστησαν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις τους στην Κύπρο τον Φεβρουάριο του 1964, οι εντολές που είχαν δώσει στους επικεφαλής της δύναμης ήταν αντίθετες με τον τρόπο που δρούσε η ειρηνευτική δύναμη. Στόχος των Βρετανών ήταν να παγιώσουν οι Τουρκοκύπριοι τις θέσεις τους στους θύλακες. [4] Επιπρόσθετα, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος τον Απρίλιο του 1964 διαμήνυε στον στρατηγό Γκιάνι του ΟΗΕ, αριθμώντας του διάφορα περιστατικά με Βρετανούς στρατιώτες της ειρηνευτικής δύναμης που δεν έκαναν τίποτα για να σταματήσουν Τουρκοκύπριους που πυροβολούν εναντίον των Ελληνοκυπρίων, στον Κάτω Πύργο, με αποτέλεσμα να τραυματισθούν αρκετοί Ελληνοκύπριοι. [5]

Η στρατηγική των Ηγεμονικών Δυνάμεων το κρίσιμο έτος του 1964,[6] είχε ως κύριο στόχο των διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων και την επιβολή της διχοτόμησης[7], προκειμένου να

---

[2] Martin Packard MBE, " A Return to Photta (Dagyolu)", στο *Friends of Cyprus*, (Summer 2005).

[3] Κώστας Χατζηαργύρης, " Η "Νταιηλυ Τέλεγκραφ" ξιφουλκεί τώρα υπέρ της επιβολής κατοχής εις Κύπρον, υπό το πρόσχημα του δήθεν αφοπλισμού των "ατάκτων", *'Ο Φιλελεύθερος*, Μάιος 1964.Τον Μάϊο του 1964, συνελέφθη ο Άγγλος αεροτεχνίτης, Κέιθ Μάρλει, να μεταφέρει οπλισμό και μηνύματα από την Μανσούρα στη Λευκωσία, ο οποίος προοριζόταν για την ΤΜΤ. Η σύλληψη του και η αποκάλυψης της όλης υπόθεσης, έπεσε σαν κεραυνός εν αιθρία στην κυπριακή κοινή γνώμη και απεκάλυψε τον συνωμοτικό ρόλο των βρετανικών αρχών εις βάρος της Κυπριακής Κυβέρνησης και του κυπριακού κράτους.Στο σπίτι του Μάρλευ στη Λεμεσό βρέθηκαν και είκοσι ηχογραφημένες ταινίες που τον ενέπλεκαν σε συνομωτικές δραστηριότητες.Οι κυπριακές αρχές με τη σύλληψη του Μάρλευ, ανακάλυψαν ότι δρούσε στην Κύπρο ένα ολόκληρο συνομωτικό δίκτυο πρακτόρων που συνεργαζόταν με τους Τούρκους.

[4] Βλ. Malley, οπ.π.σ.487.

[5] Βλ. Αργυρού(2004), σ.91.

[6] Στο ίδιο, σ.σ.83-89. Σε σχέδιο του Φόρεϊν Οφις με ημερομηνία 14 Φεβρουαρίου 1964, αναφερόταν ότι οποιαδήποτε λύση στην Κύπρο πρέπει να περιέχει γεωγραφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με μαζική μετακίνηση της τουρκικής κοινότητας κάπου αλλού. Στο έγγραφο αναφερόταν ότι ο μόνος τρόπος να δεχτούν μία τέτοια λύση οι Ελληνοκύπριοι είναι να ελαττωθεί η πιθανότητα μία άλλη δύναμη να τους βοηθήσει. Στο έγγραφο, προστίθετο ότι για να λυθεί το κυπριακό έπρεπε οι Βρετανοί να διατηρήσουν την απειλή τουρκικής επέμβασης. Υπογραμμιζόταν επίσης ότι έπρεπε να εμποδιστεί η πιθανότητα επέμβασης της Ελλάδας σε περίπτωση που η Τουρκία επέμβει πρώτη.

[7] " The Drama of the Missing Continues ", *Cyprus to-day,* vol.XV, (Jan-April 1977), σ.2. Οι Έλληνες και οι Τούρκοι της Κύπρου συνεργάζονταν σε όλα τα επίπεδα και για αιώνες έζησαν ειρηνικά σε μικτά χωριά σε όλη την επικράτεια του νησιού. Ωστόσο, η τουρκοκυπριακή ηγεσία, σε συνεργασία με την Άγκυρα δεν ευνοούσε αυτή την

διασφαλιστούν τα αγγλοαμερικανικά συμφέροντα. Η μαρτυρία του Μάρτιν Πάκαρτ υπολοχαγού της ειρηνευτικής δύναμης, είναι εξόχως αποκαλυπτική για τις προθέσεις των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας. Οταν ο Μπόλ αφίχθηκε στο νησί τον Φεβρουάριο του 1964 είπε στον Πακαρτ, ο οποίος προσπαθούσε να αποκλιμακώσει την κρίση:" Δεν κατάλαβες καλά παιδί μου. Υπάρχει μία μόνο λύση για το νησί και αυτή είναι η διχοτόμηση". [8] Οπως εξιστορεί ο ίδιος ο Πάκαρτ, στο βιβλίο του " Getting it Wrong, Fragments From A Cyprus Diary 1964", το Φόρεϊν Οφις και οι μυστικές υπηρεσίες, είχαν ως κύριο στόχο να εμποδίσουν την εδραίωση μιας γνήσιας ανεξαρτησίας για την Κύπρο και να διατηρήσουν μια " ειδική σχέση με την Αγκυρα". Από την άλλη, το υπουργείο Αποικιών που εκπροσωπούσε ο Υπουργός Ντούντκαν Σάντυς, αλλά και ο στρατηγός Γιάγκ, διοικητής των στρατιωτικών σωμάτων των τριών εγγυητριών Δυνάμεων που βρίσκονταν στην Κύπρο, είχαν ως στόχο την προαγωγή μιας δίκαιης λύσης για την Κύπρο, η οποία θα ενσαρκωνόνταν με την εγκαθίδρυση μιας ανεξάρτητης Κύπρου,[9] που θα ήταν πιστή φίλη του Ηνωμένου Βασιλείου. Συναφώς, ενώ ο Πάκαρτ προσπαθούσε να συμβάλει στην εξομάλυνση των συκρούσεων μεταξύ των δυο κοινοτήτων, το Φόρεϊν Οφις, οι βρετανικός στρατός, η Τουρκία και η ΗΠΑ είχαν ως στόχο την διαιώνιση αυτών των συγκρούσεων, για εξυπηρέτηση συγκεκριμένων γεωπολιτικών στόχων. Και ενώ οι ειρηνευτικές προσπάθειες του Πάκαρτ στην επιβολή τοπικών ανακωχών, στην αποτροπή των συγκρούσεων, αλλά και στον τερματισμό της εξόδου των Τουρκοκυπρίων από τα μικτά χωριά, έφερναν αισθητά αποτελέσματα, τον Ιούνιο του 1964 (ο Πάκαρντ) εκδιώχθηκε από το νησί. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Αγγλος αξιωματικός υπέβαλε στην αγγλική κυβέρνηση λεπτομερή αναφορά για τα τεκταινόμενα στην Κύπρο, αλλά εξαφανίστηκε. Τα Ηνωμένα Εθνη όταν ζήτησαν ένα αντίγραφο της, τους λέχθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο, ότι δεν υπήρχε. . . Επιπρόσθετα, απουσιάζει από το Δημόσιο Αρχείο του Ηνωμένου Βασιλείου οτιδήποτε έχει σχέση με την περίοδο που ο Πάκαρντ, ήταν στην Κύπρο. [10] Το συμπέρασμα που εξάγεται από την μαρτυρία του Πάκαρντ ήταν ότι στη Μεγάλη Βρετανία υπήρχαν διαφορετικές αντζέντες

συνύπαρξη.Ο στόχος ήταν να εμπεδωθεί ο τεχνητός διαχωρισμός των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, ουτως ώστε να επιβληθεί ο στρατηγικός στόχος της Τουρκίας, που δεν ήταν άλλος από την διχοτόμηση.

[8] Βλ. Malley, οπ.π. σ.487.

[9] Βλ. Martin Packard, *Getting Wrong: Fragments From A Cyprus Diary 1964* (Bloomington, Indiana, USA: AuthorHouse UK Ltd, 2008), σ.11

[10] Στο ίδιο, σ.2.

ως προς τον χειρισμό του Κυπριακού. Έτσι το αγγλικό υπουργείο Εξωτερικών, προσπαθούσε να προάγει τον διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων, συνεπικουρούμενο από τις ΗΠΑ που ήθελαν και αυτές να διασφαλίσουν την διαίρετικές τομές στη Νήσο. Μια επανενωμένη, ανεξάρτητη και πραγματικά ελεύθερη Κύπρος, μπορούσε να πέσει στην σοβιετική τροχιά και συνεπώς να απειλήσει τα ιδιαίτερα συμφέροντα των ΗΠΑ σε αυτή την ευαίσθητη ψυχροπολεμική περίοδο. Συναφώς, τα αμερικανικά κέντρα λήψης αποφάσεων στήριξαν ακροδεξιές οργανώσεις σε Ελλάδα και Τουρκία που θα μπορούσαν να εξυπερετήσουν τα αμερικανικά συμφέροντα. Στοιχείο υπο-βοηθητικό στην όλη υπόθεση ήταν η αναθεωρητική-επεκτατική τουρκική πολιτική που ήταν αποφασισμένη να χρησιμοποιήσει βία για να πετύχει τους στόχους της.

Πιο συγκεκριμένα, Άγγλοι και Αμερικανοί την εν λόγω χρονική περίοδο, σχεδίασαν μία "τεχνητή κρίση" για διαχείριση του Κυπριακού, που παρουσίαζε πολλές ομοιότητες την τεχνητή κρίση, στο Σουέζ τον Οκτώβριο του 1956. Επ'αυτού του σημείου ο Hedley Bull είναι ιδιαιτέρα κατατοπιστικός: " Οι κρίσεις μερικές φορές κατασκευάζονται σκόπιμα από τις μεγάλες δυνάμεις ή εσκεμμένα οδηγούνται σε σημείο πολέμου, επειδή αυτό που απασχολεί την εν λόγω δύναμη είναι να διασφαλίσει μια διπλωματική νίκη." [11] Εννέα χρόνια μετά το Σουέζ, με την συνέργια της Τουρκίας οι Αγγλοαμερικανοί θα επιχειρούσαν να υποβοηθήσουν μία τουρκική επεμβατική ενέργεια εις βάρος της Κύπρου.

Η Αμερική ήταν και ο κύριος εμπνευστής του σχεδίου. Ένα νέο κυνικό σχέδιο, το οποίο θα επέτρεπε στους Τούρκους να επέμβουν και να καταλάβουν ένα τρίγωνο στη βόρεια Κύπρο, είχε μελετηθεί και σχεδιασθεί. [12] Αυτό παρουσίαζε, όπως έχουμε σημειώσει πιο πάνω, πολλές ομοιότητες-σε επίπεδο τακτικής- με το σχέδιο ελέγχου της διώρυγας του Σουέζ από τους Αγγλογάλλους τον Οκτώβριο του 1956.

Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Ισμέτ Ινονού επέδωσε στις 28 Ιανουαρίου ένα τελεσίγραφο[13] στους Αμερικανούς με 24 ώρες προθεσμία, απειλώντας να εισβάλει στην Κύπρο αν δεν γινόταν μια τακτοποίηση του κυπριακού που να συνταυτίζεται με τις πάγιες επιδιώξεις

[11] Βλ. Bull, οπ.π. σ.266.
[12] Βλ. Malley, οπ.π.σ.487.
[13] Βλ. Malley – Craig, οπ.π.σ.183.

της Τουρκίας. Τα τεκταινόμενα ήταν άκρως επικίνδυνα για τις ΗΠΑ διότι η απειλή έναντι στης Κύπρου ήταν και απειλή έναντι της θέσης της Αμερικής στο διεθνές σύστημα στο σημείο που η Ελλάδα θα εμπλεκόταν σε μία κρίση με την Τουρκία. Εάν ξεσπούσε ελληνοτουρκικός πόλεμος υπήρχε ο κίνδυνος η ΕΣΣΔ να εκμεταλλευτεί το ρήγμα στη νοτιοανατολική πτέρυγα του Νάτο με αποτέλεσμα να αυξήσει την σχετική της ισχύ εις βάρος των ΗΠΑ.

Στο μεταξύ, τα μηνύματα υποστήριξης της Κύπρου από την ΕΣΣΔ αλλά και από άλλες αδέσμευτές χώρες όπως η Αίγυπτος, ηχούσαν πολύ αρνητικά για τα γεωστρατηγικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών. Όπως έχουμε σημειώσει πιο πάνω, στις 7 του Φλεβάρη, ο Χρούτσωφ θα έστελνε αυστηρή διακοίνωση στην Αμερική, την Αγγλία και την Τουρκία καταδικάζοντας τις ξένες επεμβάσεις στο κυπριακό. Ο Σοβιετικός ηγέτης προειδοποιούσε ευθέως ότι η χώρα του " δεν θα έμενε αδιάφορη[14] για τα όσα συμβαίνουν στην Ανατολική Μεσόγειο", καθώς όπως σημείωνε στην Κύπρο έχουν εμπλακεί χώρες που βρίσκονταν στα Νότια της ΕΣΣΔ. Αυτή ήταν και η πρώτη ενεργός παρέμβαση της ΕΣΣΔ στο Κυπριακό.

Εξαιτίας των εξελίξεων που αναφέρθησαν πιο πάνω, οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί κατέληξαν στον σχεδιασμό μιας τεχνητής κρίσης, που θα έδινε το "δικαίωμα" στην Τουρκία να επέμβει στην Κύπρο, με αποτέλεσμα την επιβολή μίας "ηγεμονικής τάξης" πραγμάτων που θα ήταν σύμφωνη με τους δικούς τους σχεδιασμούς για την περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Η "ορθή" διαχείριση της κρίσης, προέβλεπε ότι Αμερικανοί θα άφηναν την Τουρκία να εισβάλει και να κατακτήσει μια μεγάλη περιοχή της βόρειας Κύπρου και αν κρινόταν αναγκαίο ένα μεγάλο θύλακα δυτικά του νησιού. [15] Οι Βρετανοί ετοίμασαν ένα παρόμοιο σχέδιο. [16]

Μετά από μυστικές διαβουλεύσεις εγκρίθηκε ένα αναθεωρημένο σχέδιο. Το σχέδιο θα διακλαδωνόταν σε τρία επίπεδα, που όμως το ένα θα συμπλεκόταν με το άλλο, ούτως ώστε να έχει την κατάληξη που επιθυμούσαν οι αγγλοαμερικανοί. Το πρώτο επίπεδο

[14] Βλ. Κώστας Χατζηαργύρης, " Στα πλοκάμια μιας Λερναίας", *Ο Μακάριος και οι* Σύμμαχοι *Του*, οπ.π σ.70.
[15] Βλ. Malley - Craig, οπ.π.σ. 187.
[16] Στο ίδιο, σ.187.

προέβλεπε ότι αν ξεσπούσαν ταραχές στην Κύπρο, οι Άγγλοι θα προσπαθούσαν να κερδίσουν χρόνο με την αποστολή βρετανικών στρατευμάτων στο νησί, πριν προσεγγίσουν οι Τούρκοι τα ύδατα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κατόπιν, οι Βρετανοί θα προσδιόριζαν ποιες περιοχές θα μπορούσαν να καταλάβουν οι Τούρκοι. Στο όλο σενάριο εκφραζόταν η ελπίδα, ότι οι Έλληνες θα θεωρούσαν την εισβολή περιορισμένη επέμβαση και δεν θα κήρυτταν τον πόλεμο στην Τουρκία.

Σε ένα άλλο επίπεδο, εάν η Τουρκία αποφάσιζε να επέμβει ο Αμερικανός πρέσβης στην Τουρκία θα συνιστούσε στον Τούρκο πρωθυπουργό, ότι εφόσον διαθέτει ευνοϊκό τακτικό πλεονέκτημα λόγω αποστάσεως, η Τουρκία θα έπρεπε να διενεργήσει μία "καλά σχεδιασμένη επέμβαση" αντί μιας απόλυτα επιθετικής εφόδου. Το ζητούμενο ήταν η αποφυγή ελληνικής αντεπίθεσης αλλά και η δικαιολόγηση ότι η επέμβαση της Τουρκίας πηγάζει από την συνθήκη εγγυήσεως. Η καθυστέρηση της τουρκικής επέμβασης θα βοηθούσε τις προσπάθειες επηρεασμού των Ελλήνων, την αποστολή βρετανικών ενισχύσεων και αν αυτό παρέμενε το ζητούμενο την άσκηση πιέσεων στον Μακάριο να αποδεχθεί την αγγλοαμερικανική πρωτοβουλία για ειρηνευτική δύναμη.

Λίγες ώρες μετά από την "μικρή καθυστέρηση " των Τούρκων, οι Αμερικανοί θα πίεζαν τους Έλληνες για αποδοχή οιαδήποτε φόρμούλας που ήθελαν οι Τούρκοι που θα τύγχανε της Αμερικανικής υποστήριξης. Οι Αμερικανοί θα διευκρίνιζαν στην ελληνική κυβέρνηση ότι οι αμερικανικές προσπάθειες για να συγκρατηθούν οι Τούρκοι θα αποτύγχαναν εάν οι έλληνες επέμεναν σε αύξηση της δικής τους συμβατικής δύναμης στο νησί και ότι ενόψει του ελληνοτουρκικού πολέμου ήταν προτιμότερο να είναι διαθέσιμες για την άμυνα της ελληνικής επικράτειας. [17]

Το σχέδιο διελάμβανε επίσης ότι σε περίπτωση μη καθυστέρησης των Τούρκων, οι Άγγλοι θα φρόντιζαν σε συνεργασία με τους Αμερικανούς ότι οι Τούρκοι θα αναπτύσσονταν μόνο στις περιοχές που όριζε το σχέδιο. Σε διπλωματικό επίπεδο θα ζητούνταν από την Άγκυρα να θεωρήσει τα στρατεύματα της ως προέκταση της ΤΟΥΡΔΥΚ. Θα υπήρχε η

[17] Talbot προς Ball 14 Φεβρουαρίου 1964, " Cyprus, Contingency planning to forestall on control unilateral action" NSF / Country file Cyprus Vol, 3/64, box 119, παρατιθέμενο στο, Ριζάς, οπ.π. σ.72

δικαιολογία ότι το σχέδιο ήταν αναγκαίο για να αποφευχθεί ελληνοτουρκικός πόλεμος, αλλά και για να διασφαλισθούν τα δικαιώματα της τουρκοκυπριακής μειονότητας.

Στο μακιαβελικό σχέδιο των Μεγάλων Δυνάμεων υπήρχε- όπως έχουμε σημειώσει- μια αόριστη πρόβλεψη, ότι το ζητούμενο ήταν η Τουρκία να περιορίσει την επέμβαση της μόνο στις συγκεκριμένες περιοχές. [18] Οι περιοχές αυτές ήταν ένα τρίγωνο που θα διαγραφόταν από την Κερύνεια μέχρι την Λευκά και θα έφτανε μέχρι την βόρεια πλευρά της Λευκωσίας. Τα τουρκικά στρατεύματα θα έμεναν έξω από το αεροδρόμιο Λευκωσίας.

Σύμφωνα με το σχέδιο οι Τούρκοι που θα εισέβαλλαν στο νησί θα έπρεπε να αμύνονται στις θέσεις τους, αλλά αν οι Τουρκοκύπριοι δέχονταν επίθεση, τότε – τα τουρκικά στρατεύματα- θα μπορούσαν να αποκτήσουν ακόμα ένα θύλακα στο λιμάνι της Πάφου, σε συντονισμό με τον Βρετανό διοικητή και την ελληνική κυβέρνηση.

Το τρίτο επίπεδο προέβλεπε την κατοχύρωση της τουρκικής επιθετικής ενέργειας με την εξασφάλιση της ελληνικής απραξίας, αφού οι Έλληνες θα απειλούνταν ότι θα ήταν σοφότερο να μην ενεργήσουν για να φυλάξουν τα ελληνικά σύνορα, αλλά και για να μπορέσει η Ουάσιγκτον να ελέγξει την Τουρκία.

Η προετοιμασία του εγχειρήματος ξεκίνησε στις 13 Φεβρουάριου του 1964, όταν οι Αμερικανοί πολίτες άρχισαν να φεύγουν από την Κύπρο. [19] Οι Βρετανοί την ίδια ώρα ανακοίνωναν ότι μια πολυπληθής α υψηλόβαθμη στρατιωτική δύναμη, η 3η βρετανική ταξιαρχία πεζικού έφθασε στην Κύπρο.

Στο μεταξύ, οι Τούρκοι άρχισαν να πλέουν στην Κύπρο. Στην Αμερική ο πρόεδρος Τζόνσον σε σύσκεψη κορυφής παρατηρούσε με αγωνία την εξέλιξη της κυπριακής κρίσης. Μία παράμετρος του κυνικού αγγλοαμερικανικού σχεδίου αφορούσε τον καθησυχασμό των Τούρκων ότι η κίνηση των Αμερικανών, απέβλεπε στη σύσταση ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ που σε καμία περίπτωση δεν είχε σκοπό να εμποδίσει το δικαίωμα επέμβασης της Τουρκίας.

---

[18] Στο ίδιο, σ.σ. 71-72.
[19] Βλ. MalLey- Craig, οπ.π. σ.189.

Παράλληλα με το σχέδιο περιορισμένης εισβολής η Βρετανία κατέθεσε προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας με το αίτημα να σταλεί στην Κύπρο ειρηνευτική δύναμη. Στόχος της προσφυγής ήταν να εξουδετερωθούν οι αντιδράσεις του Μακαρίου αλλά και ενδεχόμενη πρωτοβουλία του Μακαρίου με δική του προσφυγή. Όταν τα τουρκικά στρατεύματα έφτασαν στην Κύπρο σταμάτησαν ξαφνικά, όπως προέβλεπε το σχέδιο για να δοθεί χρόνος στους Βρετανούς να στείλουν ενισχύσεις. Τελικά η άφιξη των βρετανικών στρατευμάτων αλλά και η πρωτοβουλία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών οδήγησαν τους Τούρκους να αναστείλουν την εισβολή.[20] Έτσι με κινηματογραφικό τρόπο σταμάτησε η τουρκική επιβουλή εναντίον της Κύπρου.

Τα συμβάντα ομοιάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό με την κρίση του Ιουλίου του 1974, όταν οι Τούρκοι θα είχαν περισσότερο όφελος από την ολοκλήρωσης της επέμβαση του στο νησί. Η Ύφεση (Détente) μεταξύ των Υπερδυνάμεων θα δρούσε ενισχυτικά των προσπαθειών τους, ενώ η διαχείριση της κρίσης από τον Κίσινγκερ με αποκλειστικό γνώμονα την επιτυχή έκβαση της τουρκικής εισβολής, θα τους έδινε την ευκαιρία να πετύχουν την διχοτόμηση.

[20]Στο ίδιο, σ.191. Daily Express 14.2.64. Τούρκοι στρατιώτες που βρίσκονταν στα τουρκικά πλοία είπαν αργότερα ότι οι διοικητές τους είχαν ξεκαθαρίσει ότι δεν επρόκειτο για άσκηση, αλλά για πραγματική εισβολή: " Όταν φτάσαμε στην Κύπρο δόθηκε ξαφνικά η εντολή να επιστρέψουμε στην Τουρκία".

6.3. Διεθνές δίκαιο εναντίον ηγεμονισμού (αμερικανική διαχρονική στρατηγική στο Κυπριακό)-Το ψήφισμά της 4ης Μαρτίου 1964.

Μετά την οριστική απόρριψη των διχοτομικών σχεδίων Σάντυς-Μπολ, ο αδύνατος δρώντας (Κυπριακή Δημοκρατία), κατέφυγε στο Συμβούλιο ασφαλείας για να διεκδικήσει το δίκαιο του, προσπαθώντας να αποτρέψει την διπλή απειλή εναντίον του κυπριακού κράτους: Την αγγλοαμερικανική μεθόδευση κατάλυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας και την προσπάθεια της Τουρκίας να αδράξει οφέλη από τις ευνοϊκές ανακατανομές ισχύος (ανακατατάξεις) που θα προκαλούνταν στο νησί εάν γινόταν τελικά δεκτό το αγγλοαμερικανικό σχέδιο.

Όπως είναι γνωστό το διεθνές δίκαιο παρά τις δομικές του αδυναμίες αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο που διαθέτουν τα μικρά-αδύναμα κράτη για να αποκτήσουν ασφάλεια έναντι μειζόνων απειλών. [1] Αντίθετα οι μεγάλες δυνάμεις διαχρονικά προτιμούν να το αγνοούν και να μην προσκολλώνται με ευκολία σε διεθνείς νόρμες και σε διατάξεις του διεθνούς δικαίου, ιδίως εάν παραβλάπτονται τα κύρια ζωτικά συμφέροντα τους. Οι τελευταίες είναι έτοιμες να το παραβιάσουν μόλις αυτό εμπλακεί στις δικές τους ιεραρχημένες στρατηγικές προτεραιότητες.

Η Κύπρος θα ζητούσε την σύγκληση του συμβούλιο ασφαλείας στις 15 Φεβρουαρίου του 1964, με σκοπό την έγκριση ψηφίσματος με το οποίο να καλούνται τα κράτη μέλη να απόσχουν από οποιαδήποτε πράξη ή ενέργεια που θα υπονόμευε την ανεξαρτησία, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου. Στη συζήτηση που άρχισε στις 18 Φεβρουαρίου η Κύπρος ζήτησε όπως αντικατασταθούν οι βρετανικές δυνάμεις στο νησί από δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών που θα υπάγονται απευθείας στο συμβούλιο Ασφαλείας.

[1] Βλ. Raimo Vayrynen, "Small states: Persisting Despite Doubts", στο Efraim Inbar and Gabriel Sheffer, οπ.π. σ.σ. 41-42. Όπως σημειώνει ο συγγραφέας τα μικρά κράτη είναι πιο εκτεθειμένα στο ρίσκο ενός πολέμου, απ' ότι είναι τα πιο ισχυρά κράτη. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που "έχουν μεγαλύτερο συμφέρον στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου, στην εγκαθίδρυση διεθνών δικαστηρίων και στην προαγωγή των εργαλείων και των θεσμών της ειρηνικής αλλαγής".

Επιπλέον πάλεψε και πέτυχε να αποδείξει ότι είναι αστήρικτο το δικαίωμα επέμβασης της Τουρκίας που επικαλούνταν, βάσει του άρθρου 4 της συνθήκης εγγυήσεως.

Η συζήτηση που άρχισε στις 18 Φεβρουάριου έχοντας τη αμέριστη υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης[2] και της Ελληνικής κυβέρνησης δια του ικανού διπλωμάτη Δημήτρη Μπίτσιου μετά από παρασκηνιακές διαπραγματεύσεις κατέληξε σε ένα σχέδιο αποφάσεως που είχε κατατεθεί από την ακτή του Ελεφαντόδοντου, τη Βολιβία, τη Βραζιλία και το Μαρόκο. Το σχέδιο αναγνώριζε την νομιμότητα της Κυπριακής Κυβέρνησης και καλούσε όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη να απέχουν από την απειλή ή χρήση βίας εναντίον της Κυριαρχίας της Κύπρου.

Το ψήφισμα της 4ης Μαρτίου[3](186),[4] ήταν μια πρόσκαιρη νίκη του αδύναμου κράτους και του διεθνούς δικαίου έναντι των επιδιώξεων των Ηγεμονικών Δυνάμεων[5]. Στις 27 Μαρτίου του 1964 έφθαναν στην Κύπρο τα πρώτα στρατεύματα της Ειρηνευτικής Δύναμης. Αναφορικά

---

[2] Είναι γεγονός ότι η τότε διπολική δομή του διεθνούς συστήματος αποτελούσε ανασχετικό παράγοντα στις μεθοδεύσεις και στα σχέδια των Αγγλοαμερικανών, αλλά και των Τούρκων εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο τότε πρόεδρος Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προσπαθούσε να αξιοποιήσει την αντιπαλότητα της ΕΣΣΔ με τις ΗΠΑ για να μπορέσει να παράσχει ασφάλεια στο αδύνατο κράτος που κινδύνευε από τις διχοτομικές επιδιώξεις των Τούρκων. Για την στήριξη των Σοβιετικών σε μία κρίσιμη περίοδο για την Κύπρο, βλ.Τζελεπής, οπ.π. σ.169. Ήδη από το Δεκέμβριο του 1963, ο Σοβιετικός πρεσβευτής στη Λευκωσία κ. Γερμόσιν, είχε επιδώσει στον Αρχιεπίσκοπο ένα μήνυμα της κυβέρνησης του που υπογράμμιζε στην αντίθεση της Ε.Σ.Σ.Δ σε κάθε ξένη επέμβαση στα εσωτερικά της Κύπρου υπό οποιαδήποτε μορφή. Λίγες μέρες αργότερα η Μόσχα έπαιρνε θέση εναντίον της επέμβασης του ΝΑΤΟ που ήδη διαγραφόταν. Στις 29 Ιανουαρίου του 1964 ο μόνιμος αντιπρόσωπος της ΕΣΣΔ στα Ηνωμένα 'Εθνη, κύριος Φεντορένκο έστειλε μήνυμα στο Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Ου Θάντ, καλώντας τον να επέμβει στην κρίση και υπογραμμίζοντας ότι το ζήτημα της διατήρησης της τάξης στην Κύπρο έπρεπε να εξετασθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Στις 7 Φεβρουαρίου η ΕΣΣΔ έστελνε διακοίνωση, στην Ουάσιγκτον, το Λονδίνο, το Παρίσι, την Άγκυρα και την Αθήνα στην οποία καταδίκαζε κάθε στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ στην Κύπρο.

[3] United Nations, Resolution 186 (1964), adopted by the Security Council at its 1102th meeting on 4 March 1964, διαθέσιμο από, www.un.int/cyprus/resolut.htm. Στο ψήφισμα, μεταξύ άλλων, τονιζόταν, ότι όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ, σε συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις τους, που απορρέουν από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα πρέπει να απέχουν από οποιαδήποτε πράξη ή απειλή πράξης, που θα μπορούσε να δυσχεράνει την κατάσταση στην κυρίαρχη Κυπριακή Δημοκρατία, ή να θέσει σε κίνδυνο την διεθνή ειρήνη.Με το εν λόγω ψήφισμα, δημιουργείτο η ειρηνευτική δύναμη (UNFICYP) που αντικατέστησε τις βρετανικές δυνάμεις ανακωχής.

[4] Για μία πολύ περιεκτική ανάλυση της σημασίας του ψηφίσματος για την Κυπριακή Δημοκρατία, βλ. Μπίτσιος, οπ.π. σ.σ.167-172. Βλ. επίσης, Χριστοφής Οικονομίδης, *Απομυθοποιημένη Ιστορία του Κυπριακού* (Λευκωσία: Εκδοτικός Οίκος Οικονομίδη, 1993), σ.σ. 113-114.Ο συγγραφέας υπέβαλε ειδικό υπόμνημα στον Τουομόγια, στο οποίο αποτυπώνονται οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο ΟΗΕ στην επιβολή της τάξης και του δικαίου στην Κύπρο.

[5] Βλ.Soullioti, Volume I, οπ.π. σ.σ.462-467.Ο Αρχιεπίσκοπος σε ομιλία του εξέφρασε την ικανοποίησε του για το ψήφισμα σημειώνοντας ότι αποτελεί νίκη της Κύπρου στο διεθνές πεδίο, καθώς ο κύριος στόχος της προσφυγής-που ήταν να προφυλαχθεί η Κύπρος από ξένη επέμβαση ή από απειλή ξένης επέμβασης-επετεύχθη.Το Συμβούλειο Ασφαλείας, ομόφωνα αναγνώρισε την Κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας, πρόσθεσε, και έθεσε εν αμφιβόλω τη Συνθήκη Εγγυήσεως.

με το διεθνές δίκαιο και τα μικρά κράτη ο Hans Morgenthau, σημειώνει: "Τα μικρά κράτη πρέπει να ζητούν βοήθεια για την προστασία των δικαιωμάτων τους από ισχυρούς γείτονες. Μόνο έτσι μπορεί να πετύχουν να αντιτεθούν στην παραβίαση των δικαιωμάτων τους. Εάν μια τέτοια βοήθεια θα είναι ενδεχόμενη δεν είναι θέμα του διεθνούς δικαίου, αλλά θέμα εθνικού συμφέροντος όπως υπολαμβάνεται από ένα έκαστα τα κράτη που θα αποφασίσουν αν θα έρθουν σε υποστήριξη του αδύναμου μέλους της διεθνούς κοινότητας. Με άλλα λόγια αν γίνει μία προσπάθεια για επιβολή του δικαίου δεν είναι θέμα που άπτεται νομικών υπολογισμών ή των μηχανισμών επιβολής του δικαίου αλλά και η προσπάθεια και η επιτυχία τους εξαρτώνται από πολιτικούς υπολογισμούς και την συγκεκριμένη κατανομή δύναμης στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Τα συμφέροντα ενός αδύναμου έθνους που απειλείται από ένα ισχυρό, καθορίζονται από την συγκεκριμένη ισορροπία δυνάμεων όπως λειτουργεί στην συγκεκριμένη περίπτωση." [6]

Η Κύπρος διαβλέποντας την αρνητική ισορροπία δυνάμεων έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχίζει ως αδύναμο κράτος να προσπαθεί, να εκμεταλλευτεί τα αντιτιθέμενα συμφέροντα ΕΣΣΔ και Αμερικής για να διασφαλίσει την ανεξαρτησία της. Η ΕΣΣΔ στον βαθμό που τα συμφέροντα της ήταν συμπληρωματικά των συμφερόντων της Κύπρου, θα παρέμβαινε και θα δρούσε αποτρεπτικά εναντίον της απειλής κατά της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής δημοκρατίας. Η περιβόητη επιστολή Τζόνσον τον Ιούνιο του 1964 (δες πιο κάτω) και η αποτροπή της σχεδιαζόμενης τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο ήταν απόρροια του αμερικανικού φόβου για ανάμιξη των Σοβιετικών στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

[6] Βλ. Morgenthau, οπ.π. σ.267

6.4. Τουρκικές αντιδράσεις στο ψήφισμα της 4ης Μαρτίου – Οι περιορισμοί του διπολικού διεθνούς συστήματος (συστημικοί περιορισμοί), σώζουν προς στιγμής την Κυπριακή Δημοκρατία

Η τουρκική Κυβέρνηση αντέδρασε με ιδιαίτερα έντονο τρόπο μετά την διπλωματική ήττα που υπέστη. Στην Κύπρο οι Τουρκοκύπριοι στις 5 Μαρτίου έκαναν μια προσπάθεια να επεκτείνουν τον θύλακα Λευκωσίας, κινούμενοι από τον Άγιο Ιλαρίωνα προς το χωριό Τεμπλός. Μάχες ακολούθησαν και στο κτήμα της Πάφου στις 7 Μαρτίου. Τούρκοι ελεύθεροι σκοπευτές ακροβολισμένοι στις στέγες σπιτιών σκότωσαν έξι Έλληνοκύπριους και τραυμάτισαν άλλους είκοσι. Ύστερα από την μαζική δολοφονία αρκετών Ελληνοκυπρίων οι Τούρκοι απήγαγαν και τριακόσιους ομήρους. [1] Οι Τούρκοι δυσαρεστημένοι από την απόφαση της 4ης Μαρτίου, προσπαθούσαν να εξωθήσουν τα πράγματα στα άκρα για να δικαιολογηθεί η επέμβαση της Τουρκίας. Έτσι και έγινε, η Τουρκία με διακοίνωση στις 13 Μαρτίου, απείλησε και πάλι ότι θα εισβάλει στο νησί. [2]

Σε μια τεταμένη ατμόσφαιρα στην Αθήνα,- στην παρουσία του Μακαρίου-, αποφασίστηκε ή ενίσχυση της Άμυνας της Κύπρου με έμψυχο και άψυχο υλικό. Αποφασίστηκε επίσης να μεταβεί ο στρατηγός Γρίβας στην Κύπρο. Επιπλέον ο αντιπρόσωπος της Κύπρου στα Ηνωμένα Έθνη, Ζήνων Ρωσσίδης ζήτησε έκτακτη σύγκλιση του Συμβουλίου ασφαλείας που στις 14 του Μάρτη[3] επιβεβαίωσε την απόφαση της 4ης Μαρτίου. Το Συμβούλιο Ασφαλείας υπογράμμιζε εκ νέου την αντίθεση του, σε οποιαδήποτε ενέργεια ή απειλή έναντι της Κύπρου. Έτσι για ακόμα μία φορά τέθηκε φρένο στις απειλητικές προθέσεις της Τουρκίας έναντι της Κύπρου. Ωστόσο η έκρυθμη κατάσταση στο νησί συνεχιζόταν και οι Τουρκοκύπριοι ενίσχυσαν με απειλητικό τρόπο το προγεφύρωμα τους στον Άγιο Ιλαρίωνα (στρατηγικής σημασίας ύψωμα.)

---

[1] Βλ.Τζελεπής, οπ.π. σ.180.

[2] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π.σ.σ.149-150. Όπως έχουμε ήδη παρατηρήσει οι τουρκικές απειλές εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν διατυπωμένες με σαφήνεια και ανά πάσα στιγμή υπογράμμιζαν τον φόβο μίας νέας κρίσης.

[3] Στο ίδιο, σ.159.

Μια ανεπιτυχής προσπάθεια των Ελληνοκυπριακών δυνάμεων να εκκαθαρίσει τον συγκεκριμένο θύλακα, καθώς και η μυστική κάθοδος των ελληνικών στρατευμάτων στο νησί, δημιούργησε αναβρασμό στην Άγκυρα που απείλησε και πάλι να επέμβει.

Ωστόσο, ο Αμερικανός πρόεδρος Τζόνσον φοβούμενος την ανάμειξη της ΕΣΣΔ στο πρόβλημα, έστειλε τελεσίγραφο στον Ινονού (5 Ιουνίου 1964) για να αποτρέψει την επικείμενη Τούρκικη εισβολή. [4] Η Τουρκία φοβούμενη μία ενδεχόμενη ρήξη με τον υπερατλαντικό προστάτη της δεν επιχείρησε τελικά να πραγματοποιήσει την επέμβαση της.

Οι περιορισμοί (constraints) που επέβαλε το διεθνές σύστημα απέτρεψαν για ακόμα μια φορά την εχθρική επιβουλή εναντίον της Κύπρου. Ο συστημικός περιορισμός έδρασε υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω οι Ηνωμένες Πολιτείες ανησυχούσαν ιδιαίτερα για τα τεκταινόμενα στην Κύπρο. Έτσι ενέτειναν τις μεσολαβητικές τους προσπάθειες για επίλυση της κρίσης. Στις 10 Ιουνίου του 1964, ο πρόεδρος Τζόνσον έστειλε εκ νέου τον υφυπουργό Εξωτερικών Τζορτ Μπολ σε Αθήνα και Άγκυρα σε μία προσπάθεια να βρεθεί λύση στο κυπριακό πρόβλημα. Στην Αθήνα ο Μπόλ συναντήθηκε με τον Γίωργο Παπανδρέου, όπου και του υπέβαλε τις αμερικανικές απόψεις. [5] Συγκεκριμένα του είπε ότι οι ΗΠΑ ανησυχούν ιδιαίτερα για την εκρηκτική κατάσταση στην Κύπρο και επιθυμούν λύση το συντομότερο δυνατό. Για το σκοπό αυτό, πρόσθεσε, η αμερικανική κυβέρνηση συμβουλεύει την άμεση διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η λύση θα έπρεπε να επιδιωχθεί με αμοιβαίες παραχωρήσεις. Τέλος ο Μπολ υπέδειξε στον Παπανδρέου ότι η κατάσταση στην Κύπρο θα πρέπει να τεθεί υπό έλεγχο του ΝΑΤΟ, ώστε να σταματήσει να αποτελεί απειλή για τη Νατοϊκή συμμαχία.

---

[4] " President Johnson Letter to Prime Minister Inonu ", *The Middle East Journal,* vol.XX, no.3 (1966). Βλ. επίσης Βαγγέλης Κουφουδάκης, "Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις, 1960-1986", στο *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, οπ.π. σ.224. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν διαφωνούσαν με τους στόχους της Τουρκίας, αλλά απλά είχαν σταθμίσει στη βάση της εξισώσεως κόστους-οφέλους ότι μία μονομερής τουρκική ενέργεια απειλούσε τα συμφέροντα τους στην Ανατολική Μεσόγειο. Έπειτα από αυτό το γεγονός οι αμερικανο-τουρκικές σχέσεις τραυματίστηκαν με συνέπεια την αποδέσμευση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής από τους μέχρι πρότινος φιλοαμερικανικούς προσανατολισμούς και την μεταστροφή της-στα πλαίσια της ύφεσης- προς την Σοβιετική Ένωση.

[5] Βλ. Κρανιδιώτης, οπ.π. σ.132.

Στη συνέχεια ακολούθησε η επίσκεψη του Παπανδρέου στην Ουάσιγκτον στις 23 Ιουνίου του 1964, όπου εκεί συναντήθηκε με τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζόνσον. Όταν ο Αμερικανός πρόεδρος απαίτησε να συναντήσει ο Γεώργιος Παπανδρέου τον Ινονού, ο τελευταίος αρνήθηκε , αναφέροντας ότι αυτό θα οδηγούσε σε ελληνοτουρκική σύρραξη. Τότε ο Τζόνσον του πρότεινε να συναντηθούν χωριστά στην Γενεύη στην παρουσία του μεσολαβητή και επικουρούμενοι από τον Ντήν Ατσεσον. Ο Παπανδρέου αποδέχτηκε την πρόταση και έτσι άρχισε ένας νέος γύρος συνομιλιών στην Γενεύη, ερήμην της κυπριακής κυβέρνησης[6]. Οι συνομιλίες αυτές διεξάγονταν παράλληλα με τη διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών. Από τούδε και στο εξής σχέδιο Ατσεσον και η " διπλή ένωση " θα στοίχειωναν ως φάντασμα το πολιτικό σκηνικό σε Κύπρο και Ελλάδα.

[6] Telegram from the embassy in Cyprus to the Department of State, *U.S Department Of State, Foreign Relations 1964-1968, Volume XVI, Cyprus, Greece, Turkey, The Achseson Mediation June-September 1964,* New York, June 27, Document 79. Ο Μακάριος είχε δηλώσει ευθείς εξαρχής, ότι σε οποιεσδήποτε διμερείς διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η Κυπριακή Κυβέρνηση μπορούσε να συζητήσει μόνο προτάσεις που αφορούσαν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Οποιαδήποτε άλλη λύση εκτός της ένωσης και της πλήρους ανεξαρτησίας της Κύπρου, θα μπορούσε να συμφωνηθεί-σύμφωνα με την άποψη του Μακαρίου- μόνο με τη συμμετοχή Κυπρίων αντιπροσώπων.